Biekorf. Jaargang 3

bron
Biekorf. Jaargang 3. Gebr. De Plancke, Brugge 1892

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001189201_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

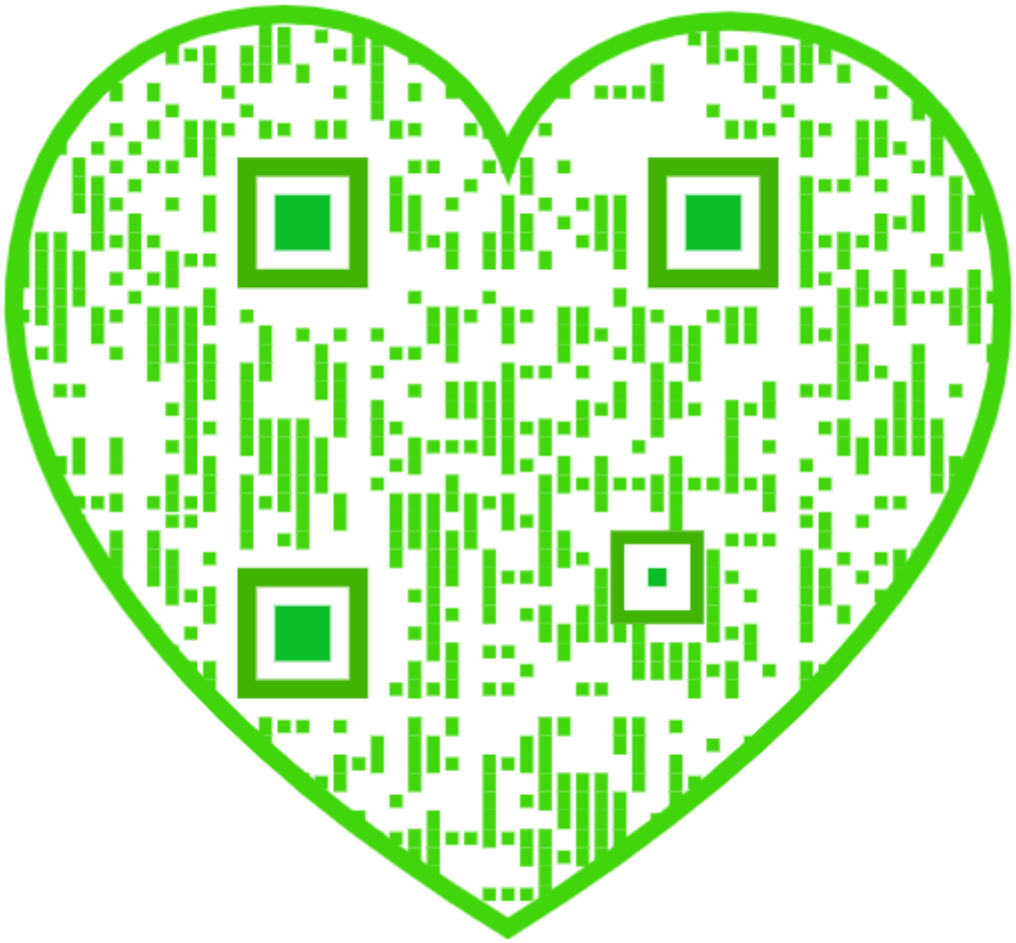

[Nummer 1]

Sint-Omaarsput

HET is elkendeen bekend hoe Sint Omaar, halfwege de zevende eeuwe, van langs den Rhyn herwaards kwam om bisschop te worden van Moerenland; hoe hij gestadig zijn bisdom rondreisde, namentlijk in Veurne-Ambacht, waar hij de afgoderije geheel uitroeide, de afgoden vergruizelde, en rond hunne offersteenen vele kerken ter eere van den eenen waarachtigen God deed bouwen.

Wonderbaar! In den loop der eeuwen zijn vele geleerden, wetgevers, oorlogshelden op de wereldbane voorbij gegaan, en de tijdgenoten bezagen ze verbaasd en vol eerbied. Zij deden immers wonderen, en nu nog draagt de maatschappij de lijkteekens hunner wapens of den stempel hunner leeringe. Maar zegt, wat is er van hen overgebleven in de gemoederen van het volk? Niet meer als van hunne voetstappen in het zand. Hun name en hun roem rusten nog ievers midden 't stof der handvesten, of staan ten hoogste vermeld in boeken daar de geleerden

alleene in lezen. Wat verschil met Gods lieve heiligen! Zij, ze leven in de ziele van het volk, dat gestadig vol erkentelijkheid blijft, en met eerbied de geheugenisse bewaart van al de omstandigheden huns levens.

En zoo leeft en bloeit nog onder het volk van Vlanderen, na 1200 jaren, de gedachtenisse van Sint Omaar. Dat getuigen de menigvuldige kerken die hem in 't Veurensche toegewijd zijn, en dat getuigt *Sint-Omaarsput*[1] te Alveringhem.

Als gij zuidwaards, al den burchtweg, het dorp verlaat, maakt de strate, tenden de reke huizen, eenen ommegang rond eenen diepen kegeldanigen put.

Vraagt gij aan 't volk uitleg nopens dien put, het zal er bescheed over doen, en daaromtrent vertellen hetgeen Pauwel Heindrycx rond 1680 schreef in zijne *Jaerboucken van Veurne en Veurnambacht*:

Terwijl Sint Omaar in Veurne-Ambacht met veel ijver predikende was ‘vernam dit,’ zoo vertelt Heindrycx, ‘een zeer machtig en treffelijk man, genaamd Adalfridus, welke was overste van Veurne-Ambacht. Deze heeft den heiligen bisschop gebeden van in zijn huis te komen wonen, en 't zelve te gebruiken zoo lange als hij in dit land zoude wezen, om de heidenen te bekeeren: het stond in 't midden van Veurne-Ambacht, in eene zeer aangename plaatse, die naar hem genaamd *Adalfridusheim*, 't welke nu is Alveringhem: want bij lankheid van tijde, is die name van eenige letters veranderd.[2] De bisschop deze gelegenheid waarnemende, is, ten jare 663, derwaarts getrokken, om zijn heilig werk te volbrengen.

Adalfridus hadde een kind, drij maanden oud, 't welke blind geboren was; Sint-Omaar in 't huis trekkende, zag het kind op zijner moeder schoot, welke bad om haar kinds gezondheid; waarop de heilige man antwoordde niet wonder te wezen dat het kind geen

(1) Sint-Omaspit, zeggen de menschen, met de stemzate op O.

(2) In eene keure aan den voornoemden heer toegeschreven staat er *Alfryngahem*, die de woonstede der afstammelingen, magen, toobehoorigen van *Adelfried*, *Adelvrede.* Zie *Rond den Heerd*, XXIIste jaar, bl. 230

licht en hadde in zijne oogen, nademaal dat het beroofd was van het inwendig licht. Adalfridus bekende dat het 't doopsel nog niet ontvangen hadde, maar zeide dat hij zijne komste daartoe verwachtte. De bisschop liet alle zaken bereiden tot het doopsel, en dede zeggen, de geheele prochie door, dat zij zouden bidden; daarnaar begon hij de ceremonien die het doopsel voorgaan; en alzoo het de maniere is, gelijk het ook alsdan was, van den kinde te vragen: *Abrenuntias Sathanae?* (verzaakt gij satan?) vroeg de bisschop 't zelve van den peter, opdat hij zoude voor het kind verantwoorden; en eer het woord hem konde uit den monde vliên, heeft het kind zelve gezeid: *Abrenuntio* (ik verzake), 't welke groote verwonderinge gaf aan het bijstaande volk, dat daar in groot getal was gekomen om het doopsel aan het kind van hemlieder Heere te zien geven; maar de bisschop (alsof er hem niets wonders ware voorgevallen), is voortgegaan in het doopen, en als hij uitsprak de sacramentele woorden: *Ego te baptizo* (ik doope u), enz. heeft het kind zijne oogen open gedaan en de omstaanders aanzien.

In korten tijd wierd deze mare verspreid door geheel het land van Vlanderen, en namentlijk onder het gebied van dezen bisschop; waardoor dat er vele menschen christen geworden zijn, die voordien naar het Evangelie niet en wilden hooren. Dit mirakel heeft geweest de oorsprong van den grooten voortgang der christelijke religie in Veurne-Ambacht, en het is daardoor dat ten meerderen deele de inwoonders het doopsel hebben aangenomen. Alzoo het alsdan de maniere was, dat men al de nieuwe christenen in opene plaatsen doopte buiten der kerke ofte huizen, in rivieren of grachten, wierd de zone van Adalfridus ook op die maniere gedoopt in eenen grooten put, dien men zien mag tot Alveringhem, nog hedendaags genaamd *Sint-Omaarsput*, dewelke is gelegen omtrent eene boogschote zuid van der kerke.'

In de kerke, nevens de sacristie, hangt eene schoone schilderij - door kenders aan Van Oost toegeschreven - die dit wonder voorenstelt.

De kinderverbeeldinge heeft rond deze gebeurtenisse hare blommen gevlochten: 't kindtje moest gedoopt worden, en daar en was geen water; de goede Sint Omaar boorde een putje in den grond met zijne gouden bisschopsmakke, en daar kwelmde er seffens een plasselke naar boven, genoeg om 't kindje te doopen; 't putje kwam grooter en dieper, eenen geheelen voet telken jare, en 't wierd die groote Sint-Omaarsput die nog ieder jaar verbreedt, wilt gij er op letten.

Adelfried die, volgens Malfranck, kind was van Saladru of Saladraan, tienden zone der vijftiene van Liederik de Buck, was een rijk en vermogend man, en hij wilde Sint Omaar dankbaar zijn om de verkregene weldaad. Hij schonk hem zijn erfdom en al zijnen aanhang, zijnde een schoon casteel, vele landen te Lampernesse, Dixmude, Steenkerke, Oudecapelle, Loo en elders; heerlijke renten, tienden en andere inkomsten; benevens een schoon rechtgebied, vermogend hoog, middel en leeg recht. Die heerlijkheid wierd genaamd het *vrije van Sint-Omaars.*

Sint Omaar schonk al die goederen aan de kerke, die hij te Sithiu ter eere van O.L. Vrouwe had doen bouwen.

Heel waarschijnlijk had hij deze kerke toevertrouwd aan den abt Sint Bertijn, zijnen land- en ambtgenoot, die door de goedjonstigheid van Adroald verholpen, daar een klooster getimmerd had. Later wierd zij aan haren stichter toegewijd, alsmede de stad waar zij stond, die alzoo haren name van Sithiu met dezen van *Sint-Omaars* verwisselde, die in grieksch latijn *Audomaropolis* wierd geschreven, en die nu bij de Vlamingen *Sint-Omas* heet, en ook wel eens *Saint-Omer.*

('*t Vervolgt*)

SER. DEQUIDT

[Ter zaliger gedachtenisse van den Eerweerden Heer Pastor P. Busschaert]

ONLANGS overleed te Vichte, in 't Kortrijksche, de pastor der Parochie, Eerw. Heer Pieter Busschaert. In de kunstwereld stond hij gekend als ervaren toonkundige.

Zijne '*Gezangen voor Congregatien*' zijn Vlanderen

door gekend. Daarnevens, ten tijde dat hij leeraar was van de dichtschole in Sint Lodewijks te Brugge, heeft hij aanteekeningen uitgegeven over *Lucifer* van Vondel. Dat werk heeft weerde, en dient nog als schoolboek in de bisschoppelijke Leergestichten van West-Vlanderen.

Ter zaliger gedachtenisse van den Eerweerden Heer Pastor P. Busschaert

ZIJN herte zong, van binnen hem,
een lied dat de Engelen hoorden;
dat somtijds uit zijne oogen sprak
en tintelde in zijn' woorden;
maar dat, eilaas, dit tranendal
onweerd, bij hooger' zangen
behoorde als bij al 't weegedeun
der duistere levensgangen.

De vriend is weg, te lijve, ja;
maar, ongenaakbaar, boven
dit lijdensperk; den wolkendoek
voor altijd weggeschoven
van 't eeuwig schoone, aanbidt hij nu,
en zingt in 't driemaal heilig
zijn erflijk deel, voor al dat hij
hier uitstond ginder veilig!

GUIDO GEZELLE

Uit de Kinderwereld

HET **haan**tje kraait, het **veug**elke piept,
en de **eier**kes zijn ge**bor**sten;
ze **zu**llen wel honder' pond **kos**ten;
honder' pond is **d'helt** te vele,
gaat ermêe naar **Room**eschele,
Roomeschele en **es** niet thuis,

gaat ermêe na' 't **ach**terhuis;
'**t acht**erhuis es ge**slot**en,
gaat ermeê na' de **mot**en;
de **mot**en zijn al **op** het stik,
gaat ermeê na' **boer**ekwik;
de **mot**en zijn al **veel** te nat,
steekt uw' neuze in 't **gote**gat.

Dat zingen de jongens als ze *renn'n*, *touteren*, *rijdekoken*, *suren*, enz.; op de mate van de renne, die weg en weêre rent en altijd een-twee, een-twee doet, zoo zingen de kinders, de rijmreken zulkerwijze bedeelende dat de renne naast den grond is en snelst rent wanneer de **vet**gedrukte woordendeelen gezongen worden.

Wie weet er het volgende kinderdeuntje te verbeteren of te volledigen:

Mathijs hee' ne kromme rugge,
ne kromme rugge hee' Mathijs.
Te winter groeit het ijs,
het ijs groeit te wintere.
Teulen (*of Teuren*) ligt bij Tintele,
Tintele ligt bij Thienen (*of Thielt*).
D'heeren doen hu'lder dienen,
dienen doen hu'lder d'heeren,
het zop uit de beenen.
De peerden trekken tjokken,
tjokken trekken peerden,
ze gelden da' ze geren,
ze geren da' ze gelden.
Koeien moet men melken,
melken moet men koeien,
schepen moet men roeien,
roeien moet men schepen.
Kooren moet men meten,
meten moet men kooren.
Koopen is dingen,
dingen is koopen:
ze zijn al verveerd dien deureloopen.

Wat zullen wij nu drinken,
zoete lieve Gerrië,
wat zullen wij drinken,
zoete lieve Mei?

Brandewijn met suikere,
zoete lieve Gerrië,
brandewijn met suikere,
zoete lieve Mei.

Wie zalder dat betalen,
zoete lieve Gerrië,
wie zalder dat betalen,
zoete lieve Mei?

De boer zal 't al betalen,
zoete lieve Gerrië,
de boer zal 't al betalen,
zoete lieve Mei.

De boeren zijn de beste,
zoete lieve Gerrië,
de boeren zijn de beste,
zoete lieve Mei.

't Was daar e manneke en 't most hout gaan rapen, en 't en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar een hond.

Hond, bijt da' manneke: da' manneken heeft hout gaan rapen, en 't en wilt naar huis nie' gaan.

‘'k En doe,’ zei de hond.

En de hond en wilde 't manneke niet bijten, en 't manneken en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar een stok.

Stok, slaat den hond: de hond en wilt da' manneke niet bijten, en 't manneken en wilt naar huis nie' gaan.

‘'k En doe,’ zei de stok.

En de stok en wilde den hond niet slaan, en de hond en wilde 't manneke nie' bijten, en 't manneken en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar 'n happe.

Happe, klieft die' stok!

‘'k En doe,’ zei d'happe.

En d'happe en wilde de' stok niet klieven, en de stok en wilde den hond nie' slaan, en de hond en wilde 't manneke nie' bijten, en 't manneken en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar e vier.

Vier, brandt die happe!

‘'k En doe,’ zei 't vier.

En 't vier en wilde d'happe niet branden, en d'happe en wilde de' stok nie' klieven, en de stok en wilde den hond nie' slaan, en de hond en wilde 't manneke nie' bijten, en 't manneken en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar e watere.

Watere, bluscht da' vier!

‘'k En doe,’ zei 't watere.

En 't water en wilde 't vier nie' blusschen, en 't vier en wilde d'happe nie' branden, en d'happe en wilde de' stok nie' klieven, en de stok en wilde den hond nie' slaan, en de hond en wilde 't manneke nie' bijten, en 't manneken en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar 'n koe.

Koe, drinkt da' watere!

‘'k En doe,’ zei de koe.

En de koe en wilde 't water nie' drinken, en 't water en wilde 't vier nie' blusschen, en 't vier en wilde d'happe nie' branden, en d'happe en wilde de' stok nie' klieven, en de stok en wilde den hond nie' slaan, en de hond en wilde 't manneke nie' bijten, en 't manneken en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar e zeel.

Zeel, bindt die koe.

‘'k En doe,’ zei 't zeel.

En 't zeel en wilde de koe nie' binden, en de koe en wilde 't water nie' drinken, en 't water en wilde 't vier nie' blusschen, en 't vier en wilde d'happe nie' branden, en d'happe en wilde de' stok nie' klieven, en de stok en wilde den hond nie' slaan, en de hond en wilde 't manneke nie' bijten, en 't manneken en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar 'n muis.

Muis, knaagt dat zeel.

‘'k En doe,’ zei de Muis.

En de muis en wilde 't zeel nie' knagen, en 't zeel en wilde de koe nie' binden, en de koe en wilde 't water nie' drinken, en 't water en wilde 't vier nie' blusschen, en 't vier en wilde d'happe nie' branden, en d'happe en wilde de stok nie' klieven, en de stok en wilde den hond nie' slaan, en de hond en wilde 't manneke nie' bijten, en 't manneken en wilde naar huis nie' gaan.

En 't kwam daar 'n katte.

Katte, eet die muis.

‘'k Zal,’ zei de katte.

En de katte zat achter de muis, en de muis zat achter 't zeel, en 't zeel zat achter de koe, en de koe zat achter 't water, en 't water zat achter 't vier, en 't vier zat achter d'happe, en d'happe zat achter de' stok, en de stok zat achter den hond, en de hond zat achter 't manneke, en 't manneke liep zeere naar huis.

> En 't viel over ne glazenen trog;
> en, hadde 't niet zeere weêr opgestaan,
> het lag er waarschijnelijk nog.

GUIDO GEZELLE

Over den Westelijk Westvlaamschen Vorm van het Voorvoegsel *ge-*

DIKWIJLS gebeurt het dat twee klanken, die, in een woord of in den samenhang der rede, opvolgentlijk uitgesproken worden, elkander beïnvloedigen, op zulke wijze, dat zij ten deele of ten volle gelijk worden; hetgene dan verder voor natuurlijk gevolg kan hebben, dat de twee klanken tot eenen enkelen klank versmelten. Zekerlijk en zijn niet alle klanken voor deze aan- of inlijkinge en versmeltinge in gelijke mate vatbaar; maar dit alles, volgens dat de spraaktuigen toelaten de gegeven klanken, onafhankelijk de eene van de andere, uit te brengen, ofte niet.

Daadzaken van den hooger beschreven aard kunnen in de gesproken tale dagelijks in grooten getalle opgemerkt worden; iets dergelijks is het dat wij hier willen onderzoeken.

Bij de westelijke Germanen was al vroeg het oudgermaansche voorvoegsel *ga-*, ingevolge zijner onbetoondheid, tot *gi-* en *ge-*, afgezwakt. Hier stelt de *g* eene oorspronkelijke *gutturale spirans* voor, dat is een schuifklank gevormd door het toenaderen van den tongwortel tot het week gehemelte. De *i* (gelijk ook de *e*) integendeel wordt uitgebracht door toenadering van den tongrugge tot het hard gehemelte. Het nabuurschap der beide klanken bracht een werken te wege, waarvan het gevolg, over een groot deel van het germaansche taalgebied, het vooruitschuiven der gutturale *g* was. Deze veranderde alzoo in de *palatale spirans j*, die, evenals *i* (en *e*), gevormd wordt door toenadering van den tongrugge tot het hard gehemelte.

Deze ‘palataliseering’ is algemeene wet in het friesch en het engelsch, waar zij groote stoornissen in het klankstelsel veroorzaakt heeft. In het middeleeuwsch dietsch kwam zij ook gelegentlijk voor, en daar zijn eenige gevallen in de hedendaagsche tale van overgebleven. Alzoo hebben wij *jicht* of *gicht*, hoogduitsch *gicht*, *jegen-s*, nevens hoogduitsch *gegen*, en het voornaamwoord *je=ge.* Eenen gelijkdanigen invloed lijden de hoogduitsche *spirantische ch* en *g*, in omgeving van eenen *palatalen* klinker. Dit noemt men den stemloozen en stemhebbenden *ich* - klank, in tegenstellinge met den stemloozen en stemhebbenden *ach* - klank, die achter de *gutturale* klinkers *a*, *o*, *u* voorkomt.

Keeren wij weder tot ons voorvoegsel *ga-*, dat nu tot *ji- je-*, herschapen is. Geen ander merkbaar verschil en bestaat er in het uitbrengen van *j* en *i*, dan dat bij den eersten klank de tonge zoodanig in aanrakinge komt met het gehemelte, dat de stemvoerende adem in het voorbijgaan een gerucht voortbrengt, immers door het wrijven tegen de monddeelen die hem in den weg staan; terwijl, bij de *i* en nog meer bij de *e*, de afstand tusschen tonge

en gehemelte groot genoeg is om stemme en lucht ongehinderd te laten doorgaan. Zet de tonge dan wat losser in dan tot het voortbrengen eener *j* noodig is - hetgene lichtelijk te verwachten is in eene tale waar de klanken met weinig kracht en duidelijkheid uitgebracht worden - dan blijft uit *ji* alleenlijk eene *i* over. En dit is werkelijk geschied, zooals bewezen wordt door de middeleeuwsche woordvormen *ilezen*, *ybot*, *ymac*, *ymet*, *yscot*, *ysont*, *ibreken*, *idaen*, enz... die bij *W. Van Helten*, *Middelnederlandsche Spraakkunst*, *bladz.* 152 als westvlaamsch aangegeven worden. Aan deze ingaande *i* ligt natuurlijk de vorm *ji* ten gronde. Of ook de vorm *je* onmiddellijk kan aanleidinge gegeven hebben tot *e*, moet ik onbeslist laten. Toch wil ik hier twee bemerkingen maken: ten 1ste, dat de vorm *egen* uit *jegen* >*gegen* in de plaats van *tegen*, uit *entjegen*, hoogduitsch *entgegen*, overal heerschende is in de westvlaamsche streken, waar de *ge-* van de verleden deelwoorden in de hedendaagsche tale *e* geworden is. Nu, in dit woord, waar de eerste *e* den klemtoon draagt, en is zij nooit door *i* vervangen geweest.

Ten 2de, dat in oudere tijden de *e* van *ge- je-* geenszins de onduidelijke klinker *ə* was, die tegenwoordig in *ge-*gehoord wordt, doch in de spellinge - die altijd gebrekkig is, en niet bij machte de klanken te verbeelden zooals zij werkelijk zijn - door *e* voorgesteld wordt. Deze klank zal wel dezelfde zijn, dien wij bij oude lieden nog soms kunnen waarnemen, als zij woorden spreken, zooals *gezien*, *gesproken*, enz.., te weten eene *e* die zoodanig naar de *i* zweemt, of eene *i* die zoodanig aan eene *e* gelijkt, dat het moeilijk te onderscheiden is, met welk een der twee klanken men eigentlijk te doen heeft. Daardoor is te verstaan dat men nu eens *gi-*, *ji-* geschreven vindt, dan eens *ge-*, *je.*

Wat er ook van zij, deze *i* of *e* (niet *ə*) moest later het lot aller onbeklemtoonde klanken ondergaan en verzwakken tot den onduidelijken klinker *ə*, geschreven *e.* Van daar hebben wij de verleden deelwoorden *elezen*, *ebroken*, *ezien*, enz. die in het westelijk deel van West-Vlaanderen, en, peize ik, door geheel fransch Vlaanderen, alleenheer-

schend zijn. Wordt hier of daar aan die *ə* eene duidelijker kleur gegeven, zooals bij voorbeeld te Poperinghe, dit is geheel bijhoorig, en hangt af van de gewoonten dier streke, waar de andere *e* 's (b.v. in het ontkennende *en*), die onmiddelijk voor de beklemtoonde lettergrepe komen, op dezelfde wijze behandeld worden.

In gevalle het werkwoord met eenen klinker begint, voorgegaan of niet van eene *h*, die toch in geheel West-Vlaanderen stom is, dan blijft de *e* gansch van kante. Van daar hebben wij de westelijk westvlaamsche vormen *had*, *eten*, waar de overige Westvlamingen zeggen *ghad*, *geten.*

Wonder genoeg! in de tegenwoordige tale blijft deze regel bepaald bij de verleden deelwoorden der werkwoorden, benevens het bijwoord *enoeg =genoeg.* De zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden hebben hun ingaande *ge-* bewaard, of mogelijks, door inwerkinge der naburige spraakgemeente, weder opgenomen.

In hoeverre deze bijzonderheid der verleden deelwoorden in de overige deelen van het dietschsprekend land mag in zwang zijn, en is mij niet bekend. Toch en is zij niet uitsluitelijk eigen aan het westelijk westvlaamsch. Immers in eene verhandeling van *H. Kern (Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde*, *Nieuwe reeks*, 1ste *deel*, *blz.* 144 *en volg.)* over de open en gesloten *e* in het oostgeldersch, dat is in den saksischen tongval der oude graafschap Zutfen, vinde ik onder de gegeven voorbeelden de vormen *elegen*, *ekregen*, *elejen* (geleden), *eslepen*, *esmeten*, *eskreven.* Doch daarnevens het zelfstandig naamwoord *gebed*, met *ge-*!

In den *Warenar* van *P. Cz. Hooft*, waar vormen en wendingen van het Amsterdamsche taaleigen in voorkomen, zijn de verleden deelwoorden insgelijks met ingaande *e* geschreven; b.v. *esturven* (gestorven), *ezien*, *ebrocht*, *espilt*, enz... Bemerkt dat het Amsterdamsche volk van Friezen afstamt gemengeld met Franken.

Wij zeiden hooger dat in de friesche en engelsche talen de germaansche *g* regelmatig in *palatale spirans* overgegaan is voor de *palatale* klinkers. Geen wonder dan dat het voorvoegsel *ga-* denzelfden weg gevolgd heeft als bij

de westelijke Westvlamingen. In het *Friesch-Latijnsch-Nederlandsch woordenboek* van *Jkr. Mr. Montanus de Haan Hettema*, vinde ik het voorbeeld door *ie-* in *iebeden*, *iebunden* (geboden, gebonden); door *i* in *ifestnad*, *islein* (gevestigd, geslegen); maar over 't algemeen wordt het geschreven met *e*: *ebeden*, *ecommen*, *efuchten* (gevochten), *eieven* (gegeven), *ebreken* (gebrogen), enz...

In vroegere tijden reeds was deze *e* dikwijls ten volle verdwenen, en dit is, voor zooveel ik weet, in de tegenwoordige tale een algemeen gebruik geworden.

In het engelsch, is het oude *ga-* >*gi-*, *ge-* door *ji-*, in de middeleeuwen, in *i*, dikwijls geschreven *y*, veranderd. Hier en daar is een overblijfsel daarvan bewaard. Eenige woordenboeken geven nog *ywis = gewis*; alsook *yclad* en *ycleped* = gekleed en genoemd. De twee laatste vormen komen nog voor bij *Shakespeare*: *Her words yclad with wisdom's majesty.* (2 *Henry VI*, *act* 1 *sc.* 1)*; It is ycleped thy park (Love's Labour lost*, *a.* 1, *sc.* 1) *Lord Byron* komt ook soms met zulke verouderde vormen voor den dag. Tegenwoordig is het voorvoegsel gansch verloren gegaan, uitgenomen in eenige woorden, waar het *ə* gesproken, maar met *e* of *a* geschreven wordt. Deze woorden zijn *enough* = genoeg, middelengelsch *inoh*, *enogh*, angelsassensch *genóh*, *genóg*; *auare*=geware, middeng. *iwar*, *ywar*, ags. *gewaar*; *afford*, voor *aforth*, m.e. *aforthen*, ags. *gefordhian.*

Ten slotte zij bemerkt dat de bevolking der fransch- en westvlaamsche zeekust meest van frieschen oorsprong is, terwijl meer zuidewaards, in 't westen van West-Vlaanderen, en vooral westwaards heen in Fransch Vlaanderen het sassensch bestanddeel overheerschend is. Geen wonder dan, biedt de tale dezer streken bijzonderheden aan die met deze der Friezen, en met deze der Sassen van Nederland en Engeland overeenkomen.

A. DASSONVILLE

Mingelmaren

G*USTEN*, *verhaal uit den ouden tijd*, *door A. Mervillie.* - Zoo luidt de hoofdinge van een boekske van 48 zijden, 8 in 't blad, dat over eenige maanden bij Ad. Van Mullem, te Brugge, verschenen is. Dat volksverhaal, eenvoudig doch schoone op mate naverteld ‘tot nut ende genoegen van den volke’, wordt inderdaad zeer geerne van het vlaamsche volk gelezen. Des te beter!

Hetgene ons eventwel hier meest van al 't vermelden weerd dunkt, 't is dat de opstelder zooveel mogelijk echt germaansche woorden maakt te bezigen, of liever, dat hij alle woorden, die stellig ongermaansch zijn, zooverre als 't doenlijk is, door echt germaansche zoekt te vervangen. Dat is een verblijdend en aanbevelensweerdig voorbeeld.

Eerw. Heer Mervillie heeft waarlijk gelukt in dit zijn loffelijk streven. In zijne voorrede nochtans staat het woord *vel*, ten onrechte, als ongermaansch opgegeven. Daarentegen zijn de woorden: *flauw*, *noene*, *tabbaard*, *zeker*, daarvan de drie laatste herhaalde maal wederkeeren, onbetwijfelde vreemdelingen die gemakkelijk konden vervangen worden en bij onoplettendheid des opstelders in dat verhaal blijven zitten zijn. Zinbouw en spellinge zouden wij hier end daar wat gewijzigd willen. Niettemin is dat boekske, wat den woordenkeus aangaat, wel het echtst germaansche dat ooit in 't dietsch gedrukt wierd.

't Is te krijgen voor fr. 0,30.

Eerw. Heer Mervillie heeft een ander werk op 't getouwe, te weten: de verdietschinge van Longfellow's *Evangeline*, in de zelfste mate als in 't engelsch. Die vertalinge zal insgelijks bij bovengemelden drukker uitkomen.

J. CR.

WIE weet er nader bescheed over ‘*Flandre de Médoc*’ dat is Vlanderen in Médoc? Zoo heet eene streke die diepe in Vrankrijk verloren ligt. Men vindt ze op 't noorder ende van den driehoek, die strekt van de Gironde ten oosten, tot de zee ten westen, en den uitsprong dien men ‘*la Teste de Buch*’ noemt ten zuiden.

Die name staat aangeteekend op: *Carte géographique et historique de la France avant* 1790 *contenant les noms des anciens pays ou provinces et leur répartition dans les gouvernements militaires N*^{o} 56, welke landteekeninge te vinden is in: *Atlas général de Géographie physique*, *politique*, *historique*, enz. door L. Dussieux *professeur... à l'école militaire de St. Cyr.* enz... 3e uitgave, verschenen bij J. Le Coffre.

In Vrankrijk zijn er twee dorpen die den name *Bruges* dragen.

Het eene ligt bij de Gironde, in de landstreke Guienne, op 5 kilometers van de stad Bordeaux en het telt omtrent de duizend inwoners. Het andere vindt men meer zuidwaard in de leege Pyreneen, in de gouwe van Béarn, op 24 kilometers van de stad Pau, en 't heeft bij de twee duizend inwoners.

't Ware het weten weerd, hoe die vlaamsche namen ginder verre in de fransche streken verdoold gerocht zijn.

IN verschillige gewesten van Belgenland heeft men overjaar tot half wege in Slachtmaand geheele zwermen zwaluwen bemerkt. Dat en was niet meer gebeurd sedert 1848 en 1850.

DE Russische reiziger R.D. Nossilow heeft den onvergetelijken verleden winter overgebracht in het eiland Nowaja-Zemlja. Tot in Slachtmaand kon hij ontdekkingen doen en hij verzamelde eenen overvloed van zoogdieren en van vogels.

Met den poolnacht begon de vorst, en binst geheel den winter woedden er buitengewone ongeweerten, toch bleef de zee ijsvrij tot in de lente. Dikwijls bemerkte men schielijke veranderingen van luchtgesteltenisse. 't Gebeurde eens dat de warmte in eenige uren van - 31 tot + 5° klom en het regende ongemeene.

Vele vogelen die nooit in die streken en verwinteren bleven er opgehouden dat zij waren door ongeweerte of door de koude die over Europa heerschte.

Een groot getal vossen en rendieren vergingen van den honger overmits de grond met eene dikke koste ijs bedekt lag.

De zeedieren zelve hadden vele te lijden binst dien buitengewonen winter. Duizenden zeehonden en visschen wierden door de baren op den zeeoever geworpen en stierven in eene dikke lage ijs die ze gevangen hield.

De lente was nog slechter en nog kouder als de winter en de zomer was zoo hard dat de Samojeden, die reeds binst zeven jaren in Nowaja-Zemlja verbleven hadden, getuigden nog nooit zulken zomer beleefd te hebben.

Tot op het einde van Hooimaand en klom de warmte boven 5° niet; 't was onophoudelijk smoor, vorst en sneeuw. Vele vogels die 's zomers op het eiland komen broeden, wierden op hunnen nest onder de sneeuw begraven en stierven er. Nossilow verliet dat schrikkelijk eiland op het einde van Hooimaand en dan nog was de zee met ijs bedekt.

IN de laatste uitzende van het *Nederlandsch Museum* des jaars 1891, kondigt de Gentsche hoogleeraar J. Vercoullie, op bldz. 127, volgender wijze Guido Gezelle'ns *Duikalmanak* aan voor het jaar 1892:

'Weinig talrijk zijn de Vlaamsche scheurkalenders. Daaronder neemt de *Duik*- of *Plukalmanak* van Dr. G. Gezelle een eigenaardige plaats in. Hij zal vooral wellekom zijn aan al wie zich met onze taal, onze geschiedenis, onze folklore bezig houdt.

Ieder maand begint met een blaadje dat de verschillende namen van de maand en hunne verschillende vormen opgeeft. Niet alle zijn volksgemeen, sommige blijken zelfs wat fantastisch, maar alle zijn belangrijk.

Bij ieder dag worden eveneens de verschillende namen van dien dag opgegeven, als bij den 6den Januari: "Driekoningendag, Groot nieuwjaar, Dertienste nacht, Dertiendag, Heiliglicht nacht." Voorts de gebruiken die daar plaats hebben, als bij denzelfden 6den Januari: "Goed heil, de koning drinkt! Berdzagers mesdag, Over 't keerske dansen, De koeke met der boone, Sterreliedjes, Rommelpot." Dan de heiligen of godsdienstige gebeurtenissen die er gevierd worden, en eindelijk een rijmpje of een spreuk, zijnde een vroom voorschrift of een punt van levenswijsheid. Wij citeeren: "Een pinte in een teugske en een sulfer in vieren (op koppermaandag)! Van geven krijgt men lange arms! Alle ambachten zijn smerig, zei kosterinne, en ze stak - een keerse in heuren zak," enz. enz.

Daarmede hebben onze lezers een gedachte van dien West-Vlaamschen Duikalmanak en kunnen zij "bevroeden" dat hij vol is met *wetensweerdigheden.*'

OVER naasten is bij drukker A. Siffer te Gent, de derde en verbeterde uitgave verschenen van het eerste deel van L. Mathot's werk over de geschiedenisse des Vaderlands tijdens Joseph II (1780-1789). Het geldt fr. 1,50.

WILT gij wezen Marien vriend,
zoo ziet dat gij hare moeder dient;
dient gij haar met goed betrouwen,
Jesus Maria en laten u niet onvergo'ën.

Onvergo'ën, te lezen *onvergowwen*, staat voor *onvergolden.*

[Nummer 2]

Sint-Omaarsput

SEDERT 830 wierd het heiligdom door een capitel van kanoniken bediend, dat derhalve het *vrije van Sint-Omaars* in bezit kreeg(1).

Ofschoon die kanoniken op hun gebied van Alveringhem niet en woonden en maar eens 's jaars het casteel en betrokken om hunne renten in te zamelen en hunne jonsten te doen; ofschoon zij in 't jaar 1604 van hunlieder rechtgebied afstand deden aan de wethouders van Veurne, ten voordeele hunner Hoogheden Albrecht en Isabelle; toch behielden zij hunnen eigendom van 't vrije, d.i. hun grond- en leenrecht, hunne cijnsen, hunne haver- terwe- en capoenrechten, midsgaders het recht op een geschenk, telken keere dat zij naar hun verblijf overstaken. In dat vreedzaam bezit bleven zij tot dat de fransche omwentelaars, gevloekter gedachtenisse, hun goed kwamen verbeuren.

(1) Zie: *Dissertation historique et critique sur l'origine et l'ancienneté de l'Abbaye de Saint Bertin*, *Paris*, 1737.

Middelerwijle was hun de zorge over Sint-Omaarsput toevertrouwd. Dat hij van wege de kanoniken niet vergeten en wierd, getuigt ons Heindrycx, hierboven vermeld. ‘Eene solemnele processie,’ zegt hij, ‘houdt men jaarlijks op Sint Omaars dag, ter gedenkenisse van dit mirakel, en deze put wordt alsdan gewijd. Sedert dien zijn daar nog dikmaals mirakelen geschied, zoo door het drinken van dit water jegens de koortsen en andere kwalen, als door het wasschen der oogen jegens blindheid of kwade en zeere oogen. Daar zijn luttel of geen memorien van al die mirakelen gehouden geweest, door verzuimdheid van de gonne die dat schuldig waren te doen.’

Voor de arme lieden zorgden de kanoniken ook; zulks getuigen de menigvuldige huizekes, die zij rondom den put, tak-uit tak-in, en niet verre van hunlieder casteel, gebouwd hebben.

Nu zijn de Paters weg en is hun goed aan andere meesters gevallen. En hoe is het vergaan met den put? Al wat er nog blijft heeft weinig bij de veranderinge gewonnen.

De huizekes zijn reeds ten deele buiten dienst gerocht, en worden allengskens kort en kleene gemaakt door de geburen, ten gerieve van hunnen heerd of van hunne konijnekotjes; die nog gebruikt zijn, zijn zoo ellendig dat men de armoede kan lezen door de spleten van dak en muren.

Daar woont een eigenaardig volk, de ‘Puttenaars’, wier zeden, wijd en verre bekend, al hier niet en hoeven uiteengezet te worden: omdat de goede lieden die er wonen, daar niets bij te winnen en hebben, en omdat het niet prijzelijk en is van met al de anderen kwâ vriend te zijn.

Met zijne kanten door speelzieke jongens uitgetrappeld, ligt de put daar nog: onbezorgd, maar altijd even moederlijk, aan zijne arme geburen den klaren en frisschen drank gevende, die uit zijnen diepen schoot welt. Hetgene den goeden ouden tijd nog doet gedenken is de jaarlijksche ommegang met het Hoogweerdige, die tot in

de jaren 1600 op Sint-Omaarsdag gedaan wierd, maar die nu verschoven is op Alveringhem kermismaandag.

Dien dag zijn de Puttenaars als in lammekes herschapen, zoo welgezind zijn ze. De grond is bestrooid met allerhande groenigheid, kransen van veldblommen zijn kruiswijs over en rond den put gespannen; en waar er groen of blommen te kort schieten, hangen kransen van... gebrokene pijpesteertjes aan draden geregen en afgewisseld met allerlei gekleurde lapkens, die bij 't maken en 't lappen te dien ende verspaard wierden. En lacht niet! Die menschen hebben oordeel genoeg om te weten dat God niet benieuwd en is op den glans van edele gesteenten, maar tevreden als Hij de vonke der gôe meeninge in de gifte ziet blinken, al ware 't ook... in steertjes van oude toebakpijpen!

Daar wordt er met het Hoogweerdige gezegend; de put wordt plechtig met de gewone kerkelijke gebeden gewijd, alsmede het water dat in eene kuipe gereed staat, en waarin de Diaken den wij waterkwispel doopt, om ermede, rond den put gaande, het knielende volk te besproeien.

't Is het betrouwen op God en op zijne heiligen dat wonderen wekt, en de menschen onzer hoogmoedige eeuwe betrouwen liefst op hun eigen zelven. Bij den put en geschieden er zooals oudtijds geene mirakelen meer. Zelfs heeft hij, al zei men van hem dat nooit een mensch erin en verdronk, zijnen alouden name verloren. Immers sedert eenige jaren van hier, hebben verschillige menschen, misleid door donkere nachten, donkere gedachten, of ook wel door hunne dronke beenen, daar hun ende gevonden.

En zoo verre is het gekomen dat dezen die met de zorge voor de openbare veiligheid gelast zijn van gedacht geraken den put te dempen.

Aan de bevoegde Overheid het volle recht en de volle vrijheid overlatende van over den toestand te oordeelen en diensvolgens te handelen, mag men toch betreuren dat de aarde niet alleene eenen gewonen put en zal vullen, maar ter zelfder tijde eene stichtende gedachtenisse van

't vroom verleden zal begraven, en misschien wel meteen den eeredienst jegens eenen zendeling, die aan de Alveringhemnaren het Geloove bracht dat hunne zonen, nu zelve, in America, Oost-Indien en Africa mogen voortverkondigen.

Moet het zoo verre komen, mochte ten minsten eene schoone capelle boven den gevulden put rijzen, en in sprekend steen het wonder van Sint Omaar vereeuwigen.

SER. DEQUIDT

De ure van Greenwich

HEER Van den Peereboom, landschepen van ijzerwegen, post en spreekdraden, heeft al zijne onderhoorige bestieren vermaand dat de ure van Greenwich met den 1sten Mei 1892 de ure van Brussel vervangen zal en hij noodigt al de maatschappijen van ijzerwegen uit om voor al hunne in- en uitlandsche betrekkingen de zelfste ure te volgen.

Hij vraagt ook aan al zijne ambtgenooten van 't Landsbestier te willen zorgen dat de zelfste ure gevolgd worde in al 't gene dat van hunnen dienst afhangt.

Eens te meer bewonderen wij hierin de taaie aanhoudendheid van den Heer Van den Peereboom, die niettegenstaande de uitsprake der brusselsche kamer van wetenschappen en niettegenstaande de tegenwerkinge van sommige steden en van sommige bestieren, toch vooruitgaat en de veranderinge inbrengt.

Zal het aanveerden der engelsche ure nu waarlijk eene ontzienlijke omwentelinge te wege brengen door geheel het Land?

Hoegenaamd niet.

Velen meenen dat de middag van de uurwerken nu altijd daaromtrent overeenkomt met den waren middag of met den middag van den zonnewijzer, en zij vreezen dat het met Meie veel te late zal beêkloppen, te weten

17 min. ½ na den waren middag, zoodat de menschen gemakkelijk zullen kunnen beletten dat de uurwerken achter zijn bij den waren tijd.

Dat is weinig of niet te vreezen.

Gelijk wij in den eersten jaargang van *Biekorf* geschreven hebben, volgen de uurwerken der belgische spoorhuizen de ure van Brussel, en de steden en gemeenten zijn dooreen rond de 10 minuten vooren. Tegenwoordig en gebeurt het maar vier maal 's jaars dat de middag van het spoorwezen en van den zonnewijzer ten vollen overeenkomen, te weten den 15sten in Oostermaand, den 15sten in Wedemaand, den 31sten in Oestmaand en den 21sten in Kerstmaand. Op al de andere dagen staan de uurwerken vooren of achter den waren tijd, en somwijlen is het verschil tamelijk groot.

Nu zijn de uurwerken verst achter den waren tijd in Kortemaand en verst vooren in Slachtmaand.

Als het den 11sten in Sporkele of Kortemaand te Brussel middag is volgens den zonnewijzer, is het reeds 12 ure 14 min. ½ in de brusselsche spoorhallen; maar tegen dat het in West-Vlanderen waarlijk middag is, wijzen de uurwerken onzer spoorhuizen reeds 12^{u}20 min. en bijna overal op kerken en stadhuizen is het dan alreeds 12^{u}30 of 12^{u} ½. *Zoodat omtrent geheel West-Vlanderen alsdan eene halve ure vóór den waren tijd is en dat wij inderdaad*, *en zonder het te weten*, *ten* 11 ½ *het middagmaal nemen.*

Den 1sten in Slachtmaand is het geheel anders: te Brussel is de gewone tijdrekeninge 16 min. ½ achter de ware tijdrekeninge; 't is er inderdaad middag wanneer het op 't uurwerk der spoorhallen nog 16 min. ½ vóór middag is; in West-Vlanderen zullen de spoorhuizen 11 minuten vóór den tijd zijn en de kerken en stadhuizen dooreen maar 2 minuten voor den tijd. Daar waar de ure der kerke 12 minuten zou vooren zijn bij de ure van het spoorhuis, zou het uurwerk de ware ure wijzen.

En hoe zal het voor West-Vlanderen gaan als Belgenland de engelsche ure van Greenwich zal volgen?

Den 1sten van Nieuwjaarmaand, zal de ure der spoorhuizen 8 minuten achter den waren tijd zijn;

Den 25sten komt zij overeen;

Den 1sten in Sporkele is zij 2 minuten, en den 11sten zelfs 2 min. ½ vooren;

Den 25sten komt zij overeen, voor den tweeden en laatsten keer in geheel het jaar;

Den 1sten in Lentemaand is zij nog ½ min. vooren;

Den 1sten in Oostermaand 8 min. achter;

Den 1sten in Meimaand 15 min. achter;

Den 1sten in Wedemaand 14 min. ½ achter;

Den 1sten in Hooimaand 8 min. ½ achter;

Den 1sten in Oestmaand 6 min. achter;

Den 1sten in Pietmaand 12 min. achter;

Den 1sten in Zaaimaand 22 min. ½ achter;

Den 1sten in Slachtmaand 28 min. ½ achter;

Den 1sten in Kerstmaand 23 min. achter.

Gaan wij nu dat verschil gemakkelijk beletten?

Neen, indien kerken en stadhuizen de ure der spoorhuizen volgen; want alsdan en kan het verschil tusschen aangenomene en ware ure nooit meerder zijn als van 28 min. ½ (den 1sten in Slachtmaand) en zulk verschil bestaat er nu ook reeds op den 11sten in Sporkele, gelijk wij hooger zeiden.

Toch meenen wij dat steden en dorpen voortaan nauwkeuriglijk de ure zullen volgen van den ijzerweg en geen 10 minuten meer en zullen vooren blijven gelijk nu. Wij en vinden immers geene gegronde redens om dat gebruik in voege te laten en, moeste het in voege blijven, zoo zoude de ure der steden op den 1sten in Slachtmaand tot 38 min. ½ achter de ware zijn en al den oostkant van Belgenland zou men zelfs tot 51 minuten komen, hetgeen ongetwijfeld een zeker bezwaar zou opleveren.

Van eenen anderen kant en twijfelen wij niet dat de steden de ure van Greenwich zullen volgen gelijk de ijzerwegen, want anders zouden alle betrekkingen moeilijk en bijna onmogelijk worden.

Velen denken dat de uren van vertrekken en van aankomen der treinen met den 1sten van Meie teenemaal zullen veranderen.

Dat is waar en geen waar en dient wel verstaan te worden.

De 30ste of laatste dag van Oostermaand zal in Belgenland 17 minuten verlangd worden en bijgevolg 24 uren tellen en 17 minuten; en van dan af zullen de uurwerken 17 minuten verachteren.

Doch de trein die den 30sten in Oostermaand uit Oostende vertrok ten 4^u18^m, na de aankomste van den stoomboot, zal den 1sten Meie inderdaad op den zelfsten tijd Oostende verlaten; maar aangezien de ure 17 minuten zal verlaat zijn en zal het uurwerk alsdan nog geen 4^u17^m wijzen, maar wel 4^u18^m min $17^m = 4^u1^m$, zoodat de trein volgens den zonnewijzer op de zelfste ure vertrekken zal, maar volgens de uurwerken ten 4^u1^m, dat is 17 minuten vroeger.

Al de treins, ten minsten op de groote ijzerwegen die in verband staan met de buitenlanden, zullen, den loop der zonne ingezien, op de zelfste ure vertrekken, en dus volgens de ure der spoorhuizen 17 minuten vervroegen. Die betrekkingen zijn gesteld en geregeld, noch zij en kunnen maar moeilijk veranderd worden.

Wat de treins der andere ijzerwegen aangaat, deze worden gemeenlijk volgens het aankomen en weggaan van de treins der groote ijzerwegen geschikt en zullen dus ook door den band omtrent 17 minuten vertrekken vóór de ure die tegenwoordig in de spoorboekskes aangewezen is.

Zoo zal het ook gaan met het opstaan en ondergaan van zonne en mane, met het tijdstip van nieuwe en volle mane, van zonne- en maanverduisteringen, van evennachten en zonnewenden, van watergetijden: in een woord met al dat in den loop van den tijd onveranderlijk is.

Bij voorbeeld: *Het Manneken uit de Mane* voorspelt tegen den 11sten Meie eene gedeeltelijke maanverduisteringe die zichtbaar is in Vlanderen en die beginnen moet ten 8^u5^m 's morgens. Is 't dat onze uurwerken dan reeds op de ure van Greenwich gesteld zijn, zoo zal dat verschijnsel beginnen, niet ten 8^u5^m, maar wel ten 7^u53^m.

Dan blijven er veel dingen die somwijlen sedert langen tijd op eene gestelde ure beginnen, maar die nochtans in 't algemeene op eene andere ure zouden kunnen gesteld worden, zooals: de uren der zittingen in kamers, raden,

rechtbanken, enz., de uren der leergangen in de scholen, de uren der HH. Messen, de uren van al de bezigheden in een klooster of in eene andere gemeenzaamheid.

Gewoonlijk beginnen al die oefeningen met de ure of met de halve ure, en men kan vragen wat er daarmede geworden zal?

Al wat min of meer in verband staat met het aankomen of vertrekken der treins zal moeten 17 of ten minste 15 min. vervroegen.

Sommige oefeningen ook zijn zoo wel geregeld volgens op- en ondergaan der zonne, 't is te zeggen volgens donkeren en klaren, dat zij moeilijk te veranderen zijn, voor de deze ook zullen al de uren moeten ¼ vervroegd worden. Misschien wel zal het alzoo moeten geschieden voor den school- en studietijd in de onderwijsgestichten.

Althans zal het naar onze meeninge *in het eerste* ten minste alzoo geschikt worden.

Maar achter eenen zekeren tijd van overgang, van zoeken en van wringen om de verbrokene orde en om zeggens het evenwicht weder te vinden, zal alles waarschijnlijk op den ouden plooi komen: de gemakkelijke tellinge bij uren en halve uren zal de overhand krijgen en alles zal inderdaad oftewel 13 minuten vroeger beginnen als nu, - oftewel 17 minuten later.

Tegenwoordig zijn er vele meer dingen die met de ure beginnen als met de halve ure: moeste alles 13 minuten vervroegen; de halve ure zou doorslaan en dat schijnt ons geheel onwaarschijnlijk; daarbij de menschen zijn grootelijks genegen om te verlaten, maar weinig om te vervroegen en zoo meenen wij met veel meer waarschijnlijkheid te mogen voorspellen dat al dat kan van ure veranderen, in 't algemeene op de gestelde ure zal behouden worden en diensvolgens inderdaad op 17 minuten later zal verschoven worden.

EDW. VAN ROBAYS

Greenwich (bij Londen) ligt 17 min. ½ westwaarts van Brussel. - In dezen opstel zijn de berekeningen gedaan voor het midden van Westvlanderen dat 5 min. ½ westwaarts van Brussel ligt en 12 min. oostwaarts van Greenwich.

Van 't Vrijbusch en van de Buschkanters

WIE heeft er ooit binnen de drie dagen voor Heilig-Bloedommegang te Brugge geweest, en daar niet een bijzonder slag van vreemde lieden bewonderd, die op die dagen Westvlanderens hoofdstad bezoeken?

Eigenaardig zijn die mannen, eigenaardig zijn die vrouwen, eigenaardig zijn die kinders: eigenaardig in kleedinge, in houdinge, in gebaren en in sprake.

Vreemde zijn ze aan stad, ja, en menig burger en weet niet van waar ze komen, ofschoon zij aleventwel van ons volk deel maken en in Vlanderen gewonnen en geboren wierden.

Gisteren zijn ze bij hoopen aangekomen, en ginder, buiten de Kathelinepoorte, staan hunne koten en hunne tenten opgeslegen, tusschen de twee watergangen die rond Brugge liggen.

Van dezen morgen trokken zij ten stadhuize en daar komen ze nu, met een groot gedrukt talmerk op hunne borst, op hunne klakke of op hunnen hoed, en ze trekken door stad, elk al zijnen kant. Eene ure later zult gij waar hier waar daar kleene hoopkes van dat volk tegenkomen.

Hier is 't een jongeling, die met eenen speelboek al spelen in 't midden van de breede strate stapt, terwijl hij met zijn hoofd de mate knikt.

Beziet hem! Welgetatste schoe'n, of zwarte kloefen zonder riemen, en roodverwige sloovers bedekken zijne breede voeten; zijn broek is van mollevel of engelsch leder, zoo men zegt; zijne veste van roste pane, en zijn roode halsdoek spraait gelijk eene kole vier. Zijne klakke staat zoo wat op zij, en zijn zwart haar, in krinkels en bekken gekamd, ligt blinkend over zijn voorhoofd gestreken. Met luide en heldere stemme en met volle macht speelt en zingt hij dat de straten er bij helmen.

Maar kijkt, eene boogscheute verder, daar komt er een geheel huisgezin. Vader staat aan den draaiorgel. Dit speeltuig wordt voortgetrokken door eenen langhaarden wolfhond, die altemeê door den top van 's orgelmans

schoe geliefkoosd, met eenen grins op zijn' lippen en met eenen grol in zijn' kele, glarieoogend ommekijkt. Moeder is bruin gebrand van de zonne, maar kloek en sterk gebouwd; zij draagt een kind, dat op beuren rugge gesingeld is, zij slentert op het voorland der strate en zij steekt een blikken schaalken naar inwoners en voorbijgangers, terwijl ze biddende in hunne oogen kijkt en smeekt: ‘As-je belieft mijnheere, as-je belieft.’

Twee, drie knechtejongens loopen op het ander voorland. Zij zijn in 't rood gekleed, dragen eene grieksche mutse op hun hoofd en zijn bezig met tuimelperten, kromme sprongen en kwinkslagen te doen, om de toeschouwers te verlustigen. En van zoo dat die looze vinken ievers een goed herte zien glimlachen, ze zijn erbij lijk gezet, en met gierige hand drukken zij dankend het geschonkene geld aan hunne lippen.

Elders vindt men ouderlingen, half blinde, half lamme, toch zoogezeide gebrekelijke lieden. Vol drie dagen lang is het geheel de stad deure zingen en klingen, spelen en veren, joelen en jouwen, dat de ooren moegezaagd algauwe naar 't ende vragen en ruste begeren.

Dat volk en is niet alleenelijk te Brugge maar ook door geheel het land na te speuren; zij doorzwerven Vlanderen, Vrankrijk, Holland, Duitschland, Spanjen, ja zelfs op den toogdag te Philadelphia in America was er onlangsleden een buschkanter met zijnen orgel te ziene.

Sommigen drijven handel, en dragen hunnen winkel van bilken- of pottebezems op hunnen rugge. Anderen oefenen eenen stiel uit, en zijn dikwijls van een scharewiel voorzien. Maar 't meeste deel komt men tegen met een wielgetrek dat half in een wiege herschapen is; meest hebben ze bovendien nog eenen orgel, eenen beltrommel of eenig eigenaardig getuig meê.

Somtijds vindt men ze, op den boord van grachten en weiden zitten peisteren, aan eene maaltijd die ze uit verschillige hofsteden afgehaald en t' hoope gezameld hebben. Bij nachte gaan ze rusten in de schure of in de stallinge van den eenen of van den anderen landbouwer, ofwel zij legeren onder hunne eigene tente.

Van waar komt al dat zwervend en eigenaardig volk?

En zijn 't geene vreemdelingen, die naar hier zijn komen gedoold? Neen 't, zij zijn uit onze gouwe en van ons volk. 't Zijn eigentlijk geboren *Buschkanters* of *Buschkijten*, uit het *Vrijbusch*: daar wonen zij, daar leven zij, daar bewaren zij hunne eigene gewenten, hunne aardige gebruiken, hunne oude overleveringen, hunne wondere levenswijze; daar blijven zij hunnen ouden stam getrouw.

Het schijnt de moeite weerd eenige bijzonderheden aangaande 't *Vrijbusch* en de *Vrijbuschkanters* op te rapen en 't hoope te brengen.

('*t Vervolgt*)

A. B. en C.

Lotinge ten Bogaerde in 1574

L*OTERIE voor de schamel schoolkinderen van de knechten ten Bogaerde binnen Brugghe.* - Dat is het opschrift van een merkweerdig stuk dat wij hier voor ons liggen hebben en waarbij de Beheerders, mannen ende voogden van het gesticht ten Bogaerde te Brugge, in 1574 kenbaar mieken dat zij mits toestemminge van zijne koninklijke Hoogmogendheid en van de Eer. Heeren Schoutheeten, Burgmeester, Schepenen ende Raden der voornoemde stede eene lotinge ingericht hadden ten beloope van 50,000 zuivere loten van zes grooten vlaamsch elk lot, om met de opbrengste zekere noodige waterwerken in het gesticht uit te voeren.

Het stuk is een slag van gedrukten plakbrief van 1 meter hooge en 40 centim. breed.

De kop is in verwdruk en verbeeldt het gesticht ten Bogaerde met zijne onderhoorigheden en met een duidelijk ontwerp der noodige werken. Langs beide kanten staan er boomen geplant die de beeldnissen dragen der merkweerdige mannen die het gesticht voortgebracht heeft: twee kloosterlingen en een bisschop zijn gemakkelijk te herkennen.

Uit het gesticht trekt een stoet van schoolkinderen onder het geleide van voogden en meesters. Op den rechten arm ziet men gemakkelijk eene gekroonde B prijken.

Daaronder staan er een aantal prijzen verbeeld als koppen, schalen, vaten, potten, geldbeurzen, enz. enz.

Het is geweten dat de Gemeenten zoowel als de bezondere gestichten menigmaal groote lotingen inrichtten om geld te verzamelen. Volgens Heer Gilliodts-Van Severen zouden die lotingen te Brugge ontstaan zijn en te Brugge zou de eerste lotinge ingericht geweest hebben in het jaar 1446.

De lotinge binst het jaar 1574 ten Bogaerde gehouden kan ons een gedacht geven van de andere.

't En waren niet min als 342 prijzen.

De loten die eerst en laatst uitkwamen wonnen elk eenen beker in verguld zilver die 6 oncen woeg en die met de bewerkinge op 12 guldens geschat wierd.

De eerste ende allerhoogste prijs was een zeer schoone, rijkelijke, zilveren vergulde overdekte kop, met 270 guldens in klinkend geld.

Zoo waren er vijf opperste, schoonste, rijkelijkste ende begeerlijkste prijzen, allen bestaande uit eenen zilveren kop of beker mitsgaders eene zekere somme geld. Die vijf prijzen waren geschat op 450, 300, 200, 150 en 100 guldens.

Die het lot trok dat vóór of na eenen dier prijzen uitkwam, won insgelijks prijs.

Dan waren er nog 25 prijzen van eene zilveren schale ter weerde van 6 guldens, 50 ter weerde van 3 guldens, enz.

Die zes loten neemt op eenen name, krijgt het zevenste te bate. Die er 100 neemt, krijgt er boven het zevenste nog 10 te bate, zoodat hij medespeelt met 126 loten; bovendien heeft hij nog een lot in eene bijzondere lotinge. Nochtans en kan niemand meer als 4 loten in die bijzondere trekkinge bekomen; en van zoohaast dat er alzoo 400 bijzondere loten uitgedeeld zijn, zal deze trekkinge plaatse hebben. Zij is dan eene aanmoediginge om er velen 100 loten te doen nemen.

Deze bezondere trekkinge onder die 400 loten geeft 32 prijzen omtrent verdeeld gelijk in de algemeene lotinge. De eerste prijs is 100 guldens weerd, de tweede 50, enz.

Is er iemand die vindt dat zijn zilveren beker, kop, schale, lepel, enz. het gestelde gewichte niet en heeft, zoo zullen de berekker der lotinge en de klager elkander ‘instand ende vergeldinge’ doen volgens gehalte en opgegeven prijs van het zilver.

De loten mogen aangeduid worden met den name van den meêdoender of met eenen dekname, verzeke of spreuke; maar ‘en zal niemand geoorlofd wezen te doen schrijven eenige oneerlijke ofte schandelijke spreuke noch ook smakende eenige ketterie’.

‘En omme dat men sommige getallen kan veranderen ofte door haastigheid van de schrijvers eenige getallen kan kwalik stellen, daardoor groote kwist zoude mogen geschieden; zoo zal men de prijzen voldoen naar den oorspronkelijken boek daar elk zijn spreuke ende getal nauwkeurig zal geschreven vinden’.

Deze lotinge was een buitengewone middel die het gesticht bezigde om geld te verzamelen. Later zullen wij zeggen hoe de gewone inkomsten bezorgd wierden.

D.S.

't Is zoo stille

't **I**S zoo stille binst den nacht,
als het lief en ronde wezen
van de blijde maan verrezen
uit den hemel lonkt en lacht.

't Is zoo stille binst den nacht,
als de ster haar lichtgeflonker,
bevend, door het eendlijk donker
schiet, en houdt de hemelwacht.

't Is zoo stille binst den nacht
in de versch omploegde landen
waar betrouwend menschenhanden
hebben 't rustend zaad gebracht.

't Is zoo stille binst den nacht
in de zwijgende eekenwouden
die hen dichtgesloten houden
of er storrem wierd verwacht.

't Is zoo stille binst den nacht
als de sneeuwwolk, losgebroken,
steên en dorpen heeft gestoken
in de zelfste kleederdracht.

't Is zoo stille binst den nacht
op het kerkhof, dat zoo eenzaam
schijnt, en waar bij 't kruis gemeenzaam
rust het stof van 't voorgeslacht.

Luistert! Neen, geen windj' hoe zacht
dat zal laten hem bekoren
om de rust des nachts te stooren!
't Is zoo stille binst den nacht.

J. NOTERDAEME

Mingelmaren

W*IJ hebben het volgende Voorboodschap ontvangen*: Om rond Paschen te verschijnen bij A. Siffer te Gent: Ghetiden boec naar een Hs. der XVe eeuw, uitgegeven met aanteekeningen door Dr K. de Gheldere.

‘De stichtelijke en Godgewijde schriften zijn talrijk verspreid geweest in de Middeneeuwen. De groote zorg waarmede zij geschreven, en de keurige bevalligheid waarmede zij gekleurprent zijn, bewijzen dat onze voorouders een levendig geloof wisten te voegen, bij hunne bekwaamheid in den handel en hunne bedrijvigheid in den oorlog. Maar de taal zelve van die schriften is even zoo merkweerdig. Daar het in 't algemeen vertalingen zijn uit het Latijn, kan hij, die het Vlaamsch der Middeneeuwen machtig is, daarin bemerken en bewonderen de buigzame veer-

digheid dezer taal om de beknopte vormen van 't Latijn over te zetten, de sierlijkheid in de opstelwijze, en die zoete aantrekkelijkheid der spraak, hedendaags geheel en gansch verdwenen, 't en zij men ze wille gaan zoeken op de lippen van ergens een borgersmeisje van 't oud en roemrijk Brugge.'

(K. STALLAERT. *Een woord over vier oude Vl. HS. die berustende zijn in 't Museum van Charleroi.*)

Overtuigd - meer dan iemand en meer dan ooit - van de waarheid dier woorden, heb ik het gewaagd een van die boekjes der Middeneeuwen uit zijnen hoek te halen, om het de wijde wereld in te zenden, ten oorbaar en, zoo hope ik, ten genoegen van alle leerzame liefhebbers van Vlaamsche Taal- en Letterkunde.

Prijs voor de inschrijvers: fr. 1,75.

Zal insgelijks in 't kort onder druk gaan: Een bundel gedichten door Jhr Dr K. de Gheldere.

NANSEN, een deensche zeevaarder, is de eerste die Groenland gedwerscht heeft, 't jaar 1888. Nu, staat hij om eene reize te ondernemen naar den Noordpool. Hij is van zinne er naartoe te varen langs de zeeëngte van Behring, en niet al de Atlantische wereldzee. Hij vermoedt immers dat de reeds gekende zeestroom die van het noorden van Frans-Joseph's land en Spitzberg naar de oostkuste van Groenland loopt, maar de voortzettinge en is van eenen stroom die uit de zeeëngte van Behring zou komen, den Noordpool dwerschen en het westen invaren naar het noorden van Frans-Joseph's land en van Spitzberg.

Het vermoeden van Nansen en is niet ongegrond. Trouwens, een schip dat in 1884 ook van Behring uitgezet en schipbreuke geleden had, is komen aangestrand aan Julianahaab, het zuidersch uiteinde van Groenland. Daarbij, op het water dat omtrent Oost-Groenland spoelt, drijven stukken hout die maar van Siberiën of van Alaska en kunnen voortkomen; ten anderen, men heeft bemerkt dat de wasdom van Siberiën uitnemende gelijkend is aan den groenlandschen.

De deensche 'Storthing' heeft ten voordeele van Nansen's onderneminge eene bijlage van 200.000 fr. gestemd.

Nansen rekent vijf jaar te zullen op reize zijn.

EEN Noorweger, Erkroll bij name, maakt ook gereedschepe om naar den Noordpool te reizen. Zijn gedacht, indien hij de noodige geldmiddels verkrijgt, is, er naartoe te gaan deels te voertuige en deels te vaartuige, in veel min tijd als Nansen.

Namentlijk, op snee- of ijsbanen zou hij te slede reizen, door honden voortgetrokken, en daar hij aan water komt, zou hij uit zijne slede, behoorlijker wijze verveerdigd, een klein schip maken en te schepe voortvaren, tot dat hij weder op eerde of ijs stoot. Diensvolgens en zou hij noch winden, noch zeestroomen moeten inzien, en den naasten weg kunnen volgen. Hij zou van Spitzberg voort, al het land van Petermann, rechte den Noordpool ingaan, en al Groenland afwenden. Volgens zijne rekeninge, zou hij, 11 kilometers daags afleggende, zijne reize in 200 dagen voltrekken.

Van twee één, zouden wij liever met Nansen medevaren.

EENE mingelmare die een medewerker over 4 maanden opgemaakt had over de boeken van onzen beroemden volksschrijver Conscience, heeft allerhande vriendelijke aanvallen veroorzaakt en moesten wij het gelooven, geheel het vlaamsche Land staat in rep en roere!

Ongelukkiglijk lagen de twee eerste uitzenden van *Biekorf* gereed of zoo goed, als wij oordeelden dat het noodig wierd daar een woord op te zeggen.

Daarom en kunnen wij nu niet antwoorden gelijk wij het begeren en wij moeten onze aanvallers eerbiedig verzoeken nog veertien dagen geduld te hebben.

Doch wij weten het: ‘rusten is roesten’ en meenen onze strijdzuchtige vrienden dienst te bewijzen met hun nieuwe bezigheid te geven. Zij gelieven dan den volgenden boek te onderzoeken: *Essai de Poétique par J.J. Nyssen*, *ancien professeur de Poésie et de Rhétorique aux petits séminaires de Rolduc et de Saint-Trond*, *etc.*

Dit werk wierd over lange jaren gedrukt bij Karel Fonteyn te Leuven. Het wierd overzien en volledigd door *le Chanoine A.M.*, *ancien professeur de Poésie et de Rhétorique aux mêmes établissements*, *etc.;* en in de 5de Uitgave (1882) wordt Conscience beoordeeld op de bladzijden 339 en 340.

Dit *Essai de Poétique* wordt in vele onderwijsgestichten als leerboek gebezigd en het verwondert ons waarlijk dat onze verontweerdigde aanvallers nog geen ‘protest’ aangeteekend en hebben tegen het oordeel dat daar over Conscience geveld wordt. In allen gevalle en twijfelen wij niet of dat zal tusschen hier en veertien dagen gedaan zijn.

Wilden zij alleenlijk een beleefd, lieflijk, vlaamsch ‘verzet’ aanteekenen, 't ware nog wel.

Biekorf

[Nummer 3]

Conscience te bij gekomen...

OVER eenige weken vernamen wij met de meeste verwonderinge dat eene Mingelmare, die in Biekorf (2de jaar, bldz. 287) verschenen was, eene zekere ontroeringe zou te wege gebracht hebben.

Wij meenden in 't eerste dat die ongegronde, gemaakte verontweerdiginge welhaast hare eigene zalige dood zou sterven, tot schande van deze die ze wilden aanvieren; zelfs, rechtuit gesproken, hadden wij er ons beschot in te zien hoe men een ding kan verdraaien en vergrooten; ja, wij meenden te doen te hebben met *joodsche boekhandelaars* of zulkerhande lieden, die eene gunstige gelegentheid te bate namen om onzen Conscience te verheffen en zijne werken te verspreiden.

Wij waren er wel mede! 't Was loutere, vlaamsche verontweerdiginge, en welhaast gingen allerhande vlugschriften en nieuwsbladen door geheel het vlaamsch Land verkondigen dat *Biekorf* eenen ellendigen, laffen, valschen en schandelijken aanval gedaan hadde tegen Conscience en tegen zijne werken.

Neen 't, 't en was geen kleen bier!

Onze beoordeelinge was een ‘bedroevende, onvergeeflijke misslag!!.....’ 't Waren ‘onverstandige woorden!!.....’

Wij wilden Conscience uitgeven voor ‘eenen zedeloozen schrijver’!!!..... ‘Brugge had Conscience verraden, zijne gedachtenisse geschandvlekt, hem aan den schandpaal gesteld en zijne werken gebrandmerkt’!!!..... enz., enz., enz.!!!...[1].

Zoo! Welke schrikkelijke dingen mogen er dan wel in Biekorf gestaan hebben?

Horkt: De schrijver der Mingelmare zegt dat hij van een ander gedacht is als iemand die beweren zou dat de boek over *Baekelant en zijne bende* van eerw. Heer V. Huys verre min onder het volk te verspreiden en aan te bevelen is als de werken van onzen gemoedelijken schrijver Conscience.

Hij wilt dit bewijzen door drie redens:

1° Voor sierlijkheid van wendingen en voor zuiverheid van tale is het werk van V. Huys verre boven Conscience's werken.

2° Het werk van V. Huys is even belangwekkend en even boeiend.

3° Zijn boek mag in de handen gesteken worden van alle jongelingen, zonder het minste gevaar van er dweepzuchtige droomers af te maken, of hunne goede zeden te verflauwen, ja zelfs te doen verliezen. En dan vraagt de schrijver of men wel het zelfste zoude mogen zeggen over de boeken van Conscience.

Dat heeft in Biekorf gestaan; dat, verstaat het wel, noch meer, noch min.

En wat zeggen nu onze aanvallers?

Sommigen beginnen met Biekorf aan te gaan omdat hij den boek van Baekelants bende heeft DURVEN vergelijken met de schoone werken van Conscience!! Wat! Baekelant! een bandiet (*un bandit*) der ergste soorte!!!

Schromelijke dingen! Brave, deugdzame vrienden, het dunkt ons dat gij toch wat al te teergevoelig zijt!

Ten anderen, 't en is Biekorf niet die de vergelijkinge begonnen heeft.

En de redens die in de Mingelmare vermeld stonden?

1. - De eerste reden, die steunt op vlaamsche tale en wendingen, wordt gehandhaafd door veel taalkundigen, namentlijk

(1) Een anders zeer verdienstelijk nieuwsblad van West-Vlanderen schreef uitdrukkelijk dat wij Conscience's werken voor *zedeloos* uitgegeven hadden, en namens geheel West-Vlanderen meende het te moeten onzen ‘dommen, dwazen’ aanval kwaadkeuren.
Moge de opsteller van dat nieuwsblad nu begrijpen dat hij nogmaals eene ‘dwaze dommigheid’ begaan heeft, oftewel eene ‘domme dwaasheid’. Gelukkiglijk en heeft hij geen gezag noch geen recht, om namens geheel West-Vlanderen te spreken. West-Vlanderen ware er wel meê!
Wij zullen zorgen dat hij dezen keer Biekorf ontvange; alsdan en zal hij Biekorf niet moeten aanvallen op het enkel zeggen van anderen.

door Hoogleeraar David zaliger, die eenen tamelijk langen opstel geschreven heeft over de gebreken van Conscience's tale.

Daarbij durven wij onze aanvallers uitdagen om over de tale van Baekelants bende alleenlijk het tienste deel der beknibbelingen te doen die David alleene over Conscience's tale gedaan heeft.

Niettemin bekennen wij geheel gemakkelijk dat Conscience's tale ONEINDIG VERRE de tale overtreft van onze lieve tegensprekers.

2. - Komt eens in de huisgezinnen van Vlanderen en vraagt welke werken ons vlaamsche volk met de meeste smake gelezen heeft, oftewel het werk van Pastor Huys, oftewel de werken van Conscience?

En, weet het wel, wij spreken van lezers die het een en de andere gelezen hebben, en die niet en moeten oordeelen over hetgene zij niet en kennen.

Verstaat nochtans ook dat wij vrijmoedig getuigen dat Conscience een MEESTER is en blijft in het heerlijk beschrijven en in het boeiend verhalen.

3. - Baekelant mag zonder het minste gevaar in de huiskringen gelezen worden: kinders, jongelingen van beide geslachten mogen alles hooren dat erin staat.

Wij zeiden en wij zeggen nog dat CONSCIENCE'S WERKEN IN DE HANDEN VAN alle JONGELINGEN NIET EN MOGEN GESTEKEN WORDEN. Zeggen wij daarmede dat er *geene* jongelingen en zijn die AL zijne werken mogen lezen? of dat *geen één* zijner werken van AL de jongelingen en mag gelezen worden?

Noch 't eene noch 't andere.

Zeggen wij daarmede dat Conscience een zedelooze schrijver is?

Nog vele min, en daar is *dwaasheid* noodig of *onbeschaamde lasterzucht*, of *een kleengeestig besef* van Conscience's eerlijkheid om uit die woorden te besluiten dat Biekorf Conscience uitgeeft voor eenen *eerloozen schrijver.* Voor ons is Conscience's zedelijkheid zóó wel bekend en zóó hooge geschat, dat zij verre boven dat vermoeden staat, want wij aanzagen en aanzien hem nog als eenen *der zedelijksten onder al de beroemde volkschrijvers.*

Maar, werken kunnen zedelijk zijn, heerlijk en onberispelijk, en toch gevaarlijk blijven voor sommigen.

J.J. NYSSEN zegt, in zijn *Essai de Poétique* (8e uitgave) op Blz. 339: '*Quelques scènes trop passionnées ne sont pas sans inconvénient pour les jeunes lecteurs*'. Dat is: 'eenige voorstellingen zijn te driftwekkende en kunnen hinder doen aan de jonge lezers'.

Dat oordeel strijkt hij over *den Leeuw van Vlaanderen.* Misschien is dat eenigszins overdreven, maar daar zijn andere van Conscience's werken waar die woorden beter en geheel wel op passen.

Op de volgende bladzijde geeft J.J. Nyssen eene tamelijk lange optellinge van Conscience's werken; hij eindigt ze met *den Boerenkrijg*, en hij zegt: Dit laatste werk is het schoonste en het

boeiendste dat men in de handen der jonkheid kan steken; *zooveel te meer omdat er hoegenaamd niets in en staat dat de eerbaarheid kwetsen kan.* Het *Journal historique*, bd. XIX, spreekt in den zelfsten zin; hetgene wel duidelijk doet verstaan dat eenige andere werken de gevoelens van eerbaarheid der jonkheden zouden kunnen kwetsen, niet omdat er in die werken iets voorkomt dat onzedelijk is, maar omdat jonge inbeeldingen en jonge herten nog zulke lezingen niet en vermogen.

Een kind van eenige maanden en eet geen brood noch en drinkt geenen wijn; en voor jongens is het beter niet te rooken en de herbergen voorbij te gaan. Hoe men elders daarover oordeelt en weten wij niet, maar te Brugge, ten minste, wordt het alzoo aanveerd. En toch en zegt er hier niemand dat brood of wijn vergiftig zijn, noch dat het onzedelijk is te rooken of naar de herbergen te gaan.

In eene mingelmare heeft Biekorf het zelfste gezeid als P.P. Nyssen. Schrijver van die mingelmare steunt op zijne ondervindinge en op de veelvuldige ondervindinge van anderen, namentlijk van vele leiders der jeugd en van menige huisvaders, die eerst Conscience's werken rond den heerd laten lezen hadden voor geheel het huisgezin en die na eenigen tijd, - sommigen zelfs als het reeds wat te late was, - ondervonden hebben dat het beter was die lezinge te staken en ze maar later toe te laten.

Conscience en heeft niet *al* zijne werken geschreven voor de vlaamsche *jonkheden* van beide geslachten, maar *vele* ervan schreef hij voor volwassene Vlamingen, die verstand hebben en ondervindinge.

Wij verstaan gemakkelijk dat eenige der bedoelde werken in sommige andere landen vroeger zouden mogen gelezen worden als in Vlanderland, en dat is eene eere voor de Vlamingen, eene eere die wij hun zouden willen zorgvuldig bewaren, hoe langer hoe beter.

Noch 't en baat hier niet met werken uit te komen die van priesters geschreven wierden. Vele werken zijn er, ja, van priesters geschreven, die, gelijk de werken van Conscience, eerlijk en zedelijk zijn, die zelfs uitsluitelijk gemaakt wierden om goed te stichten, en die toch somwijlen hoogst gevaarlijk zijn in de handen van jonkheden.

Moet men niet uitzinnig zijn om die werken zedeloos te noemen?

Daar is nu de eenvoudige volle zin der Mingelmare van ons 2de Jaar Bl. 287, met de redens erbij.

Men gelieve wel te bemerken dat wij maar van Conscience en spraken omdat anderen van zijnen grooten name gebruik gemaakt hadden om eenen onzer beste vlaamsche schrijvers onrechtveerdig aan te vallen.

Men spot met ons, omdat wij Biekorf een Tijdblad noemen voor ‘alle verstandige Vlamingen’.

Zeer ten onrechte nochtans want onder al onze lezers is er schaars één die den waren zin onzer woorden niet gevat en heeft. Onze lezers kennen Conscience, zij kennen ons en bij geen éénen van hen en is het dom vermoeden ontstaan dat *anderen*, te hunner schande en te schande van Conscience zelve, hebben durven aan geheel het Land kenbaar maken.

Onze lezers zijn verstandig genoeg om aan de woorden hunne ware beteekenisse toe te kennen. Zelfs zullen zij nu hun gezond verstand en hunne eigene ondervindinge te rade gaan en getuigen dat onze redens gegrond zijn, 't gene wij van sommige onzer aanvallers nauwelijks durven verhopen.

Onze lezers doen gelijk alle verstandige lieden, zij noemen de zaken bij hunnen rechten name en zij gedoogen dat anderen 't zelfste doen.

Zij hebben, gelijk wij, eenen grooten eerbied voor Conscience, zij beklagen dat zijne eere zoo lichtveerdig en zoo dwaas in het spel gebracht wierd, en nu zullen zij verwonderd zijn te hooren *dat sommigen zoo moedwillig onze woorden verdraaiden en dat anderen zoo lichtzinnig het vermetel oordeel dier sommigen aanveerdden.*

Biekorf

Van 't Vrijbusch en van de Buschkanters

VAN al de wouden die, in de eerste tijden van ons Kerstendom, bijkans geheel Vlanderen bedekten, en die heden ten dage gedeeltelijk overblijven, is 't Vrijbusch wel een van de belangrijkste en van de eigenaardigste.

Waar ligt het Vrijbusch?

Wilt gij dat weten en 't wel beseffen, slaat uwe oogen op eene der nieuwste landafbeeldingen van West-Vlanderen; kijkt omtrent in 't midden van die gouwe, op den rechteren oever van 't Iperleed; en daar zult gij, tusschen de gemeenten Clercken, Zarren, Staden, West-Roosbeke, Langemarck en Merckem, maar toch op eenen schoonen afstand van ieder, een uitgestrekt woud afgeteekend zien. In 't midden van die uitteekeninge staat het woord *Vrijbusch* te lezen.

Bij het Noorder uiteinde van dit Vrijbusch ligt het nieuwgebouwd Houthulst, en ten Westen staat de nieuwe kerke van Jonkershove.

Daar hebt gij de hedendaagsche ligginge van 't Vrijbusch; maar voortijds strekte het woud veel verder. Dit besluite ik uit Meyer's *Rerum Flandricarum* X bl. 84.

Karel De Ceuninck, (*Staden eertijds en hedendaags*, Brugge 1872,) beweert op bl. 199, dat 't in de jaren 800 van aan Iper tot aan Wijnendaele, en van aan Rousselaere tot aan Dixmude strekte, 't gene gemakkelijk te aanveerden is.

Maar welken name droeg dat woud te dien tijde?

Op de landafteekeninge van Sanderus' *Flandria illustrata*, die volgens 's schrijvers beweren nagemaakt is op eene andere van 't jaar 879, gezeid van Boudewijn den Yzeren, draagt de buschafteekeninge boven en aan de slinkere hand van Thorhout den name van *Thoralti Nemus.*

Heer E. Vanden Bussche (*Recherches sur la forêt d'Houthulst* bl. 331,) beweert dat onder dien name ook, het hedendaagsch Vrijbusch zou te verstaan zijn. Naar 't aanschouwen van de teekeningen zelve, daar wel twee afzonderlijke busschen op waar te nemen zijn, zou ik durven twijfelen.

Te Rijssel, in het handvesthuis van 't Noorden van Vrankrijk, 2me *cartulaire de Flandre* N° 318; en in *La Flandre* 1873-74, staat eene keure van Abt Nikolaas van Corbie, in Picardenland, jaarteekenende 1096, en sprekende van 't *Vrijbusch* onder den name van *Nemus Walnense.*

Bij later tijd wierd het woud *Outhulst busch* geheeten. Sanderus II. 371.

Men vindt nog *Oud hulst busch*, Sanderus en Bleau; *Wout hulst*, Van Hollebeke, Abdy van Lisseweghe bl. 83.

In een doodboek van Clercken, staat er, in 't begin van de jaren 1600, van eenen verhangene:... '*in magna silva vulgo dicta* Houthulst.'

Eindelijk, van de jaren 1700 voort, is en blijft die name *Houthulst*, zoo men hedendaags pleegt te spellen.

Wat uitstand was er vroeger tusschen de meuniken van Corbie en 't *Nemus Walnense*?

Op 't zuider ende van 't huidige Vrijbusch, ten zuiden, maar dichte bij de Corverbeke, (*corver-*, *corvei-*, *corbei-*, *corbi beke*?) stond in vroegere tijden een klooster van

meuniken, dat onder 't gebied van Corbie en de bescherminge van den heiligen Petrus gesteld was. Die woonstede wierd ten grooten deele vernield, 't zij door den tijd 't zij anderzins, en *Ter Meunicken*, of *Meunick*, zoo 't Sanderus en Blaeu aanteekenen, wierd bij later tijd eene eenvoudige hofstede. Blaeu immers, die Sanderus schijnt te vertalen, zegt, *Geographia Blaviana*, 3e stuck *Aerderycks beschrijving* der *Nederlanden*, *Amsterdam Joan Bleau*, 1664):... ‘en het vierde (gewijde gebouw behalven de parochiekerk, in Langemarke) 't welk eertijds eene abdije was, ter eeren van St. Pieters banden, die op de eerste van Augustus geviert wordt, behoorende onder de abdij van Corbie in Vranckrijk, behoort nu aen d'abt van Anchin.’ *Ad abbatem spectat aquincintinum* zegt, Sanderus. ‘Het leght in een groot bosch van den koning het busch van Outhulst genoemt, daar niets is dan een boerenhuis.’

Dit *boerenhuis* bestaat nog, t.w. op de uiterste grenzen van Langemarck, eenige stappen van den grond van Houthulst en Poelcapelle, in den draai van den steenweg die deze twee parochien verbindt. Het oud *Munneken*, zoo 't volk van de streke het heet, draagt nog de kenteekens zijner vroegere bestemminge. 't Huis alleene is tot nu toe gedeeltelijk rechte gebleven, maar de deelen die overschieten, zooals vensters, keuken, schouwen, cellen, gangen, en tot het dak zelve, gansch de ligginge en de strekkinge, duiden den bouw en de woonstede van kloosterlingen aan.

Gaat de bewoners ondervragen, en zij zullen u zeggen dat er daar, benoorden de hoeve, eene brokke land ligt, die den name van 't *Capellestik* draagt; dat men eertijds eenen steenweg ontdekt heeft, die 1 meter diepe onder den tegenwoordigen grond ligt en die 2 meters breed is; alsook dat er onder de eerde een andere steenweg dwers door 't hof loopt.

't *Oud Munneken* staat verre en wijd bekend.

Eertijds, als er koopdag was in 't woud, verkochte men daar drank en 't diende tot borgstede voor alleman die wilde koopen. En 't zal wel dank aan deze bestem-

minge zijn dat zijn name behouden en mondsgemeene gebleven is, terwijlen er zoovele oude vlaamsche oordnamen in den doodboek gerocht zijn.

Hedendaags staat er aan 't hofgat eene herberge die in 't jaar 1858 gebouwd is en die 't *Nieuw Munneken* heet.

('*t Vervolgt*)

A. B. en C.

Waar woonden de Menapieren?

VOLGENS *Schayes* strekte Menapia *a*) over Vlanderen, van aan den linken boord der Schelde tot aan de Scarpe, de Deule en de Leie, *b*) over Zeeland en een deel van Noord-Brabant, *c*) over de landstriepe tusschen de Maze, de Waal en den Rijn tot aan Wesel, *d*) over een deel van Cleveland, op den rechten oever van den Rijn.

Des Roches verschilt enkel hierdoor van Schayes dat hij de marken der Menapieren, in 't noorden, over de Waal stelt en ze, in 't zuiden achteruitschuivende, vereenzelvigt met de marken van 't oude bisdom Terenburg.

Napoleon III geeft den Menapieren alleenlijk de streke tusschen den Rijn en de mondingen van de Schelde; met andere woorden: Noord-Brabant, de Antwerpsche gouwe en het oud hertogdom van Cleveland.

M' Wauters verwerpt de Menapieren uit de Kempen, maar hij stelt ze in Vlanderen, in Zeeland en ook op het grondgebied dat tusschen de Waal strekt, den Rijn en de Maze, tot aan Roermonde, ten westen, en tot aan Wezel ten oosten.

M' Piot is van het zelfste gedacht, buiten dat hij de marken van Menapia aan deze zijde behoudt van den Rijn en van den Waalstroom.

Wastelain, *Acker-Strating* en *Guérard* spletten Menapia in twee'n: 't een deel is gelegen in Zeeland en 't ander in Gelderland, Noord-Brabant en Limburg, mitsgaders in eene striepe van de Luiksche gouwe.

Hoogweerde heer Namèche voegt nog bij de gouwen die Napoleon III aan de Menapieren toekent, bijna 't geheele Oud-Vlanderen.

Swolfs, wiens werk goedgekeurd is als leerboek voor het middelbaar onderwijs van 's Lands geestelijke en wereldlijke gestichten, stelt de Menapieren in Fransch-West- en Oost-Vlanderen, in een deel van Noord-Brabant alsook in 't duitsche Cleven en omstreeks, maar hij behoudt ze op den linker oever des Rijns.

Zoo wierden, aangaande de huisvestinge der Menapieren, ten minsten tien verschillige zienswijzen geuit, in den loop dezer eeuwe.

Waarbij komt het dat men de zate der Menapieren vandage hier stelt en morgen daar? Uit de eenvoudige reden dat men tot hiertoe Caesar's *Commentaria*, de eenige bronne voor de geschiedenisse dier vroege tijden, slecht uitlegt, te stijf verwringt of teenemaal misverstaat, het zij men daartoe gedreven weze door eene blinde vaderlandsliefde, het zij men met achterdenken ligge nopens Caesar's nauwkeurigheid.

Over weinige jaren heeft Mijnheer De Vlaminck dienaangaande, in de *Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique*, eene nieuwe leeringe voorengehouden, die welhaast van vele in- en uitlandsche geleerden als de ware leeringe aanveerd wierd en die, dunkt het ons, geene ernstige tegensprake meer te duchten en heeft.

Waar woonden dus de Menapieren, volgens den heer De Vlaminck?

I. Wanneer men in Caesar's vierden boek den inval leest der Tenchteren en Usipeten, komt het zoo helder te voorschijne dat de Menapieren de twee oevers van den Rijn bewoonden, als dat het maar zijn en kan. ‘De Usipeten en de Tenchteren kwamen gegaan tot aan den Rijn: De Menapieren bewoonden die streken en hadden op beide oevers van den stroom hunne akkers, hunne heerdsteden en dorpen; maar, verschrikt door de opkomste van zulke talrijke menigte, verhuisden zij uit de woningen die zij hadden over den stroom, en, aan deze zijde van den Rijn hier en daar bezettingen gesteld

hebbende, beletten zij de Germanen van verder door te trekken.' (Caes. lib. IV. C. 4).

II. Uit bovenstaande woorden van Caesar blijkt het dus dat de Menapieren op beide oevers woonden van den Rijn, en wel in de streke daar de Usipeten en de Tenchteren dien stroom overtrokken. Maar de Rijn is al hebbelijk lang. *Waar* zijn die volkeren overgesteken?

Deswegen geeft Caesar nader bescheed in het 1ste hoofdstuk van dien zelfsten boek. 'De Germanen, namentlijk de Usipeten en de Tenchteren, trokken over den Rijn met eene groote menigte volks, *non longe a mari quo Rhenus influit*', dat is te zeggen 'niet verre van de zee daar de Rijn in spoelt.'

De Menapieren woonden bijgevolge *op beide oevers van den Rijn*, *niet verre van de Noordzee.*

Tot hiertoe, zoo men ziet, is alles heel verstaanbaar. Doch de zake vermoeilijkt als men wilt antwoorden op de volgende vrage:

Welke streke heeft Caesar bedoeld met de woorden 'niet verre van de zee'?

Vele geschiedkundigen zeggen: De streke omtrent de hedendaagsche duitsche stad Emmerijk; welke stad op den rechten oever van den Rijn ligt, bezuiden de nederlandsche gouwe Gelderland, nabij de plekke daar die stroom in twee verschillige armen splitst: den Ouden Rijn en de Waal. Immers, zoo leert het *Athenaeum belge* van 1880, iemand die in Italiën is, lijk Caesar, of in Midden-Galliën, zoo wijd van Nederland, zal altijd zeggen, als hij wilt aanduiden waar bovengemelde streke te vinden is, dat ze niet verre en ligt van de Noordzee.

Dat een Roomeling, die nooit alhier geweest en heeft of die onze gewesten niet wel en kent, alzoo zou spreken, dat aanveerden wij. Een Belg of Nederlander, al sprake hij te Roomen en aan Roomelingen, en zou ongetwijfeld niet zeggen dat Emmerijk niet verre en ligt van de Noordzee. Een zuiderling die onze streken al zoowel kent als een inlander en die het wilt geweten hebben, en zal dat ook niet doen. Welnu, Caesar was in dat geval: Drie jaar lang hadde hij in Belgenland den oorlog gevoerd en

wijds en zijds zijne navorschers uitgezonden; de streke omtrent Emmerijk, namentlijk tusschen Rijn, Waal en Maze, hadde hij van alle kanten doorreisd als hij de Tenchteren en de Usipeten zocht uit te roeien; in zijne boeken teekent hij nauwkeuriglijk den loop af van den Rijn en weet te zeggen dat er, tusschen de zee en de splitsinge des Rijns, bij Emmerijk, een afstand is van 80.000 stappen. 't En is dus niet wel mogelijk dat Caesar zou geboekt hebben dat Emmerijk, hetwelke omstreeks zes of zeven-en-twintig uren[1] van het zeestrand verwijderd is ‘niet verre en ligt van de zee’.

Verschilligen stellen den inval der Germanen te Wesel, andere duitsche stad die, bezuiden Emmerijk, op den samenvloei van Lippe en Rijn gelegen is. Daartegen zouden wij de bewijsredens, die om het vorige stelsel te weêrleggen bijgebracht staan, mogen herhalen en doen gelden, zooveel te meer dat Wesel merkelijk verder ligt van de Noordzee als Emmerijk.

Ze vallen van den eenen dijk in den anderen, degenen die, immer voort bewerende dat de inval der Germanen te Emmerijk of ommelands geschiedde, daaruit besluiten dat de Menapieren de landtonge bewoonden die de Maze, de Waal en een kleen gedeelte van den Rijnschen oever voor marken hadde. Want, ten eersten: veronderstellen wij dat de Menapieren op die landtonge gezeten waren, wat zou Caesar, die dat volk bij alle geweld wilde bemachtigen, die er meer dan eens van belachen wierd en gekweld en er tot driemaal toe wreedelijk is tegen opgerukt, wat zou hem belet hebben, zegge ik, daar weinig spel meê te maken, hij die op de zelve plekke de Usipeten en de Tenchteren in éénen dag bijna teenemaal vernietigd heeft? Ten tweeden: volgens bovengemelde geschiedkundigen zou Caesar, zoo men ziet, den Usipeten

(1) M^{r} De Vlaminck zegt dat Emmerijk 220 kilometers of 44 uren in de rechte van de zee afgelegen is: Waar hij dat vindt of waar hij op steunt om zulks te beweren, en wete ik niet. Emmerijk is naarbij 133 kilometers van de mondinge des Ouden Rijns gelegen, dat, in vergelijkinge, zoo verre is als van Oostende tot Leuven.

en Tenchteren den klop gegeven hebben op het grondgebied zelve van Menapia, zonder het te weten, of zonder daar iets van te gebaren; hetgene hoogst onwaarschijnlijk is, aangezien hij de streke wel kent, en geerne al vertelt wat hij weet nopens het koppig ras der Menapieren, die, te zamen met de Moeringen en buiten alle andere volkeren, wanneer heel Galliën reeds bevredigd was, nog de wapens niet en hadden neêrgelegd en nooit iemand naar Caesar en hadden afgeveerdigd om de zake van den vrede te behandelen. *Quod omni Gallia pacata Morini Menapiique supererant*, *qui in armis essent neque ad eum umquam legatos de pace misissent*. (Caes III. 28).

Caesar, zoo wij hooger aanhaalden, zet de Menapieren op beide oevers van den Rijn. Tegenstrevers willen daarin met den Roomeling overeenkomen en deswegen geven zij de Menapieren eene inscheute op het land dat aan den rechten oever ligt van den Rijn noord- oostwaards van de stad Cleven, in Duitschland. Maar, ze begaan nog eene misse, want op den rechten oever diens strooms, van Doesborg(1) af, in Gelderland, tot aan de Siegbeke rechtover Bonn, waren de Sugambers gehuisvest. Die grootmoedige volkeren die dorsten zeggen aan Caesar, ‘dat de macht van 't roomsche volk ophield aan den Rijn: *populi Romani imperium Rhenum finire*, (Caes. IV. 16)’, en zouden niet geduld hebben dat een volk, minder dan het hunne, kwam inscheute doen op het grondgebied hetwelke zij aan Caesar zelfs wilden betwisten. Zoodan, indien de Menapieren op den rechten oever lagen des Rijns, 't en was toch dáár niet.

Sommigen komen met nog een andere leeringe vóór den dag en vestigen de zate der Menapieren tusschen Rijn en Maze van Wezel tot aan Crefeld, Neuss, ja tot tegen Keulen stroomopwaards, langs den oostkant; en van Venloo tot Roermonde en tot tegen Aken, langs den westkant; alzoo bijna de helft, toch het derde deel van 't duitsche Rijnland omvattende.

(1) Niet te verwarren met Duisburg, eene stad in Duitschland niet verre van Crefeld, oostwaards, op den samenvloei van de Ruhr en den Rijn.

Maar, hoe zal zulks met Caesar's boeken overeen komen, die zegt dat het meeste deel der Eburonen het land tusschen Maze en Rijn bewoonden? *Eburones quorum pars maxima inter Mosam ac Rhenum...* (Caes. V. 24). Daarenboven, telkenmale schier dat Caesar de Menapieren vermondt, meldt hij ook hunne ‘aaneenhoudende draslanden’, zoo hij ze noemt, en hunne wouden: Hij schildert het grondgebied der Menapieren af als zijnde een ongenaakbaar geweste, hetgene hij niet en hadde kunnen doen opzichtens het land tusschen Maze en Rijn; inderdaad, tijdens den opstand van den Eburoonschen koning Ambiorix, heeft Caesar zelve, met ruiterscharen en voetvolk gansch die streke doorloopen, alzoo bewijzende dat ze noch ten noorden, noch ten zuiden, zoo ontoegankelijk en was als dat het vele geschiedkundigen ten onrechte beweren.

Caesar, ten jare 53 v. J.C., de Eburonen willende straffen om reden dat ze het leger van Sabinus en Cotta zoo wreedelijk vermoord hadden, splette zijn leger in drie deelen, en zond een daarvan, onder 't bevel van Labienus ‘zeewaards, naar die gewesten die tot tegen de marken kwamen der Menapieren’. *Labienum ad Occanum versus in eas partes quae Menapios attingunt proficisci jubet* (Caes. VI. 33). Dit deed hij ten einde de Menapieren te beletten van met zijnen gezworen vijand, Ambiorix, meê te spannen, mitsgaders om de Eburonen, die in Noord-Brabant zaten alsook tusschen de Maze, de Waal en den Rijn, langs dien kant den weg af te staan. Daaruit moet men ten dwange besluiten, dat de Menapieren in 't noord-westen woonden van Noord-Brabant, zeewaards op. Wanneer immers Labienus het bevel des algemeenen veldoversten ontving, dan lag hij in 't zuid-oosten van het toenmalige Belgenland. Van daar klom hij met zijne legerscharen noord-westwaards op, dwers door de broeklanden van Peel, rechte naar Biesbosch, op de uiterste marke van Noord-Brabant, en legerde nabij Beyerland, om daar de Menapieren op behoorlijken afstand te houden en de Eburonen te beletten van in zee te steken.

Uit het bovenstaande blijkt het heel duidelijk, zoo meenen wij, dat men de Menapieren, op geender wijzen,

noch in Cleveland, noch in 't hoogere Rijnland, noch in Noord-Brabant en mag zetten, aangezien dat zulks met Caesars boeken heel en gansch tegenstrijdig is.

('*t Vervolgt*)
EDMOND DENYS

Mingelmaren

Antwoorde

OP bldz. 304 van het 2de jaar van Biekorf, vraagt Dr Jul. Blancke naar den zin der woorden *vleeschcruyt* en *hiltgheweere*, die hij in oude oorkonden tegenkwam.

Verheyk, in zijn *Nederduitsch en Latijnsch Woordenboek*, gedrukt tot Amsterdam, ten jare 1771, vertaalt het woord 'vleeschkruid' door *herbae condimentariae.*

Zoo doet insgelijks Fr. Pomey in zijnen *Novum dictionarium Belgico-Latinum*, die uitgegeven wierd tot Amsterdam in 1725.

Hexham's nederduitsch en engelsche woordenboek van 1648 verduidelijkt 'vleeschkruid' door *porridge hearbes.*

Kiliaen hadde reeds het woord en de zake doen kennen, zeggende: 'Vleeschkruid, *herbae condimentariae quibus carnes condiuntur*' d.i. kruid, toekruid dat dient om het vleesch te bereiden.

Het woord *hiltgewere* en staat gemeenelijk noch in de oude noch in de nieuwe woordenboeken opgenomen. Verdam in zijn *Mnl. Wrdb.* geeft verschillige wisselgedaanten, te weten: hilcwere, helcwere, hilcwiere, hiltewere, hiltywere, hiltywerre, hiltwere; de gedaante 'hiltgewere' en heeft hij niet. Verdam en weet geenen weg met die woorden. Op *hilcwere* zegt hij 'z. *helcwere.* Misschien is de vorm *hilcwere* verkeerd overgeleverd, en moet men lezen *hiltwere*, al is deze vorm ook in zich zelf niet duidelijk.' Op *helcwere* zegt hij 'waarschijnelijk verkeerd.... Bedoeld is eene *haag* of *heg*, misschien van *riet* of *bies*, aan den kant van eene rivier, *eene heining van riet of bies*, waarmede men zijn erf aan den waterkant afsloot. Vgl. De Bo op *weere*' Daarna wordt eene oorkonde aangetogen uit *Vad. Mus.* 4, 10, luidende aldus:

'Men sal delven ende rumen de Zuutleede... tooten ouden bodemen, ende alle helcweeren, diere inne sijn salmen uutdoen, ende voortan niet meer eenige hilcweeren stellen, noch in eenighe van den anderen rivieren.' En Verdam besluit 'Misschien te lezen *rietwere*, zooals een ander afschrift, blijkens de noot, schijnt te hebben.'

Ge ziet: 't zijn louter gissingen.

Gailliard, in zijnen *Glossaire flamand*, heeft *hiltewere* en *hiltgewere.*

Wat is eene *hilte?* De Bo leert het ons: '*Hilte*, v., Vischfuik, soort van spits toeloopende mandewerk uit wissen gevlochten op wijze van eene puikelnet, om visch te vangen, fr. *nasse....* De hilte is meerder dan de karie, en dient om geheel de breedte van eenen gracht af te zetten.' De naamreden van het woord *hilte*, dat in de middeleeuwen ook wel *hielte* gespeld wierd, en heeft Vercoullie niet gevonden. Verdam zegt 'waarschijnlijk hetzelfde woord als *helte*, greep, gevest van een zwaard, doch op te vatten in de beteekenis *staak*, *waaraan een vischnet* of *fuik verbonden wordt.* Bij uitbreiding, de *vischfuik* zelve.'

Gailliard vermoedt dat een *hiltgewere* het gewere, het getuig is van eene *hilte.* Dat dunkt ons 't waarschijnlijkste.

Ten jare 1542 gaf Keizer Karel, aangaande het visschen, te Brussel, voor de stad en het schependom van Gent, eene keure uit die men noemde de *half-maertsche keure.* Daarin komt het woord *hiltgewere* éénen keer te berde:

'Item dat niemandt en sal houden staen in de selve rivieren eenich hilt-gheweire, van half-maerte tot half-ougst...'

JAN CRAEYNEST

TOT hiertoe leidde men gemeenlijk den name 'America' af van eenen volksstam des lands of van Americo Vespucci, den vermaarden florentijnschen zeevaarder en landontdekker.

Doch een fransche aardrijkskundige heeft onlangs bewezen dat Vespucci geen Americo maar Alberico hiet.

Ten anderen, volgens Pinart, een lid van het Parijsch Genootschap voor aardrijkskunde, zou Americo Americia gegeven hebben en niet America. De echte oorsprong, zegt hij, is de volgende: Luidens Benzani, die in 1542 naar America overstak, bestond er te dien tijde in het kustland van Cumana eene aanzienlijke stad, Ameracapana bij name. Ameracapana was het middenpunt van de handelsbetrekkingen die bestonden tusschen Santo-Domingo, de hoofdstad van de spaansche volkszettingen, en de nieuw ontdekte wereld. Zij was de stapelstede van het goud, de perels en de slaven des binnenlands: zoodanig dat voor de handeldrijvende Spanjaards, de schatten van de nieuwe wereld uit het land van Ameracapana kwamen, 't is te zeggen uit de stad van Ameraca. Immers *pana* beteekent plekke, dorp, stad, evenals in Carupana, Guatupana, Guagupana. Eindelijk kan de huidige gedaante van 't woord America volgenderwijze uitgeleid worden, dat de uitsprake der klinkers bij de Indianen uitnemende dof is, hetgeen aan sommige Europeanen eene *a* voor eene *i* zal doen verstaan hebben.

G*EENE kolen*, *gene koolen - verschil in uitspraak tusschen de zuivere* (*zachtlange*) *en gemengde* (*scherplange*) E *en* O, *door Jan Bols*, *briefwisselend Lid der koninklijke vlaamsche Academie*, *pastoor van Alsemberg. Gent*, *A. Siffer*, 1891.

Daarin staat het volgende bewezen:

'Het verschil in uitspraak tusschen de zacht- en scherplange *e* en *o* moet bewaard blijven.

1) omdat het steunt op de afleiding;

2) omdat het gehoord wordt in de volksspraak van gansch Vlaamsch-Belgie en ver uit het grootste gedeelte van Holland;

3) omdat wij geen enkel overblijfsel der oude taal roekeloos mogen versmijten;

4) omdat het den klankenrijkdom onzer taal vergroot;

5) omdat het overeenkomt met onze schrijfwijze, verschillend voor de twee verschillende klanken;

6) omdat het in 't onderwijs der taal de spelling van de woorden vergemakkelijkt;

7) omdat het dient tot verwijding van dubbelzinnigheid;

8) omdat het, strookende met de volksuitspraak, min vreemd, min verwaard, en dus verstaanbaarder en aangenamer klinkt;

9) omdat het steunt op het gezag van de beste Noord- en Zuidnederlandsche taalkundigen, en al zeker in Vlaamsch-België, bekrachtigd wordt door het voorbeeld onzer meestgevierde sprekers op den kansel, in tooneelmaatschappijen en letterkundige vergaderingen.'

Het boekske des heeren Bols is krijgelijk tegen 0, fr. 85.

HOE komt het dat de maand Sporkele maar 28 dagen en telt?

Julius Caesar bracht zijne veranderinge in de tijdrekeninge het jaar 44 vóór Christus en miek de maanden overhands van 31 en van 30 dagen, uitgeweerd dat Sporkele maar 29 dagen en telde; aan de zevenste maand gaf hij zijnen eigenen name, *Julius.*

Zijn opvolger, Keizer August, volgde zijn voorbeeld na en doopte de achtste maand met zijnen name, *Augustus.*

Ongelukkiglijk was zij eenen dag korter als de maand van zijnen voorganger. Dat en kon niet zijn en hij zette er nog eenen dag aan. Waar nu dien dag gaan zoeken? Aan de andere maanden en mocht hij niet roeren zonder verwarringe in te brengen, en hij trok nog eenen dag af van de tweede maand, die reeds de kortste van al was, en alzoo kwam Sporkele op 28 dagen.

Uit *Revue scientifique.*

[Nummer 4]

Van 't Vrijbusch en van de Buschkanters

DE keure van Corbie zegt duidelijk dat het *Nemus Walnense*, bij ouder recht, geheel en onverdeeld aan Sint Pieter, dat is te zeggen aan het klooster toebehoorde.

Later, om hen te bevrijden tegen de schade en de inpalminge hunner machtige geburen, hadden de kloosterlingen de hulpe van den grave gevraagd, en hem den helft van het woud toegekend, zoo nochtans dat al de bloote landen aan Sint Pieter bleven. Maar, met den loop der tijden, was blootland en houtland in de macht der graven gerocht. Om de opsprake en de klachten deswegen te dempen, en om voor zijner ziele zaligheid te zorgen liet grave Robrecht de II, eer hij naar 't heilig land voer, den helft van dat woud naar de eerste eigenaars wederkeeren. Waarschijnelijk zal het goed van eigendomswegen onverdeeld gebleven zijn en de helft van den opbrengst teruggekeerd. De oorkondschap van deze gifte wierd geschreven, en op den Autaar van Sint Pieter neergeleid, ten jare 1096.

In 't jaar 1559 verkochten de kloosterlingen van Corbie een deel van 't woud van Outhulst, met nog vele ander land erbij, aan den weledelen Heere Govaert de Bocholtz de Grevenbrouck. Het deel van den grave van Vlanderen wierd aan dien zelfsten edelman verkocht in 1568.

In 1573 wierd de grond en 't kreupelhout 148,000 guldens geprezen, en de uitgestrektheid beliep tot 6,533 gemeten en eene lijne, dat is omtrent 2,890 hectaren. Dat zoude al verre een vierkant verbeelden van gewillig eene ure lang en eene ure breed. De overeenkomste van de verkoopinge van 's Graven deel aan den Heere van Bocholtz en hadde niet wettiglijk te boeke gebracht geweest, en de kooper en hadde aan de gestelde voorwaarden niet voldaan: daarom was het dat de Aartshertogen Albrecht en Isabelle dezen aankoop vernietigden.

Op den 20sten in Oest 't jaar 1609 wierd eene nieuwe overeenkomste gesloten tusschen onze Vorsten en den weledelen Heere Arnolf Huyn van Amstenrade, ridder en heere van Gelein, die met Margriete van Bocholtz, Govaerts dochter, in den echt getreden was.

Het ander deel, dat voortijds aan 't klooster toebehoorde, wierd, ter zelver tijde bij de zelfste overeenkomste en door den zelfsten Arnolf, verwisseld tegen de heerlijkheden van Gelein, Oirsbeeck, Brunssen, Schinvelt, Meer en Schimmen, gelegen in den lande van Over-Maes, mitsgaders eenige landerijen, en heerlijke inkomsten ten zelven lande behoorende, en 13000 pond.

De Aartshertogen legden alle geldelijke bezwaarnissen en belastingen af, bij zoo verre dat het woud van Houthulst, weder geheel en gansch, vrij en onbelast aan Vlandrens Vorsten toebehoorde; en 't wierd van dan af bestierd, door den balliuw en de oversten der Casselrye van Iperen, ter uitsluitinge van alle andere steden. 't Wierden dan ook nieuwe schikkingen genomen tot het onderhoud en de bewaarnisse van dien busch. Maar ten dien tijde was het woud al merkelijk gekrompen, gelijk het te speuren valt in de keure van Philips bij der genade Gods koning van Spanjen. Z. 's Lands handvesten, te Brugge, rakende de Casselrije van Iper, T^k 6850. *La Flandre*, bl. 834.

Daar lezen wij zoo als volgt: ‘Wij doen te weten dat alzoo onsen lieven oom ende moye, Albertus, hooghlovelicker ghedachten, ende Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignen..... up XX Augusti XVI^{c} neghen, hebben vercreghen ende gheunieert ande domeinen van ons graefschap van Vlaenderen het bosch van Oudhulst ende de hofstede ghenaempt ter Meuneken, daer in gheleghen, binnen den zelven graefschepe van Vlaenderen, groot int gheheel vier duusent en hondert zevenen-vyftich ghemeten, twee hondert vier mael twintich roeden ofte daerontrent, elcke roede van veerthien voeten, mate van onzen lande van Vrien, ende Casselrie van Ipre’.....

Uit deze tweede afmetinge is er te besluiten dat er sedert 1573 omtrent 2875 gemete, 120 roeden van dat woud verdoold en verduisterd gerochten.

't En valt niet te betwijfelen of menige aangrenzende eigendom, tot schade van het woud, boorde al dieper en dieper in den busch, die alzoo gestadig inkromp en verminderde van uitgestrektheid. 't En zal dan ook niemand verwonderen dat er, in 1624, een bevel uitgeveerdigd wierd, en bevolen een iegelijk, van welken stand of ambacht hij mochte zijn, en die beweerde te hebben ‘eenigh reght soo aende waere ofte *oever* ende gront desselfs van syns voorseyt Majesteyts bosch van Outhulst, als aende boomen ende hout daer op als noch groiende ende staende, ofte gestaen hebbende, ende 't gene in toekomende tijden daarop soude mogen groien ende staen, ten daeghe ende uure te verclaeren bij het derde dusdanigh kerckgebot van acht daghen t' acht daghen, danof dit is het eerste, over-te-bringhen in handen vande ghene die by myn voornoemde Heeren daartoe sullen ghedeputeert worden... sulcke bewysen soo van elcx pretense proprieteyt, als van lant-maeten die zij meenen 't heurlieder voorseyde vermeten intentie, ende tot preuue van diere te dienen.’

De uitslag van dezen oproep en staat niet bekend.

In Meimaand van 't jaar 1625 verleende Philips aan de stad Iper eene belastinge op het woud van Houthulst te heffen.

's Konings gelastigden schikten, ten jare 1679, het kappen van het hout in 16 jaargangen, daarvan ieder 206 gemeten en 48 roeden gronds besloeg. Het woud en was dan met geene sparren bestaan, vermits er in de opgave van Lodewijk en Claudius Chandellier te lezen staat: Dat woud is een goede eigendom wel bestaan met eiken-, beuken-, elzen-, notelaren kreupelhout en verder struikgewas, oud van een tot zestien jaar, zonder eenen enkelen waaiboom erin. Het woud wierd nogmaals afgemeten en bevonden 4146 gemeten en 233 roeden groot te zijn, de 229 gemeten van *Ter Meunicken* meêbegrepen.

Het gestadig krimpen der uitgestrektheid van het woud deed nogmaals veronderstellen alsdat de aanlanders en gebuurs er een deel van ontvreemd hadden, en daarop wierd er dan ook onderzoek ingesteld.

't Kwam zoo verre dat, in 1682, op den 15sten in Nieuwjaarmaand, vier van 's konings mannen ter plekke zelve kwamen, vergezeld van krijgsknechten en lijfwachten, om de aangrenzende eigenaars te onderhooren en hun recht te onderzoeken. De uitslag van geheel dit onderzoek was dat de gebuurs, omstreeks Zarren, Clercken en Merckem, 342 gemeten en 20 roeden busch allengerhand ontvreemd hadden, die zij, ondanks opsprake en klachten, gedwongen waren weder te keeren.

Verders en staat er al niet vele meer bekend over dat woud 't en zij dat het, in 1739, door den koning gedeeltelijk verkocht wierd; dat het Landsbestier ten jare 1829 aan twee Antwerpenaars er den meesten helft van verkocht, welke helft in 1838 in 't bezit kwam van Hoograadsheer Jan Cassier.

Nu behoort het Vrijbusch aan verschillige eigenaars toe.

Moeielijk zoude het zijn om zeggen waar de name Vrijbusch eerst te berde kwam; en wanof hij voortkomt is betwist.

De zeer Eerweerde Heer Kaneunnik Vande Putte, *Histoire et antiquités de la Flandre Occidentale*, 1e reeks II bl. 9, zegt aldus: *Le bois appelé Vrijbusch*, *forêt libre*, *faisait partie des paroisses...* Bijgevolge moet het, volgens dien Heer, het vrije busch heeten omdat het vrij en open

geweest heeft, toegankelijk en gebruikelijk voor alle menschen en dieren, of om eene reden die daar op trekt.

Aleventwel moeten wij uit de keure van Philips koning van Spanjen besluiten, dat het te dien tijde verweerd, afgezet, en dus niet vrij en was voor iedereen, want daar staat te lezen dat ‘tot naerder bewaernesse van dien’ men vier bewakers aanstelt, die ‘schuldich zyn heurlieden woonste te houden, neffens den voorseyden bosch in het quartier hemlieden bewesen ofte te bewysen, ende te onderhouden de (were) ofte houver die den zelven bosch omringhelt in zulke hooghede ende breedde, ende de dyken in zulcke diepte als dezelve hemlieden overghelevert zyn ofte zullen wezen; ende daarenboven te stoppen alle weghen ende openynghen die daerdeur ghemaect zullen worden, 't zij door voerlieden, houtdraghers, passagiers, wilde beesten ofte anderssins’...

In de zelfste keure staat er nog dat de bestierders van het woud geen gebruik en zullen mogen maken, van alles wat er overtollig zoude mogen schijnen; en ze sluit volgenderwijze:

‘Zoo zij’ (de bestierders of bewakers) ‘ook niet en zullen vermoghen te ghedooghen ofte consent te gheven an jemand om jnden voorseyden bosch colen te branden, ghes te snyden ofte mayen, groefen te steken, berck te snyden om bezems te maken, peerden, ossen, coyen, calveren, schapen ofte eenighe andere beesten te weeden.’

Heer Emile Vanden Bussche, LA FLANDRE 1873-1874 bl. 324, meent dat de name beteekent den busch van *het Vrye*, van 't Brugsche Vrije, en waarlijk het hedendaagsche Vrijbusch ligt ten Noorden van de Coverbeke die voortijds al dien kant de zuidergrenze van 't Brugsche Vrije uitmiek, gelijk Sanderus het nog afteekent. En, wat meer is, in de keure van 1096 staat er: *Si quis autem his omnibus in aliquo contrarius extiterit*, *comes aut successores ejus*, *seu etiam castellanus brugensis in cujus castellatura ipsa terra ipsaque silva est*, *justiciam pacemque inde faciant.*’ 't Gene duidelijk uitgeeft dat dit woud wel onder 't gebied van 't Brugsche stond.

Later, in 1609, alhoewel het in 't Brugsche Vrije lag,

wierd het bestierd door de overheden van Iper, die ongetwijfeld nog andere busschen bezaten en die dit woud, na langen tijd misschien, met den name van 't Vrijbusch wel zouden kunnen gedoopt hebben, om het te onderscheiden van menig ander woud.

Het Vrijbusch is bijgevolge een laatste overblijfsel en eene belangerijke gedachtenisse van de vroegere woestijne van Vlanderen.

('*t Vervolgt*)

A. B. en C.

Influenza

DIT woord is de italiaansche gedaante van het latijnsche *influentia*; het bediedde vroegertijds een *vloeien*, *loopen* of *vallen*, eenen *vloed*, eene *loopinge* of *vallinge*, die uit de mane of uit de sterren, zoo men zei, op de menschen *vloeide*, *liep* ofte *viel*, en schâ deed aan hunne gezondheid.

Dit oud geloove bestaat nog hier en daar; en, waar het sedert langen tijd geweken en verdwenen is, daar spreken de lieden nog altijd voort, b.v. van vingers, die van de *mane beloopen* zijn; van peerden, die den *maneloop* hebben; van *vallingen*, van *kanteerns*, *katarrhoos*, *nederloop* in 't grieksch; en nu immers meest van al van die verraderlijke *influenza.*

De *influenza*, anders gezeid de *grijp*, is al eene oude ziekte; ze wordt volgender wijze beschreven door Mijnheer *de Thevenot*, in zijne reizen, uit het fransch vertaald door *G.V. Broekhuizen*, Amsterdam, bij Nicolaus ten Hoorn, 1723.

Op bladzijde 442 van dat werk zegt G.V. Broekhuizen, vertalende de Thevenot, als volgt:

'In de maand Maarte van het jaar 1658, na eenige dagen dat het dapper gewaaid had, heerschte er eene zekere ziekte, die met hoofdpijn en koorts aanvang nam en met eene zware verkoudheid vervolgde.

De koorts en duurde niet langer als twee, of ten hoog-

sten drie dagen; maar liet het lichaam zoo zwak, alsof al de leden gebroken waren; en, indien men hem zelven niet wel en wachtte, zoo viel men terstond in eene andere koorts, die drie weken of eene maand bijbleef.

Al de wereld, van de grootste tot de kleenste toe, was er in *Kairo* aan vast; en men hoorde niets als kuchen.

Deze ziekte was zoo besmettelijk, dat men ze lichtelijk door den adem kreeg. Zij noemden ze *Abou chamaa*, ter oorzake van een zeker lied, 't welk door *Abou chamaa* begon en met *ha*, *ha*, *ha* eindigde. En, gelijk deze ziekte geweldig kuchen deed, was 't bijna of men *ha*, *ha*, *ha* hoorde zeggen.

Dit was de oorzake dat de *Bascha* verbieden deed 't gemelde lied meer te zingen, en dit met zoodanig eene strengheid, dat, wanneer de *Sous bachi* iemand op de straat vond die het zong, al en was 't maar een kind, hij 't terstond ter aarden deed leggen en eene lengte van stokslagen toetellen, vermits zij geloofden dat dit lied deze ziekte veroorzaakt had.

Welke ziekte zoo wijd verspreidde, dat wij naderhand te Jerusalem, en andere omliggende plaatsen, verstonden dat zij er ter zelver tijde ook door geplaagd waren geweest. En zelfs de zeeroovers die ons namen hadden ze te dier tijd altemaal gehad.

Te Kairo wierd mij gezeid dat er tien jaren te vooren bijna eene even gelijke kwale geheerscht had, welke zij *Makassa* noemden, die de lieden insgelijks zoodanig afmatte, alsof hun al de leden gebroken waren geweest.

Van deze kwaal genas men met oranje-appelen te eten, 't welke dezelve zoo zeer in prijs deed steigeren, dat ze, zoo lang de *Makassa* duurde, een halven piaster 't stuk kostten.'

Een halven piaster (*piastra*, zilveren *plaaster*) doet vijf frank (?) maar velen zouden bereid zijn meer als tien geheele van die plaasters te leggen, kon het maar baten om het booze sterrengeschot, dat ze nu de *influenza* heeten, aan den kant te helpen.

J. Ashby-Sterry, *The Graphic*, Londen, 23 Jan. 1892, bl. 95, houdt staan dat hij geen beteren middel en kent

tegen de influenza als het eten van oranje-appels: ‘t en kan voor gewis niet schaden,’ zegt hij, ‘en ik bevestige dat het baat.’

GUIDO GEZELLE

De gilden in Sint-Iacobs te Brugge

M. WEALE heeft over eenige jaren het goed gedacht gehad de rekeningen der kerken van de dekenij van *Dixmuide* uit te geven, en wat nog beter was, heeft het beginnen te verwezentlijken. Velen stonden te dien tijde verwonderd over de groote menigte van wetensweerdigheden, die in die handvesten gevonden wierden.

Over eenige dagen kreeg ‘*Biekorf*’ de kerkrekeningen in handen van Sint-Jacobs te Brugge, te beginnen van de jaren 1547 tot 1563; en ons eerste werk, bij het doorbladeren van die belangrijke oorkonden, was ons te vragen waarom niemand tot nu toe er op gedacht en had de rekeningen van de Brugsche kerken aan den dag te brengen. Immers de geschiedenisse zoude er eenen grooten schat van gebeurtenissen vinden die in betrek zijn met het godsdienstig leven van onze voorvaderen; hetgene in onzen leeftijd wel niet ten onpasse en zoude komen. Nu bijzonderlijk, dat een deel der maatschappij opstaat tegen het andere, is 't de moeite weerd te onderzoeken hoe de poorters der zelfste stad onderlinge verbonden waren; en dat kunnen wij ten deele vinden in de kerkrekeningen.

Moest men aan ons werkvolk zeggen dat niet min als dertien ambachten geboekt staan in Sint-Jacobs rekeningen, zouden zij het gelooven? En nochtans is het zoo. Het bijzonderste dat wij tegenkomen is dat van de *kuipers*; in 1477 had het van Jan de Gros, heere van Nieuwlande, en van zijne huisvrouwe Margriete van Meshem, den autaar verkregen die hun eigendom was, en die op het ende stond van den zuidbeuk in Sint-Jacobs, op voor waarde nochtans van jaarlijks aldaar eene gezongene

messe te doen, en na hun afsterven een plechtig jaargetijde. Zoo lang het ambacht in stand was en is het nooit aan zijne plicht te kort gebleven.

Sint-Leenaart is de heilige beschermer der kuipers; zijn feestdag wierd ieder jaar met plechtigheid in bovengemelde kerke gevierd. De feestdag moest aangekondigd worden met de groote klokke, die Pieter hiet, en de messe met eene mindere, die de oude Jacob genoemd wierd.

Daar wierd de zondagmesse gelezen, daar wierden, na de begravinge, de diensten gedaan voor overledene gildebroeders; daar ook kwamen de arme weduwen en weezen en de gebrekkigen het godsdeel ontvangen, dat de christene liefde der ambachtslieden hun had toegewezen.

Gelijk het geweten is, staan de godshuizen der armen van het kuipersambacht aan de Bouveriepoorte. Op die kleene nette huisjes, door Mr Donaas de Moor en zijne huisvrouw gesticht, prijkt nog heden het gildewapen versierd met passer en handbijl of baarze.

Sint-Jacobs had ook eene rente op het huis der kuipers, ‘ghenaemt de baars,’ en dat stond in de Vlamingstrate op den hoek van het Bezemstraatje. De kuipers betaalden deze schuld ieder jaar op Sint-Leenaarts avond.

Iets waarop er in onze dagen niet genoeg gelet en wordt, 't is hoe, in den gulden tijd der neringen en ambachten, meesters en knapen hunne verschillige gilden hadden. Een meester is te vele meester en zal dikwijls in de vrije vergaderingen zijner onderdanen zelve het woord nemen en hun niet eens toe staan zelve hunne eigene belangen te verdedigen.

Ook zien wij de kuipersknapen hunne eigene gilde hebben; zij hadden voor beschermster O.L.V. en vierden op half Oest hunne feeste. *Reken.* 1553 *Ougst*; *Bl.* 163. ‘Ontf. over 't luuden van eender messe up onser vrouwen dach van Ruusselede (Ruysselede) ghedaan doen bij den cuuperscnapeu.’

1557 Ougst. *Bl.* 296. ‘Item ontfaen over tluden een messe met Adriaan up Onse Vrouwen Hemelvaert dach ten laste van de Cupers cnapen.’ Meesters en knapen

hadden ook hunnen eigenen en bijzonderen beêvaart: de bazen zonden dertien leden te peerde in beêweg naar O.L. Vrouwe van Ruusselede en deden daar eene plechtige misse zingen; de knechten trokken met trommel en trompet naar Dudzeele, om daar Sint-Leenaart te gaan dienen.

Eigene gilden en broederschappen ja, maar die toch van het ambacht afhingen en er rekeninge aan gaven. Alzoo ook de tegeldekkersknapen, die, alhoewel de tegeldekkersbazen hunne goddelijke diensten deden verrichten in de capelle van O.L. Vrouwe Hemelvaart in Sint-Salvators, toch eigene gilde hadden en in 't bijzonder feeste vierden. 1547 *Nov.* 'Ontfaen... vander feeste van Sinte-Catherine die de tegheldekkers knapen houden over 't jaer.....'

Alzoo ook in het ambacht der scheppers of kleermakers, terwijl de kleermakersbazen eenen capelaan hebben die hunnen dienst in den *Nood Gods* doet in O.L. Vrouwe, komen de kleermakersknapen naar Sint-Jacobs en vieren er Sinte-Anna. '1537. *Meie.* Ontfaen van gheluude en messe up Sinte-Anna dach ghedaen met Adriaen. iiij *gr.*'

De stoeldraaiers hadden vroeger hunne goddelijke diensten aan den autaar van den heiligen Job, in Sint-Salvators. Wanneer zij die kerke verlieten en hebben wij niet kunnen achterhalen; toch niet in 1569, gelijk Gailliard het beweert in zijne 'Ambachten en neringen'; aangezien ze, blijkens eene kerkrekeninge van Sint-Jacobs, reeds in 1546 patroondag vierden in deze laatste kerke. 1547. *Nov.* 'Ontfaen..., up St. Niclaus dach met Pieter ghedaen bij de stoeldraeijers.....' Zij bleven aldaar tot in 1724, alswanneer zij bij de paters Augustinen hunnen intrek namen.

Gailliard en telt maar vier ploegen arbeiders in Brugge: Die van de Markt, die Sinte-Godelieve dienden in Sint-Salvators; die van de Koningsbrugge, die hunne diensten in Sint-Gillis hadden, aan Sint-Laureins autaar; die van de Noordzandbrugge, die hen onder de bescherminge van de allerheiligste Maagd Maria geplaatst hadden en wier autaar deze was van O.L.V. van Gratie in O.L.V.

Kerke; eindelijk die van den Eekhoutte, ook kordewagens genaamd, omdat hun werk meest met den korde- of kruiwagen gedaan werd.

Dank aan de rekeningen van Sint-Jacobs, kennen wij nu eenen vijfden ploeg, te weten dien van de Ezelbrugge, en die er van deel mieken vierden feeste in de aangehaalde kerke op Sinte-Margrieten dag. 1547; *Meie*: ‘Ontfaen van luuden op Sinte-Margrieten dach van een messe bij den arbeiders ande Ezelbrugge, gedaen met Adriaan. iiij. *B*’. *De Pynders* of arbeiders waren in de middeneeuwen gelukkiger als nu. Terwijl de arme sjouwer in onzen tijd staat te vervriezen op de bruggen, aan de hoeken van de straten of aan de spoorhallen, waren er op al der arbeiders standplaatsten eertijds wachthuizen waar zij in het drooge werk konden afwachten, en ook des noods hen verwarmen: onze tijd nochtans durft boffen en stoffen op menschelijkheid en beschavinge!

(‘*t Vervolgt*)

AUG. VAN SPEYBROUCK

Spreken is zilver, zwijgen is goud

O Losse, gladde tong!
O, rapste van de leden!
O, taalman van de ziel!
O, beeld van onze zeden!
O, klein maar wonder ding!
O, roer van 't gansche lijf!
Vaar niet te haastig uit
De plaats van uw verblijf.

Dat nooit, uit uw gewelf,
Een woordje komt gevlogen,
Tenzij in vollen raad
Te voren overwogen.
Want die, aleer hij spreekt
Zijn rede niet beproeft,
Die maakt zijn eigen hart
Of dat zijns vriends bedroefd.

Gij kunt indien gij wilt,
Beleefde woorden spreken;
Zal dan zoo teer een lid
Gelijk een slange steken?
Gij kunt doen goed en kwaad,
En 't kost u evenveel;
Geef ons dan zoet geluid
Of houd het in de keel!

Uit *Hosteter's geillustreerden almanak der Vereenigde Staten* 1892.

G*emengde Taal- en Letterkundige Aanmerkingen, door D. Claes Leeraar aan 't koninklijk Athenaeum van Namen*, enz. Te Gent, bij A. Siffer, 1891.

D. Claes geeft 'k en weet niet hoevele voorbeelden van wansprekendheid uit hedendaagsche boeken en bladen, met de zijde erbij daar die slecht gekozene bewoordingen en bijzonderlijk die misbakkene volzinnen te lezen staan. Achter elke aanhalinge wordt de reden opgegeven waarom zulke zeggenschap kwaad te keuren valt, en de wijze aangeduid op de welke die gebrekkigheid te vermijden was. Dat alles doet D. Claes zonder erge, zoo voorzichtig mogelijk.

Ten jare 1856 heeft de Leuvensche hoogleeraar Jan David, een boeksken uitgegeven met zelfste hoofdinge en zelfste doel als dit van D. Claes, daarin hij de tale van Heindrijk Conscience o.a., zeer duchtig te keere gaat. Nu krijgt er David zelve af van D. Claes, en met recht, wegens een tamelijk groot getal slecht gebouwde volzinnen uit de *Vaderlandsche Historie.*

De aanmerkingen des heeren Claes zijn, over het algemeene, zeer gegrond. 't Gebeurt nochtans dat wij zijn gedacht moeilijk kunnen aanveerden:

Op bldz. 97 staat het volgende zeggen kwaadgekeurd ‘Het meisje was tot in het diepste *zijner* ziel geschokt’.

En de reden? ‘Het bezitswoord moest met het persoonsgeslacht niet met het taalgeslacht overeenkomen: 't moest dus *harer ziel* wezen.’

In West-Vlanderen zou het volk ‘*zijner* ziele’ zeggen, en alzoo altijd achter een verkleenwoord. Brill, in zijne *Nederl. Spraakl.*, II, bldz. 157, en keurt dit ons taalgebruik niet af; hij brengt zelfs een voorbeeld bij uit Marc, V, 42, dat geheel en

gansch van den zelfsten aard is als het bovenvermelde: ‘ende terstond stond *het dochterken* op, ende wandelde, want *het* was twaalf jaren oud.’

Op bldz. 101 haalt D. Claes de volgende zinsnede aan: ‘zouden haat en nijd die (oude driften) niet *ontwekken?*’

Dat vindt hij kwalijk en zegt: ‘Dat is een nieuw werkwoord!’

Ware 't nu nog een nieuw werkwoord, zou het daarom slecht zijn? Iemand *wekken* is overal geldig dietsch en beteekent: iemand ‘wakker maken.’ Iemand *ontwekken* is: iemand van den slaap weg doen met hem wakker te maken. Alzoo zegt men: eenen boek *ontrooven*, dat is ‘eenen boek van den bezitter weg doen met dien boek te rooven.’

Bijgevolge, die spreken van ‘oude driften te *ontwekken*’, spreken alleszins redematige en verstaanbare tale.

Doch is ‘ontwekken’ inderdaad een *nieuw* werkwoord? Bij lange niet. Verheyk heeft het alreede in zijnen woordenboek opgenomen, met dien eigensten zin, van in 't jaar 1771; Pomey van in 1725; Hexham van in 1648, en Plantijn van in 1573. 't En zal toch niet noodig zijn dat wij verder zoeken?

De Bo kent aan dat werkwoord, boven de hooger vermelde beteekenisse van ‘wakker *maken*’, nog eene andere beteekenisse toe, deze van ‘wakker *worden*, ontwaken.’

Dat is moeilijker om uitleggen. *Wekken* immers wordt algemeenlijk aanzien als een veroorzakend werkwoord, van den zelfsten stam als ‘waken’; het beteekent ‘doen waken, wakker maken’, en is dus *bedrijvend.* Ook en weten bovengenoemde woordenboeken maar van dien zin te spreken. De Jager, in zijne *Frequentatieven*, II, 699, zegt dat het middeleeuwsch hoogduitsch *entwecken* ‘zooals 't behoort, niet dan bedrijvend voorkomt.’

Naar ons bescheiden oordeel, heeft ‘ontwekken’ den zin gekregen van ‘wakker *worden*’ omdat het volk dat woord verward heeft met ‘ontwaken’; dat is zooveel te waarschijnlijker, aangezien ‘ontwaken’, op zijne beurt, somwijlen gebruikt geworden is in den zin van ‘ontwekken’. Voorbeelden staan bij De Jager.

't Is waar, die tweede beteekenisse van ‘ontwekken’ zit al lange in onze tale. Weiland's woordenboek geeft aan dat woord de twee zinnen die De Bo daaraan geeft. Schuermans, in zijn *Idioticon*, brengt zelfs eene reke bij uit Ruysbroek, II, 184-187 ‘es daer gelt te wennene, so ontweckense alle’; hetgene Surius vertaalt door: *alacriter evigilant omnes.*

Ondanks dat oud - doch zeldzaam? - gebruik, dunkt het ons dat er hier verwarringe in 't spel is en dat het best ware het woord ‘ontwekken’, met den zin van wakker *worden*, niet te bezigen. Iets dergelijks is er waar te nemen wegens het woord *leggen*, dat een veroorzakend werkwoord is van *liggen* en beteekent ‘doen liggen’. Welnu, ofschoon er in Vondels werken herhaalde

maal ‘leggen’ staat in steê van ‘liggen’, ofschoon de Hollanders en sommige Vlamingen nog immer alzoo spreken, toch is en blijft het een misbruik.

Wij en hebben D. Claes zijn boekske niet gelezen met het inzicht van, op onze beurt, zijne eigene tale te keuren. Eenige dingen eventwel hebben ons verwonderd:

Op bldz. 61 staat er:

‘In het 4de tooneel zegt hij (van Lennep):

De zeeman *deelt* zijn spijt, - terwijl *deelt in zijn spijt* of beter *neemt deel in* (*aan*) *zijn spijt* de vorm is, waar elkendeen die gedachte zou insteken. *Deelt zijn spijt* (partage sa peine, sa rancune) kan goed fransch zijn, maar good nederlandsch is 't niet’.

Nu, op bldz. 105 zegt D. Claes zelve: ‘... en te verklaren dat ik *het gevoelen* van dien achtbaren schrijver volkomen *deel*’; en op bldz. 115: ‘Ook mogen wij goed lijden dat anderen *ons gevoelen* niet *deelen*’. Bedrijft Heer Claes daar, tot tweemaal toe, de misse niet welke hij leerde vermijden?

Bldz. 26: ‘waarbij men *zich de moeite* niet *geven* kan van eene neergeschreven fout te doorhalen, neen, door te halen’.

Bldz. 76: ‘indien zij *zich de moeite gaven* om het beeld, dat zij schetsen willen, in hunnen geest eenen duidelijken vorm te laten krijgen’.

'k En kan, tot nu toe, niet gelooven dat zulks geen louter fransch en is. Een Dietscher zou zeggen ‘de moeite doen’.

Bldz. 84: ‘*van* de orde der Carmelieten zal hij waarschijnlijk niets *af* weten’.

Het woord *af* is er te vele. Of heeft D. Claes een miszeggen willen nadoen?

Bldz. 56: ‘Andermaal voelen wij het alleen gepaste woord in ons geheugen zweven, zonder het te kunnen vatten: volgen wij alsdan de duivenmelkers na, en wachten wij geduldig *tot* het neerkome’.

Wij zouden liever zeggen, met de eertijdsche boektale en met de hedendaagsche spreektale, ‘*tot dat* het neerkome.’ Zoo leert insgelijks Amaat Joos in *Spraakkunst en volkstaal*, bldz. 83.

Doch ja, dat zijn kleenigheden die in eene tweede uitgave gemakkelijk kunnen verbeterd worden. Het werk des heeren Claes zal ongetwijfeld veel nut stichten. Al die somwijlen iets moeten opstellen voor den druk, zouden dat boekske dienen met vele aandachtigheid te overlezen. 't Is immers betreurensweerdig dat zoo weinige, zelfs geleerde Vlamingen bekwame zijn van eene bladzijde vol te zetten, zonder de tale te radbraken.

Geldenisse: 1 fr. 50.

JAN CRAEYNEST

Mingelmaren

DE Franschmans en kunnen nog alsan hunne nederlage van Groeningerveld niet verkroppen.

In de Parijsche ‘Académie des Inscriptions et Belles-lettres’ wierd laatstleden een opstel vorengelezen: ‘*La bataille de Courtrai et ses chroniqueurs qui en ont traité*’ door Franz Funck-Brentano, om zoogezeid te bewijzen dat de Vlamingen verraderlijk te werke gegaan hadden met looze zompen te maken en verdokene grachten te delven, tot de aldermeeste rampe van de fransche guldensporendragers! De destijdige fransche geschiedschrijvers, zoo zegt heer Funck, zijn daarover 's éens, en de vlaamsche zwijgen ervan uit eerlijke schaamte: want de gebruikte middel was strijdig met de wetten van een ridderengevecht!

Het is gemakkelijk te raden waarom de fransche geschiedschrijvers niet en spreken van de drassige Leiemeerschen en van de grachten der eeuwenoude Kortrijksche bleekerijen, en van de Groeningerbeke, en van den Hoogen Vijver, en van de ‘beke comende uut der Groeningherbeke’, al stroomen en beken waarvan de vlaamsche geschiedschrijvers, heer Funck en neme het niet kwalijk, gewag maken. Trouwens, wat kenden de fransche geschiedkundigen van onze streke? En waarom en hebben zij daar niets anders als verraderlijke hinderlagen in gezien, 't en zij omdat ze wel een eerlijk aanzichte aan hunne nederlage moesten geven? 't En is dus de zoogezeide stilzwijgendheid niet van de vlaamsche geschiedschrijvers, maar wel de lasterende praat van de fransche die door eerlijke schaamte moet uitgeleid worden!

Ten anderen, wat komen zij spreken van valschheid, zij die door onze rechtschapene voorouders bevochten wierden onder don roep van ‘Wat walsch is, valsch is! Slaat al dood!’? En dewijl zij niet beschaamd en zijn van te spreken over ridderlijkheid, zouden de Vlamingen nog verplicht geweest hebben ridderlijk te handelen met eenen koning die op zoo onridderlijke wijze hunnen grave en zijne dochter in het gevang geworpen had?

R.V.

BEVOLKINGE van Engelland volgens de optellinge van den 5den in Oostermaand 1881.

Engelland	27,428,104 inwoners
Land van Wallis	1,518,414 inwoners
Schotland	4,033,103 inwoners
Ierland	4,706,162 inwoners
te zamen:	37,740,383 inwoners
Volgens de optellingen van 1881:	34,881,848 inwoners
Winste:	2,855,435 inwoners

TINNEN pinte met palmtak, uithangteeken voor slechte herbergen te Middelburg in Zeeland. - ‘6 April 1565. Door bailliu, burgemeesters, schepenen en raad wordt eene nieuwe ordonnantie uitgevaardigd omtrent de straten en pleinen binnen stad, waar vrouwen en meisjes van lichten levene zich niet mogen ophouden. Tevens wordt gelast dat de taverniers of weerdinnen, die oneerlijke herbergen en bordeelen houden, geen vaantje mogen uitsteken als de eerlijke herbergiers, maar alleen een tinnen pint of kan met een palmboomtje.’

Uit *Register: Publicatiën van Middelburg*, *bl.* 37. *Inventaris van het oud archief der stad Middelburg* 1217-1581 *door M*^{r} *J. de Stoppelaer*, *bl.* 78. *N*^{o} 2410.

UITGEDOLVEN STEEN. - ‘Alweder is het de Luyskberg, waarin men één 4 decim. langen en 2 decim. breeden steen heeft gevonden, die volgens professor *Reuvens* fossiele planten zou bevatten en uit West-Vlaanderen afstammen. *Reuvens* meende dat hij vroeger tot een gebouw had behoord en later in een Cippus - grenssteen? Lijksteen? - was hervormd. Reeds *Dresselhuis* betwijfelde dit laatste. Ik veroorlof mij dezelfde opmerking, dat hij mij toeschijnt een gebroken, weggeworpen steen te zijn, waarin alleen oudheidkundigen iets anders kunnen ontdekken. Avelghem, waar zulke steenen zouden voorkomen, ligt aan de Schelde op de grens van Oost- en West-Vlaanderen en Henegouwen; vandaar moet men dan dien steen hebben medegebracht. Dat de strepen op dien steen fossiele zijn, meen ik ook; doch dat doet niets ter zake.’

Uit het werk: *Vluchtbergen in Walcheren*, door D^{r} De Man, Bl. 119.

'k **K**AN ik 'n kunste die niemen en kan: boontjes zichten deure 'ne' wan, koeken bakken ippe ne' spriet; vallen ze 'r deure 'k en he' ze niet.

ALS men eene spelle vindt, zoo zegt men: ‘Is nog een Commerens daghure!’

Daar ware een boek te schrijven van de spellen.

DERSCHERS zijn heeren:

Winnen ze niet vele z' hebben altijd drooge kleêren.

[Nummer 5]

Waar woonden de Menapieren?

DE streke daar de Tenchteren en de Usipeten den Rijn overstaken en daar, volgens Caesar, de Menapieren huisvaste waren, moet bijgevolge veel nader aan de Noordzee liggen als het grondgebied van Wesel en Emmerijk.

Ja maar, wij hebben 't reeds hooger gezeid: nauwelijks is de Rijn de stad Emmerijk voorbij, en wat nader aan de Noordzee, of hij splijt in twee verschillige armen: de Waal en den Ouden Rijn. Een weinig verder splijt

deze laatste nogmaals in twee armen: den Ouden Rijn en den Ysel. De twee eerste loopen westwaards, zoo nochtans dat de Waal beneden Goringchem ofte Gorcum in de Maze spoelt, en dat de Oude Rijn tusschen Noordwijk en Katwijk, boven Leiden, in de Noordzee valt. De derde, te weten de Ysel, gaat noordwaards en vloeit in de hedendaagsche Zuiderzee.

Van welk eenen dier watergangen wilt Caesar spreken? Ongetwijfeld van den Ysel niet: want, volgens het algemeen gedacht der geleerden, en bestond die arm van den Rijn nog niet in Caesar's tijd. Van de Waal en wilt hij ook niet spreken: immers dan zouden de Tenchteren en de Usipeten, die van 't noorden afkwamen, eerst den Ouden Rijn moeten dwerschen hebben, aangezien deze meer noordwaards loopt als de Waal. Die volkeren hadden dus tweemaal den Rijn over gemoeten, te weten eens den Ouden Rijn en eens de Waal; daarbij eenmaal het land tusschen beide bovengemelde armen des Rijns. Dat en zegt Caesar nievers. Ten anderen, hadde hij willen van de Waal spreken, dan zou hij gezeid hebben dat de Germanen de *Waal* overstaken: hij zegt immers zelve dat die arm des Rijns *Vacalus* d.i. Waal, genoemd wordt. (Caes. IV. 10).

Hij bedoelt dus den middenarm, die altijd Rijn geheeten wierd en die nog hedendaags den name draagt van Ouden Rijn.

Wat de eigentlijke plekke aangaat daar de Tenchteren en de Usipeten den Ouden Rijn dwerschten, M^{r} De Vlaminck meent dat die overtocht gebeurde tusschen de Noordzee en Utrecht, heel nabij de stad Utrecht zelve. Die stad ligt negen of tien uren van de Noordzee. Zij was, van vóór de Roomsche veroveringe, aan Germanenland verbonden door wegen, waarvan er tegenwoordig een naar Arnhem loopt en een andere naar Amersvoord, om van daar uit te sprietelen naar Zwolle en naar Deventer. Utrecht staat geboekt in den *Itinerarium Antonini*, onder den name van *Trajectum*, dat *oversteek* beteekent; die oversteek bestond vóór het Roomsche tijdvak en diende nog in de middeleeuwen.

Als nu de Tenchteren en de Usipeten, dichte bij Utrecht, den Ouden Rijn over waren, dan stonden ze op het grondgebied dat de Roomelingen het land der *Batavi* of *Batavia* noemden; dat wijlieden, wilden wij goed dietsch spreken, het land der Batouwenaars of Batouwenland zouden heeten[1].

Die name, ten anderen, uitwijzens Caesar en Tacitus, wierd alsdan gegeven aan heel de streke die ligt tusschen den Ouden Rijn, de Waal, de Maze en de Noordzee, 't is te zeggen aan de hedendaagsche Betuwe, mitsgaders aan een deel van het huidige Zuid- en van het huidige Noord-Holland. En, aangezien de Tenchteren en de Usipeten, de Menapieren op beide oevers van den Ouden Rijn gehuisvest vonden, zoo moeten wij besluiten dat de Menapieren deels in Batouwenland woonden, en deels ten noorden van dat geweste, op den rechteren oever des Ouden Rijns. M^{r} De Vlaminck en loochent daarom niet hetgene vele geschiedkundigen beweren, te weten dat de Menapieren ook ten zuiden van Batouwenland woonachtig waren, dat is in de eilanden van het toenmalige Zeeland.

Met die leeringe van De Vlaminck komt wonderwel overeen hetgene de beroemde aardrijkskundige Strabo zegt, zestig jaar nadat de Roomelingen onze streken overweldigd hadden: *Ultimi sunt Menapii*, *qui utrimque ad ostia Rheni latas paludes incolunt* (Lib. IV. Cap. III § 4) ‘De verste zijn de Menapieren, die op beide oevers en nabij de mondingen des Rijns uitgestrekte broeken bewonen’.

't Is waar, Schayes (*La Belgique et les Pays-Bas avant et pendant la domination Romaine*, *Bruxelles*, *Em. De Vroye*, 1858) beweert dat Strabo, omtrent de zate der Menapieren, de eene misse achter de andere begaat. Maar Schayes en staaft zijn zeggen met geen enkele reden. Daarom zullen wij liever geloove geven aan Caesar en aan Strabo, die oog- en oorgetuigen waren in de zake der Menapieren.

Moke, in zijnen boek *La Belgique ancienne*, zegt dat de Tenchteren en de Usipeten in het land der Menapieren

(1) Vgl. Oud-Nederland van Johan Winkler, op bldz. 51.

kwamen langs het grondgebied der Kaninefaten, dat is insgelijks tusschen Utrecht en de Noordzee; hij stelt ook de Menapieren in Zuid-Holland en in Zeeland.

Die in Caesar (lib. IV. C. XIV. en XV.) geboekt vonden dat die Roomsche veldheer de Tenchteren en de Usipeten uitgeroeid heeft in het land der Eburonen, dat is in de streke tusschen Waal en Maze, zullen hier misschien vragen: Hoe hadden die volkeren het drassig Batouwenland en de breede Waal overgekunnen om bij de Eburonen te geraken?

Bemerkt het wel: Caesar zegt in zijnen IVden boek, 1ste hoofdst. '*ea quae secuta est hieme...*' De inval geschiedde binst den winter, als de vorst den veengrond met eene harde korste bedekt hadde, denwelken grond men dan ook veel gemakkelijker als op andere jaargetijden kon bereizen. Ten anderen, meldt Caesar niet dat de Germanen, 'in oorloge en strooptochten geboren, geen mannen en waren om voor een broekland of een woud achteruit te wijken?' (Caes. lib. VI. C. 35). De Tenchteren en de Usipeten vooral en zouden ongetwijfeld voor geen kleene moeilijkheid ommegegaan zijn: herkomstig uit Sassenland, volgens von Göler, en daaruit verjaagd door de woeste Zweven, zoo doolden zij, sedert drie jaren, (Caes. IV. 1 en 4) het eene land uit en het ander in. Nu, vermits ze in Menapia gekomen waren, zoo kosten zij duizend middelen beramen om verder en verder door te dringen. Dan, toen het lente geworden was, kosten ze hun, met goedheid of met kwaadheid, of met looze trekken gelijk zij eerst gedaan hadden, schuiten verschaffen, om de Waal over te steken. Ook de Menapieren zullen zeer blijde geweest hebben, wanneer zij die woeste drommen, alover den stroom, achter den Eburoonschen oever zagen verdwijnen; en 't is wel mogelijk dat zij ze hielpen om hunne overvaart te vergemakkelijken. Ten anderen, volgens Tacitus, en moest de Waal zoo lastig niet zijn om oversteken als de Rijn, vermits zijn loop zoo geweldig niet en is. (Annal. II. 6).

Er blijft eventwel eene moeilijkheid: Batouwenland, zooals 't zijn name uitgeeft, was ongetwijfeld de zate der

Batouwenaars; nu, uit al het voorgaande blijkt dat het de zate was van een deel der Menapieren. Hoe knoopt ge dat aaneen?

In dat zelfste stroomeiland dat Tacitus het eiland noemt der Batouwenaars, woonden volgens dien geschiedkundige nog andere volkstammen die eigentlijk geen Batouwenaars en waren, b.v. de Kaninefaten. (Tacit. Hist. IV. 15). Men zou dus, bij een eerste opzien, kunnen zeggen dat de Menapieren een volkstam op hun eigen waren, daarvan een deel ten noorden van den ouden Rijn woonde, een ander deel benevens de Kaninefaten, de Batouwenaars en misschien andere stammen nog, ten zuiden van den Ouden Rijn, te weten in het eiland dat Caesar en Tacitus het eiland der Batouwenaars heeten, en een deel eindelijk nog meer zuidwaards d.i. in de eilanden van het toenmalige Zeeland.

M^{r} De Vlamink, eventwel, meent dat ‘de Menapieren’ de algemeene name was van al die verschillige volkstammen. En inderdaad: Caesar zegt hoevele manschappen elkeen der belgische volkeren inzond voor het groote vaderlandsche leger dat den veroveraar, bij zijnen eersten optocht naar Belgenland, zoude weêrstand bieden. Nu, Caesar en spreekt daar noch van de bijdrage der Batouwenaars, noch van deze der Kaninefaten, noch van deze der Marsaten; welke Marsaten in Zeeland woonden, op een eiland rechtover de mondinge der Maze. Caesar zegt alleenlijk dat de *Menapieren* 9000 man zonden. Bewijst zulks niets dat hij bovengenoemde volkstammen aanziet als onderverdeelingen van het volk der Menapieren? Zoo ook geeft hij onder den name der *Morini* de bijdrage op der verschillige stammen van het volk der Moeringen.

Ten anderen, aangezien Caesar, die den name meldt van al de volkeren welke hij overwonnen heeft in de streke die de Roomelingen Noord-Gallenland noemden, niets en vermondt nopens de onderwerpinge der Batouwenaars, die hij nochtans heel wel kent, moeten wij daaruit niet besluiten dat die stam toebehoorde aan den eenen of den anderen hoofdstam dien hij reeds opgenoemd hadde, te weten, overmits al hetgene hier hooger gezeid is, aan den volkstam der Menapieren?

Tacitus spreekt bijzonderlijk van de Batouwenaars, omdeswille dat hij al de aandacht van den lezer wilt trekken op den schrikkelijken oorloge dien dat volk tegen Roomen, onder het geleide van Civilis, zoo lange gevoerd heeft. Hij gewaagt weinig of niet van de andere stammen des menapischen volks, omdat die stammen, zegt De Vlaminck, hen reeds hadden afgescheiden van de Batouwenaars, hunne medevaderlanders, die al te Roomschgezind geworden waren. Verloren levende in de eilanden van Zeeland te midden hunne dikbewassen wouden, zoo kosten die andere stammen nog een speur van zelfbeheer bewaard hebben, dat de Roomelingen hun, willens of nillens, overgelaten hadden. Toch laat Tacitus duidelijk verstaan dat de Kaninefaten en de Batouwenaars in den grond het zelfste volk waren:

‘Dit volk (de Kaninefaten) bewoont een gedeelte van 't eiland der Batouwenaars en is hun gelijk in afkomste, in tale en in manhaftigheid, doch is 't minder in getal’ (Tacit. Hist. IV. 15).

('*t Slot volgt*)

EDMOND DENYS

Van de Wiemkes

W*EMELEN* is de dietsche weersplete van 't hoogd. *wimmeln*, herhalend werkwoord van *wimmen*; valt er nu bij ons een medeklinker weg, dan hebben wij door verlenging van den voorgaanden klinker, *wemen*, herhalender wijze *wemelen*, en van den anderen kant *wiemen*, lijk wij *vliem* nevens *vlim* (Schuermans), *wiegelen*, nevens *wiggelen* kennen.

't Woord *wiemke* is dus een tak van 't geslacht van *wiemen*, *wemen*, *wemelen* en 't is wonder wel gekozen om die wemelende, krielende, mierelende wezentjes te bedieden, die door de wangeloovigheid in 't leven geroepen wierden.

Of zou *wiemke* de vlaamsche gedaante zijn misschien van het hoogduitsch woord *Heimchen*, dat zijne ingaande

h- verwisselde tegen eene ingaande *w-*, en dat op zijn friesch *hiemke*, *wiemke* luidt in steê van *heemke*, *weemke*? Vergelijkt *woensdag*, *hoensdag*, *beete*, *biete*, *leefkoeke*, *liefkoeke*, *veertiene*, *viertiene*, enz.

Heimchen in 't duitsch en *wiemken* in 't vlaamsch bedieden een en 't zelfste: iets dat tot het *heim*, het *hiem*, het *heem*, het huis behoort.

't Gene wij nu eenen *kabouter* heeten hiet men in de middeleeuwen eenen *coubout*, en *coubout* is de oudnederfrankische gedaante van 't hedendaagsch hoogduitsch woord *kobold.*

En wat heeten de Hoogduitschers eenen *kobold*?

Eenen *kobold* heeten zij eenen huisgeest, 't gene de Angelsassen eenen *cof godu* heeten.

Men spreekt wel in de leergestichten van *penates* en van *lares* zonder ooit daarvan te gewagen dat men in de germaansche toover- en spookwereld, in de dietsche volksinbeeldinge ook huisgoden tegenkomt.

't Woord *kobold* bestaat uit *kob* en *-old. Kob* luidt in 't dietsch *kof*, in 't middelhoogduitsch *kobe*, in 't angelsassensch *cofa*, in 't engelsch *cove*, in 't ijslandsch *kofi*, en het beteekent*stal*, met breedere bediedenisse *slaapkamer*, *hutte.*

Men vermoedt dat het woorddeel *-old walto*, *waldo* vertegenwoordigt, en behoort bij 't werkwoord *waltan*, *waldan*, *beheerschen*, *bestieren*: *-old* ware alsdan zoovele te zeggen als *meester*, *beschikker*; *kobold* zou in 't gotisch *kabuwalda* zijn, uit welke gedaante men best van al den oorsprong en de bediedenis van 't woord kan bespeuren.

Een *kabouter* kan ook zulk een wezen bedieden dat eenen *kabout* draagt; en 't volk heeft misschien alzoo het duitsch woord *kobold* misverstaan en hergoten, immers *kobold* draagt de stemzate op *kob-* en *kabout* op *-bout.*

Sommigen zeggen niet *kabouter*, maar *klabouter*; dit *klabouter* kan te gare gaan met *kabouter*, gelijk *klabout* met *kabout* bij De Bo.

In 't Noorden van Duitschland worden de *klabouters* bij 't varende volk, als scheep- of schipgeesten aanzien; men heet ze *klabautermann*, *klabatermännchen*, *kalfater-*

mann, en ze helpen de matroozen, luidens de zeisels, het schip steperen en de zeilen uitzetten.

***

't Ware een lang verhaal om na te gaan wat de inbeeldinge wegens de dwergen al verzierd en geprazeld heeft en onder welke namen dat ze in de germaansche streken te voorschijn komen.

Geen wangeloovenisse en heeft dieper wortels in de inbeeldinge des volks geschoten.

Bij al de germaansche volkeren worden de wiemkes, dwergen genoemd. Ze heeten bij de IJslanders *alfar*, zoodat ze met recht onder de alven ofte elven gerekend worden.

De *alven* zijn bij de Vlamingen ook bekend; die zijnen weg verliest wordt van den *alf* geleed, een leelijkaard is een *alvendraai* of een *alvengedraaisel*, en duivelskoppen in de oude kerkrekeningen heeten *alven*hoofden.

Ze zijn na den volkszeg kleene van gestalte, niet meer als eenen duim hooge, verschijnen als bejaarde menschen, ze hebben eenen langen witten baard. Ze zijn krom en scheef van lijve, ze gaan in 't grauw lijnwaad gekleed, buiten dat hun dik hoofd met een rood kapken, een *kaboutjen* of kabotsken is gedekt.

In vele streken heeten ze *bergmännlein*, *bjergfolk*, *bjergmand*, *erdmännchen*, *erdleute*, *erdschmiedlein*; immers, zoo is de zeg, omdat ze in de bergen en de steenrotsen verkeeren en omdat ze ervaren zijn in 't smeden; praalde er iemand met een heerlijk zweerd in 't Noorden, 't wierd als 't werk der tooverachtige smedegastjes geroemd en 't en gebeurde niet zelden dat ze ook voor de goden hand aan 't werk sloegen.

Ze stolen somtijds menschenkinderen en legden hunne eigene leelijke kinders in de wiege: die wangedrochten hieten *wechselbälge* en staan ook bij Notker als *wihselinga* bekend.

Bij de Vlamingen heeten ze *wisselingen* en *wisselbalgen*; daarom zegt men nog van ziekelijke uitterende kinders, dat ze den *oudeman* hebben, in 't waalsch '*l vîl-homme.*

Hooger spraken wij reeds van de kabouters en van de verschillige namen die zij droegen, als schipgeesten.

Als huisgoden, dragen zij, benevens den name van *kobold*, nog vele andere namen, zoo als: *heinzelmännchen*, *wichtenmännchen*, *pollergeist*, *rumpelgeist*, *popanz*, *bullerkater* en diergelijke.

Als booze wiemkes, die binnen den huize verkeeren, kent men nog in Duitschland den *butzemann*, in Friesland den *boesman*, in Zweden den *buse*, in Denemarken den *busemand*, in Duitschland, Engeland en Friesland den *poock*, engelsch *puck*, in Denemarken *huspuke* geheeten; die germaansche *poock* zal wel onze dietsche *poke* zijn, een woord dat een boos wezen, een leelijkaard bediedt en dat met dien zin, noch in De Bo, noch in Kramers, maar wel in Schuermans en in Kiliaen te boeke staat.

Wat zijn wiemkes?

Daarop antwoorden tweederhande slag van geleerden, te weten, de *archeologen* of oudheidskundigen, en de *mythologen* of wangeloofkundigen.

Sommige oudheidskundigen zeggen dat wij hier te doen hebben met menschelijke wezens die zouden bestaan hebben, in het zoogezeid vierde tijdvak der aardkunde, met de vierde-tijdvaklieden, of *hommes quaternaires*, die in hollen en kuilen woonden.

Maar hoe dat bewezen?

Als men delft en speurt in de berghollen waar de overblijfselen van dat vierde tijdvak begraven liggen, en vindt men noch geraamten, noch schedels van zulke kleene menschen of menschelingen.

Onmogelijk is 't dus aan de wiemkes een bestaan te verleenen; wij en bezitten geen 't minste bescheed daarover, en bijgevolge geen recht om de kabouters te aanzien als geslachten die hier zouden geleefd hebben voor de aankomst der Aryas, en die, zoo men beweert, van iberischen of anderen oorsprong zouden geweest zijn.

De geleerde pater J. Van den Gheyn aanziet aleventwel, en dit met eenigen grond, de kabouters der italische volkeren, die verschillen van de germaansche wiemkes, als bestaan hebbende vertegenwoordigers van de kleene

africaansche negers: want volgens de prenten trekken de kleene menschelingen der boekvast bekende oudheid op de negerkes, wier bestaan Stanley en andere reizigers hebben bekend gemaakt.

De wangeloofkundigen of *mythologen* zeggen dat het volk geloof hecht aan twee slag van wezens: de zielen van de overledenen, die voort blijven leven en rondzwerven in de scheppinge, en de *daemonen*, waarmede de volksinbeeldinge de krachten van 't schepselendom, die onze macht te boven gaan, heeft bezield.

't Meestendeel der *mythologen*, - 't is de gemeene gang der hedendaagsche geleerdheid, dat ze door de onverschilligheid der katholijken maar al te zeer bovenkraait - en houden geen rekeninge van de volle waarheid, die wij, dank aan de veropenbaringe, 't geluk hebben te kennen en te bezitten.

Tegenover 't gene zij zeggen van hunne *daemonen*, weten wij stellig dat het geloof aan 't bestaan van booze wezens of duivelen, geen hersenschim en is, maar dat het met de waarheid overeenkomt.

Wat zeggen de geleerden van de wiemkes?

De volksinbeedinge, zoo leeren ze, heeft geraasd en gepraasd dat de zielen van de doode menschen in de dwergen bleven voortleven.

Tegen die leeringe en hebben wij, volgens de beginsels der wetendheid, niets in te brengen: 't volk heeft met recht en met der daad t' allen tijden geloofd dat de ziele het lichaam overleeft.

Geschiedkundig gesproken, is de leeringe der mythologen ten deele waar, ten deele onbewezen.

Wij moeten ze ten deele aanveerden, omdat de volkszeg in sommige streken weet te berichten dat de ziele van een doodgeboren kind, dat onder eenen boom begraven wordt, met het hout van dien boom, als *klabatermann*, als schipgeest, op een schip kan komen.

Ten deele verwerpen wij den uitleg der *mythologen*, omdat ze zelve bekennen dat het moeilijk is in vele gevallen, steunende op den volkszeg, het geloove aangaande de wiemkes, met het geloof aangaande het voortleven der

ziele overeen te brengen; omdat, zoo wij dikwijls in Vlanderen hoorden vertellen, de tooveraars hunne booze inzichten tegen de menschen, door kabouters, kleene duivelkens, duiveljongen, duivelingen deden uitwerken.

De wangeloofkundigen en moeten niet opwerpen dat het geloof aan de duivels van christenen oorsprong is: de heidensche menschen hadden ook sparken van de oorspronkelijke veropenbaringe bewaard, en zij geloofden met recht aan 't bestaan van booze geesten; volgens hun aanschouwen, woonden die booze geesten in de lucht en men kon ze waarnemen als wiemkes, kabouters of andere ingebeelde wanwezens.

J. CLAERHOUT

De gilden in Sint-Iacobs te Brugge

IN Sint-Jacobs kwamen ook de beenhouwers, vleeschhouwers, machekliers, de dappere μαχαιρόφοροι of mesdragers die in de Bouveriestrate hun ambachthuis hadden; terwijl het meeste deel van de leden van het vleeschambacht de lange Wulfhagestrate, nu de Beenhouwersstrate, bewoonden en aldaar hunne stallen hadden.

Hun patronen zijn de beide heiligen Lieven en Benedict, die eene capelle hadden in Sint-Jacobs, waar zij geëerd wierden, en waarin een autaar stond hun bijzonderlijk toegewijd. De capelle stond boven het sacristie of gerwekamer van de prochiekerke. Daar kwam het vleeschambacht te zamen met de zwijneslachters en de penseniers, tot de goddelijke diensten. Jaarlijks op Sint Lievensdag en ook op Sint Benedictsdag, gelijk het uit de kerkrekeningen blijkt, was er eene messe gezongen ter eere van de twee beschermers der vleeschhouwers.

De baerdmaekers, baremakers, beerdmakers, barbiers, chirurgiens-barbiers schoren, gaven bloedlatingen, trokken tanden en deden vele andere dingen, die onze heelmeesters nu alleen mogen verrichten. Zij eerden Sint

Cosmas en Sint Damianus en bezaten, om hunne goddelijke diensten te doen verrichten, eenen autaar in Sint-Jacobs. Alzoo *kerkrek.* 1547, *Sept.*: ‘Ontfaen over 't luuden ende luminaris vander feeste (Cosme en Damiani) die 't ambacht van de baerdemakers houdt over 't jaer XLVII.....’

De vergaderzaal van de baardemakers was op den Burg, in 't Steen, altijd toch ten tijde van de rekeningen die wij onderzoeken.

De ‘tauwers’, in de rekeninge van 1547 alzoo genaamd, maar in die van 1563 ‘*leertauwers*’ geheeten, hadden hunne patroonfeeste op Sint Gillisdag; gelijk het in onze rekeningen staat, vierden zij in Sint-Jacobs, en der wierd met Adriaan geluid. - *Kerk. Rek. Sint-Jacobs*, 1547, *Septemb.*: ‘Ontfaen over 't gheluudt van een messe ghedaen bij den tauwers op Sint-Gilles dach met Adriaen.’

De leertouwers waren in Brugge tweederlei: de *witte leertouwers*, die al hunne bewerkingen in warm water deden en bijzonderlijk schaapvellen en zeemvellen bereidden; en de *zwarte leertouwers*, die koud water gebruikten, die droog leder en schachten van leerzen verveerdigden. Het bovenstaande uit Gailliard die er geen woord bij en voegt over den beschermheilige van het ambacht.

De zegels van beide ambachten zijn te zien in de Brugsche oudheidskamer. In het midden van dien der witte leertouwers staat er een loopende hert, gansch gelijk aan dien van de zwarte leertouwers; alleenlijk het opschrift verschilt. Op den eersten leest men: ‘S. der *Witleertouwers in Brugghe.*’ en op den tweeden: ‘S. der *Zwartleertouwers van Brugghe*’.

De ‘*grauwwerkers*,’ die de ‘*oude grauwwerkers*’ niet en zijn, hadden hunne capelle, eene gifte van *Thomas Portenari*, in Sint-Jacobs; terwijl de andere de hunne hadden bij de Predikeren.

De *grauwwerkers* - *pelletiers*, *agneliers*: *pelliparii*, lamwerkers - ontvongen in 1565, ‘van 't sitten staende in de grauwerkers capelle nu beseten bij d'huusvrouwe

digo de Lerme iiii sch. s jaers telcke Lauwe. Zij vierden hunnen mesdag op sint Jan te midzomer'.

Kerk. Rek. 1547. *Meye*: 'Ontfaen van 't luuden van een messe ten zelve dache (festo Jo. Baptiste) ghedaen bij den graeuwerkers met Adriaan. iii *Gr.*'

Zij vierden ook Sinte Lisbette, en dan wierd er met den '*Ouden Jacob*' geluid. Eenen keer hebben zij eene messe gehad op Sint Adriaansdag, te weten in 1562. Inderdaad, zoo lezen wij in de rekeningen:

1562. *Wedemaend*: 'Up sint Adriaensdag voor de Graeuwerkers.'

Colaert d'ault, de oude, had op het einde van de jaren 1400 in Sint-Jacobs eene capelle doen gereed maken, om aldaar met zijne vrouw Madaleene de Baenst, en met zijn huisgezin, de goddelijke diensten bij te wonen. Na Colaerts overlijden, zie *Weale's Beffroi*, 1ste *jaar Bld.* 14 en 15, hebben zijne erfgenamen autaar en capelle overgelaten aan 'de ghilde van Sinte *Fransois*, die de mudsereeders ende mudsescheerders gesaemendelic houden in Sinte Jacops kerke, ten outare van wylent Colaert d'Oude..... staende an de zuud zyde van der zelver kerke, in den westhouck van Sint Jacops capelle, vercregen bij wylen den voorseiden Colaert d'Oude van den kerckmeesters ende prochiepape van der voorseider kercke, aldaer hij een outaer hadde ghedaen maken ende wyen den voorseiden outare in den name van den coronemente van Maria ende neghen cooren der inghelen, zitsel, sepulture, en van den goddelijken dienste bij hem aldaar bestelt.....'

Eindelijk de mutsereeders, mutsescheerders, mutsemakers, verveerdigden, volgens Zegher van Maele 'Bonetten voor Spaignie, Portugaele, Italien, Vranckerike...'

Hun beschermheilige is Sint Franciscus van Assisi, wiens beeld in Sint-Jacobs nog staat in de capelle die zij eertijds gebruikten en wiens feestdag zij vierden op zijnen naamdag.

Rek. 1567: '*Octob.* Ontfaen van geluud op Sint Franciscus dach ghedaen doen bij de mutsesceerders met Adriaen, 4 *Gr.*'

Tot hier van de ambachten en hunne broederschappen; wij hadden er nog eenige algemeene geplogentheden moeten bijvoegen, die wij in de kerkrekeningen gevonden hebben, maar wij denken dat het genoeg is voor dezen keer, en wij sparen ze voor later.

AUG. VAN SPEYBROUCK

Mingelmaren

C*ONSCIENCE te bij gekomen.* - Voor hun verweer brengen sommige onzer aanvallers bij dat zij zulke of zulke zeggenschap, die in onze verantwoordinge opgegeven stond, niet gebezigd en hadden.

Dat kan zijn en dat moet zijn, om reden dat wij in eens aan allen geantwoord hebben. Al dat wij aanhaalden heeft door den eenen of door den anderen gezeid geweest en wij en hebben geen woord gedrukt wiens wezentlijke en duidelijke bestemminge wij niet en kunnen aanwijzen.

Een onzer aanvallers verzoekt ons nu in *Biekorf* den opstel te drukken dien hij tegen ons overal uitgestrooid hadde, en hij zegt dat de eerlijkheid zulks van ons vereischt!

Wij bedanken hem omdat hij nu zulk goed gedacht heeft van onze eerlijkheid; jammer dat hij dat gedacht niet eenige maanden vroeger en hadde, toen hij onze eenvoudige beoordeelinge meende te moeten schandvlekken bij geheel het vlaamsche volk, met allenthenen een lasterend strooiblad uit te veerdigen.

Doch aan dat verzoek en kunnen wij niet voldoen. Wij zouden er wel meê zijn, moesten wij alles overdrukken dat, aangaande die zake, in allerhande bladen uitgekraamd wierd! Ten anderen, onze beknibbelaars hebben genoeg getoogd dat zij ons niet noodig en hebben om hun lasterblad overal te verspreiden. Daarbij, wij rekenen op hunne eigene eerlijkheid en verhopen dat zij zelve zullen beginnen met onze antwoorde te zenden naar al dezen die hun schandvlekkend vertoog ontvangen hebben.

WIJ lezen in '*Les Missions catholiques*' van 26sten in Sporkele:

De Eerw. Pater Bresson, algemeene zorger der Witte Paters, schrijft ons den 2den in Sporkele:

'Ik ontvange slecht nieuws uit het binnenland: het reisgezelschap van E.H. Hautecoeur is gansch geplunderd drie dagen

voor het einde der reize; het reisgezelschap van E.P. Dupont verkeert in den uitersten nood. Laat ons altijd hopen op de goddelijke voorzienigheid.'

De E.P. Dupont is de leider van den reistocht die onze landgenooten, de Eerw. Paters Marques, Roelens, De Beerst, Engels en Broeder Arcade in Oppercongoland moest brengen.

Met ongeduld verwachten wij nader bescheed.

DEN 21sten in Nieuwjaarmaand laatstleden, is te Détroit, in Noord-America, een verdienstelijke priester uit het bisdom van Brugge, de eerw. heer Pieter-Jan Hennaert, overleden. Hij was in 1821 te Pervyse geboren en vertrok in 1845 naar America met zijne Hoogweerdigheid Lefevre, van Rousselare, bisschop van Zela. M. Hennaert die eerst Vicaris Generaal geweest had en thans het ambt van Kanselier in het bisdom van Détroit uitoefende, is na vijf dagen ziekte gestorven.

'**H***ET woordenboek der Nederlandsche Taal* is weer twee afleveringen verder gekomen. Thans hebben wij de 3de van het 5de deel, gaande van *Godsvloek* tot *Gort*, bewerkt door Dr. A. Beets, en de 12de van de 2de reeks, gaande van *Onpartijdig* tot *Ontoerekenbaar*, bewerkt door Dr. A. Kluyver met medewerking van Dr. C.C. Uhlenbeck en Dr. W.L. De Vreese.

Het spreekt vanzelf, dat er in de beide afleveringen nog al iets vergeten of verkeerd opgevat werd; maar hoe zou men 't aan boord kunnen leggen om *alles* te weten en te boeken, en tevens de looze zaden uit de goede te wannen? Men wete wel, dat het geenszins onze bedoeling is, de redactie daarover lastiger te vallen dan redelijk is. Een bijvoegsel zal later wel onontbeerlijk erkend worden; en het is dan ook met het oog dáar op, dat hier steeds notas ten beste gegeven worden. In de letter *G* zochten wij vergeefs naar *Godswille*, *godswillestok* en andere samenstellingen, die niet alle louter gewestelijk zijn. Daarentegen (kol. 295) vonden wij *godvruchtig* in den zin van 't fr. *religieusement*, dat wij hier te lande een gallicisme durven heeten, al werd het door Conscience gebruikt. Bij het w. *Goedkoop* weze in 't voorbijgaan aangestipt, dat *Bestkoopst* in de West-Vlaamsche volkstaal van dagelijksch gebruik is. Als eene nieuwigheid is te vermelden, dat de opstellers meer acht slaan op hetgeen in België zooal het icht ziet; ook de citaten worden veelzijdiger; *Biekorf* (kol. 304), Duclos (kol. 355) en Sleeckx (kol. 385) genieten ook eens de eer eener aanhaling.

De aflevering door Dr. Kluyver bezorgd geeft min uitgebreide

verklaringen en citaten dan tot heden gebruikelijk was: en daar is voorzeker geen kwaad bij! Ook daar stieten wij op een waar gallicisme, nl. *onredekundig*, dat in Zuid-Nederland zoomin tot de geschrevene als tot de gesprokene taal behoort. Toen hij dit woord in een onbewaakt oogenblik aan zijne pen liet ontglippen, dacht Conscience alleen aan 't fr. *illogique*, - en iedereen heeft zich gewacht van dat na te schrijven, althans in de opgegeven beteekenis.'

Uit *Taalwetenschappelijk overzicht door Karel Deflou*, *December* 1891, gedrukt in *Dicht- en Kunsthalle.*

DE laatst verschenen uitzende van *Fragmenta* d.i. deze van Slacht- en Kerstmaand 1891, antwoordt op twee vragen die *Biekorf*, II, bldz. 382 en 384, gesteld hadde:

'Ten gevolge der afschaffing van het bisdom van Terenburg en de oprichting, in 1559, van een nieuw bisdom te Yper, wierd er aldaar een kapittel bij de hoofdkerk tot stand gebracht. Dit kapittel bestond uit drie lidmaten (*letten*), in 't fransch *membres*: le membre de Terouane, le membre de St-Martin ou d'Ypres et le membre de Furnes. Door *let* van Sint Maarten, moet men dus dit tweede *membrum* verstaan, dat 12 kanonikaten of prebenden bevatte en grootendeels bestond uit goederen toebehoorende aan de voormalige kanoniken van Sint Maarten, vóór de inrichting des bisdoms.

Alzoo is gemakkelijk te verstaan dat dit *let* van Sint Maarten eenige goederen bezat te Zillebeke, tegen de stad Yper. (Vgl. Vanden Peereboom, *Ypriana*, VI, 336).

De "pays van Vranckrycke" hier gevierd ten jare 1599, was de vrede, gesloten den 2den Mei 1598 te Vervins, tusschen Philips II, koning van Spanje en Hendrik IV, koning van Vrankrijk, gevolgd eenige dagen later, van den afstand der Nederlanden ten eeuwigen dage aan Albrecht en Isabella en hun nakomelingschap. Het waren deze blijde gebeurtenissen die eerst 't navolgende jaar alhier met groote feestbetoogingen gevierd wierden'.

MEN kondigt het overlijden aan van eerw. heer Gustaf Thibau, geboortig van Iseghem, en te Pendleton in Oregon gestorven, daar hij bestierder was van het Sint-Joseph's klooster. 'The Catholic Sentinel', dagblad der streke, spreekt breedvoerig over het werkzaam leven en over de stichtende dood van den zendeling. Hij ruste in vrede!

[Nummer 6]

Vlaanderen en de Landbouw

IEDEREEN weet hoe moeielijk het is om aan onze vlaamsche boeren wijs te maken dat ze uit de hedendaagsche landbouwwetenschap veel voordeel kunnen trekken. Onder hen zijn er die durven zeggen dat er nievers beter geboerd en wordt dan in Vlaanderen: en dat vindt men belachelijk. Toch wierd het, tot in deze eeuwe, algemeen herkend dat Vlaanderen aan het hoofd placht te staan voor de ervarentheid in den landbouw: wij en hebben maar moeten onderdoen met het opkomen der hedendaagsche wetenschap. 't Was in 1840 dat Liebig, de stichter der landbouwscheikunde, het eerst de plantenvoedinge duidelijk uiteendeed. Weinig denkt men nu nog op onzen vroegeren roem, en het wordt tijd dat wij er de bewijsstukken van in *Biekorf* verzamelen. Dikwijls hebben wij gehoord dat men Vlaanderen den schoonsten hof van Europa mag heeten, en dat het wonder is om zien hoe hier de grond niet eenen duim breed onbebouwd en blijft. Bij vele, zelfs vreemde schrijvers van vroeger, staat de oude vlaamsche landbouw met grooten lof vermeld.

‘Van in de middeleeuwen,’ zegt Simonde de Sismondi, ‘waren de vlaamsche boeren verstandig, geduldig, voorzienig, en, heden nog, zijn zij een toogbeeld voor de beste landbouwkundigen.’ (*Histoire des Français*, VII, 388).

‘In Vlaanderen,’ volgens M. Legras de Saint Germain (*l'Art de trouver les trésors réels dans les campagnes*), ‘wierd de landbouw tot zijne volmaaktheid gebracht, en de Vlamingen deelden hunne kennissen aan hunne geburen mede.’

‘De vlaamsche landbouw,’ zegt Peuchet (*Dictionn. commerc.*), ‘blijft dien der andere landen overtreffen, sedert verscheidene eeuwen.’

‘In Belgenland,’ zoo schreef Shaw (*Essais sur les Pays-Bas Autrichiens*, *Londres* 1788), ‘zijn de velden overal verrukkend schoon. De akkerbouw bloeit in Brabant en in Henegouw; maar vooral in Vlaanderen is deze kunst tot volmaaktheid gebracht.’

Deze getuigenis van Shaw spreekt van de laatste helft der 18de eeuwe. En inderdaad, de akkerbouw was alsdan bij ons uit der maten bloeiend: al het geld van 't land zat erin. De welstand onzer boeren was zoo groot dat er de toenmalige Franschen zeer van getroffen waren. Onze landbouw was tot volmaaktheid gekomen, volgens het verslag dat een tijdgenoot bij het fransche Landsbestier indiende, op den 4den Vendémiaire, 't jaar 4. (*Namèche*, *Cours abrégé d'histoire nationale*, II, 434). Daarover kan men de voorrede lezen van *Vaderlandsch Recht en Revolutie*, door E.H. Degryse.

De vermaardste der oude engelsche landbouwkundigen, Arthur Young, herkende, even als Shaw, dat wij voren waren. Die Young, alsook de Duitscher Schwartz, zijn onzen akkerbouw komen gadeslaan, en hebben er dan boeken over uitgegeven.

Johan Winkler, wien Vlaanderens eere nauw ter herten ligt, zegt dat van de elfde tot de vijftiende eeuwe, Vlaanderen, voor den landbouw zoowel als voor zoovele andere zaken, boven alle volkeren stond van westelijk Europa, en dat de vlaamsche boeren toen ter tijde overal in Europa welgekomene gasten waren als landontginners, landbou-

wers en hoveniers, (*Oud-Nederland*, bl. 188, en *Rond den Heerd*, 15 April 1886).

De heeren Em. Varenbergh en Em. de Borchgrave, die de middeleeuwsche Vlamingen in Engelland en Duitschland gevolgd hebben, leeren ons ook dat reeds dan onze landbouw voren was bij andere; dat bevestigen mede de duitsche geleerden. (Em. Varenbergh, *Relations entre la Flandre et l'Angleterre*, *au Moyen-Age*, *Bruxelles* 1874; Em. de Borchgrave, *Colonies belges en Allemagne*, *Bruxelles* 1865, bladz. 330).

Al die getuigenissen bewijzen dus dat ons land vroeger het toogbeeld was voor den akkerbouw '*sous le rapport de la culture en tous les genres nos terres sont classiques*' (*La Belgique illustrée par les sciences..... par Octave Delepierre*, *l'un des membres fondateurs de la Société d'Émulation de Bruges*, *Bruxelles* 1840). Uit dit werk hebben wij eenige aanhalingen getrokken.

Nu, onder de gemelde schrijvers zijn er die beweren dat de Vlamingen hunne geburen onderwezen hebben in den akkerbouw: en dit wil men bijzonderlijk zeggen van Vrankrijk, Engelland en Duitschland. In vele vreemde landen, van in de middeleeuwen reeds, is Vlaming de algemeene naam der Nederlanders, en nu nog, lijk eertijds, zetten duitsche schrijvers 'Vlaming' als ze willen zeggen 'Belg'. Naar Duitschland trokken de nederlandsche boeren in de jaren 11 en 12 honderd; dan wierden de Vlamingen dikwijls Hollanders geheeten en omgekeerd. Doch dat doet er weinig aan; wij en willen immers niet alles aan het eigentlijke Vlaanderen toekennen: al de Duitschers te zamen en zijn maar één volk. Het blijft nochtans waar dat de Vlamingen in zake van landbouw onder de Duitschers uitgeschenen hebben.

Volgen wij dus eerst onze boeren in Duitschland. In de 12de en 13de eeuwe, zeggen de duitsche geschiedschrijvers, (de Borchgrave, bladz. 330-331), hebben zij hunne landbouwkennissen aldaar medegedeeld. Sommige duitsche geleerden beweren dat de algemeene invloed onzer uitwijkelingen niet groot en was, en nog onlangsleden wierd bericht dat het werk van heer de Borchgrave ook

overdreef. Maar hetgeen in dat werk nopens den landbouw beweerd wordt, staat er mede in bewezen. Men vindt er immers hoe de duitsche vorsten en bisschoppen, in die tijden, de Dietschers naar hunne streke riepen als landontginners en landbouwers: 't moet wel zijn dat zij voor goede kenders aanzien waren. Het minder of meerder getal der uitgewekenen en doet hier niets ter zake. Op bladz. 270 zegt de schrijver zelf dat hij bijzonderlijk van den landbouw wil spreken. Anderen dietschen invloed vermeldt hij ook; of hij in deze laatste zake overdrijft ofte niet, dat mogen wij hier onverlet laten. Zoovele wetensweerdige bijzonderheden over de uitwijkelingen staan er in dien boek, dat niemand er de lezinge van en zou beklagen. De zelfste schrijver volgt ook onze vaderen in het hertogdom Oostenrijk en in Hongaren *(Colonies belges en Hongrie et en Transylvanie*).

In Engelland vindt men de vlaamsche boeren ook van in de middeleeuwen. De heer Edm. Poullet (*Hist. Pol. National*, *I*, 314) zegt dat Engelland in die tijden de Vlamingen door allerhande middelen aanlokte om van hen niet alleen de kunst van 't lakenweven te leeren, maar ook deze van het landbouwen, uit reden dat men onze boeren in 't land van Wales aan 't werk gezien hadde. Immers in 't begin der 12de eeuwe waren vele Vlamingen door eene overstroominge uit hun land gedreven. In het vorstendom van Wales gevestigd, wierden zij de leermeesters der Engelschen in den akkerbouw, onder andere in het kweeken en bewerken van 't vlas. Zij mieken aldaar over de bergen eenen weg die hiet *Flemingsway.* Tot de 16de eeuwe bewaarden zij hunne tale en hunne gebruiken. (Ziet E. Varenbergh. bl. 69, en verder). Het heeft gezeid geweest dat een vlaamsche zendeling in gindsche streke nu werkzaam, eenen opstel over die oude uitwijkelingen naar *Biekorf* ging zenden. Er dient inderdaad over de Vlamingen in Engelland en over hunnen invloed aldaar een boek geschreven te worden, aantoonende in al de bijzonderheden, hoe machtig vele dat land aan onze voorouders verschuldigd is. - Hier weze nog aangestipt dat in 1650 de Engelschman

Samuel Hartlib onzen akkerbouw in zijn land overbracht en dat, in 't begin onzer eeuwe, Young bij ons om lesse kwam. (*La Belgique illustrée...* bl. 70).

Wat nu Vrankrijk aangaat, wij hoorden reeds dat de Vlamingen aldaar ook den weg weten in de landbouwkunde. Maar nog eens, 't en bestaat geen werk, meene ik, dat de zake in al hare bijzonderheden bekend maakt. De heer Legras de Saint Germain leert ons dat, onder koning Hendrik IV, Vlamingen een deel van Poitou droog leiden, en dat die streke lange hiet ‘het Kleen Vlaanderen’. Hollanders deden het zelfste met de draslanden aan de mondinge der Garonne en mieken aldaar polders. Hollanders, zegge ik, en misschien Vlamingen ook: 't is immers wel mogelijk dat de benaminge ‘*Flandre de Médoc*’, waarvan sprake is in *Biekorf* op bl. 14 van 't loopende jaar, aan het droogleggen dier streke te danken is.

In andere landen nog zouden wij vlaamsche boeren vinden, zooals wij van Johan Winkler hooger vernamen. Maar dat alles diende door geleerden nader opgezocht te worden.

Er blijft nu nog over, eenige bijzondere zaken wegens den landbouw te onderzoeken, ter eere onzer vaderen. Vooreerst is het overbekend dat de Hollanders meest, maar ook de Vlamingen, voor het dijken en maken van polders, altijd beroemd waren. In de 12de en 13de eeuwe, zegt het *Hannöverisches Magazin* (1801, bl. 693-694) legden zij de moerassen drooge in Duitschland. Dat deden zij ook hier en daar in Vrankrijk. Ja zelfs langs den boord van de Wolga, diepe en verre in Rusland, dragen de nakomelingen van de boeren die de zompen en de doolagen van die streken in vruchtbaar land veranderden, tot hedendaags toe hunne oude vlaamsche, ja westvlaamsche toenamen (Guido Gezelle, *Jaarboek van 't Davidsfonds*, 1887, bl. 55). Maar ook onze eigene kusten spreken genoeg van de kunst onzer vaderen, en in onze polders is het een spreekwoord:

> Die niet en kan dijken,
> die moet wijken.

Vele vetten wierden eerstmaal door de Vlamingen gebruikt, volgens M. Legras de Saint Germain, onder andere de zaadkoeken. M. Duhamel de Monceau (*Traité de la culture des terres*, *Paris* 1761) zegt als volgt: ‘M. Van Elslander schrijft mij uit Wervicq dat men sedert eenigen tijd erkend heeft dat de uitgeduwde zaden van vlas, koolzaad, kemp, een uitnemend goed mest zijn. 't En is nog maar sedert eenige jaren dat men deze vette bezigt.’ ‘Het gebruik ervan, volgens M. Décugis, wierd naderhand verspreid in Vlaanderen en in het Noorden van Vrankrijk, waar men sedert lang oliegewassen kweekte.’

In het hofbouwen ook waren onze vaderen vermaard, luidens, hetgene wij van Johan Winkler vernamen. Isabelle, keizer Karels zuster, koningin zijnde van Denemark, wilde groensels hebben gelijk in Vlaanderen en zij zorgde dat eenige hoveniers naar het eiland Amack kwamen, rechtover Kopenhagen. De deensche hoveniers volgen de vlaamsche na. Vele Hollanders zijn naar Amack getrokken (*Rond den Heerd*, 1886). t' Onzen ook kwam men het eerst op 't gedacht van de planten in broeikassen te kweeken, en Europa heeft dat achter ons geleerd. De Eerw. Pater Jesuiet J.-B. Ferrari geeft, in zijnen *Hesperides*, *Romae* 1646, zijne verwonderinge te kennen dat men in 't hooge Noorden kon oranjeappels kweeken. En in 1714 was S. Vaillant, leeraar in Parys, de eerste die aldaar eene broeikas miek, in den hof van den koning te weten, ‘zooals in de Nederlanden over lang reeds gedaan wierd’. *La Belgique illustrée...* bl. 69-70). Wegens het kweeken van blommen is Gent vermaard bij de beste kenders van Europa. In 1808 wierd aldaar de eerste toogdag van blommen gehouden. Wat gezeid dus van de Vlamingen die heden nog van Parijs doen komen hetgene vreemdelingen zelve bij ons bewonderen! Vergeten wij ook niet dat het Busbecq is die aan Europa de lillas en de tulpen leerde kennen, Busbecq de vermaarde ‘vlaamsche gezant’ die in 't Oosten de keizers van Duitschland diende.

En vermits wij nu spreken van het inbrengen van

vreemde planten in Europa, zoo mag het hier wel herhaald worden wat *Rond den Heerd* drukte op den 15den van Dec. 1887, te weten, dat in 1560 een Vlaming de tabakplant van Florida naar Spanjen overbracht, en ermeê ging naar Jan Nicot, die toen in dat land hofgezant van Vrankrijk was. Ook mag herinnerd worden uit den zelfsten *Rond den Heerd* (24 Oct. 1889), dat de eerste beschrijvinge van den aardappel te Antwerpen uitkwam, ten jare 1600, en dat die vrucht op de markten van Vlaanderen reeds goed gekend was, toen eerst Lodewijk XVI de middelen zocht om ze in Vrankrijk te brengen; bijgevolge dat Parmentier er de invoerder niet van en is in Europa. Een wonder dingen is 't dat wij allen van heer Nicot en van de nicotine, van heer Parmentier en zijne aardappelen veel meer gehoord hebben dan van die andere zaken, kleene van bedied, zoo men wil, maar die Vlaanderen aangaan. In Vlaanderen ook heeft men het eerst lijnzaadolie door koolzaadolie vervangen, en ons land was verre eerst aan, om koolzaad en slaapkruid te kweeken. (*La Belgique illustrée*, bl. 64).

En eindelijk nemen wij nog uit *Rond den Heerd* van den 28 April 1886 dat ‘het beste vlas van geheel de wereld ons vlas is. Onder onze woorden over vlas zijn er die Fransch, Duitsch of Engelsch geworden zijn, doordien de Vlamingen uitweken. Andere volkeren bewonderen deze onze nijverheid.’ Hiermeê komt overeen wat wij hooger vernamen: dat van in de middeleeuwen onze vaderen de Engelschen leerden vlas kweeken.

En nu nog een woord om te eindigen. De hedendaagsche wetenschap heeft, in zake van landbouw, Vlaanderen doen den duime leggen; de landbouw moet, zegt men nu overal, door de wetenschap gered worden. In zijnen tijd schreef Cicero het kwijnen van den landbouw hieraan toe dat, zegt hij, ‘*optimus quisque*, dat is de welhebbendste, de verstandigste, niet meer en boerden, lijk in die tijden toen de eerste burgers van Roomen landbouwers waren, en het land goed wisten te bezorgen.’ 't Is waar, bij ons groeit de liefhebberije voor de landbouwzaken aan, bij de hoogere standen, bij de begoeden en de meest geleerden; maar

kon die liefhebberije algemeen, en bijzonderlijk werkende en handelende worden, zoo zou het verstand, het taai geduld, de voorzienigheid, die den vlaamschen boer van ouds eigen zijn, volgens Simonde de Sismondi, mogelijks nogmaals van Vlaanderens velden een toogbeeld maken van goeden akkerbouw.

K. VAN HOUTTE

U in 't Westvlaamsch Idioticon

WIJ onderscheiden de korte *u*, de lange *u* en den tweeklank *eu*, en zullen onderzoeken hoe zij op de westvlaamsche tongen gevaren hebben.

De korte u. - In 't een geweste vindt men eene korte of harde *u*, in 't andere eene *i* of eene *e* zegt De Bo. Voorbeelden: gruppe - greppe - grippe; rugge - rik, enz.

't Is door den omklank dat *u* tot *i* verandert, en deze klankwissel van *u* in *i* wierd reeds besproken op bl. 371 van *Biekorf I*, door onzen kundigen medewerker A. Dassonville.

't Is friesch dat de klokke hier slaat.

In de oude friesche taal bestaan er menigvuldige voorbeelden van den *umlaut* van *u* tot *e* en *u* tot *i.* Heel waarschijnlijk is 't zelfs dat wij hier met de klankreke *u-i-e* te doen hebben en dat de omklank van *u* tot *e* niets anders en is dan de ontwikkelinge van den oudsten omklank van *u* tot *i.*

De Bo heeft nog een ander verschijnsel waargenomen. Vele woorden, zegt hij, laten in de eene streke *eu* hooren en in de andere de harde *u*:

Beurze, burze, borze.

De uitleg is heel eenvoudig.

U en *o* zijn wisselingen en *eu* is de omklank van *o.*

De lange u. - De lange *u* is in de schrijvende tale *ui* geworden, uitgeweerd voor *r* en *w.*

Dat liegt hieraan dat de lange *u* door omklank veran-

derde, dat die omklank door *iu* verbeeld wierd. *Iu* is in de hedendaagsche schrijftale *ui* geworden.

De lange *u* is in 't westvlaamsch bewaard gebleven.

Als ze voor *r* staat wordt ze in 't westvlaamsch als *eu* uitgesproken, zegt De Bo.

Wij mogen zeggen dat ze in den westvlaamschen tongval altijd als *eu* wordt uitgesproken.

De tweeklank eu. - De tweeklank *eu* is een indogermaansche, oorgermaansche tweeklank, die in de oudgermaansche streekspraken als *eo*, *io*, *ia* en *iu* te voorschijn komt, in 't nederlandsch door *ui* en *ie* verbeeld wordt en in 't westvlaamsch meest altijd *ie* luidt.

Wij zeggen dat de oudgermaansche tweeklank *iu*, elders *eo*, *io*, *ia*, meest altijd *ie* luidt in 't westvlaamsch, omdat er ook voorbeelden te vinden zijn waar *iu* als *eu* wordt uitgesproken.

Neemt b.v. de twee oudfriesche woorden *tiuga*, getuigen en *diuvel* duivel, waar die tweeklank in onze uitsprake *eu* geworden is: wij zeggen immers: *geteugen*, *deuvel.*

Zouden wij hier in ons oudsprakig westvlaamsch den oorgermaanschen tweeklank *eu* bewaard hebben? Zoude die oorgermaansche uitsprake van het oude *iu* niet overgegaan zijn naar den tweeklank *iu*, die van de lange *u* herkomstig is, en zoude het daaraan niet te wijten zijn dat wij nu nog zeggen: *nateur is onze naaste gebeur*? 't Gene nochtans veel waarschijnlijker is, 't is dat de uitsprake *eu*, omklank van de korte *o* en de korte *u*, ook de uitsprake van de lange *u* geworden is.

***

Hier sluiten wij dezen korten en zeer onvolledigen uitleg der klankwetten van De Bo. Die navorsching, die misschien 't meestendeel onzer lezers niet aan en stond, deden wij aleventwel met uitnemende voldoening, omdat wij in onze liefelijke omgeving, op de schilderachtige heuvels tusschen Schelde en Leie, de grenzen vinden van het friso-saksensch en het frankisch spraakgebied. Als wij onze brave Franken verlaten en de streke der Bellin-

gen en Suevingen naderen, die van de Friesen en de Saksen stammen, vernemen wij duidelijk het wisselend spel der klanken.

J. CLAERHOUT

Van Sneeuwwitteken

DAAR was ne keer een keuning, en hij hadde een dochterken.

En, omdat dat dochterken zoo wit van velle en zoo blinkende van hoofdhaar was, hieten ze 't Sneeuwwitteken.

De moeder van Sneeuwwitteken was overleden, en de keuning was getrouwd, voor den tweeden keer, met eene andere keuninginne, die Sneeuwwitteken noch gezien noch geluchten en mochte.

Hadde 't niet geweest dat ze schuw was van den keuning, ze zou Sneeuwwitteken zelve dood gedaan hebben.

Op eenen zekeren keer ging de keuninginne met Sneeuwwitteken gaan wandelen, en ze leedde 't verdoold in eenen grooten bosch.

Als de keuninginne huizewaards kwam, blij van Sneeuwwitteken niet meer te moeten zien onder heure oogen, zoo gemoette zij eene tooveringe, en ze vroeg aan die tooveringe of ze heur wilde een schouwglas verkoopen, dat is een glas waarin ze geheel de wereld koste zien en al dat er op de wereld ommeging.

En die tooveringe verkocht heur zulk een schouwglas, voor drie honderd goudene guldens.

Zoo de keuninginne keek in dat schoon blinkende schouwglas, en ze zag seffens dat Sneeuwwitteken, in dien bosch, bij de kaboutermannekens weunde, en dat 't daar geheel gezond en gelukkig was.

Ze wierd daarover zoo afgrijzelijk gram, dat ze zwoer Sneeuwwitteken te vergeven.

Zoo de keuninginne miskleedde heur in een koopvrouwe, en ze ging alzoo miskleed naar 't huizeken van de kabou-

termannekens, met eene groote mande appels aan heuren arm, die ze vul vergif gesteken hadde.

Als ze aan 't huizeke kwam, waarin dat de kaboutermannekens weunden, zoo keek ze door een gerre van de deure en ze zag dat Sneeuwwitteken alleene thuis was.

‘Eefferke,’ riep ze, ‘wilt ge van mijne appels koopen’?

‘Neen-ik,’ riep Sneeuwwitteken, ‘'k en mag de deure niet open doen, van mijne brave broêrkes!’

‘Doe' maar open,’ zei de koopvrouwe, ‘'t zijn toch zulke schoone appelkes!’

‘'k En doe,’ zei Sneeuwwitteken, ‘'k en doe.’

‘Steekt uw' hand deur de deure, en 'k zal u een voor nieten geven.’

Sneeuwwitteken, dat grooten lust kreeg om appels te eten, deed met een splete de deure open, en dat boos wijf greep al met eenen keer zijn schoon wit bolleken vaste, en ze stak het nen appel in zijnen mond, die evengauwe tot in zijn' kele schoot.

En Sneeuwwitteken viel dood, dat 't groote zonde en jammer was.

Als de kaboutermannekens thuis kwamen, zoo stonden ze schier zinneloos van verdriet, omdat ze 't meisken daar alzoo vonden liggen op den grond. 't Was al verloren leven gehouden en misbaar gemaakt: Sneeuwwitteken en gaf noch tale noch teeken meer!

Zoo de kaboutermannekens begroeven Sneeuwwitteken in een glazen scherfvat, en ze gingen 't alledage bezoeken, en ze strooiden blommekens op zijn graf.

Dat was nu al een groot stik leên, en 't gebeurde op nen zekeren keer dat de keuning, die Sneeuwwittekens eigen vader was, in dien grooten grooten, diepen bosch ging gaan jagen.

Al met eenen keer, wat ziet hij daar?

't Was een glazen lijkvat, dat daar stond, omme end omme bestrooid met blommen.

Maar hoe en verschoot hij niet, als hij nader keek, en als hij Sneeuwwitteken zag, dat daarin lag, zijn eigen kind en zijn eigen dochterken.

De keuning wierd geweldig gram op de kaboutermannekes, en hij vroeg wat dat ze met zijn dochterken gedaan hadden.

De kaboutermannekens vertelden 't hem al, hoe dat Sneeuwwitteken daar gekomen was en hoe dat zij ervooren gezorgd hadden, zoo dat de gramschap van den keuning allengskens gestild wierd. Hij gebood dat de kaboutermannekens het glazen lijkvat plechtiglijk naar zijn hof zouden dragen, en dat wierd gedaan.

Ja maar, de kaboutermannekens moesten over een brugge, met hunnen last, en ze subbelden en ze truikelden zoo geweldig, dat het glazen lijkvat hun ontviel, dat Sneeuwwitteken op den grond stuikte, dat het den appel uit zijn' kele loste, en dat het weêr in 't leven kwam.

Dat was toen daar eene blijdschap, ge 'n kunt niet meer.

En wat deden ze met die booze keuninginne?

Wierd ze niet gestraft?

Ze 'n moesten ze niet straffen, want, als ze al die blijdschap en al dien willekom zag, die daar was aan 's keunings hof, om redenswille van Sneeuwwitteken, ze 'n kost noch eten noch drinken meer: ze borst van dulligheid, en ze begroeven ze, en

uite-patuit
't vertelselke is uit.

Rozekens Eerste-Communie

ZOOEVEN hebben wij ‘Rozekens Eerste-Communie’ gelezen, een nieuw dichtboekske van heer A.J.M. Janssens, van Sint-Niklaas. De dichter is reeds gekend, maar zijn gewrocht dat hij te recht een ‘Volksgedicht’ noemt, is nieuwe.

Rozeken is de dochter van Hendrickx, eenen verleiden werkman, wiens herte gloeit van haat tegen priester en eigenaar.

‘..... zij, die den werkman
Ontrooven 't brood uit den mond,
En die hem dan een almoes smijten
Gelijk een been aan 'nen hond’.

Hendrickx staat zonder werk en hij leeft in ellende. Zijne woede en is er maar nijdiger om.

Rozeken moet zijne Eerste Communie doen, en, in den eersten zang, ziet men het kind zijne lessen ten huize leeren, en hem alleszins bereiden, op zulke eene eenvoudige wijze dat men bij het lezen zou denken eene stonde te midden een vlaamsch gezin te zitten. Ondertusschen vaart Hendrickx uit tegen rijken en nijveraars. Rozeken tracht telkens zijne gramschap te koelen en hem te doen hopen eerlang werk te krijgen bij Peeters, kasteelheer en nijveraar in 't dorp. Voor Hendrickx is deze maar een dwingeland.

In den tweeden zang komt de Eerste Communie. Vader Hendrickx is in de kerke. Die plechtigheid treft en ontroert zijne ziele en een traan pinkelt in zijne ooge.

Doch een stonde zou men denken dat Hendrickx die opgestaan schijnt, wederom gaat vallen. Volgens de gebruiken van Sint-Niklaas en omstreken, worden de meisjes ter Eerste Communie opgeleid door de knapen die aldus ‘engelen’ genoemd worden. En zoo lukt het dat Rozeken voor ‘engel’ krijgt Peeters' zoontje, Fransken, dat ook zijne Eerste Communie doet. Is Hendrickx bij dat zien wederom niet verontweerdigd geworden? Droevig, weemoedig en lijk twijfelend trekt hij weêr huiswaarts.

Rozeken, dat door Peeters ‘gekleed’ was, gaat met moeder naar dezes kasteel waar het ter tafel genoodigd is te zamen met vele andere eerste communicanten. Wij zijn nu in den derden zang. Peeters' vrouwe en Fransken komen allichte vooren en 't is Rozeken die den brief van bedankinge in aller name afleest. Nauwlijks is zij 't einden of zij valt aan 't weenen.

‘Ach! zuchtte Rozeken, 'k heb gebeden,
Uit al de krachten mijn,
Om werk voor vader dezen morgen,
En 't docht mij 'k was verhoord:

'k En had het maar aan u te vragen.....
Ik waagde 't....., 'k en kon niet voort.’

En ze dook heur hoofdeken in heur handen.
Maar Frans liep ijlings weg:

‘Och, vader, hebt ge geen werk voor Hendrickx?
Mijn lieve vader, zeg!’

Peeters heeft zooeven veel werk ontvangen en Fransken's smeeken wordt aanhoord. Hendrickx mag komen. Maar met hoeveel gevoelen is dat alles beschreven!

Nu wierden de blijde kinderen, de moeders
Ter eetzaal heengeleid,
Waar chocolade, met boterkoeken,
Welriekend stonden bereid.

Voorzichtig de binders gespeld op de schouders,
Den zakdoek op de borst.
Een kruis, een kort gebed, gebeten
Door koekenkruim en korst;

En 't spel was in gang. Hoe ze dronken en aten,
En verloren niet éénen stond!
En hoe ze, om den chocoladebaard, lachten,
Geteekend rond ieders mond!...

Rozekens moeder was middelerwijl de blijde mare gaan verkonden aan Hendrickx die nu met haar op 't kasteel aankomt. Rozeken vliegt hem aan den hals. ‘Vader! gij hebt werk’.

Hendrickx is ter neêr geslegen. Hij gaat met de kinderen mede een gebed lezen in de kasteelkapelle, loopt met hen rond in den hof, tot dat hij eindelijk aan Peeters zijn geweten opent en zijnen haat afzweert.

Maar Peeters ook klopt op zijne borst en trekt zijne zedelesse uit het gebeurde:

‘Ja, 'k heb te weinig gewaakt op de minderen
Die eten van mijn brood;
En ach! gebrek aan raad en bescherming
Is wel hun grootste nood!’

Om te eindigen, leest het werkske en gij en zult het u niet beklagen.

J. VANNESTE

Mingelmaren

WIJ hebben onlangs eenen brief ontvangen van onzen landgenoot, den eerweerden Pater G. De Beerst. De brief wierd den 3den in Lauwe verzonden uit Kipalapala, twee uren zuidwaards van Tabora en kwam ons toe over veertien dagen.

De reistocht onzer vrienden heeft lastig geweest en moeilijk om reden van den hongersnood die in de streke heerscht die zij laatst doorgetrokken zijn. Bijna al het vee was gestorven van de plage en de schaarschheid van regen had al de beken en putten uitgedroogd. Dagen en dagen moesten onze vrienden het leven houden met ontoereikende spijzen en met water zoo vuil en zoo slecht dat de ezels zelve er eenen afkeer van hadden.

De E.P. De Beerst was zoo uitgeput van ontberingen en van koortsen dat hij verschillige dagen heeft moeten in eene berrie gedregen worden. De hoofdman, P. Dupont, is in eenen draagstoel tot Kipalapala aangeland.

Den 3den in Lauwe is de gezondheid van allen nog flauw, schrijft P. De Beerst, allen hebben min of meer den koorts gehad. Pater Engels ligt te bedde, de overige zijn te beene, doch 't is er al meê.

Reeds eene maand en half verblijven onze vrienden te Kipalapala, zij wachten er achter de zeldzame overblijfselen van het tweede reisgezelschap dat aangevallen geweest is en misschien ten grooten deele vernield.

Tegenwoordig, is 't te hopen, zijn onze landgenooten reeds langs den overkant van Tanganyika. Tot aan Kipalapala hadden zij in 77 dagen twee derden hunner reize afgeleid. Het laaste derde, tot aan Tanganyika, is het gemakkelijkste en verre het aangenaamste.

God bevordere ze!

WIJ lezen in het tijdblad *Dicht-* en *kunsthalle*, onder de hoofdinge *Taalwetenschappelijk Overzicht door Karel Deflou*, *December* 1891, hetgene hier volgt:

‘Het goed gehalte, en met een het historisch bestaan, van het werkwoord *kwaadkeuren*, worden, met teksten voor oogen, door Jan Craeynest, in den *Biekorf*, afdoende bewezen. Tot dusverre werd aleens verzekerd dat *kwaadkeuren* tot de slechte taal behoort, en in alle geval voor het meer verspreide *afkeuren* diende plaats te ruimen’.

B*oekdrukkerij van Adolf Van Mullem, te Brugge. - Gedichten van Jer. Noterdaeme. - Voorboodschap.*

- Velen zijn er onder de talrijke inschrijvers en lezers van '*Biekorf*' die met innig genoegen in dit tijdblad de gedichten van den Heer Jer. Noterdaeme gelezen hebben; velen ook van de oudinschrijvers en lezers van '*Onze Vlaamsche Wekker*' hebben tot den dag van heden eene goede herinnering bewaard van de gedichtjes die de Heer Noterdaeme in dit blad liet drukken. Aan hen, alsook aan de zoo menige andere liefhebbers van vlaamsche letterkunde, wordt de hier aangekondigde boek aangeboden.

Voor dezen die eenige gedichten van den schrijver gelezen hebben, is het niet noodig op hunne letterkundige verdiensten te wijzen. De lezers van vlaamsche gedichten, voor wie de schrijver tot nu toe een onbekende is, zullen overtuigd zijn dat zij hier een werk van weerde voor handen hebben, als zij den volgenden brief lezen, dien de Eerw. Heer Guido Gezelle naar den schrijver heeft gezonden, bij het vernemen dat hij van zinne was zijne gedichten uit te geven:

Uit Kortrijk, dezen 24sten in Sporkele 1892.

Achtbare Heer en Vriend,

Het verheugt mij te vernemen dat gij te wege zijt uwe gedichten uit te geven. Vele dezer las ik met groot genoegen in *Biekorf.* Daar ligt iets eigens in den keus der stoffen en in de behandelinge, dikwijls onverwachte behandelinge, die gij die stoffen laat ondergaan. Ik laat mij voorenstaan, en denkelijk niet zonder grond, dat Vlanderen aan zijne echte kinderen veel dichterlijke stoffen levert die 't niet moeielijk en moet zijn, voor eenen wakkeren en voor 't schoon ontvankelijken geest, als dezen die u bezielt, tot schoone gewrochten te bewerken. Durven denken dat het niet al van elders en moet komen dat de ziele deugd doet, is al vele.

Ik zou doen, ware ik als gij, 't gene goede vrienden u geraden hebben.

Ben ul. zeer toegenegen

GUIDO GEZELLE.

Het groot gezag en de bevoegdheid van den Eerw. Heer Gezelle geven ons het vertrouwen dat de bundel gedichten van den Heer Noterdaeme bij de vlaamsche lezers een goed onthaal zal vinden.

Brugge, den 12 Maart 1892.

De drukker-uitgever

A. VAN MULLEM.

Deze gedichten zullen een schoon boek van omtrent 130 blz. in 8° uitmaken, op goed papier gedrukt worden en 1.50 fr. kosten.

[Nummer 7]

Waar woonden de Menapieren?

't IS middel om nog langs eenen anderen weg het land te vinden dat de Menapieren bewoonden in Caesar's tijd. Dien weg, welken M^{r} De Vlaminck alleenlijk aanduidt, zouden wij wat nader willen bekend maken; zooveel te meer omdat men langs dien weg verscheidene merkweerdige dingen tegenkomt daar eenige lezers van dit tijdblad misschien maar een onduidelijk gedacht van en hebben.

Wat voor slag van streke bewoonden de Menapieren ten tijde van Caesar?

't Was al broek- en drasland:

Erant Menapii... perpetuis paludibus muniti, zegt Caesar zelve (VI. 5), dat is: 'De Menapieren waren door aaneenhoudende draslanden beveiligd'. Strabo (L. II, C. III, 4) en Orosius (C. 10), die slechts weinige jaren na de roomsche veroveringe leefden, vermelden insgelijks de 'uitgestrekte, de ontmeetbare broek- en draslanden van Menapia'.

Het lezensweerdigste bescheed dienaangaande, is wel te vinden in Constantius Chlorus' lofrede, die leeraar Eumenes uitsprak te Trier, in 't jaar 297. Die keizer Constantius Chlorus hadde de Menapieren overwonnen. Hoort nu wat Eumenes van het land dier volkeren zeide:

'Die streke, Caesar, dewelke gij door uwe goddelijke krijgstochten vrij gemaakt hebt en gezuiverd, dewelke de Schelde met hare krinkelende bochten wijds en zijds doorstroomt, dewelke de Rijn met zijne armen omvat, die streke en is bijna geen land, indien ik zoo spreken mag. Zij is teenemaal doortrokken en doorweekt van het water. Niet alleenlijk dat ze begeeft onder het duwen van den stap en den indruk bewaart van den voet die ze beterdt in plekken die blijkbaar drassig zijn, maar daar zelfs, waar ze eenigszins vaster schijnt, als 't is dat ge er met uwen voet op stampt om die vastigheid te onderzoeken, daar gaat ze aan 't bewegen en toogt door haar verrestrekkend wikkelen dat ze het gewichte gevoelt. In der waarheid, ze zwemt op hare grondlagen en hangt daar heinde en verre te waggelen. Met reden mag men zeggen dat de krijgsliên, om op zulken grond te strijden, hadden moeten voorbereid zijn tot een zeegevecht'[1].

In Menapia was er ook veel woudland:

Caesar (IV, 38., VI, 5), Strabo (LIV. C. III. 4), Dio Cassius (Hist. Rom. XXXIX, 44). en Orosius (C. 10), spreken van Menapia's dichtbewassene en ondoordringbare wouden. 't Was daar dat de Menapieren, volgens Dio Cassius, vrouwen en kinderen, en al hunne have, in gingen verbergen en dat zij den Roomelingen meer schade toebrachten als dat zij zelven van hen aangedaan wierden.

Het land dus daar de Menapieren woonden was, volgens

(1) 'Illa regio divinis expeditionibus tuis, Caesar, vindicata atque purgata, quam obliquis meatibus Scaldis interfluit, quamque divortio suo Rhenus amplectitur, pene, ut cum verbi periculo loquar, terra non est. Ita penitus aquis imbuta permaduit, ut non solum qua manifeste palustris est, cedat ad nixum et hauriat pressa vestigium, sed etiam ubi paulo videtur firmior, pedum pulsu tentata quatiatur, et sentire se procul mota pondus testetur. Ita ut res est, subjacentibus innatat et suspensa late vacillat, ut merito quis dixerit excercendum fuisse tali solo militem ad navale certamen'. (Paneg. Eumen. in Const. Chlor.)

bovengemelde geschiedkundigen, teenemaal een wateren woudland.

En wel, het moet Zeeland, Zuid-Holland en de Betuwe geweest hebben, dat de Ouden daarmeê bedoelden. Immers de toestand dier drie streken in de vroegste middeleeuwen, bewijst dat ze ten tijde der Roomelingen, meer als alle andere streken van Belgen- of Nederland die somwijlen als de zate der Menapieren opgegeven worden, moesten zijn zooals men hooger Menapia afschildert.

't En is maar van de jaren 1100 voort, dat ze de meren en de broeken van bovengemelde gewesten hebben beginnen in te dijken. De streke omtrent Leiden wierd eerst van al opgevoerd en drachtbaar gemaakt. Rotterdam, Delft, 's Gravenland wierden, na de jaren 1200, op drassige gronden gebouwd. Vóór de XVe eeuwe was nog een merkelijk deel der gouwe Utrecht onbewoonbaar. Le Frank de Berkhey beweert dat meer als de helft van Hollands grond eertijds ongebruikbaar broekland was. De geschiedenisse verhaalt dat de graven van Holland, in oorloge zijnde tegen de Friesen, moesten wachten van hunne legers aan te voeren tot dat de grond bevrozen was.

Een overgroot getal steden, dorpen en vlekken geven, door hunnen name, den aard te kennen van den grond daar zij op gebouwd wierden; immers door het vóór- of achtergevoegde *veen, meer*, en *broek.*

Een uitgestrekt woud, dat ‘Merwede, Schakenbosch ofte Woud zonder genade’ geheeten was, bedekte, in de XIe eeuwe, bijna heel Zuid-Holland, van Gorcum tot tegen de zee en tot Haarlem. 't Is te verwonderen dat eenigen dit woud in Vlanderen stellen, vermits er in *Balduini cron. Camerac.* vermeld staat dat de Waal en de Maze omtrent dit woud samenvloeien. 's Gravenhage en verscheidene omliggende dorpen, als Boskoop, Voorhout, Noordwijkerhout, enz. ontleenen hunnen name aan dit eeuwenoude woud hetwelke, leerens Merula, zoo dichtbewassen was dat men van aan Sassenheim, bij Voorhout, van den eenen boom op den anderen hadde kunnen gaan tot aan Haarlem toe, zonder ooit grond te genaken.

't En is dus zonder reden niet dat Pontanus, Junius en Beka die streke ‘Holtland’ geheeten hebben. ‘Nader Duitscher talen’, zegt Beka (bij Matthaeus, *Analecta*, III, 10) ‘ist geheten Holtlant, want daer veel houts ende bosch in plach te wassen, maer nu hetet Hollant, want daer een letter uyt is gesneden’. Aangaande den uitleg van dien name zegt hoogleeraar Verdam dat die ‘naamsafleiding (Holtland, Houtland) in den laatsten tijd op deugdelijke gronden is betwijfeld geworden. De naam schijnt veeleer *broekland*, *moerasland* aan te duiden’. (Geschiedenis der Nederlandsche taal, bldz. 3).

Batouwenland, of beter de eigentlijke Betuwe, was even dras- en woudachtig.

Van in het begin onzer tijdrekeninge ging het in dit geweste, om zeggens, gelijk het nu nog gaat in den mondings-driehoek van den Nijl. Het land, zegt Tacitus, wierd ten herfste bijna heel en al overwaterd door het zwellen van Rijn en Waal. Geen wonder dus of was die streke, en de landen daaromtrent, langen tijd bijna onbewoond gebleven. Kreken, stilstaande waters, zompen en ondiepten mieken van dien natten grond als eene overgroote *sponcie* ofte zwamme, die zelfs in den zomer, wanneer de veelte van den vloed merkelijk afgenomen was, nog immer wijd en breed van het water doorweekt bleef.

Keizer Juliaan deed eene vlote van 80 schepen timmeren, met boomen die in Batouwenland uitgerood waren.

Doch, de kwale daar die gewesten nog het meest van te lijden hadden, 't was het gestadig inbreken van de zee, die menigmaal, bij hoog water en springvloed, bedreigd heeft Batouwenland en Zeeland in te zwelgen. ‘Nievers,’ zegt Tacitus, ‘en is de zee geweldiger dan in die omstreken... Zij en ebt nochte en wast ten strande, zij spoelt het land in en omvloeit het, heuvels en bergen beslaande als of 't heur eigen erve ware’. (*Agricola* X.) Wij en kunnen ons geen denkbeeld maken van de rampen die de alverwoestende zeeoverstroomingen te wege brachten; zooveel te meer omdat Batouwenland en de eilanden van Zeeland,

te dien tijde gelijk nu nog, eenige voeten onder het zeevlak lagen, en niet, of vele min als heden, beschermd waren door dijken en bolwerken, die maar naderhand gemaakt en wierden.

In 't jaar 830 overrompelde de zee bijna heel Holland, zwolg Brittenburg in, schoof de zandhillen achteruit in de mondinge des Ouden Rijns, bij zoo verre dat de stroom eenen anderen uitweg moeste zoeken. Sedert 1804 heeft Nederland, bij middel van eene breede vaart, den Ouden Rijn met de zee verbonden.

In 1421 brak de zee, door de mondinge van de Maze, in 't land, verwoestte zeventig dorpen, doodde meer dan honderd duizend menschen en miek het hedendaagsche Biesbosch of Hollandsche diep.

Ten jare 1570 wierd Scheveningen, voor de tweede maal, wierd Katwijk-op-zee insgelijks, bijna heel en gansch in de zee verzwolgen.

Het meeste deel der eilanden van 't hedendaagsche Zeeland en bestonden nog niet tijdens de roomsche veroveringe. Langzamerhand zijn zij uit het water gerezen, zoo nochtans dat heel Zeeland, in 1480, maar 93000 hect. drachtigen grond en bevatte. 't En was maar in 't begin der XVe eeuwe dat het eiland Overflakkee boven water kwam en bewoonbaar wierd. Ten jare 1780 heeft de Eendrachtpolder dit eiland met Goeree samengewassen. Vóór 1557 was Beveland al één schorre; toch had dit eiland in vroegere tijden reeds bewoonbaar geweest, want, uitwijzens de geschiedenisse, wierd de stad Riemersdale, in Zuid-Beveland, met twintig dorpen door inbrake van de zee teenemeel vernietigd. Allengerhand wierd het eiland omdijkt: in 1818 heeft men er nog 500 hect. aangespoelden grond uit de Schelde bijgevoegd.

D'Anville geeft aan Vlanderen, in zijne landteekeninge, den name van *Penè non terra*, bijna geen land, als wilde hij die woorden uit Eumenes' lofrede van Vlanderen gezeid hebben. Ten onrechte nochtans. Immers, in de tijden die de geschiedenisse voorafgaan, heeft de grondgesteltenisse van Vlanderen, Zeeland en Batouwenland

misschien wel de zelfste geweest, 't kan zijn; toch kan men moeilijk bewijzen dat het nog alzoo was in Caesar's tijd.

Nu, vermits de grond van Zeeland, van Zuid-Holland en van de Betuwe, ingezien zijnen aard, teenemaal met den grond van Menapia moet vereenzelvigd worden, zoo volgt daaruit dat de Menapieren in bovengemelde streken gehuisvest waren. Daardoor worden de bewijzen die hooger aangehaald stonden, grootelijks bevestigd en versterkt. De lezer zal daar ook op geschaft hebben dat de marken van Menapia, die De Vlaminck als de ware opgeeft, de zelfste zijn als deze die Eumenes aan dit geweste toekent.

Aangezien Menapia zoo dras- en woudachtig was, en kost er maar weinig volk in wonen. 't Is hetgene wonderwel overeenkomt met Caesar's opgaven. De Menapieren, zoo wij hooger aanhaalden, zonden 9000 mannen om het leger der belgenlandsche bondgenooten te versterken. Daaruit volgt dat de bevolkinge van Menapia niet aanaanzienlijk en was. Indien men, volgens Mr Gantier, de bijdrage der belgsche volkstammen moet vermenigvuldigen door vijve, om het getal te kennen der landzaten, zoo mogen wij de bevolkinge van heel Menapia begrooten op 45,000 zielen. Welnu, het is onmogelijk te aanveerden dat een grondgebied hetwelke Cleven- en Nimegenland, Bommelerwaard, Zeeland en heel Vlanderen bevat, en dat van den oever des IJsels uitloopt tot aan de boorden der Aa, slechts 45,000 inwoners zou geteld hebben, terwijl er in Moerenland, driemaal minder dan dit zoo uitgestrekte Menapia, 125,000 moesten zijn. Wie kan begrijpen dat Menapia grooter, volgens Napoleon III, dan Nervia, en zoo uitgestrekt, volgens Mr Wauters, als 't grondgebied der Trevieren, slechts 9000 manschappen zou gegeven hebben, vermits de Nervieren 50,000 man gaven en de Trevieren er ook zoovele hadden kunnen zenden?

Daarenboven, hoe hadden de Menapieren, zoo enkel en dunne zittende op zulk een uitgestrekt grondgebied, hun land kunnen beschermen tegen den inval der

Germanen, en hoe zouden zij dien grond benuttigd hebben? Het is dus blijkbaar dat Menapia maar als een gering geweste mag en moet aanzien worden.

De slechte gesteltenisse van den grond zal wel de reden zijn waarom *eenige* Menapieren naar andere en betere oorden uitgeweken zijn. In Ierland bouwden zij de stad Menapia. Plinius meldt het eiland Monapia, dat tusschen Ierland en Brittenland gelegen is. Caesar noemt dit zelfste eiland Mona. De H. Beda spreekt van het geslachte der Corani, die van uit de ‘rechtovergelegene draslanden’ in Brittenland gekomen waren.

Eenigen beweren, b.v. David, dat het eigentlijke *volk* der Menapieren, als het door de Tenchteren en de Usipeten verjaagd wierd, naar Vlanderen afzakte, de landzaten verdreef en daar zijne eigene woonste vestigde. Strabo's woorden, die wij hooger aanhaalden, bewijzen dat die meeninge ongegrond is en dat de Menapieren, na de uitroeiinge der Germanen, weder gekeerd zijn naar hun voormalig grondgebied. Naar alle waarschijnlijkheid en is het maar achter den oorloge dien keizer Constantius Chlorus in 't jaar 293 tegen Menapia voerde, dat de Menapieren naar Vlanderen kwamen. Daar dreven zij de Moeringen, die Vlanderen tijdens de roomsche veroveringe bewoonden, langzamerhand achteruit en gaven hunnen eigenen name aan die streke van Vlanderen welke in de oudste Middeleeuwen *pagus Mempiscus* dat is ‘*Menapiscus* of Menapische gouwe’ geheeten wierd. 't Is met op den name dier gouwe voort te gaan dat vele geschiedkundigen, ten onrechte, zoo men ziet, beweerd hebben dat Vlanderen ten tijde van Caesar het land was der Menapieren. Anderen nog uitten de zelfste meeninge, omdat zij daarenboven steunden op den name van eenen burg *Castellum Menapiorum*, die waarschijnlijk gebouwd wierd tijdens de verhuizinge des Menapischen volks uit Zuid-Holland en Zeeland. Dit *Castellum Menapiorum* is de oorsprong der hedendaags fransche stad Cassel.

Uit al de bovenstaande bewijsredens blijkt het, volgens M^{r} De Vlaminck, dat, ten tijde van J. Caesar, de Menapieren noch het oude hertogdom van Cleven, noch

Nimegenland, noch Noord-Brabant, noch Vlanderen en bewoonden, gelijk velen het beweerd hebben, maar dat zij huisvaste waren in het toenmalige Batouwenland en in Zeeland.

Volgens Johan Winkler (Oud-Nederland, blz. 48) behoorden de Batouwenaars tot den germaanschen volkstam der Franken. Dus, indien men De Vlaminck's leeringe aanveerdt, waren de Menapieren insgelijks Franken. Met naar onze streken te verlanden zijn de Menapieren, benevens de later gekomene Franken, benevens de Friesen en de Sassen, de voorouders geworden van het volk dat nu ter tijde in West- en in Fransch-Vlanderen gezeten is.

EDMOND DENYS

Wangeloofkunde

HEER Karel Simrock, in zijnen *Handboek over Duitsche, mitsgaders Noordsche Mythologie* of *Wangeloofkunde*, gedrukt te *Bonn, bij Adolf Marcus*, 1855, zegt, op bladzijde 490 van dat werk, hetgene hier volgt:

'Deurgaans nemen de spoken geern diergedaanten aan: de gedaante van eenen geetebuk, omdat het Donders of Thors dier is; de gedaante van eene katte, omdat het Vrijas dier is; de gedaante van het knorrende zwijn, van kraaien, van raven', enz.

Van de spoken is die bekwaamheid om diergedaanten aan te nemen overgegaan op de *tooveringen*, zoo men, te Kortrijk onder andere nog, de *tooveressen* heet.

Noch *Thor*, noch *Vrija*, noch de *spoken*, noch de *tooveringen*, noch die *veranderingen* van gedaante waarvan Simrock spreekt, en hebben in de waarheid ooit eenig bestaan gehad. Het zijn inbeeldingen van lieden die, eer ze onderwezen waren, al 't gene dat hunne wetenschap te boven ging na hunnen zin plachten uit te leggen.

Aldus wierd er eene wereld van wanwetenschap, van wangeloovenisse geboren, waarvan de geleerden nu zoeken tot de minste bleeven op te rapen en te verzamelen.

Het volk, hoe christelijk het ook wezen moge, verhaalt geerne hetgene het, bij hooren zeggen van zijne overoude, onchristene voorouders, als wetelijke erfenisse vernomen en onthouden heeft.

Zoo was er te Gent, hoorde ik vertellen, op zekeren avond eene vrouwe die wilde koeken bakken: 't was *onze lieve Vrouwe schudt-de-panne* trouwens, en op dien dag, of op den avond van dien dag, en is er, in geheel Vlanderen,

geen wuveke zoo arm,
of het makt ze panneke warm.

Zoo, die vrouwe moeste, na die oude en eerbiedweerdige geplogentheid, koeken bakken.

En ze 'n hadde geen blomme.

Zoo, wat doet ze?

En, wat zou ze doen, of 't en zij rechte over heur deure gaan, naar dien grooten winkel daar, om blomme te koopen?

Nu, bindien dat ze te lijve bezig is met deesem te gieten en 't wafelijzer te keeren, komt er daar al met eenen keer een' katte in huis.

Die vrouwe en hield geen katte, zoo 't moest een' vreemde katte zijn, en 't was een vreemde katte.

Ge zult gaan hooren:

‘Voort!’ zei die vrouwe tegen die katte, en ze joeg ze buiten.

Ja maar, ze kwam weêre, en ze zette heur te spinnen in den hoek van den heerd, terwijl dat de vrouwe maar alsan voort deesem en goot en koeken bakte.

‘Voort!’ zei ze nog nen keer.

En ze en wilde niet gaan.

Ja maar, dat verleedde die vrouwe op een ende; en, als ze den derden keer gezeid hadde ‘Voort!’ en dat de katte van niet en gebaarde, zoo pakt ze mij 't wafelijzer, en ze slaat er die katte zoo dapper en zoo danig meê over heur lijf, dat ze seffens, al zweren, zoo de katten plegen, uit den huize en buiten vloog.

Zoo dat was wel.

's Anderendags gaat die vrouwe die koeken gebakken

hadde rechtover heur deure, peizende: 'k Ga mijn blomme gaan betalen.

De bazinne en koste niet voorenkomen: ‘ze lag in heur bedde,’ zeiden ze.

's Anderendags, nog ne keer gegaan, en de bazinne lag nog ne keer in heur bedde.

Den derden dag, als de vrouwe hoorde dat heur gebuurnege van rechtover nog altijd voort in heur bedde lag, zegt ze in heur eigen: ‘En 'k zou wel ne keer gaan kijken wat dat er schilt’.

En ze ging naar boven.

En 'k belove 't u! Om een haar, ze *lag* in heur bedde: geheel en gansch geschouperd en verbrand, van den hoofde tot den voete. Alla, ze 'n geleek geenen mensch meer.

En 't was - God beware ons altemale! - 't was zij zelve, die een tooveringe was, en die, onder de gedaante van die katte, in dat huis gekropen, en die 't koekijzer op heuren nekke gekregen hadde!

GUIDO GEZELLE

[Gedicht]

DE geluwgroene weiden,
ze zien zoo afgemat,
zoo moe, van 't lange beiden
naar 't nieuwe zomerblad;
't en komt nog niet, te koud is
de zonne, en 't kranke jaar,
dat nauw drie maanden oud is,
't en weet van wint'ren maar!

Laat verder eens de vlagen
van hier, en 's hemels wei
weêrom die blomme dragen,
die vonkelt in de mei;
dan zal de weide, 'et laken
des ouden winters zaan
ontwenteld, weêr ontwaken,
en 't gershof groene staan.

Geen vogel nu die vedelt,
geen vluggevinde bie;
het kreunt, het krijscht, het bedelt
al dat ik hoore en zie;
verleent, o Gij, die bronne
des levens zijt, dit jaar,
der weiden groene wonne
nog, mensche en dier te gaar!

Moorseele, 18/3/'92.
GUIDO GEZELLE

't Gesticht ten Bogaerde

DE Rekeningen van de schole ten Bogaerde leeren ons welke de gewone inkomsten waren van dit liefdegesticht en geven te zelfder tijde menige wetensweerdige inlichtinge over de oude gebruiken binnen Brugge.

De stad zelve gaf jaarlijks eenen aanzienlijken onderstand.

Vele giften kwamen er ook toe van brood en andere etelijke ware, en het gesticht kreeg een zeker deel van het dischbrood en van al dat bij begravingen, bij jaargetijden of bij andere gelegentheden voor de armen bezet of uitgedeeld wierd.

Jaarlijks, binst den Vasten, wierd er eene omhalinge gedaan in stad, maar ‘de helftscheede der opbrengste moest gedeeld worden met de maechdekensschole in de Ezelstrate’; zoo had het door den schepenraad besloten geweest den 16sten in Oostermaand 1535.

Deze omhalinge wierd door de beheerders der schole gedaan in 't ronde van de stede, zoo bij wereldlijke als bij geestelijke lieden.

‘Op den goeden vrindach stond er een knechtje van den Bogaerde met eene busse voor de steeghere van den heiligen bloede.’

Der staan nog giften vermeld van de consuls van Spanjen en van Biscajen alsook van de Navarroisen, van

engelsche stapelaars en van de brugsche stapelaars die te Sint Omaers, Rijssele, Ghent en Antwerpen verbleven. Die giften wierden telken jare ingezameld.

Geheel dikwijls gebeurde het dat brave lieden in hunnen uitersten wille iets nalieten voor dit gesticht ten Bogaerde, of dat rijke burgers almoesen schonken. Sommige jaren geven er twintig en dertig voorbeelden van en bijna geen één kind en was er dat later tot welstand kwam of in zijnen uitersten wille was het de schole ten Bogaerde indachtig: alzoo bezat het gesticht eindelijk eenige eigendommen die ook al iets opbrachten.

Somwijlen legde het Gemeentebestier belastingen op dranken of op zekere andere waren: en de opbrengste was voor de armen en gedeeltelijk ten minste voor ‘de schamele kinders ten Bogaerde.’

Sedert den schoolstrijd staan er nu ijverige mannen aan de deuren der kerken met bussen; sommigen mochten meenen dat die uitvindinge nieuwe is. In 't geheele niet: de kinderen der Bogaardschole stonden binnen de kerken van Sint Donaes, Sint Salvators, O.L. Vrouw, Sint Jacobs, Sinte Walburga, Sint Gillis, Sinte Anna, ten cloostere der Jacopinen, Carmers, Frerenmineuren; voor de kerke van de Paters Jesuiten, ten cloostere der Augustinen, van den Eeckhoutte, ten Heiligen Bloede, ten Nazarethe, Sinte Cateline en Sint Obrechts.

De opbrengste dier bussen moest nogmaals gedeeld worden met de maegdekensschole in de Ezelstrate.

Binst de jaren 1578-1584 van den geuzentijd staakte dat inkomen omdat de kerken gesloten waren.

Daarbij hongen er nog bussen voor de poorte van 't gesticht, voor de eetzale en in de raadkamer der schole.

Telken jare bracht de plechtigheid of *natalis* van Paschen, die in de hoofdkerke van Sint Donaas gevierd wierd, ook iets op voor de schole ten Bogaerde. Waarschijnlijk mochten de weezen daar 't eene en 't andere verkoopen: want de rekeninge spreekt van wijn die daar geoorboord wierd, alsook van 't gene dat de koster en de roêdrager ontvongen ‘voor 't stellen van *bufette* ende anders’.

Op de zondagen en op eenige andere feestdagen, zooals

op Sint Laureinsdag, gingen vele burgers het gesticht bezoeken en schonken er ook dikwijls de eene of de andere gifte.

Bij hun inkomen moesten al de kinders beddinge en dekkinge mede hebben, of de zelfste weerde in geld, en der waren altijd liefdadige burgers gereed om daarin te voorzien. Zoo lange alsdat de kinders ten Bogaerde waren, was de opbrengste van hun goed de eigendom der schole. Eenige kinders wonnen iets met in de diensten van ambachten en neringen te gaan zingen, andere nog verdienden iets met te gaan beiaarden.

Daar is 't bezonderste dat de rekeninge zegt over de inkomsten van het gesticht.

Uit de lijste der betalingen vernemen wij dat verschillige feestdagen door de kinders gevierd wierden.

Op Dertienavond ontvongen zij bijzonder brood, op Witten Donderdag krakelingen, en te Paschen eiers.

Heilig Bloeddag en Sint Laureinsdag wierden gevierd met ‘groot bier, nieuwmolcken melk ende broot omme in de melck te brockene’, en de beide vrijdagen van den ommegang na heilig bloeddag met bezondere brooden.

De kinders kregen nieuwmolken melk op Alderzielendag, appels op Sint Maertensavond en nogmaals melk op Allerkinderendag.

Verders vinden wij nog dat honderde kinderen somwijlen een rijk bruidgelage kregen, ‘als hebbende kind geweest dezer schole’; om de zelfste reden wierd er voor velen betaald toen zij in 't klooster aanveerd wierden of priester wierden of later nood hadden.

D.S.

[Gedicht]

VERSCHE graven, hier en daar,
onbegersde moldebuilen,
ziet men uit het kerkhof puilen,
dit onzalig ziekenjaar!

Kinders, sprakeloos gekist,
ouders, al te vroeg gaan slapen,
wonden die in 't herte gapen....!
Deerlijk om herdenken is 't!

Ach, hoe broos, hoe onbestand,
onbewaarbaar is het leven,
dat gij, Heere, ons hebt gegeven,
in dit ballingsvaderland!

Hooger op, op staanden voet,
of bezwijken zult ge en smachten,
aan die droeve doodsgedachten:
hooger op, in 't eeuwig goed!

Eeuwig, onverslensbaar Een,
al bezielend, al belevend,
hulpe in nood en bijstand gevend,
U betrouwe ik, anders geen!

Tot Heule, 18/3/'92.
GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

H*IJ is om zeepe.* - Op bladz. 378-380 van zijn voorgaande jaar, heeft Biekorf den uitleg gedrukt dien het vlaamsche volk weet te geven over die raadselachtige spreuke. 't Is 't vermelden weerd dat A. De Jager, ten jare 1840, in *Taalkundig Magazijn*, III, bl. 481, teenemaal, wat den inhoud aangaat, het zelfste volksvertelsel gedrukt heeft.

De Jager, eventwel, voegt daar een tweeden uitleg bij, zeggende:

'Men heeft dit spreekwoord ook anders verklaard. Tuinman, II, 236, gist dat het ontleend zij van de bedevaarten naar Jeruzalem, van waar de geachtste zeep gehaald werd, of van de kruisvaarten om het H. Land te winnen. En Bilderdijk beweert het eerste stellig, in Aanteekk. op Huyghens, VI, 227'.

TEGENWOORDIG is men bezig met zorgvuldig alles op te speuren dat van verre of van bij in betrek staat met de ontdekkinge van America.

Alzoo hebben oudheidskundigen allerhande opzoekingen gedaan nopens de schepen die Christoffel Colombo den eersten keer naar de nieuwe wereld gevoerd hebben.

't Zijnder drie: *Santa Maria*, *Nîna* en *Pinta. Santa Maria*, het meeste, en dat Colombo zelve aan boord hadde, was een eenvoudige kleene driemaster met 5 zeilen. Het schip en was maar 23 meters

lang en 6 m. 90 breed, het had eene dracht van 120 tot 130 duizend kilo en de manschap bestond uit 90 zeelieden. Met voorspoedigen wind kon het tot 20 kilom. afleggen ter ure.

't Waren alle drie van de meeste schepen die er toen bestonden.

En zeggen dat er nu, vier eeuwen later, schepen bestaan die 150 meters lang zijn en die van 8 tot 9 millioen kilo vervoeren!

MEN meldt uit de Vereenigde Staten van America het overlijden van eenen Westvlaamschen priester, den eerw. heer Pieter De Smet, geboortig van Oost-Nieuwkerke.

Eerw. heer De Smet was sedert een vijftiental jaren pastor in Michigan, te Chiboygan, eene stad van omtrent 7000 inwoners, waarvan er een derde deel katholijk zijn.

Van allen, zoowel wangeloovigen als katholijken, wierd onze landsgenoot zaliger geacht en bemind: tot bewijs van dien, 't is dat bij het aankondigen zijns overlijdens, al de winkels en handelshuizen van het stedeken, tot rouwbetoog, gesloten wierden. Hij ruste in vrede!

DE *Précis historiques*, 3/ 3/ '92 zijn lezensweerdig voor iederen Vlaming, luistert liever:

Het Escurial, 't welbekende koninklijk hof van Madrid, bezit een volledig wekkerspel dat bijna geheel en gansch in Belgenland gegoten wierd. Het meeste deel der klokken wierden te Lissabon gekocht binst de omwentelinge der XVIe eeuwe, andere wierden bij onze klokgieters besteld door koning Philips II.

Volgens de geschriften van Jan Lhermite is er daar eene klokke die van Veurne gedregen wierd naar Steenkerke in Vlanderen, tusschen Duynkerke en Nieuwpoort, en die gegoten was in 't jaar 1418.

Acht klokken komen uit de gieterije van Pieter Van den Ghein te Mechelen. Zij wierden er gegoten tusschen de jaren 1547 en 1583 en dragen alle vlaamsche opschriften, als:

‘Peeter Van den Ghein heeft my gegoten...’.

‘Maria, ben ick van Peeter V.D.G. gegoten...’

Nog vier andere belgische klokgieters hebben aan het wekkerspel van het Escurial gewrocht, onder andere de Vlamingen:

Jan van Venlo, Jan Zeelstman († *Maria*, *is mynen naem van Ghendt sy Gode bequaem. J.Z.* 1463), Adriaen Sterlart (*Jacob ben ick gegoten van A.S...* 1564), Steven Bytendic (*Salvator. Ick beschrey den dooden ende ick roep den levenden tot Godts dienst.* 1570, S.B.), Jan Tolhuys (Joannes Cultor Eremi is mijnen naem. 1549). Hendrik de Vorch.

Deze laatste klokgieters zijn min gekend als Pieter Van den Ghein, uitgeweerd Jan Tolhuys van Utrecht.

Men vindt nog klokken en bellen die uit de gieterij der Van den Gheins kwamen, te weten in het tooghuis van Cluny en te Montmédy-bas in Vrankrijk en in de kerke van Crail in Engelland.

In Schotland heeft men ook twee klokken gevonden die van vlaamsche gieters komen met name Michiel en Jan Burgerhuys.

IN de kerke van ‘Lande de Cubzac’ in het fransch rechtsgebied van Libourne, hangt eene klokke wier opschrift door niemand en kon gelezen worden. Het gebeurde nu onlangs dat een vreemdeling, die bij toeval de streken bezocht, daar uitleg van kon geven en getuigde dat het vlaamsch was dat er op stond, en ook dat er te lezen stond dat Vlamingen die klokke aldaar, op de plaatse zelve gegoten hadden.

Uit *Notice sur les cloches de Bordeaux par l'Abbé Pardiac.*

EENE legende schrijft het ontstaan van de Moeren van Veurne aan den H. Willibrord toe, die, zegt men, door deze overstrooming den afgodendienst vernietigde, op deze kust gevestigd, en waarvan de aanhangers aan al de vermaningen van den apostel weerstonden.

Uit ‘*Ons Volksleven*’ 1892, 3de aflev.

ANTONIUS van Solemme of van Solesmes, een vlaming, heeft de drukkunst ingebracht te Norwich in Engelland. Het eerste werk dat hij drukte hiet: *De CL Psalmen Davids* - 1568.

***

In l475 begon Colard Mansion te Brugge te drukken. Zijn eerste boek (zonder jaartal) was: *Le Jardin de dévotion.*

EERWEERDE Heer Alfons Denys, die geboortig is van Rousselare, en in Pietmaand van het jaar 1890 het zendelingenhuis van Scheut verliet voor de zendingen van Mongoliën, is er waarschijnlijk te *Lao-hou-keou*, op 30sten in Lentemaand laatst godvruchtig overleden, in den ouderdom van 25 jaren. Hij ruste in vrede!

[Nummer 8]

De kleene Kavevager

- ‘**O**MHOOGE, jongen: aan 't werk en rap!’

En, in één twee drie, zat Krul in de kave.

Krul was de lapname van eenen jongen van acht of negen jaar, rondzwervend kunstenaar van bedrijf en, binst zijnen vrijen tijd, kavevager.

Deze, in wiens dienst hij was, een vent van rond de veertig, dikke, kloek en streusch, en wiste zelve den jongen zijn' name niet: hij had hem langs de strate ontmoet, meêgenomen en Krul genaamd, omdeswille van zijne schoone zwarte krullebolle.

Krul, van zijnen kant, en kende zijns meesters name ook niet en noemde hem altijd Dikken. Maar iets dat hij kende, dat waren Dikken's vuisten, en hij 'n wiste maar al te wel, bij ondervindinge, als hij 's avonds met weinig centen thuis kwam, dat hij meer slagen kreeg als boterhammen!

Zoo, 't gebeurde dat Krul de kave moeste vagen in een casteel, daags voor Sinte Niklaais dag.

De kleene Paul, den casteelheere zijn jongste zeune, hadde mogen tegenwoordig zijn bij het kavevagen, want 't was op zijn aanvrage dat men den weg bereid had voor de komste

‘van den Heiligen Man
met zijnen besten tabbaard an!’

Zoo, achter een half uurken kroop Krul uit de kave, zwart gelijk een moorejong, blij en welgezind, en al wagewielen maken was hij te wege de kamer uit. Maar Paul, die den jongen ne keer wilde blij maken, trok hem alleene; en, binst dat mevrouwe achter geld gong om het werk te betalen, deed hij eene ingemaakte kasse open, waarin al het speelgoed verborgen lag, dat Sinte Niklaais gong brengen, binst den nacht, al deur de kave.

Als Krul al dat speeldingen zag: mans te peerde, koeken, taarten en allerlei suikergoed, hij stond verbluft en verslegen: van geheel zijn leven en hadde hij zooveel speeldingen t' hoope gezien!

- ‘Sinte Niklaais gaat mij dat allemale brengen, van den nacht, al deur de kave!’ zei Paul, ‘en morgen is 't al 't mijne!’
- ‘Sinte Niklaais?’ vroeg Krul.
- ‘Niet te luide!... moeder zou ons kunnen hooren! zij peist dat ik het nog niet en wete!’
- ‘Sinte Niklaais?’ vroeg Krul nog ne keer, geheel verbaasd.
- ‘Wel ja! De Heilige Man, met zijnen schoonen witten baard, en met zijn kleed dat blinkt van 't goud. Van dezen nacht gaat hij in al de huizen al deur de kave, met geheele manden speeldingen voor de brave kinders. En hebt gij hem nog nooit gezien?’

Krul en hadde daar nooit van hooren spreken.

- ‘Gaat hij naar al de kinders?’
- ‘Ja-hij zeker!’
- ‘Al deur de kave?’
- ‘Maar ja!’
- ‘En voor de kinders die... die geen kave...’

Maar moeder was daar! De kasse vloog toe, Krul wierd

betaald en, verslonden in zijne gedachten, keerde hij al trekhielen naar Dikken's karre.

Thuis gekomen, als men eene karre een huis mag noemen, gaf Krul, uit gewoonte, al zijne centen aan den Dikken, die, bij het zien van geld, nog al tevreden was.

- ‘Goed! jongen, dat heete ik werken,’ zei hij; ‘en, van den avond, om geenen tijd te verliezen, geven wij nog eene vertooninge. Let maar op dat gij 't wel doet, of anders...’

Maar Krul, nog altijd met wat anders bezig: ‘Zegt, Dikken,’ zei hij, ‘waarom en staat er geene kave op uwe karre?...’

En, zoo hij geene antwoorde op zijne vrage en kreeg, ging hij hem gereed maken voor de vertooninge.

't En leed niet lange: Krul was op zijn beste: een lachende aangezichte, net gewasschen en gekamd, en zijne schoonste kunstkleêren aan.

Een gedacht!

Zonder goên dag of goên avond, en zonder te zeggen waar naartoe, vertrok hij. Dikken en nam er gelukkiglijk geen acht op.

***

't Was al avond geworden en bitter koud, maar onze jongen en gevoelde geen koude! Hij en hoorde noch en zag, 't en zij... kaven! En, als hij eene kave zag, O! dan straalden zijn oogskens en zijn herte klopte van blijdschap! Zoo kwam hij aan 't casteel, waar hij eenige uren te voren al dat speeldingen gezien had!

Rond ten tienen, wanneer alles stil en in ruste was, rap gelijk eene katte kroop Krul op het dak, trok eene kloeke koorde uit zijnen zak, miek ze vaste en liet hem voorzichtig in de kave zinken, tot omtrent tien meters van den grond; dan, de koorde rond zijne beenen gedraaid, den rugge tegen den muur geleund, en zijne twee handen aan de koorde: - ‘Daar!’ zei Krul, ‘Sinte Niklaais mag nu komen; hij en zal toch niet voorbij gaan zonder dat ik meêdeele!’

En de tijd gong voorbij, de uren vervlogen, de eene achter de andere, trage, schrikkelijk trage, en Krul en

keek maar altijd kijken naar omhooge, om te zien of Sinte Niklaais nog niet af en kwam.

't Sloeg twaalve en 't wierd van langs om kouder, zoo koud, dat de jongen bijna zijne handen niet meer en voelde, en omhooge en zag hij niet anders als de sterren, die daar hooge, hooge, in den hemel zaten te pinkelen.

Hij en schreemde niet maar zijn moed kwam vul! Zoude hij dan niet komen?... Nooit?.... Maar hij zal!... De kleene Paul heeft het mij gezeid!... Ja! hij zal komen!...'

Langzamerhand gevoelde hij gelijk iets dat over hem kwam. Was het vreugde of droefheid? Hij en wiste 't zelve niet. Was 't misschien de koude, of de honger, of de vaak?... Hij en wist 't ook niet, maar, zijne oogskens half toedoende, begon hij te grimlachen.

- O! Ja! daar is hij! Daar komt Sinte Niklaais! Daar, omhooge in de kave!... Kijkt! hij komt, stille, trage naar omleege! Wat is hij toch schoone, die oude man, geheel in 't goud gekleed, en blinkende van licht en klaarheid! Hij komt, en in zijne handen draagt hij twee groote manden, vol met speelgoed: mans te peerde, koeken, taarten, al wat ik begeren kan! O! En dat is al voor mij! Ja - ja: 't is al voor mij! Ziet, Sinte Niklaais nadert, hij komt nog dichter, hij steekt zijne giften uit en hij zegt:

- 'Neemt, mijn kind, 't is al voor u!'

En Krul, die daar aan zijne koorde hong en droomde, steekt zijn handen uit en... hij valt in de kamer van 't casteel!

***

En 's anderdaags, van in den vroegen, was Paul in de kamer gezet, om te zien wat Sinte Niklaais gebracht hadde.

- 'Moeder,' riep hij, 'wat is dat?'

- 'Hemel! Wat zie ik!' riep mevrouwe: ''t is de kleene kavevager!'

En hij was dood!

E.J. CALLEBERT

Eerste Communie

O kinderen, blijde kinderen,
   waarom zoo net getooid?
Zoo hemelsch mooi, zoo vreugdig
   en zagen wij U nooit.

Moet ge ievers, bonte reien,
   voorop met lint en vaan,
als maagdekens en herders,
   ter vrome beêvaart gaan?

- ‘Ons Heere is op zijn' ronde,
   en, zegenend alom,
verkoos Hij, om te rusten,
   ons hert voor heiligdom.

‘Zoo kwam Hij ook, vol staatsie,
   eens naar Jerusalem,
en al de goede lieden
   met eere onthaalden Hem.

‘O ja! te koud was de aarde
   waarop Hij ging en stond,
want, vlugge en vroo, zij spreidden
   hun kleêren op den grond,

‘En, rukkend van de palmen
   de takken frisch en groen,
zij strooiden rond de blâren,
   zoo ze in processien doen.

‘Dan, huppelend langs zijn wegen
   den edelen stoet vooruit,
zij zwaaiden hoog hun meien
   en zongen, lange en luid,

‘een vers uit de oude psalmen:
   Hosannah David's zoon!
Gezegend, in God's name
   die treedt in onze woon!

‘Wij wisten dat, en hebben
   ons kleed van zuiverheid,
de palmen onzer liefde
   op zijn troon geleid,

‘En, met der vreugden meitak,
met zingend hert, in stoet
wij gaan den zoeten Koning
eerbiedig te gemoet.’ -

O ziet! vol glans, op schachten
van Seraphinen schoon,
door licht en nevelen zijgend,
daar nadert David's zoon.

Brandt, keersen; geurt, gij wierook;
gewijde klokken, bomt!
uw herte, o kinderen, open:
de Vorst van glorie komt!...

En nu, zoo 't lied der sterren
in stille nachten stijgt,
zoo heimlijk rijze uw lofzang,
o kinderen!... knielt en zwijgt:

Uw God alleen mag spreken,
uw God alleen is groot!
- ‘Zoo trad ik eens in Sion
als Vorst; maar Sion, snood,

‘mij gaf voor troon het kruishout,
gespuis voor zegestoet,
voor kroone scherpe doorens,
voor mantel, slijk en bloed.

‘O kinderen, gij die heden
Mij vorstelijke eere biedt,
ik smeeke u, en bedrijft toch
dien helschen gruwel niet;

‘maar volgt mij trouw ten Hove
en schaart u rond den troon,
waar de uitverkorenen zingen:
Hosannah David's zoon!’ -

Zoo snel als 't licht der sterren
door d'hemelruimten stijgt,
zoo klimme uw ja-woord, kinderen!
Nu, stille... knielt en zwijgt!

SER. DE QUIDT

Kneipp en zijne geneeskunde

DER zijn weinig namen die sedert eenigen tijd van hier zoo in het woord geloopen hebben als de name van Kneipp, eenen eenvoudigen dorpspastor uit Wörishofen, eene kleene landsgemeente, niet verre van Augsburg in Beieren. 't Is van dien pastor, van zijn leven, van zijne genezingen, van zijne schriften, dat wij van zinne zijn het eene en het andere te vertellen in *Biekorf.*

De woorden ‘Kneipp’ en ‘water’ rijmen in den mond der menschen zoodanig wel te gaar dat men bijkans het eene van het andere niet en kan trekken; wij en hooren trouwens tegenwoordig niet zelden zeggen: ‘Zij genezen 't nu al met het water, sedert dat Kneipp opgekomen is’, als ware vóór Kneipp's tijd het water misprezen of onbekend geweest in de behandelinge der ziekten.

En toch en moete ik zeker aan mijne verstandige lezers niet uiteendoen dat Kneipp de eerste watermeester niet en is. Wie onder hen en heeft tegen hoofdpijn geene watermiddels gebezigd, of weten bezigen, om maar te spreken van de heete zout- en mostaardvoetbaden? Wie en bezigde er ook al eens den kouden water- of azijndoek niet op zijn hoofd? Welke huismoeder en kent de natte zokken niet, die onder het volk zoo hooge geprezen zijn tegen het dolen in de heete koortsen? In zekeren zin zijn wij allen watermeesters.

De waarheid is dat het water al van in de oudste tijden, 't zij als drank, 't zij uitwendig, als geneesmiddel gebruikt wierd tegen alle slag van kwalen. 't Is alzoo dat wij in de oudste godengeschiedenisse der Grieken lezen dat de drie dochters van Petrus, koning van Argos, in de waters van den Anygrus door Menalas gebaad en genezen wierden. Daar lezen wij ook dat men kracht en sterkte kan gaan putten in de tempels van Hercules met er in het koud water te gaan duikelen.

Ik zou nog vele andere voorbeelden kunnen achterhalen, van Hippocrates voort, den vader der geneeskunste, door alle tijden en door alle bekende landen heen, want al de beroemdste geneesheeren hebben het water als eenen uiterst krachtigen geneesmiddel opgenomen.

Het en is nochtans eigentlijk maar in de jaren 1700, dat wij het watermeesteren als bezondere geneeswijze, min of meer wetenschappelijk en met gevolg, gebruikt of daarvan iets geboekt vinden. Het is ook door het lezen van een dier geschrevene waterboeken, namentlijk Dr Siegmund Hahn's '*Onderricht over de wonderbare heilkracht van het koud water*,' uitgegeven in het jaar 1770, dat pastor Kneipp, achter dat hij daarmeê zijn eigen zelven genezen had, op het gedacht kwam van het water te gebruiken om andere lijdende stervelingen van hunne kwalen en kwellingen te bevrijden.

Eer dat wij voor goed pastor Kneipp en zijne leeringen te berde brengen, zou ik nog willen vertellen van iemand die in 't begin van deze eeuwe, rond de jaren 20, vele van hem doen spreken heeft. Ik hebbe namentlijk in mijnen zin den vermaarden Priessnitz, eenen der wonderbaarste, zoo niet den wonderbaarsten, watermeester van onze eeuwe.

Priessnitz, zal misschien het meeste getal mijner lezers peizen, Priessnitz, dien name en hebbe ik van mijn leven gehoord!

En wel, Priessnitz was een eenvoudige boer, uit het kleen dorpke Gräfenberg, gelegen in Oostenrijksch Schlesien, naar Polen toe.

Het was een wilde koei- en peerdemeester, zoo als er in onze streken nu nog ten allen kante voor beesten en ook voor menschen te vinden zijn. Hij had eene bezondere genegentheid voor 't water, voor 't koud water, en daarmede meesterde hij den grooten hoop zijner zieken. En zoo gebeurde 't, als hij zelve bij ongelukke eens twee zijner rebben kwam te breken, dat hij zijne geneeswijze op zijn eigen wilde toepassen. Was dat nu ten gevolge of in weerwil zijner handelwijze, Priessnitz was in korte dagen hersteld en weêre gave en gezond.

En zoo kwam hij op het gedacht van niet alleenlijk breuken, ontstekingen, wonden en uitwendige kwalen, maar alle slag van krankheden met het water te keere te gaan. Hij gebruikte het water onder alle gedaanten en op alle wijzen: koud, warm of dampwijsde, in baden, doeken, omslagen, bespeitingen, enz.... En hij beterde en

genas eenen grooten hoop zieken. Neen, hij en liet, naar zijn gedacht, niemand ongenezen voortgaan: zijn middel was goed voor alles en niets en kon eraan weerstaan.

Gij kunt denken of zijne genezingen veel geruchte mieken! Van alle omliggende dorpen kwamen zieken naar Priessnitz tot Gräfenberg toegeloopen; en, achter korten tijd, was het eenvoudig dorpke als overstroomd van kranken. Niet alleene van uit Oostenrijk en Duitschland, maar ook uit gansch Europa, uit alle streken der bekende wereld wierd de wonderbare watermeester bezocht. Men rekent dat er jaarlijks menig duizenden zieken naar den merkweerdig begaafden boer achter hulpe kwamen.

't En leed ook niet al te lange, of Priessnitz kreeg volg- en leerlingen onder de geneesmeesters; het oostenrijksch bestier zond een berek naar Gräfenberg, uit bevoegde mannen bestaande, om de handelingen van Priessnitz te onderzoeken, en eene groote menigte der genezingen wierden echt bevonden, een deel der middels die Priessnitz aanwendde, wierden goed geheeten en gekeurd.

Ten allen kante rezen nieuwe watergestichten op, waar men de lijders volgens Priessnitz' leeringe behandelde; en nu tegenwoordig zijn er honderden en honderden zulke badhuizen, waar het water, 't zij verdampt of vloeibaar, koud of warm, tot nut en tot beteringe der lijders dient.

De gedachten van Priessnitz, verder ontwikkeld en op wetenschappelijken grond gesteund, dragen daar heden ten dage nog altijd deure.

Zouden wij niet zeggen dat te Gräfenberg, over zestigzeventig jaar, onder 't bestier van Priessnitz, eene vroegere opvoeringe plaats greep van het tooneel dat wij tegenwoordig bewonderend aanschouwen te Wörishofen in Beieren, met pastor Kneipp aan het hoofd?

Met verwonderinge immers hebben wij de maren vernomen die ons sedert eenigen tijd van alle kanten toekwamen uit Wörishofen, over de verbazende genezingen door pastor Kneipp te wege gebracht, over den grooten toeloop van volk naar de beiersche landgemeente, over de snelle verspreidinge der leere van den eenvoudigen watermeester.

Wijlieden, geneesheeren, wij zijn te rechte gekend als Thomasvolk, bezonderlijk als er sprake is van zoogenoemde wonderbare genezingen welke van menschen te wege gebracht worden die met de geneeskunste dikwijls maar geheel weinig betrek en hebben.

Wij kennen allen de armtierige gevaarten van Goolam-Kader, dien araabschen oogmeester, die, alhoewel hij, in openbare zittinge van onze leegkamer door eenen man gelijk Mr Woeste halvelinge goedgekeurd en beschermd wierd, toch over eenigen tijd op het schurkenbankske van 't brusselsch gerechtshof moest komen zitten; en dat niet om, volgens zijne belofte, blenden ziende gemaakt, maar om, volgens dat het schijnt, nog half of geheel ziende geheel en gansch en voor altijd blend gemeesterd te hebben.

Koch en zijn geneesmiddel voor terende ziekten en zijn ook nog niet geheel uit ons gedacht gegaan. Wat een geroep en een geschrijf! Dat was een wonder der wonderen! Het menschdom was voor goed van de schrikkelijkste der ziekten verlost! Dat stond in al de dagbladen, dat wierd gelezen en geloofd! En zelfs als Koch reeds gesproken en geschreven had, redelijk voorzichtjes nochtans, geloofde men nog veel meer als hetgene hij, die het best moest weten, had durven beloven. En nochtans hoe weinig dat Koch ook beloofd had, hij had hem toch nog te verre gewaagd. Hij en heeft zijne beloften niet kunnen goed doen.

Moet het dus aardig schijnen, dat wij hoe langer hoe ongelooviger worden als er sprake is van wondere, bijkans onmogelijke verbeteringen of genezingen?

En toch pastor Kneipp is gekomen met zijne eenvoudige wijze van behandelen, hij heeft zijne opmerkingen, waarnemingen en uitslagen in boeken geschreven en door den druk verspreid, vele zieken en geneesheeren hebben getuigenisse over zijne genezingen gegeven, en ik ten minsten, ben overtuigd dat wij hem nieuwe, goede, deugdelijke, krachtdadige en eenvoudige geneeswijzen zullen te danken hebben.

('*t Vervolgt*)

Dr ALFONS DEPLA

De ure van Greenwich

IN onzen opstel van Louwmaand laatst hebben wij den wensch uitgedrukt dat de gemeenten, van den 1sten Meie voort, door geheel Belgenland volkomentlijk de ure der spoorhallen zouden volgen, en dat men de burgerlijke ure geen tien minuten meer en zou vóór de ure der spoorhallen stellen gelijk het nu algemeene gedaan wordt.

Ja, wenschelijk ware zulks alleszins, want het is menigmaal noodig dat het tijdstip eener gebeurtenisse nauwkeuriglijk, gemakkelijk en met zekerheid kunne bepaald worden en dat geldt zoowel voor de handelsbetrekkingen en voor de rechtzaken als voor den dienst der wetenschappen. Maar wij moeten bekennen dat het inbrengen der ure van Greenwich daar weinig toe geschikt is, aangezien wij alzoo de ure volgen eener stad die 17 minuten westwaarts van Brussel ligt en die bijgevolge 17 minuten achter onzen gewonen tijd zijn moet.

Die veranderinge zal dan veel moeilijker zijn als dat zij tegenwoordig zijn zou, omdat onze ure nu zoo goed mogelijk overeenkomt met den waren tijd van den zonnewijzer.

Voor West-Vlanderen zelfs zou de tegenwoordige ure van Brussel, dat is de ure der spoorhuizen, alhoewel zij 5 min. ½ vooren is bij de ure onzer streke, veel beter den waren tijd verbeelden als de burgerlijke ure, overmits deze nu nog tien minuten vóór de brusselsche is en diensvolgens gewillig 15 minuten vóór den waren tijd.

En toch hebben wij vernomen uit de woorden van Heer Landschepen Vanden Peereboom in de Leegkamer, dat al de steden 's lands, uitgeweerd de stad Brussel, de ure van Greenwich zullen volgen.

Moeten wij daaruit besluiten dat de gemeenten stiptelijk de engelsche ure zullen aannemen? Of gaan zij, gelijk nu, hunne ure 10 minuten voor de ure der spoorhallen zetten en dus altijd 10 minuten vooren blijven bij de ure van Greenwich?

Dat en zijn wij nog niet te wete gekomen.

Het eerste is mogelijk, gelijk wij het bewezen hebben:

in Sporkele zou de ure in Vlanderen 2 min. ½ vóór den waren tijd zijn en in Slachtmaand 28 min. ½ achter, doch dat is lijdelijk.

Langs den oostkant van Belgenland zou men in Slachtmaand tot 41 minuten achter zijn, maar dat ook is zonder oprecht bezwaar.

Doch in Belgenland is de burgerlijke ure nu ten minsten 10 minuten vooren bij de ure van Brussel, die zelve 17 min. ½ vóór de engelsche ure is, en, moesten de gemeenten stiptelijk de ure van Greenwich aanveerden, zoo zou de ure in eens 10 min. en 17 min. ½ = 27 min. ½ verachteren, hetgene ongetwijfeld, ten minste in 't eerste, eene zekere verwarringe zou te wege brengen.

Gelijk wij het in Louwe toogden, en is die verwarringe zoo ontzaggelijk niet als sommigen het wel denken, en nochtans vreezen wij dat zij als voorwendsel zal gelden tegen de volle overeenkomste van de ure der gemeenten met de ure der spoorhuizen.

De gemeenten zullen liever maar in eens 17 min. ½ verachteren als 27 min. ½ en toch, aangezien er in allen gevalle te veranderen is, schijnt het ons even gemakkelijk of zelfs gemakkelijker 27 min. ½ - dat is omtrent *eene halve ure* - te verachteren als enkellijk 17 min. ½.

't Is waar, en wij bekennen het gewillig, indien de burgerlijke ure 10 min. vóór de ure van Greenwich staat, zoo zal zij veel beter overeenstemmen met onze middelmatige ure die dan in Vlaanderen nooit niet meer als 18 min. ½, en in 't Luiksche maar 30 min. en zou verschillen met de ware ure; maar, 't en is die reden niet die doorslaande zijn zal, aangezien onze stadhuizen nu zonder reden en zelfs tegen alle redens 10 minuten vóór de middelmatige ure staan.

De groote reden is dat de spoorhalle tot hiertoe altijd ten minsten 10 minuten achter stond bij de ure van het stadhuis, en dat sommige lieden die met den trein moeten vertrekken het gemakkelijker of geestiger vinden te mogen hun huis verlaten als hun uurwerk 7 wijst dan als het 10 minuten vóór den 7^{n} wijst, alhoewel de tijd eigentlijk volkomen de zelfste is.

Oude gebruiken zijn taai om veranderen.

Geern toch zouden wij zien dat de stad Brugge het voorbeeld gave aan geheel Vlanderen en aan geheel Belgenland, en dat de ure van den Halletoren de ware ure der spoorhalle aanweze.

Nu is de ure der Halle van 5 tot 10 minuten vóór de ure van den ijzerweg. 'n Ware het niet mogelijk alle dage de stadsure na te zien en ze met de ware aangenomene ure gelijk te stellen?

Het volk zal er weinig om geven dat de Halle geen 10 minuten meer vooren en is bij de ure van den ijzerweg, indien het maar de zekerheid en heeft dat de twee uren volstrekt overeenkomen.

Terwijlen dat Brussel nu de ure van Greenwich te wege niet volgen en wilt en zoo tegen geheel het land eenen onnoozelen strijd aangaat, dien het niet en zal kunnen volhouden, ware het eerlijk voor Brugge tegen de dwaze algemeene handelinge, dezen rechtmatigeren strijd aan te gaan waarin het vroeg of late toch eens zal zegepralen.

Binnen en buiten de spoorhalle zal de ure voortaan de zelfste zijn, waarom zou onze Halletoren eene andere ure moeten aanwijzen?

EDW. VAN ROBAYS

[Gedicht]

GEPOEFT, gepaft, ge 'n hoort niet el,
met wappers of met wissen fel,
als smijten, slaan en buischen,
dat beide uwe ooren ruischen,
op vodde en lap en vuil tapijt.
Het stuift bij wolken, wijd en zijd.
Alom, de kwade greppen zweren
vervaarlijk, onder 't scheren
der groeve en fijne bezems, daar 't
't gerokte volk meê henenvaart
de straten langs: ze gieten
bij heele hemelvlieten!
Past op, en niet te bij en gaat,
gij heeren: heel dien waterstaat
en zult ge, of 't zal u rouwen,
niet stooren. Zwicht de vrouwen,

die heerschend met den bezem staan,
of seffens zal hun tonge gaan!
't En baat hier niet als vluchten
en stille of luide zuchten:
't Zij binnen of 't zij buiten huis,
geen vrijheid meer; 't is groote kuisch:
gaat ievers om een glaasken,
te naaste weke is 't ‘Paasken!’

Mingelmaren

Kortrijksche Wafeltjes

MET nieuwjaar zendt men ons kortrijksche wafels; maar bestaat het gebruik nog van die lekkerdingen met vastenavond aan vrienden en bloedverwanten uit te deelen? Kaneunik F. van de Putte zaliger, in het jaarboek, dat de ‘*Société d'Émulation*’ in 1876 liet verschijnen, spreekt ons van twee zulke wafelzenden, die in de jaren 1500 en 1600 gedaan wierden.

De eerste is van een Rijselnaar, met name H^{r} Hème, of op zijn latijnsch, *Haemius* en *Hemus*, die verscheidene jaren aan het hoofd stond van een onderwijsgesticht te Kortrijk, en die aldaar in den Heer ontsliep ten jare 1535. Hij vereerde met zijne vastenavondzende den abt van de Augustinen van Evershem bij Stavele, te weten, H^{r} Jan van Loo. Hème was priester en ervaren in de latijnsche dichtkunde. Onder menige dichtjes die van hem gekend zijn, vinden wij een dat hij bij zijne wafeltjes voegde en waarin hij getuigt hoe oud dat gebruik in de Leyestad was.

Hier volgen de verzen die zijn geschenk vergezelden:

Cortracum vetus, erudite Praesul,
Omnis quem velut unicum parentem
Eversama domus colit sacrata,
Cortracum vetus, illud è suorum
Patrum tempore, mordicus reservat,
Passim misisset ut suis amicis
Flore crustula cocta de farina,
Quadragesima publice reversa
Dum ventremque salubriter gulamque
Refrenat, dominum jubetque ventrem
Audire et memores salutis esse.
Exemplo illius incitatus, ad te
Mitto poline cocta de recenti,
Praesul, Castalidum decus mearum,
Liba, sume, precor, lubens volensque
Quamvis sint pretii minoris.

Dat is: - Het oude Kortrijk, - Hooggeleerde Kerkvoogd, dien gansch de heilige gemeenzaamheid van Eversham als haren teergeliefden vader vereert, - het oude Kortrijk houdt hardnekkig aan dat voorvaderlijk gebruik, van overal naar zijne vrienden wafels rond te zenden, uit de fijnste blomme gebakken, als wanneer de algemeene veertigdaagsche vasten wederkeert, de mage en de gulzigheid zaliger wijze beteugelt, aan den buik die meester speelde oplegt te gehoorzamen en ons voorenhoudt onzer zaligheid indachtig te zijn. Naar het voorbeeld dier stede, zende ik u koeken uit versche blomme gebakken, Hoogweerdige Kerkvoogd, die de roem zijt onzer dichtgodinnen; proeft er van, en neemt ze als het u belieft, goedgunstig aan, al zijn zij ook van minder weerde.

De tweede zende wierd door den Eerw. Heer Rogier Braye kanonik en pastor van Onze Lieve Vrouwe te Kortrijk aan den grooten schilder A. van Dyck gestierd. Deze laatste wrocht te dien tijde aan het prachtige schilderstuk, dat nu nog in de kerke van O.L.V. te Kortrijk te ziene is en dat de kruis verheffinge verbeeldt.

Rogier Braye, liet twee werken drukken; het eerste, *Poëmatum sacrorum libri septem*, te Kortrijk in 1627; het tweede, *Selectiora apophthegmata virorum illustrium*, te Kortrijk, in 1631.

EENE kleene bemerkinge voor ‘Biekorf:’ a.u.b.

Is het wel zeker dat zetworm (*Loquela*, kerstmaand, 85) de spoeleworm (*le ver lombricoïde*) beduidt?

Ik vermoede dat de poperingsche zetworm de kleene vezelwendige witte worm (*l'ascaride*) is, die naast het zet krioelt, in steê van de spoeleworm die hooger op, in de dermen woont.

Gebruikte men zetpillen (*suppositoria*) om de ‘*lombricoïdes*’ te verdrijven, 't ware vruchteloos getracht, aangezien de cacaoboter tot zoo hooge niet klimmen en kan. Maar ge zult wel de zetworms (*ascarides*) verjagen met b.v. ‘*naphtaline*’ bevattende pillen te gebruiken, dat is een onverdraagzaam vergif voor dat ongruw.

Wilt ge de spoelworms kwijt geraken, bezigt inwendige middels, als *kwikblomme* (*calomel*), ofte wel wormzaadbitter (*santonine*), of zouten van dit laatste goed: 't zal u wel batig zijn!

K.D.W., OOST.

't **Z**IJN 147 hoogscholen op geheel de wereld.

De hoogschole van Parijs met hare 6220 toehoorders komt er de eerste, dan volgt Berlijn met 5527 toehoorders. Laatst van al komt de hoogschole van Sierra Leone op de westkuste van Africa: deze telt 5 hoogleeraars en 12 leerlingen.

G*ALLE-ter-eerde* is een kruid dat in *Deken De Bo's kruidwoordenboek*, *door Joseph Samyn*, *Gent*, *A. Siffer* 1888, bl. 35, aldus beschreven staat: '*Galle-der-aarde*, *galle-boven-de-aarde*, v. Eene plant, bitter van smaak, met lichtroode bloempjes, *Erythraea Centaurium*, pers., fr. *petite centaurée*, *fiel de terre.* - Ook de thee die met galle-der-aarde gemaakt is. Hij drinkt galle-der-aarde tegen de koorts.'

Te Sinte-Baafs-Vijve zei er mij een oud manneken, van de galle-ter-eerde sprekende: 'Dat is e manneke te peerde en e vrouwken ter eerde.'

Wat mag dat bedieden?

MICHIEL De Swaen, waarvan sprake is in Biekorf, 2de Jaargang, blz. 144, is een vlaamsche dichter uit Fransch-Vlanderen. Hij wierd te Duynkerke geboren in 1654, en stierf in 1707. Hij was Rederijker, niettemin, het zij ter zijner eere gezeid, weinig vindt men in zijne gewrochten de gebreken, die eigen zijn aan den schrijftrant dier taalliefhebbers. Cats en vooral Vondel dienden hem tot voorbeeld; en in menig stuk heeft hij dezen laatste nagevolgd.

Onder zijne werken zijn gekend: '*Nederduitsche Digtkunde*' dat nooit uitgegeven en wierd.

'*Leven en dood van onsen saligmaker Jesus Christus*', uitgegeven in 1767.

'*Zedelijcke Rymwerken*', 1722.

Verders vertaalde treurspelen van den grooten Corneille: *Le Cid* en *Cinna*; daarbij oorspronkelijke treurspelen: *De marteldood van de H. Catharina*, *Mauritius*, *De stichtende dood van Keizer Karel;* en eindelijk een kluchtspel '*De Gecroonde Leersse.*'

Van dit laatste bestaat er een handschrift in de Boekzale van '*Comité Flamand de France*', en laatsmaals wierd het uitgegeven te Rijsel, bij Victor Ducoulombier, 1891, in '*Annales du Comité Flamand de France.*' De uitgave wierd bezorgd door den verdienstelijken Heer Dr Looten, hoogleeraar te Rijsel. Misschien ook wierd gezeid kluchtspel eertijds uitgegeven te Gent, bij C. Meyer, in 1718.

Die meer over Michiel de Swaen en zijne dichtwerken begeert te vernemen, leze het hoogervermelde werk van Dr Looten; 't is uit de inleidinge ervan, dat wij deze wetensweerdigheden getrokken hebben.

[Nummer 9]

De Reliquien van het heilig Bloed te Sint-Maximin en te Weissenau

JAARLIJKS, met de Meiedagen, wordt de aandacht der Bruggelingen bij voorkeur gevestigd op den pand van oneindige weerde, die in de H. Bloed-kapelle berust en vereerd wordt. Doch, alles wat over die kostbare Reliquie gekend is, staat sedert lang geboekt; en het schijnt ons overbodig al die bijzonderheden op nieuw in *Biekorf* te verhandelen.

Hetgeen voor onze lezers misschien meer belang kan hebben, 't is de geschiedenis van eenige andere H. Bloed-reliquien, die op verschillige plaatsen der katholijke wereld, sedert onheugelijke tijden bewaard worden. Verleden jaar schreven wij eenige bladzijden over het H. Bloed van Weingarten, dat weleer aan Boudewijn van Rijsel, graaf van Vlaanderen, toebehoorde. Ter gelegenheid van den aanstaanden H. Bloeddag zullen wij eenige bijzonderheden doen kennen nopens twee andere Reliquien van het dierbaar Bloed onzes Zaligmakers, waarvan

de eene ook in Wurtemberg en de andere in Vrankrijk, tot heden ten dage nog vereerd worden.

***

Er dient eerst gezeid dat de H. Bloed-reliquien van Sint-Maximin en van Weissenau hoegenaamd geen betrek en hebben met deze van Brugge, noch met deze van Mantua en van Weingarten. Te Brugge (en vroeger, misschien, te Parijs en in Engeland?) vereeren wij, zoo het schijnt, het H. Bloed met water gemengeld, dat voorkomt van het afwasschen van het H. Lichaam des Zaligmakers, door Joannes van Arimathea en Nicodemus. Mantua, Weingarten en Roome zouden in bezit zijn van het H. Bloed dat Longinus uit de doorboorde zijde van Jesus in een vat gevangen en bewaard heeft. Maar de reliquien van Sint-Maximinus, in Vrankrijk, en deze van Weissenau, in Wurtemberg, bestaan uit aarde die met het Bloed van Christus bevochtigd zijnde, door de H. Maria Magdalena op den Calvarieberg zorgvuldig opgeraapt en als de kostelijkste gedenkenis van den Godmensch bewaard wierd. Hoe en wanneer deze pand deels te Sint-Maximin en deels te Weissenau gekomen is en vereerd wordt, zullen wij in 't korte beschrijven.

***

Volgens zeer oude overleveringen wierden Lazarus, Martha, Magdalena en Maximinus, benevens eenige andere christenen van Jerusalem, op een licht vaartuig geladen, dat zonder roer of roeispanen aan een groot schip gebonden, en dan, in volle zee, zijn zelven overgelaten, aan de onstuimigheid van water en winden blootgesteld wierd. Doch verre van alzoo aan eene ongelukkige dood te geraken, wierden de bannelingen, door eene bovennatuurlijke kracht, op hun schuitje over zee gedreven, en landden gave en gezond te Massillia, in het zuiden van het hedendaagsche Vrankrijk.

Moet deze overlevering als eene ware gebeurtenis aanschouwd worden? Of is zij slechts eene legende? Daarover en zijn de geleerden niet ééns; maar toch bestaan er geschiedkundigen, met diepgrondige kennissen, die aan-

veerden dat gemelde heiligen in de omstreken van Marseillie zijn gaan wonen. Magdalena namelijk, leefde daar, en stierf, na lange jaren boetveerdigheid, in eene kluis. Boven haar graf, te Sint-Maximinus, in het bisdom van Aix, bouwde men later een Preekheeren-klooster, dat nog bestaat, alhoewel de kerk dezer moniken nu door wereldlijke priesters bediend wordt. Bij deze grafstede vereert men, sedert onheugelijke tijden, allerhande reliquien, waaronder deze van het H. Bloed de bijzonderste is. Koning Dagobert I († 638) nam er een deel van, en schonk het aan de hoofdkerk van Straatsburg. Zes eeuwen later, uit dankbaarheid voor den vrede waarvan Rodolf van Habsburg de bemiddelaar was, tusschen Bisschop Walther en de stad Straatsburg, richtten de inwoners dezer stad, in 1266, een standbeeld op aan den godvreezenden aartshertog, en zij schonken hem tevens hunne H. Bloed-reliquie, die door haren nieuwen bezitter in eenen kostelijken fierter geplaatst wierd, en hem toebehoorde tot in 1283. In dat jaar wierd de tusschenkomst van Rodolf van Habsburg gevraagd om den ondergang tegen te houden van het klooster van Weissenau, dat op het einde der 13de eeuw in eenen grooten nood verkeerde. De aartshertog nam inderdaad Weissenau onder zijne bescherming, en hij bewees deze Norbertinerstichting de uitstekendste diensten. Daarenboven, het voorbeeld navolgende van Judith van Vlaanderen, die in 1190 aan de naburige abdij van Weingarten eene H. Bloed-reliquie geschonken had, gaf Rodolf aan het klooster van Weissenau, als bijzondere gedenkenis en als onderpand van zijne edelmoedigheid, de dierbare reliquie van het Bloed des Heeren, waar hij sedert 17 jaar de bezitter van was.

* * *

Over de H. Bloed-reliquie die te Sint-Maximin gebleven is, en hebben wij maar weinig inlichtingen kunnen bekomen. Uit het schoon werk van Eerw. Pater Dufay, ‘*De pretiossissimo Sanguine Salvatoris nostri Jesu Christi*, *qui Brugae Flandriae servatur Tractatus theologicus et historicus,*’ te Brugge gedrukt, bij Nicolaas Breyghelius

‘*in viâ dictâ de Slipstoc-strate*, *prope ingressum S. Donatiani*, 1633,’ vertaal ik het volgende, bl. 120 en 121: ‘Sylvester Prierus (in *Rosa aurea*, q. 31. Trac. 3.) verhaalt hoe het Bloed des Heeren, of beter gezeid eene hoeveelheid aarde, met het Bloed des Heeren bevochtigd, welke de H. Maria Magdalena, binst het bitter lijden, onder het Kruis, vergaderde en die daar (te Sint-Maximinus in Frankrijk) bewaard wordt, alle jare, op Goeden Vrijdag, terwijl men de geschiedenis van het lijden Christi leest, vloeiende wordt, bobbelt, en om zoo te zeggen kookt, alhoewel het op de andere tijden des jaars geheel en gansch drooge schijnt; de bobbelende druppels, die langs het kristallijnen glas loopen, worden door den Prior van gemeld klooster, omringd van al zijne Paters, ten toon gesteld; gewapende burgers der stad houden rond de reliquie de wacht, en de Prior klimt op eenen praaltroon die daartoe in de kerke opgericht is, opdat al het volk dat jaarlijks, zelfs uit zeer ver afgelegene streken der andere gouwen toestroomt, dit wonder zoude kunnen aanschouwen en klaarblijkend onderzoeken: hetgene nog ieder jaar gebeurt’.

De Eerw. Pater Beauté, procurator der vreemde zendingen te Marseillie, schrijft mij dat de reliquie nu nog bestaat, in de krochte der kerk van Sint-Maximinus, nevens het hoofd van de H. Magdalena. Maar, gelijk reeds gezeid wierd, is deze kerk nu parochiekerk geworden, alhoewel de Preekheeren daar nevens nog altijd hun klooster hebben.

Bouche, de vermaarde geschiedschrijver van Provence, (Chorographie, 1ste deel, bl. 213), drukt het volgende over ‘.....cette admirable fiole de verre, dans laquelle il y a de la poussière ensanglantée du sang de N.S. Jésus-Christ, que sainte Magdeleine, à ce que l'on croit, ramassa au pied de la croix et emporta avec elle. Je dis admirable, parce qu'à certains jours de l'année, comme ceux du vendredy saint, de la Circoncision et des festes de la sainte Croix, quand ils arrivent aux jours de vendredy, ainsi que disent quelques-uns, l'on y voit,

sur l'heure de midy, un nuage un peu rougeêtre, et voit-on quelque peu, s'élever, et comme en petits bouillons, la poussière ensanglantée. Et par dessus les précédentes reliques, quelques inventaires en rapportent d'autres, savoir: .....Et lorsqu'au jour du grand vendredy, l'on montre publiquement toutes ces reliques, et surtout cette admirable fiole dont nous venons de parler, les consuls font mettre quelques habitants de la ville sous les armes, pour la garde de ces reliques, et pour empêcher qu'il ne fût rien entrepris pour les enlever, comme autrefois il est arrivé'.

Eindelijk, in den brief dien de zeer eerw. heer Deken van Sint-Maximinus mij schrijft, vind ik de bevestiging van het wonder, dat volgens de getuigenissen die een zijner voorzaten verzameld heeft, jaarlijks is blijven gebeuren tot in 1793. Sedert dien is het niet meer vorengevallen.

Nopens den eeredienst dien men in Vrankrijk aan de H. Bloed-reliquie van Sint-Maximinus zou bewezen hebben en bezit ik geene verdere bijzonderheden. Geheel anders is het voor hetgene de reliquie van Weissenau betreft. Daarover vinden wij een aantal inlichtingen in den '*Oberschwäbischen Anzeiger* 1883, *Beilage nr.* 17-19.'

***

De echtheid der Reliquie van Weissenau is van over oude tijden aanveerd. 't Is er sprake van in den *Lohengrin*, gelijk men het in de uitgave van Görres lezen kan.

De christallijnen fierter, waarin het H. Bloed nu gesloten is, wierd gemaakt in het jaar 1709; hij heeft de gedaante van een herte, en 't is daarin dat de bebloede steenachtige aarde van den Calvarieberg bewaard wordt. Deze hertvormige fierter is rondom met goud bezet, en boven de eigentlijke reliquie houden twee engels eene kroone. Het bovenste gedeelte des fierters is een prachtig kruis, waarnevens rechts en links de beelden zijn van O.L.V. en van den heiligen apostel Joannes. Deze drie laatste kunststukken zijn in gotischen trant, en komen waarschijnelijk voort van eenen veel ouderen fierter der

middeleeuwen. Een opschrift luidt in dezer voege: '*Sanguis verus Jesu Christi sub cruce a S. Maria Magdalena collectus: memoriale aug. domus Austriae a.* 1283 *Augiae donatum*, *ab Augia auro gemmisque exornatum. Reliquiae de S. Cruce*, *spin. corona Christi, de capillis B.M.V.*, *plures aliae reliquiae*' hetgene in 't vlaamsch wil zeggen: 'Waarachtig bloed van Jesus Christus, onder het kruis door de H. Maria Magdalena vergaderd, door het doorluchtig huis van Oostenrijk in 1283 aan Weissenau gejond, door Weissenau met goud en edelgesteenten vereerd. Reliquien van het H. Kruis, van de doornen kroon van Christus, van de H. Maagd, en verschillige andere'. Over den doorn die daar gemeld wordt, weet men dat hij geschonken wierd door keizer Leopold, in het jaar 1689; deze vorst zette hem eigenhandig op den fierter, dien Michiel, de abt van Weissenau, naar Augsburg daartoe, had overgebracht.

***

Te Weissenau wierd, in het begin der 18e eeuw, tot vereering van het H. Bloed, het broederschap der HH. vijf Wonden gesticht, en Paus Clemens XI keurde het goed den 3 Julij 1710. Daarna wrocht men te Roome om de kerkgetijden ter eere van het H. Bloed te mogen lezen. Na een rijp onderzoek der oorkonden van de Abdij van Weissenau, en nadat verscheidene bevoegde mannen de zaak wel overlegd hadden, gaf de vergadering der kerkgebruiken den oorlof om de H. Mis en de getijden der vinding van het H. Bloed jaarlijks te zingen op den 12 Maarte. Doch, om reden van den kleinen afstand tusschen Weissenau en Weingarten, waar de feeste van het H. Bloed op den zelfden dag geschiedde, wierd de plechtigheid van Weissenau verschoven tot den 22 Julij, feestdag der H. Magdalena, die nu nog met het zelfde oogwit gevierd wordt.

***

Weissenau, zoowel als Weingarten, had zijnen '*Blutritt*' waarin een priester, te peerde gezeten, de H. Bloed-reliquie rond de velden ten toon droeg, in gezelschap van

talrijke ridders en voetgangers die den stoet vergezelden. Doch deze schoone gewoonte is sedert lange verdwenen. Het H. Bloed nogtans blijft door het volk in groote eer gehouden. Getuigen daarvan de eeuwfeesten die, voor den zesden keer, in het jaar 1883, te Weissenau gevierd wierden.

***

Weissenau ligt in het koningrijk Wurtemberg, arrondissement Ravensburg, in het Schussenthal, op de Rhuss, een waterloop van weinig bedied. Het dorp en heeft maar eenige honderden inwoners. Het was in de eerste tijden eene eenvoudige kluizenaarswoning; daarna, sedert het jaar 990, een klooster; proostdij geworden in 1145, wierd Weissenau tot den rang van abdij verheven in 1259. In het begin dezer eeuw onderging deze Norbertiner-stichting het lot van vele andere kloosters: zij wierd eene wereldlijke heerlijkheid die, volgens het gebruik der omwentelaars, aan de paters ontnomen zijnde, gegeven wierd aan den graaf van Sternberg, wien men zijn graafschap ontstolen had. Tegenwoordig is zij de eigendom van den Staat.

De oude Abdijkerk van Weissenau is ook parochiekerk geworden; en de oude gebouwen van het klooster zijn, gelijk elders, tot eene andere bestemming overgegaan.

H. ROMMEL

In de bovenstaande verhandeling schrijven wij dat men alles, wat wegens het H. Bloed van Brugge gekend is, reeds geboekt heeft.

Zulks en belet niet dat er ondertusschen nieuwe dingen kunnen ontdekt worden die te Brugge en in Vlaanderen zouden behooren van iedereen geweten te zijn. Dees jaar namelijk worden er in onze stad drie opschriften in het steen gebeiteld, ter gedachtenisse van de ongelukkige tijden binst dewelke onze gevierde reliquie eene schuilplaats in bijzondere huizen heeft moeten zoeken.

Het eerste gedacht van die opschriften komt van Jonker Karel Gilles de Pelichy, verleden jaar leerling van Rhetorica in St. Lodewijk's te Brugge. Hij heeft te zijnen koste het opschrift doen stellen dat sedert den 1sten Mei te lezen staat op den gevel van het huis zijner

over oud moeie, Mejoufvrouw Geertrude de Pelichy; 't was in dien gevel zelve, die op eene der speelplaatsen van ons Collegie staat, dat het H. Bloed op het einde van den franschen tijd gedoken wierd tot in het jaar 1819.

De twee andere opschriften heeft men te danken aan de weledele Vrijheer en Vrijvrouw van Caloen-de Gourcy. Het eene zal welhaast op den gevel prijken der Carmelitersen, en het ander op een prachtig huis t' einden de Wollestraat, welke beide gebouwen de eere hadden van eenigen tijd de schuilplaats te zijn der dierbare reliquie van het H. Bloed.

De drie opschriften zijn het werk van Meester Guido Gezelle. In deze, gelijk in menige andere omstandigheden, staat de Eerw. Dichter altijd ten dienste van alwie in Vlaanderen dingen wilt ophelderen, die ter eere strekken van onze christene voorouders.

De drie opschriften luiden in dezer voege:

In de Wollestrate:

G.Z.I.C.

Zoo Obededom de Arke borg,
zoo Perez de Malvenda's zorg
bewaerde ons Heeren Bloed alhier,
voor haet en nijd en oorlogsvier.
A^{O} Di 1578-84.

Op het klooster der Theresiaantjes:

✠ Het heilige, weerde, zoete Bloed ons Heeren Iesu-Christi rustte hier, Anno Domini 1797-1812, onder H^{r} Lodw. Donche, Pr. - I.D.S.

In Sint Lodewijk's Gesticht:

I.M.I.L.

Gods heilig, dierbaer Bloed, alhier eens weggesteken,
belette 's vijands macht dit huis ooit in te breken;
dat Geertruid Pelichy, heure eere en God getrouw,
gemerkt heeft, met het Bloed des Lams, als Gods gebouw.

Canteclaar

GEKAMDE koning Canteclaar,
hoe geren zie 'k u komen daar,
gestapt zoo edeldrachtig
als Alexander, Attila,
of Karleman zijn wederga:
heel keizerlijk almachtig!

Gij kraait, terwijl ge uw' veren slaat,
en 't stemgeluid dat henengaat,
uit uwen hals gedreven,
herwekt het slapend menschendom,
het boodschapt hem den dag weêrom,
den dag, het licht, en 't leven.

Uw' vonk'lende ooge, uw' rooden kam,
een laaiend beeld van vier en vlam;
uw' zwakken steert; uw' spooren;
uw' om end om geglimde borst,
uw' strijdbaarheid, uw' zegedorst;
uw' stem, zoo schoon om hooren...

Wie is er die dat al beschrijft,
die, heel in woord en taal gelijfd,
doet leven u en waken?
Wie is er? Anders geen als gij,
Heer Canteclaar, die machtig zij
uw evenbeeld te maken.

Vaartwel dan: ik ontgeef 't mij, en
'k wil weten dat ik verre ben
bij u voortaan ten onderen;
gij hebt, o haan, den prijs behaald,
kraait koning nu, en zegepraalt,
en laat mij zwijgend wonderen.

Te Kortrijk, 22/3/'92.
GUIDO GEZELLE

De Bloedput van het Beverhoutsveld

IN de derde aflevering van zijn vierde jaar, onder hoofdinge: *De Bloedput te Beverhoutsveld*, schrijft *Ons Volksleven* het volgende: ‘In een bosch te Beverhoutsveld, onder Beernem in West-Vlaanderen, is eene plaats die den naam van den *bloedput* draagt, omdat, zegt men, de heelmeesters daar het bloed gingen uitstorten, dat van de aderlatingen voortkwam’.

De eerbied voor menschenbloed, die de middeneeuwen zoo eigen is, en steunt niet gelijk de schrijver het schijnt te beweren alleenlijk op eene enkele overleveringe van ‘*men zegt*,’ maar op de ons nagelatene oorkonden, en wel op de *Keuren en Ordonnantien van den Ambochte van den Barbiers.*

Alzoo lezen wij in de keure der brugsche barbiers, goedgekeurd door burgmeesters en schepenen in de jaren 1400, de volgende bepalingen, die ons klaarblijkelijk toonen, hoe bezorgd men in dien tijd was voor het bloed, dat de mensch bij aderlating verloren had: hoe het niet te lange in huis en mocht bewaard, hoe het op aangewezene plaats moest gegoten, en hoe het derwaards door een aanspreekbaar man moest gedregen worden.

VII. - Item, zo wie up eenighen dach bloet langer liete staen binnen zinen huus dan toter rechter noene ludende, het en ware in de vastene ende danne tote dat men vigilie luut, zoude verbueren *III*, *lb. par.*

IX. - Item, zo wie die bloet laet, eist man of wijf dezer stede, ende hij dat elder sturtede danne ter plaetsen ghecostumeert buten der stede, dat ware up boete van *III lb. par.*

X. - Item, zo wie zin bloet dade dragen eenen andren persoon danne diere toeghenomen es bij den ghemeenen ambochte, *V. s. par.*

XII. - Item, zo wie oudt bloet voor zine deure zet, verbeurt *III lb. par.*, ende zo wie beckin zette voor hi vier aderen ghelaten hadde, zoude verbeuren *X s. par.*, alzo dickent als ment bevonde.

Het bloed moest dus *ter plaetsen ghecostumeert*, *buten*

der stede gestort worden. Vroeger was de bloedput *bi S. Marien Magdaleenen*, een oud klooster, dat stond tegen de buitenvesten tusschen de Smede- en de Bouveriepoorten, gelijk het op de kaarte van *Marc Geeraerd* nog te zien is. In 1335[1] wierd die put gevuld, en sedert dien moesten de barbiers verder op naar het *Beverhoutsveld.*

Maar van wat voor *Beverhoutsveld* wil men hier spreken? Niet gelijk de schrijver van *Ons Volksleven* het denkt, dat is te zeggen, niet van de gemeene weide, die over de gemeenten van Beernem, Oedelem en Oostcamp strekt, maar van een veld, dat gelegen is te Sint-Andries bij Brugge, langs de *biezebroeken.* Leest den volgenden 'Brief van den ambochte van de barbiers ter cause vanden bloepitte,' en gij zult daarvan overtuigd zijn.

Dit es den brief vanden ambochte vande barbiers ter cause vanden bloepitte - *lade v.t.* 38, *bld. cclii. Staatsoork. Brugge.*

Wij, Regnier de Meester als deken, Boudin vanden Leene, Jan dela Framerie ende Claeis Colin als vinders, Gheleyn Schenyn als gouverneur, Jan Bazyn preseint-meester, Xroffels van Mevrendre, gezworen cyrurgien ende Cornelis Waghe deurwaerdre vander camere vande stede van Brugghe, Willem vander Meulene,.... als ouderlingen vanden ambochte vanden baerdmaekers ende de ghilde van minheeren Sinte Cosmas ende Damiaen, die wij op desen tyd houden binder kerke van sint Jacobs binder voorseyde stede van Brugghe, kennen ende lyden dat wy up den dach van hedent ontfaen hebben van eerweerdeghen Vader in Gode Heer Michiel De Cupere byder gracie Gods abt, ende vanden ghemeene convente vanden cloostere ende abdije van Sint-Andries buten Brugghe, onder hunnen zeghelen, zekere opene brieven vander gebruucsaemhede ende possessie vanden bloedpitte binden viercante vanden vivre, onder de palen

(1) Stadsrekening van Brugge, 1335-6. It. doe bi Jacop Stupaerde, Janne van Niveele ende sinen ghesellen, van i nieuwen bloetpitte te doen delvene upt velt van S. Andries bi den bussche van Tilleghem ende den ouden te vulne bi S. Marien Magdaleenen. x x x. s.

daermede deselve put int viercante bepaelt es, groot omtrent viere lynen lands, lettel meer of min, ligghende in *Beverhoutsveld* by *Beysbrouxbusch* binden achtentwintich hondert bunderen lands toebehoorende den voorseyde cloostre, Zuudwest vander kerke vandenselven cloostre, Oost vanden mylsteene vande voorseyde stede Brugghe, tniewe cloostre ande Noorzyde, ende Tilleghembusch ande Zuudoostzyde, daerof onze voorzaten van zo oude tyden gebruuct hadden, dat nyemend en dochte ten contrarien, met alle boomen daer up staende.

Ende dat wy ter meerder vastichede van desen, by wetene ende consente van allen den ghemeente vanden voorseyden ambochte, over ons ende onze naercommers, int voorseyd ambochte eendrachtelic ter eere ende love van Godt, ziner gebenedide moeder Marie ende mynheere Sint Andries, patroon vanden voorseyde cloostre, gheconsenteert ende belooft hebben, ende by desen onsen lettren consenteren ende beloven, den voorseyden abt ende convent dat wy alle jaren up Sint Andriesdach ter offerande binder hoochmesse van denselven cloostre by een van den voorseyden ambochte, vanden selven ambochte weghe zullen doen offeren ten hooghen outare eenen zelveren pennync, ten minste weerdich zynde twee grooten vlaemscher munte, in teeken van hommage ende verbande, daer inne wy ons en onze naercommers kennen tvoorseyde ambochte ghehouden zynde ende verbonden ten eeuwige dage. Ende al dit zonder fraude ende arglist. Ende waert sake dat voorseyde ambocht van desen in gebreke ware ende niet en quamen offeren zo voorseyt es, zo zullen wy, deken ende vinders, over ons ende onze naercommers, telcken reyse verbeuren jeghens tvoorseyde cloostre twaelf schellingen par. vlaemscher mundte.

Toorconden van desen zo hebben wy dese letteren ghedaen zeghelen metten zeghele vanden voorseyden ambochte vanden baerdemaekers. Dit was ghedaen int jaer Ons Heeren duust vier hondert ende tnegentigch, up den lasten dach van Meye.'

De bloedput ligt dus in het *Beverhoutsveld*, bij de *besbroecken*, *bensebrouck*, *beinsbroeck*, *bensbroeck*, *bes-*

brouck, en deze *broucken* vinden wij beschreven in den *Ommelooper van Sint-Andries*, als volgt: ‘Eene plaetse van lande, onder veldt, busch, en zayland, over een vyver ghenaemt den *verbrande vyver.....* groot int geheele 264 gemeten, 150 roeden, metten bewalde hofstede naest de suuthende, omtrent den midden van de selve partie staende, en waer Jan van Hille als forestier up woont, verhaeckende aen noorthende, 't naest oosthende noortwaert tot aen Snelleghem veldt, dat in het IX begin ligt.’ De *biesbroeken* waren eene gifte, die de abdije reeds in 1127 van zekeren Boudwijn verkregen had. ‘*Balduinus*,’ is aangeteekend in het *cartularium* der abdije, ‘*contulit nobis terram, que vulgo* bensebrouck *appellatur non longe a monasterio sitam*, *cum omnibus appendiciis suis*, *que valde ampla est*, *speciosa et lignifera*’.

De rekeningen der abdije spreken er ieder jaar van. Alzoo in het jaar 1680: ‘De *bensebrouken* behooren desen klooster toe en beginnen boven *Godts*, aan de *zuidzijde* van den *dixsmuidschen heerweg.*

Godts, vroeger den *Inghel* geheeten, was, volgens de rekeningen van 1728-30, een hofstedeken gebruikt door Jan Clays. In 1745 hield *Pieter Clays* er herberge en gebruikte vyf gemeten zaailand en omtrent de dertig gemeten veld, waarvoor hij jaarlijks de somme van ‘zes ponden courant’, boven de tienden van zijne vruchten, aan het clooster moest betalen. De rekeninge van 1625 wijst ons ook naar *Godts* om den *bloedput* te zoeken. - ‘Item zo moeten de baerdemaekers ofte barbiers der stede van Brugghe het klooster jaerlycs eene bekentenis ofte hommage doen van eene wasse keerse van een vierendeel, met eenen penninc daer in, omme dat zij hebben van het klooster een partie velt met hout bestaende, liggende suudwest by *Ghodts*, in het velt geheeten *verloren cost,* alwaer een pit int midden staet, groot vier lynenlandts ofte veldt, geheeten den *bloedpit.*’

De *Verloren cost* is beschreven in den *Leghere van de thienden van Sint-Andries*, gemaakt in de jaaren 1600: ‘Zoo liggets XXVI gemeten, I roede, ende es een groote plaetse veldt, strekkende suyt ende noort, ver-

haekende op de noortsyde jeghens den *bloetpit* ende myn heere *van Tilleghems* veldt, tusschen 't veldt genaempt den *bloetpit* ende myn heere van Tilleghems veldt, totte gracht gelyk gedyckt es, beede ande *noortsyde*, 't naervolgende parceel compt te halven gracht an de *suitwetszyde*, strekkende metten Noortwesthende ande Dixmuitschen Bruggeweg, ende metten suutoosthende aen het naervolghende parceel, ende aen min heere van Tilleghems dreve. Ende deze plaatse es geheeten van oude tyden *Verloren cost.*'

Eindelijk, volgens den bovenstaanden brief der Brugsche barbiers, zoude aan de noordzijde, de *bloedput* aan het *Nieuwe clooster* palen. De Chartreusinnen bouwden te Sint-Andries op de gronden toebehoorende de abdije, in 1375, een clooster onder den naam van *Sinte Anne in de woestijne.* Dit clooster werd door de Gentenaren in 1492 tot den gronde toe verbrand. Na die ramp bouwden de zusters hunne oprichtingen een weinig meer zuidwaards van de plaats waar de eerste Chartreuse had gestaan. Sedert dien stond hunne nieuwe woninge bekend als het *Nieuw clooster.* De twee cloosters staan vermeld in het VI begin van den ommelooper van Sint-Andries: 'Die van den nieuwe Klooster aen suithende een strynck zaeyland upt westende smalst strekkende cum beede henden alsvooren en compt upt westhende recht ieghens over de poorte van hun zelf hof, die int navolghende begin ligt, daer wylent het *Oude Klooster* stondt.'

Indien gij buiten de brugsche smedepoorte den Dixmuidschen eerdeweg inslaat, op drie vierde van een ure gaans, komt gij aan eene oude landherberge genaamd, *Peereboom*; nu, van daar zal men u het oude Chartreusinnenclooster, dat maar eene hofstede meer en is, de vijvers van de benediktinenabdije, den ouden *bloedput*, het Beverhoutsveld en de Biesbroeken aanwijzen. Gij ziet dus dat wij verre zijn van het *Beverhoutsveld* te *Beernem.*

AUG. VAN SPEYBROUCK

Mingelmaren

M*EIBOOM.* - Waar er in Vlanderen nieuwe huishoudens met eersten mei komen, wordt er voor de deure een meiboom geplant. Op het einde van de maand wordt de boom geveild.

Over jaar lazen wij in de dagbladen: Op zondag 31en Mei, luisterlijke Meiboomveiling door de aloude gilde van O.L.V. op de wijk Briel, te Exaerde. De stoet zal gevormd worden aan de herberg der kinderen Taelboom, om 4 ure namiddag, waarna allerhande volkspelen zullen uitgevoerd worden onder weg en aan de aloude kapel. Tot slot Meiboomveilen.

Dat was misschien eene andere wijze van den mei te vieren. Te Brugge steekt de Meiboom boven den Halletoren zoolange als de H. Bloeddagen duren.

In vele parochien plant men nog den Meiboom, de jongelingen komen er rond dansen, men springt onder de Meikranzen en met den blijde Mei is het overal vreugde.

O*NZE lieve Vrouwe Tertentee* heet men den dag op den welken er naar 't Wijnendael capelleke gegaan wierd, over tien jaar meer als nu. 't Was zoo veel volk, zeggen ze, dat ze op malkaars tee'n torten; van daar *tertentee.*

H*ET Zweerd van Christoffel Colomb.* - Het zweerd, dat Christoffel Colomb plechtig uit de scheede trok, om onder het vaandel van 't kruis, van de Nieuwe Wereld in den naam van zijnen God en zijne vorsten bezit te nemen, zal nu na vier honderd jaren wederom in Amerika toekomen. Robrecht Stritter, hoofdman van het duitsche berek aan den wederlandschen toogdag van Chicago, is belast met het aldaar te brengen. Dit zweerd behoort de oudheidverzameling van Salzburg toe, en deze laatste stad heeft het willen voor eenigen tijd aan de Amerikaanders leenen.

ALS er iets verteld wordt dat van iemand die in 't gezelschap is niet en dient gehoord te worden, dan zal men dikwijls hooren ‘zwijgt, 't zijn *doorns* in huis; 't zijn *kraaien*, 't zijn *ratten* in huis, op het dak; 't zijn *latten* aan 't huis, aan 't dak; 't zijn *lanken* in huis; 't is *een paar schoe'n te vele* in huis enz’. Hoe zegt men dat nog?

GELUKWENSCH aan de eerwaarden Heer, Mijnheer ANSELMUS MINNE, PASTOOR, aan de Heer Franciscus Desmadryl, Burgemeester alsmede aan de Heeren Schepenen en regierders, toedies aan de Heer Ludovicus Vanderghote en Juffrouw Ludivica de Laux, Huisvrouw van dezelven Heer Desmadryl, bedienende het ambt van Peter en Meter, in de plegtige inwijding van hunne nieuwe Klok, benevens al andere Medeburgers, van de Gemeente Elverdinge, op den 31 November, van den jare

ALS ELVERDYNGE IN VOLLE VREUGD DE KLOK LIET GIETEN!

(1825)

Hier volgt een lang gedicht na hetwelke de klokke spreekt:

‘Livinus is mijn Naam, wild naar mijn stemme hooren;
Als ik door mijn geklank u geven goed vermaan,
Smeekt en aanbid den Heer, en laat geen tijd verloren,
Opdat gij, naar uw dood den hemel in mag gaan,
Door *Martinus Druot*, Klokgieter, waard geprezen,
Kreeg ik tot *Elverding* mijn iegenwoordig wezen’.
geen kunstenaar, maar ijveraar!

Bovenstaande wierd ons meegedeeld door Jufvrouw Marie De Bo, zuster van zaliger Deken De Bo, wijleneer Pastor van Elverdinghe.

AL de kanten van Denterghem en elders, in 't zuiden, bestaat het gebruik van te Meiavonde den mei te steken op de huizen waar dat er huwbare dochters zijn. De verschillende meien die men tot dat werk uitkiest hebben hunne beteekenisse; zoo bedieden elk in 't zijne:

De *doorntak*, eene kwade, booze dochter;
de *populierentak*, eene die waait naar alle winden;
de *elzentak*, eene die te vele klapt;
de *vliendertak*, eene die van kwaden doene is;
de *kerzelarentak*, eene die met jan en alleman loopt;
de *berken-* of *bilkentak*, eene die brave en deugdzaam is.

ALS ze den eersten keer de nieuwe mane zien, zeggen sommige lieden: ‘God zij gedankt, 'k he' de nieuwe mane gezien,

voor 't zeer in mijn' tanden
en de' vijk in mijn' handen!’

En ze maken hun kruis.

[Nummer 10]

Kneipp en zijne geneeskunde

DE lezers van Biekorf kennen waarschijnlijk al min of meer iets uit het leven van pastor Kneipp. Het is in vele stukken zoo merkweerdig, en Kneipp is iemand die zoo verre boven den gemeenen man uitsteekt, dat zij het mij wel zullen vergeven hier nog het een en het ander uit zijn leven over te nemen.

Kneipp was een arme weverszoon. Hoe onbemiddeld zijne ouders waren kunt gij rapen uit hetgene Kneipp zelve van zijne eerste communie verhaalt. Zijne ouders en hadden geen middels genoeg om, zoo men het overal ziet, hunnen zoon voor dien feestelijken dag in het nieuwe te steken; en pastor Kneipp's eerste-communiekleed was gemaakt van zijn moeder's ouden trouwrok; en vaders welbewaarde soldatenhoed wierd van binnen rondom gevuld tot dat hij op het hoofd van den jongen knape pastte. 't Én zal zeker niemand verwonderen als Kneipp zegt dat hij hertelijk uitgelachen wierd van zijne maten.

Achter zijne eerste communie wierd de jongen op het weefgetouwe gesteken, en moest hard en neerstig werken om zijn dagelijksch peil, en mede het brood voor ouders, broeders en zusters te winnen.

Kneipp voelde hem hooger geroepen en getrokken. Hij wilde leeren en priester worden. Gij kunt wel denken dat zulks op geen wielkes 'n liep. Vader Kneipp en wilde er niet van hooren en loeg zijnen zoon vierkantte uit. De jongen ging eenen priester uit het gebuurte te rade, die hem de studiegedachten uit zijn hoofd wilde steken.

Kneipp kwam weêre in zijn huis en wrocht en verzon hoe hij tot het priesterschap zou geraken. Hij scheen zoo weinig kanse te hebben om ooit zijne hooge begeerte te kunnen voldoen. En doch liep hij van priester tot priester, van deure tot deure, achter hulpe om vooruit te geraken, en tot hetgene waar hij hem toe geroepen achtte. Op zijn zeventienste jaar had hij al bij twintig priesters gebeld, en twintig maal ook aan doovemans deure.

De jonge Kneipp wierd dan geld te vergaren om zijne leerkosten te betalen, want men had hem al verscheidene keeren te verstaan gegeven, dat hij al dien weg misschien tot zijn doel zou geraken. Gij kunt denken of hij zeere geld weg lei als gij weet dat hij maar buiten de gewone werkuren voor zijn zelven mocht verdienen. Nu, achter een jaar zwoegens, had hij 70 gulden, of daaromtrent 200 frank t' hoope gekregen. Maar het ongeluk bleef hem vervolgen; op zekeren dag ontstond er schâvier in zijn dorp; zijn vaders huis en ook zijn geld bleven in den brand.

Kneipp 'n was door dien harden tegenslag toch niet ontmoedigd; hij wrocht eenen geheelen zomer lang om zijn vaders verlies te herstellen en binst geheel dien tijd, zoo verhaalt hij zelve, en heeft hij niet eens zijn bedde gezien.

Het gedacht van geestelijk te worden groeide in hem vaster en vaster en hij verzon nieuwe middels om aan zijn vierig verlangen te voldoen.

Nu en vond hij natuurlijk bij zijnen vader geene ondersteuninge meer als vroeger; beiden waren even arm;

en ook was hij nu al een-en-twintig jaar oud, veel te oud, zou men meenen, om nog op studeeren te peizen. Hij verliet zijn vaders huis, zoo gezeid om de nieuwe uitvindingen van het weversambacht van naderbij te zien en na te gaan, maar met het heimelijk voornemen bezield, van zijn hardnekkig pogen voort te zetten, om bij eenen priester onderricht te krijgen.

'Eindelijk' zoo lezen wij in '*Meine Wasserkur*' 'had de toenmalige caplaan van Groenenbach, eerweerde Heer Mathias Merkle zaliger († 1881), medelijden met mij en gaf mij twee jaren lang bijzonder onderwijs; hij bereidde mij met zulken onvermoeiden ijver, dat ik reeds twee jaren daarna in het *gymnasium* kon aanveerd worden. Met zeer veel moeite en zonder hope op goeden uitslag spande ik daar mijnen geest in. Na vijf jaren ontberinge en zwoegen waren geest en lichaam even uitgeput.

'Eens haalde vader mij af uit de stad, en nog klinkt in mijne ooren het woord van den herbergier, bij wien wij toevielen: "Wever, wever!" zeide hij, tot vader, "het is den laatsten keer, dat gij den student afhaalt." De brave man en was de eenige niet die alzoo oordeelde. Een des tijds beroemde geneesheer, oprechte menschenvriend en grootmoedige helper van de arme zieken bezocht mij 90 malen in het voorlaatste jaar van mijnen studietijd en meer als 100 malen binst het laatste jaar. Hij zou mij zoo geerne geholpen hebben, maar zijne geneeskunde en zijne edelmoedige naastenliefde en vermochten niets tegen mijne kwijnende ziekte.

Om verstrooiing te hebben, bladerde ik geerne in boeken.

Het toeval (ik make gebruik van een woord, dat vele gebezigd wordt, maar dat niets en zegt - want 't en bestaat geen toeval), stak mij eenen zonderlingen boek in handen; ik sloeg hem open en bemerkte dat hij over het watergeneesstelsel handelde. Ik doorliep den boek in alle richtingen en 'k vond er ongeloovelijke dingen in. Ten laatsten rees bij mij het gedachte op: "Zou mijn eigen toestand er niet instaan?" ik bladerde verder, en.....

ja wel, ik vond er mijnen eigenen toestand tot op een haar weêrgegeven. Welk eene vreugde, welk een troost!

Hoe afgemat naar lichaam en geest ik was, wierd ik met nieuwe hope bezield.

Dat boekske was in 't begin de stroohalm, waar ik mij vast aanklampte en korten tijd daarna werd het de stok, waarop een zieke leunt; thans is het voor mij de reddingsboot, dien eene bermhertige Voorzienigheid mij op den rechten tijd toezond, als de nood ten hoogsten gestegen was.

Het boekske, dat over de heilzame uitwerkinge van het versche water handelde, was van eenen geneesheer geschreven; de aanwendingen zelve waren voor den meesten deele ruw en streng. Ik volgde ze, tot 3 maanden, 6 maanden; en 'k en bespeurde geene beternisse doch nadeel en ondervond ik ook niet. Dit gaf moed.

Toen kwam de winter van 1849; ik was nogmaals te Dillingen, 2 tot 3 maal ter weke zocht ik eene plekke om eenige oogenblikken in den Donau te baden. Ik haastte mij om er te komen en spoedde mij nog meer om te huis in de warme kamer terug te geraken.

Deze koude baden en waren mij niet schadelijk; maar toch en dacht ik ook niet dat ze nuttig waren. In 1850 trad ik in het Georgianum te München en maakte daar kennisse met eenen armen student, die nog zieker was als ik; de geneesheer van het gesticht en beloofde hem geen lang leven meer, en diensvolgens weigerde hij de gezondheidsverklaring af te geven die voor zijne wijdinge noodig was.

Van dien tijd voort had ik eenen makker; ik deelde hem mijn geheem mede en wij wedijverden om het hardst, in't nemen van baden. Weldra verkreeg mijn vriend het lang begeerde getuigschrift en..... hij leeft nog. Wat mij betreft, ik voelde mij alle dagen versterken; ik wierd priester en oefenereeds 36 jaren deze heilige bedieninge'.

Kneipp heeft dan in vele omstandigheden, en gelijk waar hij was en dienst deed, meest nochtans bij arme zieken, die bij hem troost en hulpe voor ziele en lichaam zochten, zijne wateraanwendingen beproefd en goed gevonden.

De genezingen, die hij met de eenvoudigste middels verkreeg, wierden gekend en mieken geruchte. Priesters en andere zieken kwamen stillekens aan in meerder getal naar Woerishofen, zochten en vonden zeer dikwijls bij pastor Kneipp beteringe of genezinge van hunne ziekten.

Als Kneipp dan, op aanraden van eenige vrienden, ‘Meine Wasserkur’ in het licht gaf, wierd de stroom overweldigend. Van alle kanten, uit alle landen kwamen zieken hulpe en bijstand zoeken bij den priesterlijken watermeester. Men schat dat er in de laatste jaren 10 tot 15 duizend zieken 's jaars naar Woerishofen gekomen zijn. In het jaar 1891, van den 1sten in Lentemaand tot tenden het jaar hebben er op de ambtelijke ziekenboeken van Woerishofen rond de 12000 zieken ingeschreven geweest.

Pastor Kneipp geeft zijne raadgevingen 's nuchtends van ten 8 en half tot tegen den middag, en 's namiddags van ten twee'n tot rond den vijven. Binst al dien tijd en heeft hij geenen oogenblik ruste; de eene zieke en verbeidt den anderen niet. Hij ondervraagt ze en zegt wat er hun te doen staat. Bij en rond hem zitten gewoonlijk eenige geneesheeren die de raadplegende zieken kunnen gadeslaan en Kneipp's geneeswijze komen onderzoeken en aanleeren.

Men en zou maar een slecht gedacht hebben van Kneipp's ziekewerk, moeste men gaan inbeelden dat zijne raadgevingen daarmeê uit en tenden zijn. Kneipp en kan trouwens zijn hoofd uit zijn huis niet steken, 't zij om zijne parochiezieken te bezoeken, 't zij om misse of kerkelijke diensten te doen, 't zij om andere noodige werken te verrichten, of twee, drie zieken liggen hem ten halze om bijzondere raadplegingen te bekomen.

Dat gaat zoo verre dat men schikkingen heeft moeten nemen om den pastor door dien overlast van werk en van achtergeloop toch den noodigen rusttijd niet te laten ontnemen; en nu worden de zieken, voor dat zij ter raadpleginge toegelaten worden, eerst op den ziekenboek aangeteekend, dan krijgen zij eene kaarte waarmede zij, elk op zijne beurt, bij den pastor gehoor verkrijgen.

's Namiddags rond den vijven houdt pastor Kneipp voor de talrijk opgekomene genezelingen luimige voordrachten over ziek- en gezondzijn, over genezen en over gezond blijven. Ik zal later een staalken uit die voordrachten aanhalen en mijne lezers zullen gemakkelijk begrijpen, meene ik, dat die voordrachten regelmatig bij goed en slecht weder, door eenen grooten hoop der talrijke gasten van Woerishofen bijgewoond worden.

(*'t Vervolgt*)

Dr ALFONS DEPLA

Van Iantjen en van Mietje

EN 't was daar ne keer e manneke, en 't was daar ne keer e meiske.

En dat manneken hiet Jantje, en dat meisken hiet Mietje, en ze waren te gâre broêre en zuster.

En Jantje was stijf geren gezien van ze' vader en van ze' moeder, en Mietje niet.

Zoo Jantje mochte thuis blijven en Mietje moste na schole gaan.

En binst dat Mietje na schole was, zoo peisden ze' vader en ze' moeder wat dat ze gingen doen om Mietje aan de' kant te krijgen.

En, neffens de deure, daar weunde er een' tooveringe.

Zoo, ze gingen bij die tooveringe en ze vroegen wat dat ze mosten doen om Mietje te kunnen van 't leven helpen.

En die tooveringe zei:

Weet-je wat da'-je doet? Strijkt zeepe aan den trap: als 't na boven gaat 't zal der afvallen, en 't zal dood zijn!

Zoo Jantje hadde dat afgehurkt, zonder dat ze 't wisten.

En Jantje zag Mietje geerne, want Mietje was fraai; en, als 't van schole kwam, 't had altijd suiker meê, omdat 't zoo fraai was en omdat 't zoo geern leerde.

Zoo, den naasten keer dat Mietje van schole kwam, Jantje ging het tegen en 't zei.

‘Mietje,’ zei 't, ‘he'-je suiker gehed?’

‘Je'-ik,’ zei Mietje.

‘Gee'-mij 'n bitje,’ zei Jantje, ‘'k ga u ton zeggen wat dat moeder gedaan heeft’.

‘Ne',’ zei Mietje, ‘ge meugt 'n allemaal he'n’.

En Jantje zei hem ton hoe dat moeder zeepe aan den zoldertrap gestreken hadde, omdat 't er zou afvallen en dood zijn.

‘Maar, weet-je wat,’ zei Jantje, ‘steekt zand in uwen zak, en, als ge tavond na bedde gaat, strooit dat zand op den trap, en ge 'n zult ton niet vallen en niet dood zijn.

Zoo Mietje deed dat, zoo als 't Jantje hem gezeid hadde.

En, als Mietje 's anderdags 's nuchtens opstond, en dat 't frisch en gezond weêr na schole ging, vader en moeder, ze waren dul, omdat ze zagen dat Mietje niet dood en was.

En ze gingen nog ne keer naar die tooveringe.

‘Weet-je wat,’ zei die tooveringe, ‘steekt spellen in zijne' pap’.

En Jantje had dat wederom afgehorkt, zonder dat ze 't wisten.

En, als Mietje moste van schole komen, 't ging het nog ne keer tegen en 't vertelde hem al wat dat er gebeurd was.

En Mietje had nog nen keer suiker gehad, en 't gaf 'n aan Jantje. En Mietje moste zijnen pap in den messing gieten, en Jantje ging hem ton den helft van den zijnen geven, zei het.

Zoo dat was wel. Mietje en Jantje kwamen thuis, en, van zoo ze thuis kwamen, moeder zette hunnen pap op tafele.

‘Moeder,’ zei Mietje, ‘de pap is zoo heet, mag ik ermeê na buiten gaan om hem 'n bitje te laten koelen’.

‘Nee'-g',’ zei Moeder.

‘Ach toe moeder, als 't u belieft!’

‘En-wel, loopt na buiten’.

Zoo Mietje liep na buiten, en Jantje ging stillekes achter, en ze deden gelijk ze gezeid hadden.

Als Mietje 's anderdags 's nuchtens frisch en gezond al weêr na schole ging, waren vader en moeder nu wel nog zoo dul, omdat ze zagen dat Mietje niet dood en was.

Zoo ze gingen nog ne keer naar die tooveringe, en ze mieken hun beklag dat Mietje nog niet dood en was, en dat 't altegare niet en hielp, en dat 't niet en baatte.

‘Wacht,’ zei de tooveringe: ‘'k ga 'k-ik zelve komen; en, als 't tavond in zijn bedde ligt, ik ga 't ik dood kappen, met mij' kapmes’.

En Jantje hadde dat nog ne keer afgehorkt, zonder dat ze 't wisten.

En, als Mietje ging van schole komen, Jantje liep weêr ze' zusterke tegen, en 't kreeg nog ne keer suiker; en:

‘Weet-je wat,’ zei het, ‘de tooveringe gaat tavond zelve komen om u dood te kappen!’

‘Wat nu gedaan?’ zei Mietje.

‘Horkt,’ zei Jantje, ‘ik zal ik-ik naar den zwijneslachter's gaan, en vragen of ik mag een blaze hebben, vul met bloed; en wij zullen uw schoon wit slaapmutske boven op die blaze zetten, en ze alzoo in uw beddeke leggen, daar waar uw hoofd pleegt te liggen; en legt gij u geheel en gansch tenden aan 't voetende’.

‘'k Zal,’ zei Mietje.

En ze gingen te gare naar huis; en, als ze g'eten hadden, zoo gingen ze elk naar zijn beddeke, gaan slapen.

Ge kunt wel peizen dat Mietje en Jantje alle twee geenen grooten vaak en hadden!

Als 't nu omtrent den middel van den nacht was, ze hoorden entwien na' boven komen; en 't zei iemand tegen die na' boven kwam, heel zoetjes:

‘'t Is 't eerste beddeken, al den slinkeren kant’.

Als Mietje dat hoorde, 't wierd geheel hinnevleesch; het beefde al dat er aan hem was, en 't kroop, geheel in een hoopken gedraaid, verre en diepe onder 't voetende.

Al met eenen keer: kap, kap, kap, zei die tooveringe,

en 't bloed speitte uit de zwijneblaze, dat geheel 't bedde en al de slapinge en geheel de berdelen vloer rood en overstroomd lagen van 't bloed.

En Mietje en wiste van niet.

Groot was ondertusschen vaders en moeders verwonderinge, maar nog grooter was hunne gramschap, als ze 's anderdags 's nuchtens zagen dat Mietje nog ne keer niet dood en was, en dat het frisch en gezond na schole liep, rechts lijk van te vooren.

En moeder, de die, ze was nog gramst van al. Waaromme? Ze mochte Mietjes bedde wasschen en van onder tot boven geheel heur huis uit kuischen, want het was er al hemel en bloed dat ze hoorde of dat ze zag.

Zoo, dat was wel, en Mietje leefde altijd voort, tot dat 't zijn vader en zijn moeder zoo geweldig begoste tegen te steken, dat moeder op een ende zei tegen vader: ‘Wacht!’ zei ze, ‘'k ga-der ik zelve meê gedaan maken’.

En Jantje en hadde dat niet gehoord.

Zoo, op ne zekeren keer, dat 't wonderlijk schoon weêre en zomer was:

‘Komt,’ zei moeder tegen vader en tegen Mietje: ‘wij gaan ne keer uit gaan wandelen’.

En Mietje, dat van geen erg en wiste, 't ging het gewillig meê.

En ze gingen tot dat ze te gare verre op den buiten waren, en tot dat ze daar aan een groot groot water kwamen. En ze wandelden daar alle drie langs dat water.

Al met eenen keer, moeder gaf Mietje zulk ne geweldig grooten stuik, dat 't ommevloog en dat 't in 't water viel, en 't en was niet meer te ziene.

Zoo niemand en wiste er nu, of 't en zij zijne ouders, waar dat Mietje gebleven was.

En 't was al verloren dat Jantje 's avonds vraagde en taalde, dat 't zag en dat 't zochte achter zijn zusterken: 't en was nievers meer te ziene, noch 't en wiste er niemand van.

Als dat nu al een geheel jaar lang geleên en gebeurd was, zoo gingen vader en moeder en Jantje ook ne keer uit gaan wandelen, en ze 'n gebaarden van Mietje, niet meer als of het er nooit geweest en hadde.

Als ze nu verre weg en op den buiten kwamen, zoo moesten zij wederom langs dat geweldig groot water voorbij, daar Mietjen in versmoord lag, maar Jantje en wiste dat niet.

Al met eenen keer:

‘Kijkt,’ zei Jantje, ‘wat schoon schoon blomke dat er daar staat! Kijkt, daar dichte bij 't water! Ik ga 't gaan trekken.’

En Jantje liep, en het greep het blomke, en het trok; maar, gelijk als het trok om het blomken af te trekken, zoo hoorde 't een stemme, die gelijk uit het water kwam en die zei:

Ach lieve broeder,
laat er mij toch staan:
dieder mij in gesmeten heeft
zalder in vergaan.

Jantje wierd verschrikt, en 't en wiste niet wat denken, als zijn vader seffens te nagange en ter hulpe kwam.

‘Wacht, Jantje,’ zei hij, ‘'k zal 't ik-ik aftrekken’.

En vader trok, maar 't was 't zelve spel: seffens kwam er eene stemme uit het water, en die stemme zei:

Ach lieve vader,
laat er mij toch staan:
dieder mij in gesmeten heeft
zalder in vergaan.

‘Wacht, vader,’ zei Jantjes moeder toen, ‘'k zal 't ik-ik aftrekken’.

En de moeder trok ook, al heur hardste dat ze wiste, maar 't en ging niet, niet eer als dat ze daar ook een stemme en hoorde, die uit het water kwam en die zei:

Ach lieve Moeder,
laat er mij toch staan:
gij hebt er mij in gesmeten
en gij zult erin vergaan.

En ze trok nog nen keer, zoo hard als dat ze maar en koste, tot dat ze op een ende het blommeken meê kreeg; maar, al met eenen keer, ze slibberde uit, en ze viel in 't water: 't water gaf ne grooten pldjomp, en 't en heeft van zijn leven nooit niemand die booze vrouwe meer gezien.

En tierelierelu it,
't vertelselingske is uit.

Exiit qui seminat

MET kloeken arme, en hand vol zaad,
aanschouwt hoe hij zijn' stappen gaat
en zaait, vol zorgen,
de man, wiens hope en troost en al,
met 't stervend zaad, nu zitten zal
in 't land geborgen.

Staat op, o zaad, 't is God die 't zegt,
den winter en de dood bevecht:
de zonnestralen
verwachten al, met menigvoud
geverwde pracht en levend goud,
uw zegepralen.

o Winden, waait, om 't groene kind
des lands, uw' zacht-, uw' zoetsten wind;
o dauwrijk dagen
des morgenstonds, o wolkenvloed,
verleent het koorn, dat kenen moet,
uw welbehagen.

Het wasse, 't worde een geluw graan,
het bloeie en 't blijve buigend staan,
vol zaad geladen;
vol zegen, die geen nijd en baart,
geen' zucht, geen' zoek omleegewaard,
geen' euveldaden.

Houdt af, gij, wind- en wolkgeweld,
die de akkerzaaite omverrevelt,
en bleeke ellenden
verspreidt alom: houdt af uw' hand;
wilt verre weg van 't dragend land
uw' geesels wenden!

Dan zal de landman, 't herte groot
van dankbaarheid, om 't daaglijksch brood,
dat hij mocht winnen,
den ouden arbeid, zwart en zwaar,
zoo dit, zoo 't naaste en 't naaste jaar,
weêr herbeginnen.

Te Kortrijk, 29/3/'92.
GUIDO GEZELLE

Hoe zegt gij ‘Gendarme’ in onze tale?

't **E**N geldt hier de uitsprake niet van 't woord. Het ongeleerde volk zegt: *sj'ndarme*, *sj'nderme*, *sjanderme*, *sjondarme*, *sjonderme*, *s'ndarme*, *s'nderme* en wat weet ik al. Sommigen, die geleerd zijn, hebben liever de *g* op zijn vlaamsch uit te brengen. Doch het woord is en blijft louter fransch; 't is dus best dat wij de fransche uitsprake, lijk het meeste deel der beschaafde lieden doen, zoovele mogelijk nabijkomen. Of liever... best van al nog ware 't, konden wij dat woord geheel en gansch aan de Franschen laten en een inlandsch woord vinden om het degelijk te vervangen.

Doch dat en is zoo gemakkelijk niet. 't En is niet moeilijk, neen 't, om dat woord te *vertalen: Gendarmes* of *gens d'armes*, zou eigentlijk *homme d'armes* moeten luiden in 't enkelvoud, 't is te zeggen ‘wapenman’. Maar het fransch woord *gendarme* heeft door het gebruik eene bijzondere bediedenisse gekregen die ons dietsch woord tot nu toe niet en heeft; bovendien, de woorden ‘wapenman, wapenknecht’ verwekken zoo duidelijk het gedacht van *soldaat* of krijgsman in 't algemeene, dat er weinig of geene hope en is van ze ooit te zien gebruikt geraken in steê van het uitheemsche *gendarme.*

De geschikte name, naar onzen zin, niet om het woord *gendarme* te *vertalen*, maar om het deugdelijk te *vervangen*, wierd mij, over eenige maanden, gissender wijze opgegeven door eenen Limburger, den heer Robbrecht Schrijvers.

1.) Tenden de jaren 1400, tijdens Maximiliaan van Oostenrijk, warender duitsche wapenlieden in ons land, die men *landsknechten* noemde; dat woord hebben de Franschen achtergezeid en daar *lansquenet* van gemaakt. De landsknechten waren *a*l wapenlieden, zooals onze *gendarms* ook zijn; het waren *b/ betaalde* wapenlieden, even als onze *gendarms* hedendaags.

Het woord *landsknecht* beteekende dus, niet wapenman, krijgsman in 't algemeene, maar een *bijzonder slag* van wapenlieden. Het kan dus nu ter tijde nog dienst doen

om een bijzonder slag van wapenlieden aan te duiden, te weten de *gendarms*, ofschoon dat slag van wapenknechten nu eenigszins verschillig is van het voortijdsche wapenvolk welke men bij dien name noemde.

2.) Het woord ‘knecht’ of ‘dienaar’ wordt meermaals gebezigd om een ‘wapendragend’ man te beteekenen. In de middeleeuwen is er dikwijls sprake van wapenlieden die ten dienste van de stad waren, en die men deswegen *stedeserjanten* hiet; nu *serjant*, *serviens* in 't latijn, is zoovele te zeggen als ‘dienaar, knecht’. Tegenwoordig nog beteekent *stadsdienaar*, in Limburg en bij Kramers, eenen wapenman ten dienste van eene stad, te weten eenen steêwachter of *politieagent.* Een voet*knecht* bediedt, in alle woordenboeken, eenen *wapen*man te voete. Een *landsknecht* ware dus een knecht, een dienaar, een wapendragend man, die aangesteld en betaald wordt, niet et van wege eene *stad*, zooals de *stads*dienaars, maar van wege het *Land.* En daarom zeggen ze in 't fransch *gendarmerie nationale.*

In *Biekorf*, I, 378, staat er te lezen: ‘buiten de oude stad Kortrijk, daaromtrent waar nu 's Lands hapsaarden, wapenruiters of *gendarms*, hunne huizingen hebben’. Hier worden, zoo men ziet, twee woorden vooruitgezet om aan de *gendarms* in 't dietsch eenen name te geven.

Doch *wapenruiter* en voldoet niet, om de reden die hooger voor ‘wapenman, wapenknecht’ bijgebracht staat; daarenboven is ‘ruiter’ onnauwkeurig, overmits de *gendarms* niet allen ruiters en zijn. 't Zelfste geldt ook voor het woord *veiligheidsruiter*, daarmeê Heremans in zijnen woordenboek het fransche *gendarme* verdietscht; daarbij, het woord is te lang om wel te zijn. Of *hapsaard*, *hapschaar* en *hapscheer* bij Kramers, in 't fransch *happechair*, een germaansch woord is, valt te betwijfelen. Ten anderen, dat is een volksname voor ‘veldwachter, stadserjant’ zegt De Bo, een lapname voor *sergent de ville*, zegt Kramers. Ook, om aan dat woord den zin te geven van *gendarme*, stond er in Biekorf ‘*'s Lands* hapsaarden’, alsof men zeide: schâbeletters, aangesteld en betaald, niet van eene stad of van een dorp, maar van het

Land. Nu, als ge het woord *lands*knecht vergelijkt met het gebruikte *stads*dienaar, dan belet ge de zelfste tegenstellinge, en ge 'n hebt maar één woord noodig om *gendarme* in 't dietsch te zeggen; 't gene veel beter is.

3.) De name ‘landsknecht’ die, zooals men ziet, van geschiedenis- en van woordswegen wonderwel geschikt is om het uitheemsche woord *gendarme* te vervangen, heeft nog dit groot voordeel: dat hij in onze tegenwoordige tale, mag men zeggen, niet meer gebruikt en wierd, en dat hij bijgevolge geene verwarringe en kan veroorzaken. 't Gebeurde somwijlen dat er ievers een liefhebber dat woord aanwendde in den algemeenen zin van *soldaat* of voetganger, maar ziet Kramers woordenboek b.v. en gezult overtuigd zijn dat de name ‘landsknecht’ alreede bij het oud ijzer gerocht was.

Liever als dat schoon woord te zien verloren gaan, laat het ons gebruiken om een teenemaal vreemd woord uit onze tale te weren: 't zal een deugdelijk en vaderlandsch werk zijn.

De *nationale gendarmerie* is dan, volgens den zin dien men daar aan hechten wilt, oftewel: *de landsknechtenschap*, d.i. de verzamelinge der landsknechten, oftewel: *het landsknechtenhuis*, d.i. het huis daar de landsknechten verblijvende en woonachtig zijn.

JAN CRAEYNEST

Mingelmaren

E*ENE Sassensche begraafsteê der VI*^{e} *eeuwe in Engelland gevonden.* - De engelsche dagbladen vertellen om het meest van de vindinge van verscheidene sassensche begraafsteden, die uit der mate belangrijk zijn om beter de VIe eeuw in die streken te doen kennen, als ook de dagen van koning Ethelbrecht. Het is in Sussex te doen, of in de streken waar de Zuidsassen woonden. De ‘*Brigthon Herald*’ en de ‘*Daily News*,’ in hun schrijven daarover, zijn waarlijk het lezen weerd. Te Southover, in de nabijheid van de stad Lewes, waren de vrijwillige geschutknechten aan 't graven, wanneer zij eene groote hoeveelheid geraamten ontdekten. Eerst dachten de engelsche wapenmannen dat er daar in vroegere eeuwen een groot gevecht moest gebeurd zijn, maar welhaast, bij het zien van de menige kinder- en vrouwgebeenderen, waren zij overtuigd dat het eene gewone begraafstede was.

Tusschen de overblijfsels van den mensch, lagen menige wapens en versiersels, die door de kenners als sassensch erkend wierden. Daar lag een oorlogsman geheel en gansch in oorlogsgewaad uitgerust, een zweerd aan de linker zijde, een dolk aan de rechtere, boven zijn hoofd zijne spies, met boog en pijlen, ja ook met zijnen machtigen schild.

Andere strijders waren begraven geweest met het zweerd aan den rechter kant, andere hadden het bovenste van de scheede in brons, en den schild rolwendig uitgehaald. De geraamten zijn wederom met eerde bedekt, maar de voorwerpen naar de toogzale van 't kasteel van Lewes gebracht. Jammer is het dat er niets op te lezen en stond, anders zouden het nog betere oorkonden voor de sassensche geschiedenisse geweest hebben. Intusschen is alles nu te zien in het kasteel van Lewes, dat allengskens een waar sassensch wapenhuis wordt.

ALS de jongens te Oostacker vragen: ‘Moeder, mag ik meêgaan?’ dan luidt de antwoorde dikwijls:

‘Ja-g', op Thuisblijvers Kerre, de-die en rijdt niet verre.’

Te Wachtebeke is 't:

‘Ja-g', op Thuisblijvers wagen, met twee gebonte peerdtjes, drie keers rond den aschput.’

Elders is 't: ‘Op Jan Bluifthuizens wagene.’ En mijn vader zaliger zei: ‘Ge meugt gij meêgaan als den oven gaat, om de pale te dragene.’

De hongersnood te Brugge in de jaren 1580

‘**D**E burchmeester vanden courpse rapporteerde heden 9 7bre (*Septembre*) 88 dat voor hem hadde gheweest gheschil tusschen twee vrauwen, danof de eene begheerde gherecompenseert te zyne van een catte, die de andere vrauwe gheeten hadde ghedeurende de extreme dierste ende aermoede vanden voorleden jaeren, God zy ghelooft dat het coorne nu maer en ghelt XXII s.g. het tbeste.’

Getrokken uit het kamerregister van Burgemeesters en Schepenen der stad Brugge.

EDWARD VLIETINCK

DIE, in vroegere tijden, zijn weefstik de volle en vereischte breedde niet en gaf kreeg er te Brugge de roo B op.

HET laatst verschenen *Belfort* drukt, op bldz. 367, de volgende zinsnede: ‘Betreffende de lijst der bastaardwoorden van de heeren Broeckaert en Craeynest wordt beslist (in de Taalvroedschap), dat de heer Broeckaert beide werken zal versmelten’.

Die laatste reke moet men zoo verstaan, dat de heer Broeckaert zijn werk zal versmelten met mijn *eerste* werk, te weten met het werk dat meêgedongen heeft in den wedstrijd der Taalvroedschap, ten jare 1887.

Sedert hebbe ik mijn werk nauwkeurig overzien, merkelijk volledigd en teenemaal hergoten, bij zoo verre dat het nieuw gewrocht aan het oude weinig of niet meer en gelijkt. Hierin is ook de woordenverzamelinge, daarvan eerw. heer Gezelle mij welwillend den eigendom afstond, grootelijks te stade gekomen.

De Taalvroedschap mag mijn *eerste* werk gebruiken en doen versmelten met dit van den heer Broeckaert: 't is heur recht; die uitgave en kan ik mij niet aantrekken. Maar mijne *hermaakte* en *verbeterde* verzamelinge van schuimwoorden en wille ik, om gewichtige redens, door de Taalvroedschap niet laten drukken.

Die zal ik zelve, als 't God gelieft, tusschen hier en weinige weken, zien uit te geven.

JAN CRAEYNEST

DEN 17den Januarij 1803, wierd er ter kerke van Nieupoort de volgende waarschuwing aangeplakt, namens den kerkraad:

> God gaf eertyds syn wet, de honden te moogen dooden
> Die liepen in de kerck, tot lesse aen de jooden;
> Daerom gy christen mensch, gedenckt die wet van Godt,
> Houd uwen hond in huys of bindt hem in syn kot.

(Opgesteld door P.J. De Brauwere).

EDWARD VLIETINCK

> **A**LS hanen broeden
> zoo zal ik vroeden.

***

TE Lichtervelde, tien minuten zuid van 't dorp, hebbe ik, ten huize van Heer Labens-Vandewalle, geheel 't Oud Verbond verbeeld gezien, op de tiggels rond den heerd.

***

TE Watou bestrooien ze den heerd met blommen, binst den zomer. 't Zelfste gebruik bestaat geheel Veurne-Ambacht door.

[Nummer 11]

Kneipp en zijne geneeskunde

PASTOR Kneipp en is geen geldzuchtig man; ook en zal hem niemand verwijten dat hij zijne kunste voor geld verkocht heeft. Te Woerishofen en wordt een raad van den vermaarden meester niet meer als een, twee tot drie mark betaald. Vele zieken, en namentlijk al die arm zijn, worden volstrekt voor nieten behandeld.

Het gebeurt zelfs geheel dikwijls dat de medelijdende pastor zijne arme zieken niet alleen met goeden raad, maar ook met milde almoesen voortzendt. Overtijd, vertelt men, kwam een duitsche student bij hem om raad; en, als hij, zooals 't behoort, aan pastor Kneipp zijne schuld vroeg, kreeg hij van hem voor antwoorde: ‘Voor u is het voor nieten’. ‘Men moet al geheel blijde zijn,’ voegde hij er bij, ‘als men van dat volkske achter geen geld gevraagd en wordt’. ‘Hier,’ zei hij, en hij stak den student eenen thaler in zijne hand, ‘dat is drinkgeld voor u; in mijnen studendentijd, was ik ook blijde als een brave man mij een zilverstuk in mijne handen doow’.

***

Kneipp heeft de uitwerksels van zijne lange en nauwopgemerkte ondervindinge in verscheidene boeken uiteengedaan, waaronder de meest gekende en meest verspreide zijn, ten eersten: '*Meine Wasserkur*,' waarvan er in Duitschland alleene, en in vijf jaar tijds, tot over de 200,000 afdruksels verkocht zijn. Ik late varen de andere landen, want die boek is om zeggens in al de bijzonderste wereldspraken vertaald. Ten tweeden: '*So sollt ihr leben*,' later geschreven en bijgevolg ook min verspreid, alhoewel hij den zelfsten bijval genoten heeft en al in vele spraken overgezet wierd.

Pastor Kneipp heeft kortelinge nog een paar boekskes uitgegeven, die tot nu toe, bij mijn wete, nog niet vertaald en zijn; het eene draagt voor opschrift: '*Kinderpflege in gesunden und kranken Tagen*', en het andere is een slag van korten inhoud van zijne andere werken, voor kleene beurzen bestemd; het heet: '*Rathgeber für Gesunde und Kranke*'. Daarenboven heeft Kneipp de voordrachten door hem te Woerishofen gehouden, laten opnemen en met zijne goedkeuringe uitgeven.

Hij heeft ook nog allerhande opstellen geschreven in de '*Kneippblätter*,' dat is een veertiendaagsch tijdblad, waarin hij schrijft, met de geneesheeren die bij hem ter schole waren en met sommige andere medehelpers[(1)].

't En is eigentlijk geene kleenigheid klaar en duidelijk eens gedacht te zeggen over het werk en over de doeninge van pastor Kneipp; trouwens Kneipp heeft menigvuldige onderwerpen besproken en beschreven over opvoedinge en gezondheidsleer, over ziek zijn en ziekmakende oorzaken, over gezond zijn, gezond blijven en genezen. Hij heeft zijne eigene beschouwinge of leeringe, die steunt op zijne waarnemingen van dertig, veertig jaar verre, en

(1) Ik en zou het niemand durven aanraden alles blindelinge te gelooven dat zij in de '*Kneipp-Blätter*' te lezen krijgen; 't en is trouwens, op verre na, al geen louter Evangelie dat daarin verkondigd wordt. In een der laatste bladen, onder andere, hield men geheel ernstig staan dat de keelkroep zijnen oorsprong in de darmen neemt, hetgene toch blijkbaar wat al te kemelachtig is. De Kneippsche leere en zou er hoegenaamd geen dere van hebben, wierden er min onnuttige, onhandige en slecht verteerde opstellen in dat leer- en strijdblad gedrukt.

zijn uitleg en komt niet altijd wel overeen met hetgene nu aanveerd en bewezen is in de wetenschappelijke geneeskunde. Gij en kunt u dus niet al te danig verwonderen als ik het eene en het andere zal weten te beknibbelen en niet alleenlijk te beknibbelen maar als geheel valsch te versmijten.

Kneipp zelve en heeft hem, zegt hij, nooit wetenschappelijk met geneeskunde bezig gehouden. Wij moeten dat gelooven en aanveerden als hij het zegt; maar het scheen mij toch bij het lezen zijner werken dat hij meer als eens in boeken moet gesnuisterd hebben die met de geneeskunste niet geheel zonder betrek en waren.

Wij zullen misschien wel doen met, goed kome 't uit, een slag van wandelinge te doen door de boeken van pastor Kneipp, en hier en daar volgens dat 't streke geeft of dat wij het geradig en voordeelig achten, een beetje te blijven haperen.

Men zal mij ongetwijfeld vragen: ‘gelooft gij pastor Kneipp op zijn woord, als hij zegt dat hij al die ziekten genezen heeft waarvan hij meldinge maakt in zijne schriften?’

Dat is nog al eene benauwelijke vrage en mijn antwoorde zal voor de lezers misschien wat al te duister schijnen.

Ik en hebbe te Woerishofen niet geweest en ik en hebbe de zieken door pastor Kneipp niet zien gezond maken. Ik steune dus mijn oordeel op het geschreven woord van den watermeester en op de getuigenisse van vele menschen.

Ga ik de getuigenissen na van velen die te Woerishofen waren, zoo moete ik zeggen: Kneipp geneest vele zieken.

Löwenbruch, die tot Woerishofen was en Kneipp's werk van dichte bij gezien en nagegaan heeft, schrijft dat daaromtrent een vijfde der zieken die bij Kneipp gaan genezen worden, twee andere vijfden vertrekken veel of weinig gebeterd: dat is ook iets.

In de ‘*Kneippblätter*’ vinden wij de schriftelijke getuigenisse en het verhaal van vele huitengewone genezingen door geneesheeren beschreven of bevestigd; dat zegt nog meer.

Eene nog betere getuigenisse vinden wij hierin: 't is dat er tot nu toe in Duitschland, Oostenrijk en Zwitserland meer als 150 watergestichten, meestendeels door geneesheeren, volgens Kneipps gedacht, ingericht zijn.

Der is ten anderen iets dat eens treft als men de boeken van pastor Kneipp doorbladert: 't is de eenvoudige, getrouwe en waarheidslievende toon die in al zijne geschriften heerscht. Achter ieder lezinge stond bij mij het gedacht sterker vast dat hij die alzoo schreef zekerlijk *wetens en willens* geene onwaarheden geboekt en heeft; en daarom en zou ik niet aarzelen hier te verklaren dat ik geloove dat pastor Kneipp bij zijn wete geene valsche zaken verkondigd en heeft.

Maar, er is gelijk bij meest alle dingen hier ook een ‘maar’ bij. Ik leze in ‘*Meine Wasserkur*’ op bladzijde 213, onder hoofdinge *kanker:* ‘Ik kenne eenen man en eene vrouwe, die eene moeie bezochten, die kanker aan de tonge had. Zij en hadden niet het minste vermoeden van de vreeselijkheid dezer ziekte en verschrokken beiden, toen zij hare afschuwelijke verwoestingen aanzagen. Binnen drie dagen zwol de halve tonge van de moeie op en de man kreeg eene ontstekinge en verzweringe aan de onderlippe. “Wij hebben de ziekte overgeërfd,” zoo klaagden zij weemoedig. Zij waren doodelijk verschrokken. Ik trachtte hun moed in te spreken en ze tot andere gedachten te brengen. Te gelijker tijd liet ik hun den eersten dag den heelen mond en vooral de ontsteken plaatsen vier maal met aluinwater wasschen; den tweeden dag liet ik hun het zelfste met aloëwater verrichten, daarenboven schreef ik hun voor, overhands den eenen dag een hoofddampbad en den volgenden dag een halsomslag te nemen. De twee lieden werden van hunne kwale bevrijd. Ik en zou het zelf nooit geloofd hebben, dat men deze vreeselijke ziekte enkel door schrik kon overerven. Later vernam ik, dat een dokter verklaard had, dat deze lieden werkelijk den kanker hadden overgeërfd.’

Ik en geloove niet dat er geneesheeren zijn die kankers van dat slag tegengekomen hebben en ik denke dat pastor Kneipp deerlijk neffens den bal slaat als hij die eenvoudige ontstekinge als kanker aanveerd en genezen heeft.

Hoe en zou dus niet natuurlijk voor onzen geest het gedacht oprijzen dat Kneipp misschien nog al ondertusschen eens gemist heeft in het herkennen der ziekten. De uitwendige kwalen, zooals kanker, en zijn op verre na de moeielijkste niet om achterhalen; de inwendige ziekten brengen veel meer spel bij, vragen veel nader en scherper onderzoek, veel meer kennisse en geleerdheid. Heeft Kneipp dus immer wel gezien, en mogen wij, moeten wij zelfs, niet aanveerden dat hij somtijds verkeerd zal gezien hebben?

Wij en kunnen daar niet breedvoerig over spreken, die gevallen zijn ons in den grond te weinig bekend.

Iets toch dat eenieder moet bemerkt hebben is de zoo eenvoudige middel waarmede vele dier kranke menschen, 't zij voor 'nen tijd, 't zij voor goed, van hunne kwalen bevrijd worden; water en water en altijd water: dat is de wondere middel dien Kneipp aan lijders van alle slag toepast om de ziekte uit hun lijf te dwingen.

Achter hetgene ik u hiervoren al van het veelvuldig gebruik van het water verteld hebbe, en zult gij het misschien niet bezonders merkweerdig vinden dat het water zoo hooge geprezen wordt als geneesmiddel voor vele ziekten; zij ook die sommige zieken, ellendig en om zeggens tenden uit gekrankt en geleefd, als nieuw en verschgeboren hebben zien wederkomen uit de watergestichten, waar zij beternisse en genezinge zochten, zij ook en zullen niet verbaasd zijn over de ongelooflijke sterke herstelkracht die in het water verborgen zit.

En dat pastor Kneipp het water als bijzonderste geneesmiddel voor zijne zieken in voegen bracht, dat en is niet merkweerdig. Hetgene wij hier merkweerdig vinden is de eigenaardigheid, de veelvuldigheid zijner tot dan toe ongebruikte, versch uitgedachte of door hem hermaakselde wateraanwendingen. Daarmede, zoo het waar is wat allerzijds verkondigd wordt, heeft hij ongehoopte en onverwachte genezingen verkregen, en kranke menschen in ongelooflijk korten tijd van ziekte en kwellingen losgemeesterd.

Ik en wille hier in 't geheele niet houden staan dat al

wat Kneipp in voegen gebracht heeft, splinternieuwe en van zijne uitvindinge is. Verre van daar; vele van zijne gebruikwijzen waren al lange van voor zijnen tijd in gang; en de zulke heeft hij geheel eenvoudig genomen gelijk ze waren of ze volgens zijne eigene opvattinge veranderd en gewijzigd.

Kneipp is bezonder ingenomen van het barvoets loopen; en vele menschen zijn er, meene ik, die Kneipp maar al dien kant en kennen. Gewaagt men in hunne tegenwoordigheid van Kneipp, zoo rijst seffens het beeld voor hunnen geest van iemand die barvoets, de broek opgesloofd, tot aan zijne knieën, in het bedauwd gers aan 't wandelen is. Hebben die lieden het ongeluk gehad van te wintertijde te moeten een twintig stappen barvoets loopen in hun huis, ze zullen u 's anderdaags, preusch lijk dertig, komen vertellen dat zij ook Kneipp's leeringen volgen.

De waarheid is dat Kneipp het barvoets loopen gebruikt en aanbeveelt tegen eenen geheelen hoop van kwalen en dat alsan twee derden der zieken, die Kneipp behandelt, op de eene of de andere wijze aan het barvoets loopen gebracht worden.

De gekende spreuke waarvan een deel luidt:

> ‘Houdt hoofdje koel en voetjes warm’
> ‘Vult gematig uwen darm’

is van onzen grooten meester Boerhaave. Deze belooft gezondheid en lang leven aan al die ze in acht neemt. Kneipp is van Boerhaaven's gedacht en hij en weet geenen beteren, geenen zekerderen en aangenameren middel om het hoofd van het oploopende bloed vrij te waren, en warme voeten te houden of te krijgen, als het barvoets loopen. Hij ziet er ook eenen middel in om het lichaam tegen den invloed der ongestadigheden van het weder te verharden en, om zeggens, geheel den mensch te stalen.

Wij weten ook dat de landjongens niets liever en doen als barvoets loopen, door weêr en onweêr, van in de vroege lente tot in den laten herfst. Gij en zult ze nochtans maar zelden van koude voeten hooren klagen.

('*t Vervolgt*)

Dr ALFONS DEPLA

Mariazeiselen

De drie Maagden van Caestre in Fransch Vlanderen[1]

I

Edith, Elfrid en Sabina,
Maagden drie uit koningsbloed
Onder allen uitgelezen,
Leefden eeuwen reeds voordezen
Rein en zuiver, zacht en zoet.

In het eiland van de Britten

(1) Ziet aangaande deze wonderbare geschiedenisse *La semaine relig. du diocèse de Cambrai* (1874) - *J. Malbrancq*, *de Morinis et Morinorum reb. II.* Bdeel Blz. 187-197; en 906-907. - *Atlas Marianus auctore Guillelmo Gumppenberg.* 1ste Boek. F^{o} 119. alsook de zes beelden die ten huidigen dage nog hangen in de capelle van Caestre met de volgende verzen:
Onder 't eerste beeld:

Drie maagden deugdenryk in Brittenland geboren
Uyt vorstelyken stam hadden te zaem beschoren
Acht honderdnegentien naar Romen toe te gaen
Te Mardyk aangeland kwamen tot Cassel aen.

Onder 't tweede:

Dwalend in een vremd land en grootelyks verlegen
Een werkman in den bosch aanwees aan hun de wegen
Zy voorderden hun weg voorzigtig en benouwd
Dry moorders volgden hun te midden in het woud.

Onder 't derde:

De maegden zaten neer in deze woeste kusten
Tot spyzen hunne maeg en ook om wat te rusten;
Hun maeltyd was gedaen, maer eer zy trokken voort
De vreedaerds sprongen uyt en hebben hun vermoord.

Onder 't vierde:

Een ridder hier omtrent magtig maer blind geboren
Kwam van op het kasteel 't geschrey van vogels 't hooren,
Dus zendt hy eenen knecht om dit te gaan bespien:
Drie maegden vreed vermoord heeft hy aldaer gezien.

Onder 't vijfde:

Als dit den ridder hoord doet straks zyn peerd bereyden
En hem van zynen knecht tot deze plaets geleyden;
Hy tast hun wonden al met vingers g'heel bebloed
Van rouw zyn' oogen vaegd en opend die voor goed.

Onder 't zesde:

Den ridder dan klaerziend heeft dees kapel doen stigten
Tot een gedachtenis en uyt dankbare pligten
Uyt eerbewys en roem van deeze wonderheyd
Om God en Maria te loven t' allen teyd.

Streefde er menig naar hun hand;
Reine en blanke leliebloemen
Mochten zij op schoonheid roemen
Maar hun hert was God verpand.

Een alleen bezat hun liefde,
Een alleen nam hert en zin;
't Was de koning van hierboven,
't Was de Heer van Sions hoven,
Hij de God der reine min.

't Loeg een heldre zomermorgen,
Lieflijk blonk de zonne op zee;
Lieflijk ruischten vloed en baren
En de waatren opgevaren
Schuimden vroolijk langs de ree.

‘Nu ter beêvaart!’ dacht Sabina,
Edith zei: ‘Al over zee!’
Elfrid riep... ‘Naar Roomen henen’
‘Daar Gods licht eerst heeft geschenen’
Dat ons land verrijzen deê!’

En de maagden, blijde en vreugdig
Onder d'hoede van den Heer,
Reisden saam door zee en baren,
Vreesden vloeden noch gevaren,
Trotsten wind en storremweêr.

Tweemaal zonk de zon ten golven,
Tweemaal rees ze in de oosterpracht;
Doch de derde van de dagen
Zag in 't zuiden 't strand opdagen
Waar hun boot ze welhaast bracht.

't Was het uitgestrekt Morinia,
Zwarte bosschen, moere en zand;
Wijde en woeste wildernissen
Eenig woud vol duisternissen
En een wreed en heidensch land.

Maar de maagden zien ten hemel,
Nemen stout den pelgrimsstaf;
Ongeschoeid door wind en regen,
Langs de woeste en wilde wegen
Zakken zij van Mardycke af.

II

Waar nu groene en malsche weiden
Strekken midden vruchtbaar veld,
Waar de klok van Caester's toren
Heinde en ver haar stem laat hooren
En het volk ter misse belt;

Daar rees toen in duistre woestheid
't Zwarte woud dat Caesar zag;
Vos en wolf begaan de paden
Waar Romeins de moer doorwaadden,
In den grauwen neveldag.

Doch, wat ritst er en wat roert er
Nu zoo vreemdlijk in dit woud?...
Wat of blinkt daar door de twijgen,
Wat of breekt daar 't eenzaam zwijgen,
Waar de donkre verte grauwt?

Stil, omzichtig, treên de maagden,
Met een hert dat God betrouwt;
Zoetjes suizen hunne psalmen
Lijk de wind langs buigend' halmen,
Door het eenig stille woud.

Reine duifjes, zonder gallen,
Wreede sperwers volgen u...
Hoort gij niet de takken kraken,
Ziet gij niet de blikken blaken
Die u grim beloeren nu?

‘Uit de diepten roep ik Heere!...’
- Zie! daar schudden twijg en blaân;
Woest en wild met 't zweerd getogen,
Wrok en woede in grimmige oogen
Vallen hen drie mannen aan.

Met geheven bloote klingen
Rukken snel de wreedaards toe;
‘Blijft hier stil en breekt uw eeden,
Keert met ons en volgt ons heden,
Of gij zijt uw leven moê!’

Vreeslijk klonk de stem der roovren,
Spokig blonk hun scherpe staal.
- ‘God alleen we ons liefde geven
D'Heer des Hemels lijf en leven!’
Klonk der maagden wedertaal.

Snellijk zwaaiden dan drie degens,
Blonken, ruischten metterstond,
En daar vielen, blanke leliën
Eedle bloemen der marteliën,
Heil'ge maagden dood ten grond.

III

Langs de groote Roomsche Heirbaan,
Boven eik- en dennentop,
Sterk omringd door vest en muren
Die en storm en tijd verduren,
Rijst het slot van Strazeele op.

Dit bewoont een hoofsche ridder,
Heer van grooter aadlijkheên,
Machtig, vroom en zonder logen,
Maar hem mist het licht der oogen
En een schildknaap moet hem leên.

Eenzaam zit hij in zijn halle,
Bij het uitgestorven vuur;
Treurig schreit de wind zijn zangen
Door de stille en wijde gangen
In dit droevig slepend uur.

Al met eens... in wondre glanzen
Rijst een zoet verschijnsel voor:
D'heil'ge Maged vol van luister,
Schijnt hem voor door 't nachtlijk duister
In de zaligst hemelgloor.

‘Ridder!’ sprak zij, en heur stemme
Zacht heur hert en ziel doorboort,
‘Langs het wond zijn donkre paden
In hun zuiver bloed te baden
Liggen maagden drie vermoord.’

‘Stijg te peerde zonder dralen,
Vogelzang geleide uw baan;
Wil uw duistere oogen strijken
Met het bloed der maagdelijken
En uw blindheid zal vergaan.’

't Wonder droomzicht was verdwenen,
En de ridder steeg te peerd;
Boven hem en zijn geleiden
Droeve vogelbenden schreiden
Alsof smert hen had gedeerd.

- Dan o wonder... z' hielden stille,
En ze schreiden vol misbaar,
En de wapenknechten zagen
Hoe drie schoone maagden lagen
In hun bloed te baden daar.

- ‘Heere!’ riepen dan de knechten,
Heere! laat uw peerd hier staan;
Wonderschoone maagdenlijken,
Zonder weêrga noch gelijken,
Liggen bloedend langs de baan.’

De eedle ridder steeg beneden,
En zij leidden hem ter steê;
Dan, vol hoop en liefdebranden,
Doopte hij in 't bloed zijn handen
En hij deed de Maagd dees beê:

‘Zoete Maged, lieve Vrouwe,
Macht'ge moeder van den Heer,
Door het bloed der reine maagden,
Die uw lieven zoon behaagden,
Gun mij 't licht der oogen weêr!’

‘Schenk het licht een armen blinde,
Ruk den sluier van mijn oog,
En hier op gewijder eerden
Stijgt een heiligdom vol weerden
Tot een billijk dankbetoog!’

Dan bestreek hij bei zijne oogen
Met het heilig kostbaar bloed. -
Nauwlijks komt 't zijne oogen raken
Of hij ziet het licht weêr blaken
En den heldren zonnegloed.

Weder ziet hij veld en bosschen,
Lucht en licht en groene woud,

En, terwijl zijn dankende oogen
Wondrend staren naar den hoogen,
Hij dan weêr een wonder schouwt.

- In een zee van gouden glanzen,
Stralend als een vlammengloed,
Schittrende englen om haar henen,
Kwam de Maagd hem weêr verschenen,
Met de maan nu aan heur voet.

Allen mochten 't wonder schouwen,
Allen knielden biddend neêr;
En de ridder, opgetogen,
Zag het aan met dankende oogen
En hij sprak de Maged weêr:

‘Heil'ge Maged, Lieve Moeder,
Zoete Hemelkoningin,
Immer zal uw werk hier prijken,
Immer zal uw wonder blijken,
't Heilig teeken uwer min!’

‘Om de zuivre maagden te eeren
Deedt ge een wonder hier ontstaan;
Om uw macht en roem te preêken
Zal een heiligdom dees streken
Voor u wondrend op doen staan.’

Dan Maria was verdwenen,
En de ridder hield zijn woord;
En hij deed in plechtigheden
Ieder maagd ter aard besteden
Waar eenieder werd vermoord.

En daarna rees sedert eeuwen
Steeds hervallen, steeds herbouwd,
't Heiligdom der reine zielen
Die voor Jesus trouwig vielen
In Morinia's somber woud.

***

Zoo eens dichtte die al wandlen
Op een lieven lentedag
In 't kapelje kwam getreden
Dat te Caester rijst nog heden
En 't verhaal geschilderd zag.

V.L.

Van 't Vrijbusch en van de Buschkanters

HET Vrijbusch wierd eerst langs den Noorden uitgerood, en 't was ook langs den Noorden dat het eerst en meest bewoond wierd.

Deels in- deels uit het woud vindt men de volgende gehuchten: de *Vijfhuizen*, den *Veldhoek*, den *Pijferhoek*, den *Pierkenshoek*, 't *Hoogquartier*, *Houthulst* en *Terherst.*

Dit laatste gebuchte is verre het merkweerdigste, om reden zijner hooge oudheid.

De name Terherst staat bij Sanderus *Terheest* gespeld.

Ter is samengegroeid uit *te der*, zoo dat *ter heest* zoo vele zegt als *te der heest*, *op der heest*.

Zoo zijn veel geleegsnamen samengesteld; b.v. *Terbank*, *Terbeek*, *Terbiest*, *Terbrugge*, *Tergracht*, *Terheyde*, *Terhulst*, *Terlucht*, *Ternest*, *Terpanne*, *Tervaert*, *Tervarent*, enz.

Bij 't meeste deel dier namen ziet men duidelijk genoeg wat er de beteekenisse van is. Bij *Terherst* of *Terheest* en is dat zoo gemakkelijk niet.

Immers, wat is eene *heest* of eene *heeste*?

'Het woord is tot heden onverklaard', zegt Verdam, in zijn *Middelnederlandsch woordenboek.* 'Het hangt wellicht', zegt de zelfste schijver, 'samen met *hees*, *heze*, in veel plaatsnamen. Vergelijkt ook den naam der belgische stad *Heist*, het geldersche dorp *Hees*, den naam eener straat te Deutichem, nl. de *Heezestraat*, den naam van het buitengoed de *Heeze*, in Gelderland; enz. Is het wellicht verwant met *heester*, of (*h*)*eester*?'

Het woord *hees*, *heest*, *heist*, komt men ook tegen in belgenlandsche geleegs-, of oordnamen, bij voorbeeld *Hees*, *Heesakker*, *Heesbeekstraat*, *Heesch*, *Heesdonck*, *Heesdijk*, *Heesewijk*, *Heesveld*, *Heesten*, *Heestenheyde*, *Heysbrouck*, *Heysemeynde*, *Heystendriesch*, enz,

Maar zou *Sanderus*, of kanonik Sanders beter gezeid, wel *Ter heest* met de scherplange *ee = ei* willen verbeeld hebben, rijmende met *feest*, *beest*, *leest*?

En zou men den name dien hij hoorde in zijnen tijd, en dien wij nog hooren, niet moeten schrijven *Ter Heerst*,

gelijk wij b.v. *Beerst*, *neerstig*, schrijven, met de zware *e = ää*, ofwel met eene *e*, *Ter herst*?

Het volk van 't Vrijbusch spreekt nog *Ter herst*, met de zware *e*, en zonder hoorbare *r*, gelijk het *beerst*, *neerst* uitspreekt. *Herst* kan eene nevengedaante zijn van *harst*, gelijk *hert* van *hart*, *berd* van *bard*, enz. *Harst* heeft eene nevengedaante *horst*, vergelijkt *zwert*, *zwart*, *zwort.* Eene *horst*, zegt Jacob Grimm, in zijn woordenboek, aanhalende *Lübben. Germania* 8,371, is onder andere ‘een in Moerland liggende verhevene plaatse of heuvel, die ook bij natte jaren drooge blijft.’

Deze beteekenisse van *herst, harst, horst*, schijnt wonderwel overeen te komen met de ligginge van *Ter herst.*

Herst kan, 't is waar, nog andere beteekenissen dragen, en tijd zal misschien raad brengen.

In allen gevalle en verstaat men hedendaags het woord *Terherst* niet meer, en men geeft aan de inwoners van dit gehuchte den verminkten name van *Restenaars.*

***

Het gehuchte *Ter herst* of *Terherst* ligt gedeeltelijk op Zarren en op Houthulst (gemeente Clercken). Staden zelve schiet tot geheel dichte ertegen, en 't is alzoo dat Pater Fr. A. Vervisch, in zijn leven, band I, bl 22, zegt: ‘Heel Staden is dul sot Patriot geweest, tot zoo verre dat zij op den *Rest* tegen de Eeken-Boomen hebben geoorlogt’.

Terherst, ten zuiden, en de *Goudberg*, die ook de *Goudmijne* genoemd is, ten noorden, zijn aan malkander verbonden door eenen ouden eerdeweg. 't Zijn de twee uiteinden van eene langwerpige hoogte (eene *herst*, *harst*, *horst* eenen heuvelrugge?) die 47 meters boven 't zeevlak ligt en die geheel de streke overkijkt.

Deze hoogte heeft ongetwijfeld van in de vroegste tijden een eiland geweest, en dat is op eene goede oude landafteekeninge nog duidelijk te bespeuren. De toegeslijkte waters die nu de Woumen- Eessen- en Zarrenbroeken geworden zijn, de oude kreke de Blanckaart, het oude en breede bedde van de Steenbeke en van de Zanddambeke, met de negen vijvers van het vrijbusch, die 109 gemeten waters uitmaten, omringden ze langs alle zijden en mieken er een eiland van.

De aard van den grond zelve bewijst dat dit eiland al zeer vroeg zijn hoofd uit het water gesteken heeft, want op gansch zijnen rugge (zijne *herste*?) en is geen spiere dering te vinden.

Volgens de grondlaagteekeninge van heer d'Omalius d'Halloy staat die grond in onze aardkunde bekend onder den name van *terrain d'Ypres ou Yprésien*, dat is Ipersche klijteerde, omdat hij in de omstreken van Iper best gekenmerkt is. Hij maakt eene onderverdeelinge uit van den nieuwen, dat is te zeggen den vroegsten grond (*terrain éocène*) van het derde tijdvak (*terrains tertiaires*). Het volk van 't geweste noemt dien grond de *Keistreke.*

***

Aangezien die streke zoo vroeg boven water kwam, heeft zij ook al vroeg kunnen bewoond zijn. Daarbij was zij een aantrekkelijke schuilhoek voor de nieuwe toekomers. Deze waren daar immers langs alle zijden bevrijd tegen de onverwachte aanvallen hunner vijanden, zij konden geheel de streke overkijken en bewaken; en het wijd uitgestrekte woud, waaruit zij moesten leven, lag dichte bij, aan hunne voeten. Alles was hier dan voordeelig voor eene vroegtijdige bevolkinge.

Zonder twijfel heeft Terherst eerst van al bewoond geweest; immers het is gekend wanneer de overige gehuchten van 't Vrijbusch, die al beneden de hoogte liggen, tot stand gekomen zijn; maar niemand en weet het begin van Terherst aan te duiden: hij was, van onheugelijke tijden her, altijd bewoond en al de buschkanters getuigen, in hunne verduisterde overleveringen, dat zij allen van daar afkomstig zijn.

Ja meer nog, zonder het te weten zeggen zij ons, zoo niet met den monde dan toch met der daad, namelijk, hoe lange hunne ouders daar al leven en waken. Somtijds vindt men buschkanters op eenen bondel berk zitten, bezig met hun houwmes te scherpen, en daartoe gebruiken zij wetsteenen uit het busch. Sommige van die wetsteenen hebben zij gevonden al reunen, andere hebben zij opgeraapt al diepgronden, en 't gene dat ze onbedacht wetsteenen noemen, zijn inderdaad de steenen wapens hunner voorouders. Deze hebben ze daar verloren op de

jacht, binst het werk, of laten liggen als zij tot de kennis van ijzer en staal gekomen waren.

Die steenbijlen, werpschichten en vlamessen zijn meer als uit den ruwen gespletene keischelfers, gelijk zij vroeger waren, de vooruitgang is er reeds aan te zien, want zij zijn geslepen en sommigen bewrocht. Daaruit mogen wij besluiten dat de buschkanter reeds daar was, ten tijde van het rendier en van de geslepene steenwapens.

Als men door de bewoonde plekken van het Vrijbusch gaat, zoo ziet men welhaast hier en daar blonde germaansche wezens voor den dag komen, dat en zijn de ware buschkanters niet; het zijn ingedrongenen, die met hen vermengeld zijn. Maar welhaast zult gij eenen echten stamgenoot of eenen stamvader van het oude ras mogen bewonderen, en dat zonder moeite, want de buschkanters zijn gemakkelijk te onderscheiden van alle anderen. Zij zijn gestuikt van gestalte, zwart, stekelhaarde van hoofdhaar, rond van schedel, donker van oogen, gekrompen en beenderachtig van aangezichte en olijfverwig van vel al over het lijf.

Volgens Pater Van den Gheyn, S.J., in zijn boek: *L'homme préhistorique d'Anvers*, en anderen, zijn die hoedanigheden de kenteekens van de Mongoloïden, of van het eerst gekende ras dat ons land bewoond heeft en dat op duizend menschen nog gewillig 250 afstammelingen telt in de omstreken van Antwerpen. Moeste de zelve rekeninge hier gemaakt worden, ik ben overtuigd dat zij deze van Antwerpen verre zou te boven gaan, want men kan het oud grondvolk hier vinden bij geheele huisgezinnen en zelfs bij geheele bloedverwantschappen.

De nieuwe toekomers hebben hier, gelijk in andere streken, de oude bevolkinge uitgedreven en hunne woonstede ingenomen. De Germanen hebben de Mongolen uitgeroeid of doen opschuiven; maar hier en daar hebben zij er waarschijnelijk mede verbroederd en ook wel verkappeld en vermengeld. Zoo gaat het nu in America, waar men nog wilde menschen vindt, die te midden der beschaafde lieden zijn blijven wonen, die voort bestaan met eenen kleenen handel in eigenaardige dingen, en die maar zelden, als met lange tanden, iets van de beschaafde

gebruiken en willen aannemen. De buschkanters en zijn dan niets anders dan een gekappeld en gemengeld overblijfsel van de vroegtijdige bevolking onzer streken.

Daar zijn nog van die wondere stammen te vinden in ons land, en zelfs in Vlanderen. De Schouten op Ledeghem, de Turken op Meulebeke, de Nieuwmartnaars op Rousselaere, zijn ook, vreemdachtige eigenaardige menschen, die, ondanks alles, hunne eigenaardigheid blijven behouden en die op eenen afgezonderden, vroeger misschien ontoegankelijken hoek blijven bestaan.

('*t Vervolgt*)

A. B. en C. D.

Mingelmaren

HET Belfort, in zijne uitzende van deze maand, drukt, op bldz. 430, als volgt:

'Naar aanleiding van een schrijven van den eerw. heer Craeynest, beslist de vergadering (d.i. de Taalvroedschap) dat de lijst der bastaardwoorden van den heer Broeckaert alleen zal uitgegeven worden. Immers meldt de heer Craeynest dat hij wel toelaat zijn eerste handschrift door de Academie te laten drukken, maar geenszins zijne nieuwe bewerking tot hare beschikking wil stellen.'

Zooveel te beter! Want, gelijk het laatstmaal in Biekorf te lezen stond, eerw. heer Craeynest zal zijn hermaakte werk op eigene hand uitgeven.

IEDEREEN weet dat er van den jare 1722 tot 1733, te Oostende eene Zeevaardersgilde bestond, met den name van *Compagnie d'Ostende*, die voor inzicht had de vaderlandsche zeevaart en koophandel, sedert het afsluiten der Schelde in 1648 zoo deerlijk vervallen, her op te beuren. Hetgene misschien min geweten is, 't is dat er, te dien tijde, priesters waren die op de uitgereede schepen van de Gilde dienst deden, even gelijk er nog ten huidigen dage dienstdoende priesters medevaren op het Oostendsche Wachtschip.

Dit blijkt uit oorkonden die bewaard liggen in het Carmelietenklooster van Brugge.

Daar staat er te lezen dat het toegestaan was aan de vermaarde Zeevaardersgilde van Oostende, priesters in haren dienst te heb-

ben die de bedieninge van caplaan zouden uitoefenen op hare schepen die naar Oost-Indiën vaarden. Ten einde te beletten dat die toelatinge zonder uitwerksel bleef, wierd er stellig verbod gedaan aan de kloosterlingen van de Vlaamsch-Belgische gouwe der Carmelieten, zoowel aan onderdanen als aan oversten, van door hen zelven of door anderen, de priesters hunner gemeenzaamheid te beletten of af te keeren van op de voorzeide schepen den dienst van caplaan te aanveerden.

De namen van twee dier zeepriesters staan gekend: 't waren ongeschoeide Carmelieten, beiden geboortig van Gent: de eene Joannes-Baptista van Durm, geboren in 1685, wierd in 't klooster Pater Servatius van de H. Joanna genaamd. Zijn gezel hiet Pater Arnoldus a Cruce, in de wereld AEgidius Luck, en wierd geboren in 1688.

Deze laatste kwam ongelukkig aan zijne dood. Tijdens eene reize in 1724, waarschijnlijk de eerste die hij naar Indiën deed, verging hij in zee langs de kusten van Bengalen. Zijn reisgenoot Pater Servatius, geeft het omstandig verhaal van die rampe in eenen brief, die gedagteekend is uit ‘Sandernagor in Bengala, den 25 Augusti 1724’ en die bewaard blijft in het klooster der Paters Carmelieten, te Brugge.

Pater Servatius gerocht behouden in Indiën, en hij droeg er zielezorge voor de Belgen die ginder verbleven. Vele zag hij er af van ziekten en van vervolgingen; na drie jaren werken en lijden, was zijne gezondheid te niete gegaan.

Hij was reeds op weg naar zijn vaderland, waar hij verhoopte zijne krachten te komen herstellen; maar de vermoeienissen en ziekten namen toe, en hij stierf veertien dagen na zijn afvaren, langs de kusten van 't verre Indiën.

BIJ koninklijk besluit van den 14den in Meimaand laatstleden, wordt de driejaarlijksche vereeringe voor het beste onuitgegeven schouwspel in dietsche tale, toegekend aan den heer Nestor de Tière. Zijn werk bevat drie bedrijven en heet *Een Spiegel.* Die vereeringe bedraagt 1500 frank.

Het verslag dat heer Alberdingk Thym gemaakt heeft over den wedstrijd voor het dietsche schouwspelwezen, zal gedrukt worden in de verslagen der Vlaamsche Taalvroedschap.

EEN oud soldaat vertelde mij dat hij eens in verlof ging, en onderwege op den trein iemand aantrof die zegde veel van soldaten te houden en die hem een zilverstuk gaf; hij beloofde den vriendelijken onbekende een gebed; maar deze wou niet dat

voor hem gebeden wierde; toen de soldaat afstapte, en nog eenige mijlen verre te gaan had, doolde hij eenen ganschen nacht rond, en ik kon hem niet uit het hoofd kloppen dat het zilverstuk daar schuld aan had.

Zoo schrijft A.V.W. uit Antwerpen.

Vergelijkt daarbij 't gene in De Bo staat, onder 't woord *doolkruid*, en in *Loquela*, 1891, half zijde 90, onder de woorden *elf* en *doolkruid.*

OP het euverhout van de huisdeure van Lodewijk Vandromme, landsman te Boeschepe, in Fransch Vlanderen, staat er het volgende:

17 - WYE kan de wereld passen
als die blom dee wassen - 68

met dat verschil dat de spreuke maar een reke en beslaat en dat het woord *kan* door eene *kanne*, het woord *wereld* door eene *bollewereld*, het woord *passen* door eenen *passer*, het woord *blom* door eene *blomme*, het woord *dee* door eene D vertegenwoordigd is.

OP het schutblad van eenen ligger, behoorende de Rederijkers van Eggewaerts-capelle, staat er als volgt:

Vinchem, dat oud roovershem,
niet verre van 't nieuw Oereseele,
en 't zottekot van Wulverghem,
zijn drie katten aen een teele.

Die dat gedicht heeft, verstond waarschijnlijk nog den zin van ons oud woord *heem*, *hem*; anders wat zin zou *roovershem* wel hebben?

ERREWETE boone,
strooitje koolke vier,
hadde ik nog een oortje,
'k dronke een pintje bier,
'k wil dat den eerste weerd,
die van mijn geld begeert,
ware gehangen met een tange,
op zijnen heerd?

[Nummer 12]

Kneipp en zijne geneeskunde

Ik wierd overtijd, 't was reeds in de koude dagen, in een huis geroepen, en 't liep daar een kindtje van drie jaar oud met zijn bloote voetjes op de naakte schorren. Zeg ik alzoo tegen de moeder: ‘'t Dunkt mij dat uw manneke nog niet al te benauwd en is van koude voeten, het loopt nog te midden den winter op zijn barvoetsche voetjes.’ ‘Ja, mijnheere,’ zegt ze, ‘'t is zoo ongewillig en ongehoorzaam; 't en wilt nooit zijn kousen aanhouden en wij hebben ze nauwelijks aangetrokken of ze liggen al wederom tenden het huis gegooid.’ Ik ging aan 't kindtjes voeten tasten en ze gloeiden van de warmte, en, peisde ik in mijn eigen, dat kind en zal alsan van zijne koude voeten geen vallinge krijgen; en ik stelde de moeder gerust en zei heur dat zij niet en moest benauwd zijn van haar manneke te laten barvoets loopen.

Zij die teer van koude voeten zijn kunnen het ook aangaan, zij zullen zien dat Kneipp's raad geen klap tegen den vaak en is; ik heb het aan mijn eigen beproefd

en er mij geheel wel meê bevonden. Natuurlijk die geen gers en heeft of en vindt en gaat in het gers niet wandelen, en die geen halve ure en kan barvoets blijven zal het ook met min tijd gedaan krijgen. Bloote schorren, droog of nat gemaakt, doen ook goeden dienst en iedereen heeft en vindt dat in zijn huis. Gij begint met eene minute, dan twee, drie, tien of meer, doet dan achterna eene wandelinge tot dat de wederwerkinge warmte brengt, en ge zult er u uitnemende wel meê bevinden en er u van beloven. Barvoets loopen in verschgevallene sneeuw of tot boven de knoesels in het water wordt als sterker en krachtdadiger aanzien.

Pastor Kneipp gebruikt benevens zijn barvoets loopen nog veelvuldige wateraanwendingen; 't zijn wasschingen en begietingen, omslagen, natte doeken, 't zijn water- of dampbaden van lichaamsdeelen of van het geheele lichaam. Hij bezigt, volgens de ziekte en den toestand van den zieken, nu de eene dan de andere aanwendinge, wisselt en verandert volgens dat hij het noodig oordeelt, verhardt of verzacht het geweld van het water, werkt nu op een deel dan op een ander deel, of soms achtereenvolgens op alle deelen of op het geheele lichaam.

Hij bezit eene ongehoorde veelvuldigheid en verscheidenheid in de toepassinge zijner middels, bij zooverre dat men verstomd staat over de merkweerdige en bonte aaneenschakelinge der verschillige toepassingen.

Eene eigenaardigheid van pastor Kneipp's handelwijze en mogen wij hier niet vergeten. Hij en laat nooit niemand, achter een bad van gelijk welken aard, afdroogen; hij en gebruikt nooit geene warme baden van zuiver water; daartoe bezigt hij altijd een afkooksel 't zij van hooibloemen, haverstroo, peerdsteert, sparrestekkers; ondertusschen doet hij er een graantje zout of wat asschenlooge bij.

Dat alles is ten anderen nauwkeurig beschreven en opgeluisterd in zijnen vermaardsten boek '*Meine Wasserkur*'. Wij en kunnen daar niet al te diepe indringen, de opstel zou te lang worden, want de stoffe is al te groot.

Pastor Kneipp heeft jaren en jaren gewrocht, gezocht, geproefd en herproefd eer hij ten vollen met zijne werk-

wijze tevreden was. Meer als twintig jaren heeft hij gewacht voor dat hij zijnen merkweerdigen boek in de wereld gezonden heeft.

Ik en ben het op verre na niet altijd 's eens met Kneipp als hij den uitslag van zijne waterwerkingen op zijne eigene wijze uitlegt. Alzoo is er zeker wel middel om anders op te vatten wat hij van het gebruik van den spaanschen mantel of algemeenen omslag zegt. ‘Wie weten wilt,’ schrijft hij, ‘hoe krachtig de werkinge van den spaanschen mantel is, onderzoeke eens het water waarin de omslag, na het gebruik, altijd zorgvuldig moet uitgewasschen worden; hij zal ondervinden dat het heel troebel is, ja, hij zal er verstomd over staan, dat een spaansche mantel in staat is zooveel vuile stoffen uit het lichaam te trekken’.

Dat en moet niemand verstomd doen staan: dat is het natuurlijk gevolg van het verslijten en het afschelferen van de bovenste lagen van 's menschen vel, en van de gestadige uitwasemingen door zweet- en haarklieren. Neemt bij voorbeeld iemand die dagelijks, 'k zegge dagelijks, een zuiveringsbad zou nemen en hem daarna met eenen handdoek afwasschen; het water dat men door het uitspoelen van dien handdoek zou bekomen en zal nochtans bij niemand meer als helder krystalijnklaar water kunnen gelden. 't En zal mij zeker ook niemand voor zot overdreven schelden als ik houde staan dat al de zieken die bij pastor Kneipp geraken toch zeker niet rechte van uit de waschkuipe en versch geschoud in den spaanschen mantel gedraaid en worden.

Pastor Kneipp's uitleg moge nu goed en wetenschappelijk zijn, of geheel valsch en maar op inbeeldinge gesteund, 't en doet niets ter zake. Het bijzonderste ware te kunnen zeggen dat Kneipp's wateraanwendingen veel deugd doen en zonder gevaar kunnen gebruikt worden. Ik, voor 't gene mij aangaat, en zou niet durven beweren dat er vele onder die gebruikswijzen zijn die men niet als deugdelijk en mag aanveerden. Of zij in zekere omstandigheden, en voorzichtig en verstandig en waar 't nood doet toegepast, al het goed kunnen bewerken dat men hun

toeschrijft, daar en kan ik, nu ter tijden, geen borge vooren teekenen.

Kneipp is een wonderlijk begaafde geneesmeester, men mag, geloof ik, van hem zeggen dat hij geneesmeester geboren is; hij zoekt en hij vindt, zoo men beweert, zonder groote moeite, dat wat aan 's menschen gezondheid hapert; met eenen overgelijkelijken opmerkingsgeest begaafd, heeft hij aanstonds de wonde ontdekt. Hij kent de taaie levenskracht die den mensche van God gegeven is, en hij wekt ze op met het water, hij sterkt ze tot dat zij machtig genoeg is om den ingedrongenen vijand, de ziekte, te overwinnen.

Maar dat wat aan Kneipp gegeven is en heeft ieder menschenkind niet meê gekregen; iedereen en is geen geneesmeester geboren; iedereen en vindt zijnen weg niet in dien doolhof, dien men de behandelinge der ziekten noemt; en als vele menschen nu van gedacht zijn dat zij elkander zonder veel moeite met het ‘Kneippstelsel’ zullen kunnen behandelen, dan zijn zij mis.

Veel zieken zeker zijn er die, door Kneipp's eigen vernuftig opvatten en behandelen, door het groot betrouwen dat hij hun ingeeft, genezen zijn, en die elders en met de zelfste middels nooit geen genezinge en zouden gevonden hebben[(1)].

Kneipp's geneeswijze, ten anderen, is alzoo moeielijk om te doorgronden en aan te leeren als het gebruik van de vele geneesmiddelen waar wij jaren lang over geblokt en gepijnd hebben; en iedereen weet dat het niet genoeg en is eene aankondiging op de laatste bladzijde der nieuwsbladen, over pillen en poeiers, tabletten en pastillen en wat weet ik nog al, te lezen of eenige keeren zelfs eenen goeden boek van geneesmiddelleere open te slaan en te bezien, om, te rechter tijde, het rechte geneesmiddel onder handen te hebben en, waar 't nood doet, aan

(1) Daaronder versta ik ook zulke zenuw- of andere zieken, die noch gewone geneesmiddelen noch water van doene 'n hebben om gezond te worden. Dat slag van kranke menschen geneest te Wörishofen, omdat zij overtuigd zijn dat ze Kneipp kan genezen, is 't dat hij hun de herstellinge belooft. Dat zijn genezingen door ingevinge, ‘*par suggestion*’.

den man te brengen. Kneipp's werk vraagt veel studie en ook al eenige ondervindinge om nuttig en zonder gevaar te kunnen toegepast worden.

Pastor Kneipp zelve is van dat gedacht, want hij liet nog onlangs in zijne *Kneippblätter* van den 31sten in Kerstmaand, op de eerste bladzijde, de volgende waarschuwinge drukken: ‘Niet iedereen die naar Wörishofen met een kaartje weg en weere een uitstapke gedaan, of eens vluchtig Kneipp's “*Meine Wasserkur*” doorloopen heeft, kan als degelijke en gekeurde geneesmeester volgens Kneipp's richtinge gelden. Om daar te geraken moet men langjarige en grondige studiën doen en men heeft ook niet al te weinig aangeborene begaafdheid en doorzichtigheid van doene. Wij steunen ter dezer gelegenheid daar nog eens op en raden iedereen aan om geheel voorzichtig te zijn in het gebruik der watermiddels. Het water is, en dat weet iedereen, een buitengewoon krachtdadig geneesmiddel; maar, is het slecht toegepast, het wordt een gevaarlijk vergift. Hij, die de wijze van gebruiken niet geheel goed gevat en vaste en heeft, zal wel doen er in 't geheele zijn handen niet aan te slaan’.

Ik moet hier een paar geneeswijzen aanhalen die pastor Kneipp in zijne boeken nog al hard beknibbelt, en waardoor hij, bij vele zijner vlijtige en algeloovende lezers, misgedachten zou kunnen verwekken en ongegronden afkeer ingeven tegen middels die deugdelijk en prijsbaar zijn.

Pastor Kneipp is tegen het gebruik van de minerale baden, en dat om verschillige redens:

‘Hij kan met zuiver water het zelfste uitwerksel te wege brengen dat men met minerale wateren tracht te bekomen’. Nu, dat kan waar zijn, en 't kan ook geheel eenvoudig zijne ongegronde overtuiginge zijn; maar, er leiden verschillige wegen naar Roomen, en de eene weg en is zeker daarom niet af te sluiten omdat men liever eenen anderen verkiest.

‘De minerale wateren’, zegt Kneipp, ‘hoe zij ook heeten of waar zij ook vloeien, bevatten eene zekere hoeveelheid meer of min bijtende zoutdeelen’. En pastor Kneipp gebruikt nochtans met zijn water zout, peerdsteert,

hooibloemen, sparrestekkers en azijn, die ook prikkelende en bijtende hoedanigheden hebben.

‘Vele menschen’, zegt Kneipp nog, ‘hebben dere van de minerale baden en sterven daar waar men ze ter minerale badgenezinge gezonden heeft’. Maar wij weten ook dat er vele beteren en genezen; en met Kneipp's wateraanwendingen, van eenen anderen kant, kan het zelfste geschieden, en geschiedt het zelfste, als zij slecht toegepast worden of op lichamen die geheel versleten en verstorven zijn; en toch en zal het in niemands gedacht komen zulks tegen de deugdelijkheid van Kneipp's doenwijze te doen gelden, meene ik.

Kneipp is vijand van 't ijs, en hij vertelt alle slag van gebeurtenissen die ons eenen gruw voor het ijs als geneesmiddel moeten inboezemen. ‘Ik ken eenen heer’, lezen wij in ‘*Meine Wasserkur*,’ ‘die een geheel jaar lang, dag en nacht, ijs op een zijner voeten moest dragen; de voet en genas niet’. Ik kan moeilijk gelooven dat er een geneesheer zooverre zijn verstand zou verloren hebben om iemand zulk dingen te heeten en aan te bevelen. Ik houde dit verhaal voor een fabeltje. ‘Ontelbaren kwamen bij mij,’ zegt Pastor Kneipp verder, ‘die gedeeltelijk het gezichtsvermogen, gedeeltelijk het gehoor verloren hadden. Wat was hier de oorzaak van? ‘De ijsblaas heeft het gedaan,’ zoo luidde de antwoorde.

De zieken kunnen dat te goeder trouwe verteld hebben; maar, wij zouden er wel meê zijn, moesten wij op een eerste zeggen alles gelooven wat onze zieken ons willen wijsmaken, en namentlijk wat zij ons, ten opzichte van vroegere behandelingen, willen op de mouwe vesten. Wierd er ijs gebruikt in die oog-en oorziekten, 't was bijna zeker dat ooge en oore reeds half verloren waren; en, misschien hadden de zieken het aan het ijs te danken dat zij nog half ziende en half hoorende bij pastor Kneipp gerocht zijn.

Wij zijn gelukkig dat wij in vele gevallen zoo krachtige geneesmiddels onder handen hebben; en even daarom heb ik hier bezonders die stukken ter overweginge gebracht om geene misgedachten door de lezinge van Kneipp's werk over die zaken te laten bestaan.

Ik achte het onnoodig hier vele woorden te vermooschen om de ongegrondheid van Kneipp's vooroordeelen tegen het pokken zetten te doen uitschijnen. Kneipp steunt, zoo schrijft hij alle stappen, de deugendheid zijner geneesaanwendingen op zijne groote ondervindinge; maar, is er wel iets in de geheele geneeskunde dat vaster en steviger op langjarige ondervindinge gegrondvest staat als de deugdelijkheid van het pokken zetten?

Nog iets: Kneipp, maar meer nog zijne volgelingen, vallen hevig uit tegen het gebruik van de medecijnen; zij willen zonder medecijnen genezen. Het is eigentlijk al verre eender, dunkt het mij, hoe men de zieken best geneest, met of zonder medecijnen; maar ik vinde het algelijk aardig dat die heeren, die ons eenen afkeer voor alle medicamenterij willen doen opvatten, dat die zelfste heeren het toch goed en geradig achten allerhande thés, tincturen, poeiers en oliën uit geneesplanten in voege te brengen, naar hunnen keus. Is het dus zoodanig onredelijk te denken dat die zelfste vrijheid voor het gebruik van andere gekeurde medecijnen ook aan 't is gelijk welken geneesheer, zonder veel opsprake, zou mogen toegekend worden?

Ik en hebbe nievers vernomen dat het opperkeurmanschap over de geneeskunste in de handen der Kneippgasten zou geleid geweest hebben.

Dat daar gelaten, zoo ben ik overtuigd dat Kneipp's waterwerk niet en zal verloren gaan. Al is het dat zijne pogingen tot nu toe in de hooge geneeskundige wereld maar weinig bijval en veel spot opgewekt hebben, toch meene ik, dat de tijd zal komen waar men zijne doenwijze nauwkeurig zal onderzoeken en gadeslaan. Het kaf zal van het koorn gescheiden en het goede graan zal behouden en te schieten geleid worden, om goede vruchten tot heil en welvaren van het lijdende menschdom voort te brengen. Priessnitz en voer in het eerste ook niet beter, en toch zijn een groot getal zijner watertoepassingen gemeene goed van alle weldenkende en welwetende geneesheeren geworden.

(*'t Vervolgt*)

Dr ALFONS DEPLA

't Is Hoogmisse

't IS Hoogmisse; en de wierook walmt
uit 't zilveren vat, vol reuken;
uit volle borst de *Credo* galmt
door 't ruim der hooge beuken:

Mijn Kind, gij zijt verstrooid gewis:
gij hebt zoo schoon gebeden;
maar uit uw boek een doodprentje is
in uwe hand gegleden,

En, droomend nu, gij ziet het aan
zoo strak... Waarom, bevangen,
dien zucht versmacht, gevaagd dien traan,
die perelt op uw' wangen?

Is Vader, is uw' Moeder dood?
- Och, de appels uwer oogen! -
of is, U moede, een speelgenoot
naar de Engelen Gods getogen?

o 'K zie 't, uw treurend herte bloedt,
en aan zijn' diepe ellende,
in 't donker van uw zwart gemoed
en ziet ge, eilaas, geen ende.

Horkt! *Resurrexit*, God is 't graf,
zoo zingt de choor, ontrezen!
Ei, lieve, droogt uw traantjes af,
gij moogt haast blijde wezen:

Met u zoo vliegt, uit 't graf eens vrij,
die nu ligt overleden,
naar 't rijk *venturi saeculi...*
Gehoopt nu, en gebeden.

SER. DE QUIDT

Van 't Vrijbusch en van de Buschkanters
Van den eigendom in 't Vrijbusch

DE oude Mongoloïden, de eerste bewoners van die streke, waren bijgevolge ook de eerste eigenaars van den grond daar zij op woonden, en van de voortbrengsels van 't busch waarmede zij ten grooten deele leefden.

Hun bezit moet aleventwel nog al vroeg gestoord geweest hebben door vreemde indringers. De Roomelingen moeten dat geweste bezocht hebben, want men heeft er een groot getal Roomsche geldstukken gevonden, niet in menigte bijeen, maar hier en daar wijsterwaster verstrooid.

De volgende volkszeg is nog gekend. De Roomsche veldheer Julius Caesar kwam te schepe om Moerland in te nemen; en, na lange varen kwam hij bij de hoogte van ter Herst aan land, en hij riep naar zijn volk: *Terra est!* 't is hier land. *Terra est* wierd samengetrokken in *ter est* en de uitleg van den moeilijken name is gevonden!

Het blijkt ook uit de oorkonden die wij hooger aanhaalden dat de graven van Vlanderen en de oversten der abdij, nog al spel hadden om hunnen gemeenzamen eigendom en zijne voortbrengsels te doen eerbiedigen door de vroegere aanlanders van 't busch. Niettegenstaande alles wat er gedaan wierd om hun recht te betwisten, hebben zij maar altijd voort dat woud als hunnen eigendom aanzien.

Als wanneer het in de jaren 1830 verkocht wierd, hebben de buschkanters er voor gevochten tegen de landsknechten die ze uit hunnen eigendom kwamen drijven.

Het geruchte van het gevecht wierd eene ure verre gehoord, en 't ging er duchtig op los. Het vrouwvolk, sneed alzoo rap als tellen, de touwen af waarmede hunne mannen gebonden wierden, zij smeten met al wat ze konden, lieten hunzelven plat ter eerde vallen voor de voeten der landsknechten, en deden ze alzoo ten gronde tuimelen en hunne geweren wierden in brokken geslegen op hunnen eigenen rugge. Vele buschkanters hebben dien aanslag lange jaren in 't gevang moeten uitboeten. Wij hebben er van gekend, en zij vertelden, met de meeste

smake van de wereld, al hunne gevaarten in 't gevecht, en zij zouden, zeiden zij, wel nog zoo lange willen in 't kot zitten hebben, voor nog eens hun gedacht te mogen uitwerken.

De oude en echte buschkanters blijven bij 't oud geloove en doen nog in de zelfste meeninge voort: ‘'*t Busch heeft gegeven geweest voor de arme menschen*,’ zoo zeggen zij, en bij dage halen zij er uit al wat zij mogen, zooals: buschgers, sperrebotten, droog hout, bladeren, mos, varente, vadde (krakke) en honzeboomenhout(1). Al de buschkanters kennen de spreuke ‘honzeboomen hout en is geen hout’ en zij halen het (zoo zij dat heeten) overal waar zij het krijgen kunnen.

Bij nachte halen zij sperren, timmerhout en alles wat hun tot gerief kan verstrekken.

Slim en geslepen zijn ze om die ontvreemdingen te verduiken, sommigen delven het hout tot dat het vuil en zwart wordt, anderen stellen het recht in de kave tot dat het bruin berookt is, eenigen kappen de zwaarste enden af, opdat de sperren niet en zouden kunnen aangepast worden, noch tot bewijs dienen; anderen nog, schurpen de sperren of zagen ze in planken, staken of stijlen, bij zooverre dat ze den volgenden morgen niet meer kennelijk en zijn.

Zoo zij op heeter daad betrapt, en vervolgens naar behooren gestraft worden, dat noemen zij eene buschboete, en bij hen en schendt dat geene eere.

Voortijds wierd die leeringe nog wel breeder genomen als hedendaags, want voor den grond zelve envoor 't gerief noodig in 't bouwen hunner huttekens volgden zij ook de voorvaderlijke rechten en gebruiken.

Als 't gebeurde dat een onbegoede buschkanter een huisgezin wilde stichten, dan koos hij naar beliefte eene plekke in het woud, maakte al de noodige voorbereidsels om 't werk rap te doen vooruitgaan, en op eenen zekeren avond, na zonnenondergang, ging hij met volle geweld

(1) De honzelaar, is de *Rhamnus frangula*, en zijne rijzels zijn de bezembinders dienstig in 't maken van kletten, kleten of kleiten, dat zijn witte houten riemkens van gespletene wissen dienende om bezems te binden of om tonhoepels vaste te maken.

aan 't bouwen, geheel den nacht door, en indien hij tegen zonnenopgang zooverre gezet was dat hij vier gesteken hadde in den heerd van zijnen nieuwen thuis, dan was alles effen en streke, hij hadde het volle recht van te blijven wonen, en niemand en ware vermetel genoeg geweest om hem dat recht te betwisten.

Er leven nu nog menschen wier ouders dit gebruik in zwang geweten hebben, en men zal u op het busch nu nog huizekens toogen die op die wijze gebouwd, eigendom geworden en gebleven zijn. Tot hoeverre dit gebruik overeenstemt met de wetten die voortijds bestonden, is moeilijk uiteen te doen, maar het is gekend en geweten dat al de oude buschkanters eigenaars zijn van een hoekske grond en van hun huizeken, en dat zij dikwijls zelve niet en weten hoe hunne ouders eraan gerocht zijn. Over eenige jaren heeft het Landbestier al die eigendommen onderzocht, goedgekeurd, gewettigd en op den landboek aangeteekend.

't Gene voorngaat geeft den uitleg van hunne zegswijze: '*t Busch heeft gegeven geweest voor de schamele menschen.* Zij dient den buschkanter tot grondstelsel om in vele omstandigheden zijne slinksche handelwijze te wettigen, en menigeen stelt hem met die spreuke gerust van herten en van geweten.

De oorsprong van die leeringe is voor velen een raadsel, maar horkt hoe een der bekwaamste buschkanters hem wist uit te leggen.

Ten tijde van Maria-Theresia was er eens sprake van het Vrijbusch te verkoopen. De keizerinne en kende dat geweste niet, maar, vernomen hebbende dat er daar zoovele arme menschen woonden, die uit het busch leefden, hield zij de verkoopinge in en liet zij grond en woud aan de buschkanters over.

't Is wel mogelijk dat er hier eene verwarringe besta tusschen Maria-Theresia en Isabella, die volgens de overleveringe, met aartshertog Albrecht, het Vrijbusch kwam bezien en in het Munneken vernachtte. Maar de buschkanters hier over ondervraagd hielden vaste staan dat het Maria-Theresia was.

('*t Vervolgt*)

A.B. en C.D.

Werquin

't IS heel aangenaam en merkweerdig den burgerlijken staat der steden en dorpen van 't Noorden van Vrankrijk te vervolgen, omdat men daar zoovele kostelijke germaansche geslachtsnamen tegenkomt.

Een groot getal dier maagschapsnamen bewaren ons een zeldzaam woord uit een vroeger tijdperk der tale of vertoonen ons eenen mansnaam die eertijds bij de vaderen in zwang was.

Te Robaais hebben wij den toename *Werquin* aangetroffen, dien wij ontstukken en deelen als volgt: *Wer-qu-in.*

Wer is de oude germaansche mansnaam *War*; hij is nog als *Warre* bij de Friesen gekend en gebruikt; *Wer* is *umlaut* of klankwijziging van *War.*

In *qu* zit de uitgang *co* verdoken, mits denwelken *War* de verkleende gedaanten *Warco*, *Werco* verschaft heeft: *War* zal *Warco* gegeven hebben, lijk uit *Wobbe* in Friesland de namen *Wobke*, *Wopke*, *Wopco* gesproten zijn.

In is het romaansche overblijfsel van den gekenden germaanschen uitgang der afstamming, *ing.*

* * *

Wij kennen nog twee dorpsnamen die heel nauwkeurig uit de zelfde leden bestaan.

Ge hebt *Warcoing.* De Walen peizen dat ze daar *Warconium* vast hebben: maar die naam staat als *Warcuin* op de oude grafzerken gespeld.

De dorpsnaam *Warcoing* is de oude mansnaam *War* met de beide uitgangen *co* en *ing*: 't is een vadersnaam, die volgens 't algemeen gebruik in de germaansche gewesten beteekent: de kinderen, de afstammelingen van den man die *Warco* geheeten wierd.

Hoe is die naam een dorpsnaam geworden?

De naam van een gezin afstammelingen is zeer dikwijls overgegaan tot de plaats waar de maagschap zijne zate verkozen had.

Men placht te zeggen: ik ga naar de *Warcoingen*, maar het denkbeeld der vroegere bediedenis ging allengerhand

verloren en men zei kortweg: ik ga na *Warcoingen*, in 't waalsch, naar *Warcuin*, *Warcoing*, langs de Schelde, naar *Warcoende.*

Warquignies, de naam van een ander dorp in Henegouwen is dezelfde naam, al is hij onder eene andere gedaante tot ons gekomen.

Men vindt de beenderen en de oude wapens der Franken in de vermaarde frankische begraafplaatsen van Henegouwen en Namen, maar men vindt ook hunne namen bewaard in de germaansche benamingen van eenige dorpen in Henegouwen; en, lijk b.v. *Heppignies* niets anders en is als *Heppingen*, zoo is *Warquignies* zoo veel te zeggen *Warcuingen.*

***

De oudgermaansche mansname *War* is tevens een naamstam van *Warbodo*, *Warmund*, *Warbrecht* en van den geslachtsnaam *Warcar*, bestaande uit twee oorbeeldige voornamen *War* en *Car.*

Dat die naam vroeger in voege was, toogen benevens *Werquin*, *Warcoing* en *Warquignies*, de plaatsnamen *Wareghem*, *Waringahem* in Westvlaanderen, de dorpsnaam *Waringhezele* in Fransch-Vlaanderen, *Wargny* (*Warignies*, *Waringen*), geslachtsnaam te Rijsel.

***

De uitgang *co* van *Warco* is een achtervoegsel dat de taalgeleerden in 't lange en 't breed bekend maken.

In de Indogermaansche grondtaal wordt hij door *-qo -qa* verbeeld; hij dient om verkleenwoorden te schepselen en komt zeer dikwijls in eigennamen te voorschijn.

Ge vindt hem in ontelbare sanskrietsche woorden, lijk *asvakas*, peerdeken; in menigvuldige latijnsche woorden, met en ander achtervoegsel *lo* verbonden: *homunculus*, *corpusculum*, in de gallische eigennamen *Devico*, *Seneca.*

In 't Oudnederfrankisch was de uitgang *co* in eigennamen uit der maten gemeen. Zoo vinden wij: *Williko*, *Tiediko Hûniko*, *Eppiko*, *Abbiko*, *Lieviko* en vele anderen.

't En zal dus niemand verwonderen dat er ook een oude Frank *Warco* het dorp *Warcoenje* gesticht heeft en dat er hier en daar *Warcoingen* bestaan hebben, wier gedachtenis in plaats- en geslachtsnamen is bewaard gebleven.

J. CLAERHOUT

Mingelmaren

Zendingen in Congoland

AANGEZIEN Congoland nu zoo nauwe met Belgenland verbonden is, meenen wij de zendingen daar van dichter bij te moeten volgen.

Tot hiertoe was geheel Congoland, dat 80 keeren zoo groot is als Belgenland, bijna geheel en gansch aan de zendelingen van Scheutveld overgelaten.

Het uiterst oostelijk gedeelte alleene, dat is de lange striepe tusschen den Congo en het Tanganykameer, en die 6 tot 7 keeren zoo groot is als Belgenland, is door de zendelingen van Card. Lavigerie bediend en 't is daar dat onze vrienden, de Eerweerde Paters Marques, Roelens en De Beerst, over eenige maanden toegekomen zijn.

Op de herhaalde aanvrage van onafhanklijk Congoland en op de dringende uitnoodiginge van zijne Heiligheid Paus Leo XIII, hebben de Eerweerde Paters Jesuiten der belgische gouwe aanveerd de zendelingen van Scheutveld ter hulpe te komen, in het bekeeren der ontelbare inwoners van het zwarte Congoland.

Een besluit van de Roomsche congregatie der voortplantinge van het geloof heeft de grenzen bepaald van het grondgebied dat aan hunnen ijver zal toevertrouwd worden.

Hunne zendinge zal den name dragen van ‘Zendinge van Kwangoland,’ omdat de watervliet Kwango bijna geheel de streke bespoelt die hun beschikt is. Zij ligt op omtrent de 65 uren van de kuste. Zij paalt ten Westen aan den *Inkissi*-vliet en aan den ijzerweg tot aan den Stanley-poel; ten Noorden aan den Congostroom tot aan de mondinge van den Kassaï; dan dient de Kassaï tot noordergrenze tot omtrent den 18sten kerf wereldbreedde, en van daar strekt de zendinge uit tot aan het portugeesch grondgebied, geheel de streke bevattende wier water in den Kwango spoelt.

Daarbij staat het de twee zendingen vrij op malkanders grondgebied een huis open te houden om er desnoods de gezondheid der zendelingen te gaan herstellen.

Op dat uitgestrekt eindeloos grondgebied van Congoland en zijn er nog maar drie zendingen ingericht die dan nog maar een onbeduidend getal zendelingen en tellen.

Gaat Congoland vooruit gelijk binst de tien eerste jaren, daar en is geen twijfel of de zendingen zullen de zelfste uitbreidinge bekomen, en tusschen hier en weinige jaren zullen er verschillige geestelijke genootschappen van Belgenland het eene of het andere deel van het wijde grondgebied ter bekeeringe krijgen.

Het bisdom van Gent heeft reeds drie priesters die in 't Westen van Cogoland werkzaam zijn, en daaruit besluiten sommigen, te rechte of ten onrechte, dat nog andere bisdommen eene zendinge zullen staande houden.

Wat er ook van zij, de bekeeringe der inboorlingen van belgisch Congoland schijnt in allen gevalle uitsluitelijk te zullen bewrocht worden door enkel belgische zendelingen.

Ook hebben de fransche Paters van den H. Geest die daar sedert eenige jaren eene zendinge hadden, deze overgelaten, en zij zijn naar fransch Congoland vertrokken.

Met edele voldoeninge mogen wij zeggen dat verre het meeste deel der tegenwoordige zendelingen van ons Congoland Vlamingen zijn. De kloosterzusters zelve die over jaar de zendelingen zijn gaan bijstaan, zijn eveneens bijna al vlaamsche zusters van liefde van het huis van Gent.

N*IEUWS uit Oppercongoland.* - Zondag, 14sten in Sporkele zijn onze land- en stamgenooten de eerweerde Paters Roelens, Marques, De Beerst en Engels tot Karema toegekomen, op de oostkuste van Tanganykameer.

Zij waren den 21sten in Louwmaand uit Kypalapala vertrokken en hebben die lange reize dus in 25 dagen afgeleid.

Den 19sten scheepten zij in naar Sint-Louis in Oppercongoland, waar hoofdman Joubert zou deftig stand houdt tegen de slavenhandelaars.

Pater Roelens van Ardoye met P. Herrebout van Adeghem bij Eecloo, zullen daar eenen zendingstand oprichten.

Pater De Beerst zal eenige uren van daar verblijven te Upala, en Pater Marques met P. Engels trekken hooger op naar Kibanga, waar Pater Vyncke zaliger zoo neerstig gewrocht heeft en zoo heldhaftig gestorven is.

De brief die ons die maren brengt is uit Upala vertrokken den 22sten in Sporkele.

BOEKHANDEL van Jules De Meester, uitgever te Rousselaere. Onder druk: *De Verzamelde Dichtwerken berijmde en andere van* GUIDO GEZELLE. Deze gansch nieuwe uitgave zal vijf deelen bevatten: I. Dichtoefeningen, 3de uitgave. - II. Kerkhofblommen, 6de vermeerderde uitgave, en Kleen gedichtjes, 4de uitgave. III. Gedichten, gezangen en gebeden, 3de uitgave. - IV. Liederen en Eeredichten, 2de uitgave. - Tijdkrans, 1ste uitgave. - Deze vijf deelen in-8°, gedrukt op gegeeluwd velijn, met versierde hoofdingen, aanvangstaven, enz. zullen de inteekenaars tegen fr. 1,50 het deel geleverd worden; buiten de inschrijving tegen 2 frank. Geene afzonderlijke deelen en worden geleverd. Na 't verzenden van ieder deel wordt de prijs ervan ingezameld door de post.

HET scheeden van Vlaamsch en Fransch loopt te Oud-Berchem (*Vieux-Berquin*) in Fransch Vlanderen dwers deur de plekke waar de kerke op staat, zoodanig dat ze al den rechteren kant van de kerke Vlaamsch, al den slinkeren kant Fransch spreken. Binst de goddelijke diensten zit het Vlaamsch mannevolk, al den Epistelkant, langs den kerkmuur, en 't Vlaamsch vrouwvolk al de slinkere hand van 't mannevolk; het Fransch mannevolk zit al den Evangeliekant, naast den muur, en 't Fransch vrouwvolk al de rechtere hand van 't mannevolk. En dat van over jaren en jaren.

‘**W**ITTE kouss', pane' p'toef, en, och Gotte, Marie, huldr' hemde vul luus'.’ Alzoo sprak Batiss' de wale, tegen zijn wijf, van den blaai die sommige meiskes maken.

LOQUELA, bij het intreden van haren elfsten jaargang, kondigt aan dat zij, als bijvoegsel, in stede van *wetensweerdigheden*, de woordenlijste gaat verschaffen loopende over de tien eerste jaargangen. Voorwaar, een verheugend nieuws voor de lezers van het tijdblad! Daarbij een allernuttigst werk te wege, dat de uiterlijke weerde van Loquela merkelijk zal vermeerderen, met het gebruik ervan gemakkelijker te maken.

[Nummer 13]

Kneipp en zijne geneeskunde

GENEZEN of gezond maken is eene schoone zake, maar gezond zijn en gezond blijven, dat stellen wij veel hooger. Pastor Kneipp en heeft het zeker ook niet anders gepeisd, want hij heeft zijn beste gedaan om zijne gedachten over het behouden en het versterken van de gezondheid door woord en schrift te verspreiden.

Kneipp heeft om zeggens alles besproken en behandeld dat betrek heeft met het leven en den regelrechten groei van 't menschelijk geslachte. Hij doet het in die eigenaardig schilderachtige schrijfwijze, die de lezinge zijner werken zoo aangenaam maakt. Zijn verhaal is doortrokken en doorwoven van voorbeelden en ware gebeurtenissen, van aanhalingen uit de nature, uit het bloem- en dierenwezen getrokken. Men ziet, alle vier- vijf stappen, dat men met iemand te doen heeft die, in Gods wijde wereld wandelende, met open oore geluisterd en met opene ooge rondgeschouwd heeft.

Wij moeten hier nog eens de verbazende opmerkings-

gave doen bewonderen waarmede Kneipp alles naging en doorzag dat den mensch in zijne gezondheid kon nut of schade bijbrengen. Hij heeft het ontstaan en den wasdom der planten nagegaan, hij heeft den groei van alle levende wezens bestudeerd en de oorzake van hunnen misgroei of van hun regelrecht bedijgen trachten te achterhalen. Hij heeft den mensch, wiens ziele hij zooveel liefde toedroeg, bijzonderlijk met zijne helderziende oogen, met zijnen snelbegrijpenden geest, achtervolgd; hij heeft den oorsprong van flauwte en krankheid onderzocht en gepoogd te ontdekken. Hij heeft den landmensch bij den steêmensch, de oudere geslachten bij de jongere vergeleken, de levenswijze van onze vaders bij de onze; hij heeft de taaie werkenskracht allengskens zien verminderen bij vele menschen; hij heeft ziekten of zwakheden zien overkomen die vroeger weinig of bijna niet bekend en waren, en nu nog om zeggens niet ontwaard en zijn bij het landvolk, dat aan zijne oude gewoonten en levenswijze getrouw gebleven is.

Die ziekten heeft Kneipp willen tegengaan; en, nu dat hij meent die oorzaken achterhaald te hebben, dat hij meent de middels gevonden te hebben om het volk zijne oude kloeke deugdelijkheid en kracht weer in te planten, heeft hij, zoo ik vroeger al zei, gesproken en geschreven, om zijne gedachten te doen aanveerden.

Zijne gezondheidsleer kan in twee reken samengevat worden.

1° Staalt en verhardt uw lichaam, zegt pastor Kneipp, en gij zult uwen geest verkloeken en bevrijd zijn van vele kwellingen, waartegen gij nu machteloos en zonder verweer zijt.

2° En doet noch en gebruikt nooit hetgene u schadelijk kan zijn en u ziekte bijbrengen.

Staalt en verhardt uw lichaam, dat is de eerste guldene levensregel, die haast op iedere bladzijde van Kneipps werken her end weder heropgehaald wordt.

Waarom wilt Kneipp dat gezonde lieden barvoets in 't gers, in 't water en in de sneeuw loopen? Waarom al zijne koude wasschingen, zijne halve en geheele baden?

Om niets anders als om de verharding van den mensch tegen den verderfelijken invloed van koude en veranderlijke weersgesteltenissen, niets anders als om regelmatigen bloedomloop, om niets anders als om doelmatige werkzaamheid van zenuw- en andere gestellen, in een woord, om de verkloeking en de vervroming der menschelijke lichaamszelle tegen den aanval van onze menigvuldige, zichtbare of onzichtbare, doode of levende vijanden.

Is dat ook zijn doel niet als hij die noodelooze vreeze voor wind en vorst hekelt, die maakt dat wij ons lijf in den winter met hoopen kleêren belaân, bij zoo verre dat wij er soms gelijk toogpuppen uitzien?

Hij is ook van meeninge dat niet alleen de half opgegroeide, bijna geheel verweekte of bedorvene lieden en behooren een verstandig leven aan te gaan. Met het kind wilt hij beginnen; en een van zijne werken, is gelijk gij weet, geheel en gansch aan de opvoedinge der kinders van aan hunne geboorte toegewijd.

't En zal niemand die Kneipp's doeninge kent vele verwonderen zeker, te vernemen dat de koude en het koud water hier wederom eene hoofdrolle spelen. En inderdaad, het kindtje en is nog maar nauwelijks op de wereld gerocht, of Kneipp is daar al met zijne waterkuipe, en hij wilt het wichtje, door koude wasschingen, door koude baden en andere wateraanwendingen, eerst zachtjes dan sterker, tegen 't weder en de andere gevaren gestaald zien.

Hij is bijzonder een groot liefhebber van het koude waterbad. ‘Hij die benauwd is,’ schrijft hij, ‘van het kind in koud water te baden, kan ook in den beginne warm water gebruiken en het iederen dag eenen graad of kerf kouder nemen. Het kind wordt alzoo stillekens gewend, eerst aan 't lauw, dan aan 't koel, eindelijk aan 't koud water. En nog en geve ik dien raad maar aan die menschen die zelve te kouderachtig en te verveerd zijn om hun kind seffens op 't beste te bezorgen. Het koudste water is altijd het gezondste. Let wel op dat men het kind nooit lange in het koude bad en mag laten, men dompelt er het kind in, men telt een- twee- drie, men neemt er het kind uit, en, zonder afdroogen, wordt het

in zijne wel gedroogde doeken gewonden en weêr in zijne wiege gesteken.'

Het barvoets loopen en kan Kneipp natuurlijk hier nog niet aanpreken, ingezien er in dien ouderdom van loopen geen sprake en is; maar hij vraagt dat men het kindtje ten minsten ongebunseld in de vrije lucht met zijne bloote voetjes late omspertelen. Kneipp is gezworen vijand van den bunsel en niet zonder redens; hij bezweert alle moeders en kinderbezorgsters opdat zij die oude en gezondheidschadende bunselingen voor goed zouden verlaten.

Men zal mij zeker ook gelooven als ik zegge dat Kneipp zijne wateraanwendingen met den opgroei en het ouder worden van het kind niet weg en laat. Gelijk in de vroegste jeugd van 't kind, zoo ook in zijne schooljaren en later altijd voort, blijft hij de deugden van het koudwatergebruik iedereen voor oogen houden en aanprijzen.

Kneipp heeft ook over al de andere dingen gesproken en geschreven die met de lichamelijke en de verstandelijke opvoedinge der kinders betrek hebben. Hij prijst luchtige lijnwaden onder- en niet al te zware bovenkleederen; hij scheldt op die ouders die hunne kinders met bier, koffij of wijn vergeven; wat slapen en waken betreft, zoo steunt hij meest op zuivere lucht, deugdelijke beddinge en heldere slaapkamers; hij wilt de kinders zoohaast mogelijk in de opene lucht hebben; hij prijst het aanleeren van het een of het ander ambacht; hij wilt dat de kinders spelen, hoe meer hoe beter; ja, dat zij sneeuwballen maken en werpen, zonder nochtans, voegt hij er bij, de lieden te kogelen die langs de bane gaan.

Hij toogt verder hoe men in schole geest en lichaam moet trachten te ontwikkelen, om den '*mens sana in corpore sano*' in eere te houden. Geenen overlast van geestarbeid: al te veel is ongezond, zegt het spreekwoord, en dat is ook waar voor 't gene het leeren aangaat. 'Het gebeurt zoo dikwijls in onzen tijd,' zegt Kneipp, 'dat de hersens der schoolkinders door het tegenwoordig veel leeren overspannen worden. Daardoor worden ongelukkiglijk nog eens zoo veel duizende kinders aan lijf en ziele

verschoold, 't is te zeggen te nieten gebracht. Kortzichtige ouders, die met hunne kinders willen pralen, ondersteunen dikwijls deze overspanninge, en zij en laten hun geenen tijd voor het spel, voor de geestruste en voor den lichamelijken arbeid. Zij laten hun buiten den schooltijd nog alle mogelijke lessen geven en meenen dat zij en hunne kinders daarmeê vele winnen. De kinders geraken door dat uitzinnige overleeren geheel en gansch uit de noodzakelijkste der scholen, namelijk uit de schole van het werkelijk leven en van den nuttigen arbeid. Zulke ongelukkige kinders moeten noodwendiglijk na lijf en ziele kreupel komen. En plaagt uwe kinders dus niet te vele en zijt tevreden als zij goede noten hebben in de neerstigheid en in 't goed gedrag.'

Het lichaam moet dus binst den schooltijd, door spel en andere oefeningen, door koude baden, wasschingen en barvoets loopen, tegen ziekte en weekheid bewaard blijven.

Ik en behoore er niet bij te voegen dat de plichten der kinders ten opzichte van hunne ouders en van God bij pastor Kneipp niet vergeten en zijn. Hij weet schoone uiteen te doen hoe men somtijds onder vele opzichten in die zake mist.

In het hoofdstuk over de gehoorzaamheid vinden wij nuttige en deugddoende wenken; hij leert hoe men moet gehoorzamen en hoe niet, welke gehoorzaamheid men moet eischen en welke niet. 'Een kind,' zegt Kneipp, 'moet altijd blindelinge gehoorzamen, zonder dat het weet waarom zijne ouders iets gebieden; maar die blinde gehoorzaamheid en mag niet blijven duren, en, stillekens aan, moeten de kinders wetens en vrijwillens de gehoorzaamheid uitoefenen. Dat is te zeggen: de kinders moeten allengerhand de redens kennen waarom de ouders dit of dat van hen eischen, en waarom zij als kinders moeten gehoorzamen. Een kind van twee jaar wilt zijns vaders pijpe nemen: het woord "laat dat liggen" moet voor hem voldoende zijn. Een knape van veertien jaar pakt eene pijpe: "laat dat liggen" en voldoet hier niet meer; men moet den jongen wijs maken waarom hij niet en mag smooren; men moet hem de schadelijke gevolgen van het

smooren voor jonge knapen zoodanig trachten klaar te maken dat hij vrij en gewillig het smooren late. Vele ouders en maken nochtans geen verschil tusschen blinde en bewuste gehoorzaamheid voor hunne grootere kinders; en dat heeft slechte gevolgen. Groote kinders en zal men om zeggens nooit blindelinge doen gehoorzamen, maar hun altijd den waarom zeggen. Kleene kinders moeten door blinde gehoorzaamheid aan het schoone, het goede en het rechte gewend worden; maar allengerhand moeten zij kunnen begrijpen waarom hetgene dat zij gewend zijn te doen recht, schoon en goed is, opdat zij uit overtuiging altijd alzoo voort zouden handelen.'

Ik zou nog vele uittreksels die het hooren weerd zijn uit Kneipp's schoon werkske over de kinders kunnen aanhalen; en, kon ik daardoor het boekske in de handen van vele ouders krijgen, ik zou het met veel genoegen aangaan. Kneipp's kindergezondheidsleer immers, ik mag het verzekeren, is haast in alle stukken goed en de kinders en zullen het hunne ouders later niet verwijten dat ze volgens Kneipp's leeringe gezond en deugende geworden zijn.

't Zijnder zeker wel die aardig zullen kijken bij het overlezen van Kneipp's werk over de kinders, en menige moeder zal misschien zeggen dat zij alzoo met haar kind niet en zou laten beulen. Alle nieuwe gedachten, ook als zij goed en deugdelijk zijn, schijnen vreemd en worden van den eersten dag niet als klinkende munte aanveerd. Gemak, genot, mode, vreeze, ongeloovigheid, vooroordeel en laatlijdentheid hebben in alle verbeteringen nog een woordeke meê te spreken, en zij en laten niet altijd zoo goeds moeds de waarheid tot hare volle weerde gelden. Dat was zeker de grond van de gedachten van menigeen, bij het lezen van Kneipp's water- en gezondheidsleerboeken; alzoo zeker zal nog menigeen denken na dat hij in *Biekorf* mijne woorden gelezen heeft; alzoo hebbe ik zelve somtijds in den eersten gedacht over dingen die mij achterna geheel redelijk en goed schenen en die ik goed en deugdelijk bevonden hebbe. Dat moet menig geneesheer ondervonden hebben die in den beginne

Kneipp's werk bestudeerde en daarin las hoe dat, achter de wateraanwendingen nooit iemand en moest afgedroogd worden. Dat klonk aardig in de ooren van ons die de gewendte hadden van even op het nauwkeurig afdroogen te steunen en daar bijzonderlijk acht te doen op nemen.

(*'t Vervolgt*)

D[r] ALFONS DEPLA

Incipit quatuor Evangelium

DAT IS
De Heerlijke Heldensprake
die men pleegt den Heeliand te Heetene.

'**D**IT gedicht,' zegt *V.H. Vanden Hove*, in *Het Taalverbond*, *Antwerpen*, *H. Peeters*, 1853, bladzijde 9 en volgende, 'ten tyde van Karel-den-Grooten door eenen onbekende (misschien eenen Vlaming of eenen Westfaler), naar de aloude wyze der duitsche volkeren opgesteld, is alleszins merkweerdig en het hadde zonder twyfel eene welverdiende beroemdheid verworven, ware het vroeger bekend geweest.'...

'Een... duitsche schryver, Dr Vilmar, die den Hêliand bezonderlik bestudeerd heeft, noemt hem het voortreffelijkste, volmaakste en verhevenste, wat de christelike poezy aller volkeren en aller tyden voortgebracht heeft: een overheerlik gedicht, dat in enkelen deelen, schilderingen en trekken volkomen met de Homerische gezangen kan vergeleken worden'.

'Ik zal in een ander artikel... de redenen daarstellen die my doen vermoeden, dat het gedicht eerder in West-Vlaanderen of Zeeland dan in Westfalen moet verveerdigd zyn'.

Het beloofde schrijven, omtrent den oorsprong van den Heeliand, en is nooit verschenen.

De geleerden twisten ondertusschen over dit moeielijk vraagstuk, gelijk zij twisten over den geboortegrond van Homeros, en 't is al vele als men weet dat V.H. Vanden

Hove, ook een geleerde, redens had om te vermoeden dat de Heeliand eer in West-Vlanderen als ievers el zou gedicht geweest zijn.

In het hooger aangehaalde tijdschrift drukte V.H. Vanden Hove (1853, bll. 12-15), de '*Inleiding of Voorzang*' van den Heeliand, bedragende van reke 1 tot 53; verder (bll. 15-16) *Herodes koning der Joden*, bedragende van reke 53 tot 72; Dan (bll. 16-22) *De Bruiloft te Cana*, bedragende van reke 1994 tot 2087. In den jaargang 1854 (bll. 240-242) drukte Vanden Hove *Een onweder op zee*, bedragende van reke 2233 tot 2268.

Om die stukken uit den Heeliand den vlaamschen lezer lees- en verstaanbaar te maken, had V.H. Vanden Hove, bij de oorspronkelijke oud-Sassensche leze, eene, zoo gezeid, letterlijke vertalinge gevoegd; bij de Bruiloft te Cana, en de volgende stukken, voegde hij, benevens die letterlijke vertalinge, nog eene vertalinge in vrij en onberijmd vlaamsch.

Na het laatste stuk staat er: '(wordt voortgezet)'.

Dit '(wordt voortgezet)' is ongelukkiglijk onderbleven, immers op den 19sten November 1853 stierf de Heer Victor H. Delecourt (Vanden Hove, Namen 1806 † Brussel 1853) en de Heer Prudens Van Duyse dichtte op zijn graf (*Taalverbond*, 1853, bl. 213) als volgt:

.....
Aen 't heiligdom der dietsche tale
Heeft hij (de onsterfelijke Wale!)
Den drempelsteen stout aangebracht,
Den oudsten steen waarop 't mag prijken -
Den Hêliand: ja, grootsch verrijken
Wou hij daarmeê den talenschat.
Hij riep, verrukt om Jesus eere,
Na wien hij op een lichtspoor trad:
'Vervulle ik slechts die taek, o Heere,
En dan...' Hij zweeg, en boog en bad.

En, zie, voor hij die taek volbracht,
Vliegt *Delecourt* den Heiland nader.
Een engel voert hem op ten Vader.

Des christendoms uit onzen nacht.
O, wie die taek nu zal vervullen,
Wie 't grijs gedenkstuk gansch onthullen
En rijzen doen voor Nederland,
Zal hem als hoogen schutgeest vieren,
En zijne erkentelijke hand
Zal 't heilig graf met lauwren sieren,
Door d'ingeslapene eerst geplant.

O, zoo de Heiland nog op aerd
Gewandeld had, wij zouden mede
Hem toegesneld zijn met der bede:
'O Meester, lijderen zoo waerd,
Zie aen uw voeten ons gelegen:
De dood vliegt onzen vriende tegen;
Leg op dit dierbaer hoofd uw hand,
Geef hem terug aan onze omarming.
De mensch, door 't lange leed vermand,
Is overwaerdig dier ontferming:
Ook hij bemint ons Vaderland.'

Het Taalverbond bleef bestaan tot in 1855.

In dien tijde leefde en leerde de eerweerde Heer Alexis Joseph De Carne, geboren te Stavele, op den 11sten in Kerstmaand 1848, overleden te Rousselaere op den 16sten in Kerstmaand 1882. Waarschijnelijk was hem te Brugge *Het Taalverbond*, en de verdienstelijke waalsche Vlaming V. Hubrecht Vanden Hove, benevens de heerlijke heldensprake die men den Heeliand pleegt te heetene, bekend geworden.

Immers, leeraar zijnde in het kleen seminarie te Rousselaere (1872-1882), schreef de eerweerde Heer Alexis De Carne als volgt:

'Reeds over tijd van jaren heeft Vanden Hove (Delecourt) de tale van den Hêliand, volgens Schmellers uitgave, begonnen onderzoeken, en ondervonden dat er tusschen die tale en het vlaamsch (bezonderlijk het Westvlaamsch) vele verwantschap bestond.

Ik geloove dat hij gelijk had; spijtig is het ondertusschen dat Vanden Hove zijne studiën diesaangaande niet

en heeft kunnen tot den einde voeren, immers dat hij al te vroeg is komen te sterven. Hij overleed in 't jaar 1853, op den 19sten November. Sedert dien en wete ik niet dat er in ons land iemand grondige opzoekingen gedaan heeft wegens de betrekkingen die er bestaan tusschen de tale die in Vlaanderen nog leeft en het oude Saksensch of Dietsch dat in den Hêliand geschreven staat.

Ik heb dan gemeend dat wij ook behooren meê te doen, hier in Vlaanderen, en te trekken aan het zeel, waar reeds veel andere krachten aan gespannen staan in den vreemde'.

Alexis De Carne trok aan het zeel, en hij schreef eene verhandelinge 'Over de tale van den Hêliand'.

Die verhandelinge is onopgemaakt en ongedrukt gebleven.

Naast die verhandelinge bereidde de eerweerde Heer Alexis De Carne eene vlaamsche vertalinge van de heerlijke heldensprake, door den onbekenden dichter geheeten: *Incipit quatuor Evangelium*, en door Schmeller den Heeliand.

Die vertalinge van den Heeliand, bewrocht door den eerweerden Heer Alexis De Carne, bestaat, gedeeltelijk met der hand van hem zelven geschreven en in mijne bewarenisse gesteld, gedeeltelijk gedrukt in *Rond den Heerd.*

Om iedereen te laten oordeelen hoe de Heer Delecourt en de eerweerde Heer Alexis De Carne het aangeleid hebben om eene '*letterlijke*' vertalinge van den Heeliand te leveren, late ik hier de eerste rijmreken volgen van die vermaarde christelijke heldensprake, benevens de vertalinge van Heer V. Hubrecht Vande Hove, en die van den eerweerden Heer Alexis De Carne.

Eerst ende vooral nochtans achte ik het noodzakelijk dat de lezer een gedacht hebbe van den bouw der oudsassensche rijmreken.

De eerweerde Heer Alexis De Carne had daar eenige woorden over geschreven, die ik hier late drukken, zoo ze mij, eilaas erg geschonden, toegekomen zijn.

'....den dicht gesch..... van bij te kennen. Onze voorouders hebben hem gekend en, meene ik wel, gezongen.

't Is al zang dat er in zit, klinkende tale en wiegende mate.

Jammer is het waarlijk dat wij die galmende klinkers en volle tonen in onze hedendaagsche tale kwijt gerocht zijn: daar zat er kracht in en wonderlijke zoetvloeiendheid.

De versmate was in de stafrijmen ofte alliteratie, zoo men zegt. Ieder vers was gesneden in twee leden: in 't eerste lid sloegen dooreen twee woorden op malkaar, beginnende met eenen gelijkigen letter, in 't tweede lid was er altijd een letter, ten minste, die sloeg op den stafrijm van 't eerste lid.

De lettergrepen en waren niet nauwe geteld: ieder halfvers hadde er ten minsten twee doordragende, en daar schoven wat andere bij, voor vullinge.

Alzoo dichten moet een lastige arbeid geweest zijn, zou men peizen, en verdrietige eentonigheid baren!

't Ware mis.

De Hêliand is al van een stuk, maar hij vloeit zoo zoete en hij gaat zoo gemakkelijk zijnen gang, dat die stafrijmen daar gelijk van 's zelfs uitschieten en daar moeten komen'.

Om een beeld te hebben van zulk oud-Germaansch rijmwerk, lette men op de zeggenschap die aan 't hoofd van dit schrijven staat:

> De Heerlijke Heldensprake
> die men den Heeliand pleegt te Heetene.

De stafrijmende woorden zijn: *Heerlijke*, *Heldensprake*, *Heeliand*, *Heetene*, met de H-, H-, H-, H- krachtig uitgesproken.

Het woordeken *de* is een voorslag.

De woorden *die men den* en *pleegt te* zijn aanvullinge.

de Heerlyke Heldensprake is de eerste halfreke, met twee stafrijmen.

die men den Heeliand pleegt te Heetene is de andere halfreke, met nog twee stafrijmen.

Die twee halfreken grijpen in malkander, door den zin en door de stafrijmen, en blijven alzoo eene geheele zeggenschap, die gemakkelijk te onthouden is.

Die Stafrijmen zijn gelijk Stapsteenen, waarop men

Steunt met de Stemme, latende al dat daartusschen valt maar vluggelings en als in 't voorbijgaan uitgesproken.

Die eigenaardige schoonheden van dien ouden Heeliand en zijn maar waar te nemen door iemand die 't gedicht in zijne oorspronkelijke gedaante lezen kan, en daarom ben ik verwonderd dat noch Vanden Hove noch De Carne getracht en hebben zulk eene lezinge voor boekvaste en taalkundige Vlamingen mogelijk te maken, niet met eene min of meer letterlijke vertalinge, in hedendaagsch Vlaamsch, maar met eene hulpvertalinge, die woord voor woord tusschen de reken loopt, en alzoo Helpt om den Heeliand te lezen en te verstaan, zoo hij in 't oud-sassensch Dietsch

> ‘geZet, geZeid en geZongen wierd.’

Horkt nu naar den inzet en naar de eerste reken van de *Heerlijke Heldensprake* volgens de uitgave van *Moritz Heyne*, *Paderborn*, bij *Ferd. Schöning*, 1883:

> Manega wâron, the sia irô môd gespôn
> that sia begunnun word godes kûdhian,
> rekkean that girûni, that thie rîkeo Krist
> undar man-kunnea mârida gifrumida
> mid wordun endi mid werkun.

V.H. Vanden Hove vertaalt dat als volgt:

> Menige menschen waren welke hun gemoed aanporde
> dat zij begonnen Godes woord te verkondigen
> te vertellen de geheimenis dat de rijke Christ
> onder het menschdom vermaarde dingen verrichte
> med woorden en med werken.

De zelfste vijf reken en half luiden bij Alexis De Carne als volgt:

> Menige waren er door hunnen geest gedreven
> om te beginnen 't woord van God verkonden
> het mysterie uiteen te doen hoe dat de rijke kerst
> onder 't menschdom wonders heeft gepleegd
> met woorden en met werken.

Een derde vertaler, die geen ander opzet en heeft noch en wilt hebben 't en zij den lezer het oud-dietsch gedicht zelve te leeren verstaan, zou kunnen, *woord voor woord*, *reke voor reke*, de volgende hulpvertalinge leveren, met

besprek van ze naderhand, bij middel van aanteekeningen, den lezer Duidelijk ende Dietsch te maken:

> Menige waren die ze *h*are Moed *gespoen*
> dat ze beGonnen *word* Godes konden,
> Rekken dat geRuine, dat de Rijke kerst
> onder Man-kunne Maarde *gevroomde*
> med Worden ende med Werken.

Die ze hare moed gespoen. Nu zoude men zeggen: die door hunnen moed gespannen wierden; die het moedgespan, het hertgespan, den dwang, de begeerte gevoelden om te beginnen het woord Gods verkondigen. *Gespoen*, verleden tijd van *gespanen, gespoen, gespanen.* Vergelijkt ontspanen, *ontspoen*; verspanen *verspoen*; spanen, *spoen*, in de Jager's Archief, I. 400-402.

Moed. De Vlamingen gebruiken dat woord met zijnen ouden, lichamelijken zin van keelhoofd, krop, als zij zeggen, b.v.: ‘Zijn moed kwam vul en hij viel aan 't krijschen.’ Men spreekt ook van dien *moed*, dien *mood*, sassensch *môd*, als men zegt. Den *mood*, den *moed*, of, verkeerd genoeg, *de' moord* steken, *exspirare.*

The sia iro môd gespôn, dat ware dus zoovele als: die met eenen gespannen krop, mood, moed; die met een gespannen herte zaten, die verlangden om heb woord Gods te verkondigen.

Begonnen konden. Zoo zeggen de Vlamingen nog: *Begint* ne keer te zwijgene! En hij *begost* te vertellene. Gaat gij haast *beginnen* oppassen? Wilt gij *beginnen* voort te gane? *Begonnen konden* geldt hier zoo vele als: na lang zwijgen *eindelijk* spreken en verkondigen.

Rekken dat geruine is het zelfste, met andere woorden gezeid, zoo de Dichters plegen, als *woord Gods konden.*

Rekken beteekent hier iets dat *ineen* en toegevoud was *uiteen* doen: *pandere*, *exponere*, *explicare*, verhalen, uitleggen.

Rekken en heeft bij ons maar den stoffelijken zin meer; *uitleggen* heeft de twee zinnen: 1° den stoffelijken, b.v. de waschte uitleggen; 2° den verstandelijken, b.v. het mysterie van de menschwordinge Christi uitleggen,

Rekken, rekkiën draagt hier den tweeden zin, alsof men zeide: iets open doen, op het *rek* hangen, ten tooge stellen, *étaler.*

Dat geruine, ware, hedendaagscher wijze gezeid, *het geruine*; vergelijkt het *geloove*, het *geloof*, het *gekraai*, het *gewoel*, het *gepraat.*

Eertijds zeiden wij *de* vader, *de* moeder, *dat* kind, niet *het* kind.

Geruine, geruin is het eigen germaansch woord dat wij laten vallen hebben om het Grieksch-Latijnsch-Fransch woord *mysterie* ievers op te gaan schuimen.

De stam *my-* in 't Grieksch bediedt hetgene men hoort als er iemand met zijnen mond half toe, spreekt, vezelt; die die vezelinge ontvong hiet *mystês* in 't Grieksch, en 't gene gevezeld wierd was 't *mysterion.*

Van ons oud woord *ruinen*, dat De Bo opteekent en vertaalt door ‘mompelen, binnen 's monds spreken, vezelen,’ hadden de oude Sassen hun woord *girûni* (*himilisk, hêlag girûni*) gemaakt, dat *geheim*, (hemelsch, heilig geheim) beteekent. Hadden wij dat woord bewaard, het zou in 't Vlaamsch *geruine, geruin* geloden hebben.

De rijke kerst is de *rijke*, de machtige Christus. In onze oude boeken wordt God dikwijls de *rijke* God geheeten; zelfs bestaat er een geboortename *Rychot*, die uit de woorden *rijke* en *God* tsamen geloopen schijnt.

Man-kunne is de *kunne*, het geslachte der *mannen*, der menschen; *mankind* in 't engelsch.

Maarde, gevroomde, mârida in 't oud sassensch ware *maarde*, (ver*maarde* zake) bij ons; en eene *maarde vromen* ware zulk eene zake te wege, tot stand brengen. Dat de rijke kerst maarde gevroomde is dus zoo vele als dat de machtige heiland heldendaad, roemrijk werk bedreef. Men vergelijke 't woord *vromen* bij De Bo.

Med woorden ende med werken is iederen Vlaming verstaanbaar, zonder uitleg.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

HET schijnt dat het lichtbeeldwezen eenen grooten stap vooruit gedaan heeft. Wij en willen hier van de gewone lichtbeelden niet spreken die van dag tot dag gemeender worden, rapper uitgevoerd, volmaakter en bestendiger, neen, maar van de lichtbeeldkunste die niet alleenlijk en werkt met licht en schaduwe, wit en zwart, maar die te zelver tijde de verwe wedergeeft van het voorwerp.

De deskundigen immers zijn sedert lange jaren aan het zoeken om in hun lichtbeeld alles over te zetten dat het voorwerp kenmerkt, vooral de verwen of kleuren.

Tot hiertoe hadden veelvuldige, lange en verduldige pogingen iets verwezentlijkt, doch weinig genoeg.

Maar een geleerde, de Heer Lipprosann, komt bewijzen dat de zake doenlijk is, en zelfs dat men na eenige jaren omtrent voorzeker de verwen der voorwerpen zal kunnen in het lichtbeeld prenten, De sterke grondverwen als het rood, het blauw, het groen, heeft hij bijna volmaakt weten in zijn lichtbeeld te bekomen. Een papegaai met zijne schitterende verwen, zelfs eenen hulsteboom heeft hij met het enkel zonnelicht, op het glas geschilderd.

De geleerden hebben zijn werk bewonderd en bekennen dat hij op den waren weg is om eene der moeilijkste maar tevens ook der wonderbaarste uitvindingen te voltrekken van gansch deze eeuwe.

Als men inziet dat de lichtbeeldkunste maar in 1824 uitgevonden en wierd, mag men zeggen dat misschien geen ééne wetenschap ooit zoo dapper vooruit en ging, zulke nuttige en algemeene omwentelinge inbracht, en aanleidinge gaf tot zulke menigvuldige en hoogst belangrijke toepassingen. Het wedergeven der verwen zou misschien mogen aanzien worden als haar laatste voltooisel, en gij ziet hoe dichtebij het verwezentlijkt is.

VELE lieden beginnen sedert eenige jaren te vreezen dat de wereld verkoelt en 't en gebeurt niet zelden dat men zelfs van geleerden hoort die deze geloovenisse beginnen te aanveerden.

Die schoone, warme zomers van eertijds schijnen voor altijd verdwenen, even als die zoete winters; en men weet zelfs eenige vruchten te noemen die zelden of nooit meer en rijpen. Is de kracht der zonne verminderd, of is ons land meer naar het Noorden geschoven, of is geheel de wereldbol misschien uit zijn lood gesmeten en van de zonne verwijderd?

Noch 't eene noch 't andere, zeggen de deskundigen.

Op geheel den wereldbol blijft de warmte dooreen genomen altijd de zelfste, niemand die daar eenig verschil kan in ontdekken.

Maar het schijnt dat die warmte van de eene streke naar de andere verloopt, volgens wetten die nog niet gekend en zijn.

Uit de laatste ontdekkingen blijkt het dat Europa van 1862 tot 1878 eene middelmatige warmte gehad heeft die omtrent 0°,4 hooger stond als gewoonlijk; maar van 1879 tot heden is het dooreen nagenoeg 0°,3 kouder als naar gewoonte.

Noch dat en is in Belgenland alleene niet te bespeuren, maar door geheel Europa en namentlijk in al de landen die aan de middellandsche zee palen. Sedert omtrent de twaalf jaren heeft men bemerkt dat het in Zuid-Vrankrijk, Italiën, Spanjen en Algiers kouder is als vroeger en merkelijk meer regent. In Algiers geven de bronnen meer water en de lucht en is er zoo helder, zoo doorzichtig niet meer als eertijds.

Maar van eenen anderen kant zeggen de geleerden van Noord-America dat de warmte, bijzonderlijk op de oostkusten, sedert eenige jaren aangroeit. Hetgene Europa verliest is winste voor America en zeker wel ook voor andere landen.

Wij mogen dan hopen dat de warmte welhaast naar hier zal wederkeeren. Hoe het nu komt dat de warmte alzoo verloopt, dat en weten wij niet, en wij zullen het nog lange moeten aan de geleerden vragen, eer zij ons voldoende antwoorde zullen geven.

Doch, al en wisten wij maar hoevele jaren ieder tijdstip van warmte of van droogte waarschijnlijk meêgaan zal, het ware reeds vele, en dat zullen zij misschien vinden.

‘**O**P 't ende van de jaren 1300 was al 't kunstwerk te Parijs gedaan door Vlamingen. Jan van Brugge was de schilder van koning Karel V van Vrankrijk. Het schoonste graf dat in dien tijd te Sint Denijs gemaakt wierd is 't werk van Dries Beauneveu, eenen Vlaming. Te Dijon schilderden twintig Nederlanders den Moyses-put. O.L.V. met den gever wierd door Van Eyck geschilderd voor de hoofdkerke van Autun; ze staat nu te Parijs, in den Louvre. De zittens van Roanen zijn vlaamsch snijwerk. *Art bourguignon, école bourguignonne*, zoo de franschen zeggen, is miszeid, 't is *Vlaamsche* kunste, *Vlaamsche* schole, *in* Borgoenjen. Geen een kunstenaar onder al die bekend zijn, in die streke en in dien tijd, of hij was een Vlaming.’ Dit zei de Hoogweerde Heer kanonik Dehaisnes, te Rijssel, op de laatste vergaringe van de fransche Vlamingen.

[Nummer 14]

Kneipp en zijne geneeskunde

AARDIG klinkt het misschien ook, 't gene Kneipp onder andere over 't kleeden zegt, namentlijk dat hij lijnwaden onderkleêren voor warmer, gezonder en zuiverder houdt als wollene of flanellene. Maar Kneipp en staat hier wederom alleene niet met zijne beweringen, trouwens veel geneesheeren en wijze mannen zijn van zijn gedacht. De geleerden en zijn het op verre na niet 's eens over dat stuk; en aangaande dat bezonder slag van groef, dik, gekruist en luchtig lijnwaad, dat Kneipp aanprijst en goedvindt, en kan ik hem ook niet kwaadkeuren. Leest men hetgene Kneipp daarover schrijft in zijn werk: '*So sollt ihr leben*,' zoo moeten wij erkennen dat hij daar uitnemende deugdelijke redens geeft om zijne gedachten als waar te doen aanveerden.

De lezers weten dat pastor Kneipp geen groote bewonderaar en is van de hedendaagsche moden in het algemeene; ik zal hun seffens gaan bewijzen, uit eene zijner

voordrachten, dat hij een harde bevechter is van de hedendaagsche mode in zake van kleederdracht.

De eer- en minzame lezeressen van *Biekorf* en zullen het zeker niet al te bevallig vinden van mijnen 't wege dat ik de vrouwen en de jongvrouwen, in dit ons tijdschrift door Kneipp late over den hekel halen. Bij nader onderzoek zullen zij misschien toegeven dat het niet al onwaar en is 't gene in de volgende voordracht aangehaald wordt. Ten anderen deze voordracht van pastor Kneipp over de kleedije aanzie ik als eene van de eigenaardigste in hare ruwe luimigheid: en dat zal mij misschien half in de vrouwenoogen verontschuldigen.

‘Nu ziet men de kinders dikwijls baarbeens loopen, en tot aan de knie'n en dragen ze geen kleederen; men ziet ze drentelen lijk reigers door de bilken. Maar hun lijf is beladen met eenen geheelen klomp van allerhande kleêren, kanten, vellen, enz... men zou zeggen dat er vijf, zes vossesteerten gaan uitgroeien.

Doch 't en zijn de kleederen alleene niet die warmte geven, maar ook de lucht die er in en tusschen zit. Als de menschen te veel kleederen dragen en kan de uitwaseming niet geschieden gelijk het zijn moet. De vochtige stoffen droogen uit op het lijf en de gatjes van het vel geraken verstopt.

Maar het vrouwvolk, ja, ze en willen niet gelooven dat de buikgewanden daardoor gekrenkt geraken. En nochtans, hoevele honderden en komen er naar mij niet en zitten hun beklag te doen over hun lichaam en te kermen over gedane operaties. Nooit en hebbe ik een meiske gemoet dat eenvoudig gekleed ging en over iets dergelijks te klagen had.

Wij en mogen ook dat kussen niet vergeten daar het vrouwvolk nu achterwaards meê beladen loopt; sommigen dragen er twee of drie, al naar dat ze hunnen achterwagen leege of hooge willen opgebouwd zien; iederen keer dat ik zulk een aanwas voor mij zie, zeg ik in mijn eigen: Dat is toch een recht apenspel!

Ja, gij lacht daarmeê.

Vrouwvolk, horkt naar goeden raad en smijt die broei-

kassen weg: zij zuigen de lijfswarmte op, en zij houden het lichaam maar warm omtrent de zate alleene. Al het bloed stroomt daar naartoe en de andere deelen van het lichaam lijden erbij. Gij en kunt niet gelooven wat schadelijke gevolgen die verdraaidheden te wege brengen. Als gij zult moeten geopereerd worden, dan zult gij wel uwe gadinge voor zulke grillen kwijt geraken. Dus weg der meê, en neemt mijnen raad wel ter herten!

Ik moete ook nog iets over het onverstandige snoeren en spannen gewagen, opdat het vrouwvolk daarvan zijn bekomste zou krijgen. Gij, moeders, zult later eens rekeninge geven, omdat gij zoo uitzinnig waart uwe kinderen hen alzoo te laten spannen; uwe ziele zal pijn en smerte lijden als gij niet op en houdt van in dat stuk van hunne opvoeding te zondigen.

Hoe kan een meiske tot vollen wasdom geraken als het omtrent zijne borst zoo nauwe thoopegebonden en gespannen gaat? Waar de edelste leeftuigen zitten, waar het herte in rustelooze werkzaamheid het bloed tot in de uiterste deelen van het lichaam zendt; waar dat bloed, in zes seconden tijds, geheel zijnen loop, uit het herte, om het lijf en weer naar 't herte, moet volbracht hebben; daar worden die banden en die boeien aangeleid, die geheel dien ommedrift zullen tegenhouden en beletten.

En de gevolgen? Het bloed hapert en staat op eenige plaatsen en elders en wordt men geen meer geware. In een woord, de regelmatige ontwikkelinge van het jeugdig lichaam, het wel bedijgen van zijne leeftuigen, is geheel onmogelijk. O koste ik hier vijf honderd moeders bij mij roepen met ooren om te hooren en met verstand genoeg om dien toestand te verstaan en te beteren.

En als men aan dat volkske nu hunne dwaasheid doet verstaan, zij geven u gelijk en zij roepen met u: “Ja, 't is schrikkelijk om zien hoe het vrouwvolk gekleed gaat, het misbruik gaat te verre!” En die dat zeggen zijn zelve gespannen dat zij er bij blazen. Nog eergisteren heb ik eene vrouwe uit mijne spreekkamer gejaagd, die zoo hard gespannen was geweest dat zij er eene bulte van droeg.

Door die dwaze kleederdracht wordt het lijf, de buik

gekrenkt en onderhevig aan alle slag van smertelijke ziekten.

Maar zegt dat al aan de moeders! Zij en durven het aan hunne kinders niet overzeggen; zij hebben er hun meesterschap over verloren; zij worden ervan aanzien als oude dozen die geen verstand, bijzonderlijk geen van de mode meer en hebben.

Heb ik gelijk of ongelijk?

Ik hoor eenige vrouwlieden lachen; ik en weet niet of het kleedtje hun past, maar 't is achterna dat ze zullen kermen en kriepen; ja, te late dikwijls komen zij tot de overtuiginge dat zij dwaas en verkeerd geleefd hebben.

De vrouwen maken ook meest al hunne kleêren te nauwe om den hals, en ik ben dan gedwongen hun dat te verwijten als zij bij mij om raad komen. Het zelfste geldt voor arms en handen; onlangsleden, zoo kwam er een vrouwe naar mij met eene keten rond haren arm. Ik vroeg of zij eenen hond meêgebracht had. Zij keek mij verbluft aan noch en wist zij wat antwoorden. Ik wees naar haren arm en ik zei: Dat moet ge wegsmijten.

De handen moeten natuurlijk ook hun deel gekweld worden, en daarom sluit men ze in die nauwe handschoen. Nu, als iemand zijne handen niet eens zooveel verhard en heeft dat ze bloot de koude en de warmte kunnen verdragen, hij is er wel meê. Ik en hebbe tot den dag van vandage nooit geen handschoen noodig gehad'.

Vindt gij ook niet met pastor Kneipp, mijne beste lezers en lezeressen, dat er onder gezondheidsopzichten aan de kleederdracht nog wat te veranderen valt, en dat het niet noodig en is voor mij hier nog verdere bemerkingen bij te voegen?

Wij zullen liever eens het gedacht van Kneipp hooren over iets anders, dat ons van zeer naarbij aangaat, t.w. over eten en drinken.

Kneipp vindt dat de menschen te vele eten en te vele drinken; en ook, dat zij te vele eten dat hun niet en past, te vele drinken dat hun schadelijk of min voordeelig is.

Wij zijn het zeker allen 's eens om den banvloek uit te spreken over den geniver, die plage der dorpen, zoo ze

door onzen grooten Conscience in eenen zijner romans gescholden wordt. Wij weten dat hij onder de menschen schrikkelijke en onherstelbare rampen te wege gebracht heeft en nog dagelijks brengt.

Maar zou ik, zelfs onder mijne verstandige lezers, nog den eigensten bijval genieten, als wanneer de geniver, met een schoonder kleedtje gekleed, als cognac, bitteren, schiedam, kummel, chartreuse, enz..... voor onze oogen komt?

Ik en durf hier bijna het bier en den wijn niet te berde brengen, - die nochtans ook redelijk ongenadig afgezweept worden door pastor Kneipp, - uit vreeze van al de lezers tegen mij te hebben.

Kneipp nochtans doet ons zonder schromen uiteen dat de mensch met bier en wijn gestadig vergif drinkt en alzoo zijn eigen zelven, al is het ook langzamerhand, vergeeft.

Ik weet wel dat velen zulks niet en zullen aanveerden. Men zegt: Een glas goed bier, een ruimer goede wijn en kan geen kwaad; maar, is men altijd zeker van goed bier te drinken? En is men in onzen tijd wel eens half zeker van goeden, overvalschten wijn over tafel te zien komen?

Neemt zelve aan dat een glas bier, een ruimer wijn, op tijd en met mate gedronken, aan niemand geen kwaad en veroorzaken; zouden wij zoo gerust het zelfste mogen beloven aan deze die dagelijks, niet een, maar tien, twintig glazen bier drinken; die dagelijks of in vele omstandigheden, niet twee ruimers, maar twee- drie flesschen wijn of meer nog veroorbaren?

Moet ik van cozijntjes en andere overkomste spreken, die ondertusschen het gevolg zijn van een schuimend wijngelage; en moet ik van brouwers, van brouwers-knechten, en van andere biervliegen spreken, die dikwijls zoo ellendig zijn, en van langdurige, slepende ziekten vergaan?

Moeten wij Kneipp ook geheel en gansch ongelijk geven als hij kaffij als ongezonden drank verwerpt?

Natuurlijk en zal Kneipp aan niemand doen gelooven dat de kaffij de andere spijzen uit de mage meêsleept en

de vrucht van het ingenomen voedsel wegneemt. Hij en zal ook aan niemand kunnen doen gelooven dat kaffij bij den grooten hoop der menschen de eenige oorzaak is van zenuwachtigheid en bloedarmoede.

Maar is er daar eigentlijk in den grond niets van, en moet de kaffij ook voor zijn deel de schuld niet dragen van het vervallen en verkranken van vele menschen? En kan het niet zijn dat het gestadig, aanhoudend gebruik van dien drank, die een zenuw- en hertvergif bevat, op het einde bij vele menschen eene verzwakkinge van het lichaamsgestel veroorzaakt?

Ik en zou niet durven houden staan dat alle menschen kwaad hebben van een goe potje kaffij, integendeel; maar hetgeen ik vrijelijk mag zeggen, 't is dat het derven van kaffij nog nooit iemand kwaad gedaan en heeft, en dat er vele menschen zijn, en overtijd nog meer waren, die nooit geenen druppel kaffij over hunne lippen en hadden, en die nochtans, voor gezondheid en sterken lichaamsbouw, wel tegen den meesten hoop onzer kaffijdrinkers zouden kunnen opkomen.

(*'t Slot volgt*)

Dr ALFONS DEPLA

Glycine

BEREUKWERKT en berijkdomd
door uw geurig rankgewas,
vol blauw halfwitte blommen
en vol blâren, groene als gras,
is 't 's zomers mij onzeglijk
hoe 't mij deugd doet u te zien,
bezocht van de edele zonne en
van de nooit vernoegde biën.
Des avonds, als 't al stille is
en de vogels slapen gaan,
daar zou 'k eene ure droomend
blijven en u wakend staan;

dan zwelge ik in mijn' longeren
uw' zoo fijn gekruide locht,
en ééne is ons de zoetheid
van den zelfsten asemtocht;
des nuchtens geeft de zonne, eer
ze al heur' krachten daveren doet,
u, luchtige glycine, en
mij den eersten morgengroet;
en 's middags ben ik blij nog
in 't geheugen van de pracht
des morgens, en in 't langen
naar de zoetheid van den nacht.

Te Kortrijk, den 26sten van Meimaand 1892.

GUIDO GEZELLE

Van 't Vrijbusch en van de Buschkanters
Hoe ze huizen bouwden in 't Vrijbusch

DE bouwtrant van de buschkanters is nu nog al wonder, maar voortijds was hij nog veel eigenaardiger.

Van zoo de zate gekozen was voor 't huizeken, ging men eiken boomkens van bekwame dikte uit het woud halen, en men begon allichte te bouwen. De gaten van die eikskens wierden afgezaagd, en tot eene gemetene diepte in den grond gedolven. Men plantte er gemeenelijk viere rechthoeks, of zesse langwerpig rechthoeks, volgens de grootte van 't huis te wege. Die gaten bleven eenen voet, tot eenen voet en half, boven den grond uitsteken; de boomstammen wierden wat effen en vierhoekte gekapt en op de gaten geleid, de einden wierden ineengevoegd en met tappen aan de gaten vastegespijkerd. Deze dwersboomen noemen zij de *grondzullen.* De ruimten die daar onder en tusschen de gaten waren, wierden met gersfakken opgevuld, en dat noemen zij de *vervoetinge.*

In de *grondzullen*, op eenen voet en half afstand of daaromtrent, sloeg men lange staken of stijlen, op dewelke er al boven andere dwersboomkens geleid wierden

en deze waren de *bovenzullen.* Tusschen de stijlen wist men sporten in te lasschen. Als wanneer nu geheel het geraamte van 't huis alzoo gereed was, dan namen de buschkanters stroo, maakten het nat met water en slijk, draaiden het in dikke touwen, en vlochten het over end weêre tusschen de sporten. Geheel dat gestel wierd dan beplakt met moortel van dunne klijte, effen gestreken en sierlijk met kalk gewit. Het plakken van die wanden, dat noemden zij *kattejongen.*

Tusschen twee van de middelstijlen zat er een raam met negen kleene ruitjes; dat was voldoende om geheel hun huis te verlichten, dat maar eene eenige plekke en hadde. De voordeure hong tusschen een van de vier hoekstaanders en den laatsten stijl, tenden het huis, 't is te zeggen ten versten mogelijk van den heerd. Die deure was zoodanig leege van steke, dat een mensch van middelmatige gestalte geweldig moeste stuipen om er binnen te geraken; anders stook hij zijn hoofd, dat hij keeroogde. De deure lei open in twee keers. Men had eene halve deure en eene bovendeure, die twee houten klinken toehielden. De bovenste deure ging open met een klinksnoer en de halve deure moest men van buiten open doen, met er over te reeken en de klinke op te heffen.

De buschkanters zochten de warmte en zij hadden de middagzonne lief; en 't komt alzoo dat al hunne huizekens, met raam en deure, of met den openen, in den zuiden kijken.

De bovenzullen wierden al drie kanten met schuinsloopende staken beleid en tot kappen samengevoegd. Dit geraamte wierd in vroeger tijden ongetwijfeld met bramen, loovers, houtbusschen, brom en diergelijk gewas bedekt. Later, gelijk nu nog, gebruikte men roggen stroo, dat, met wissen, tusschen latten en bandroên, vaste gebonden zit. Dek- en veurstpannen waren daar, gelijk nu nog, ten grooten deele, onbekend. Om de vleugels van 't dak te gare te doen houden, wierd de veurst met slijk beleid, waarin men Sint Janskruid (*sedum telephium*) liet wortel schieten. Op het dak boven de deure stond er gemeenelijk een hut donderbare (*sempervivum tectorum*)

om tegen 't hemelsch vier en den donder bevrijd te zijn.

Aan de huizekens wier dak al drie kanten nederschoot waren er zeer breede euzingen, zoodanig dat er daar veel gerief, loovers, hout, bezemgoed, enz. kon onder en in 't drooge zitten, en dat men er binst den regen rond kon gaan, zonder eenen druppel natte te vangen.

De vierde zijde van 't huis, gemeenelijk al den Oosten, was gevelwijs opgetrokken. 't Was langs daar dat de heerdstêe was. In 't midden van dien gevel was er een stijl of twee uitgespaard, maar daar waar de veuster moeste zijn, was er in de oudste hutten een rechtstaande driehoek, gemaakt van gersfakken en klijteerde, die zeer vroeg vervan- wierden door veldsteenen, keien, of zoo iets. In stede van eene schouwe hadde men eene openinge in het dak, om den rook uit te laten.

Zulk een huis noemde men, en noemt men nu nog, een huis van plak en stak.

Bij de deure lag er een putje, waar de onreinigheden ingedaan en vergaard wierden; en niet verre van daar was er een waterkuil, ten dienste van 't huisgezin; dikwijls ook stond er in den omtrek een wilde pruimelare. Dat was geheel de hofplekke, en geheel 't gedoen was omringd met eene hage van *carpinus betulus* of helzentril, zoo zij dat heeten.

Zoodanig was het uitwendige van de vroegst bekende woningen der oudste buschkanters. In 't begin van de jaren 1880 hebben wij er nog verscheidene weten staan; huizen met oude vervoetinge kan men insgelijks nog zien. Toch zoude het moeilijk zijn om nu nog van die geheele eigenaardige oude huttekens te vinden, want in velen is er hier of daar eene verbeteringe bij gekomen, alhoewel zij, voor de groote trekken, nog aan de oude gelijkende zijn.

De eerste verbeteringe van die bouwkunde is in de kave gekomen, want het oude stelsel was gevaarlijk voor den brand, en zeer ongemakkelijk voor den rook. Nevens de bovenzulle van den gevel lei men op eenigen afstand eene tweede zulle en de plekke er tusschen was de wijdde van de kave. Op ieder eene dier zullen stelden zij nu twee

lange staken die boven het dak uit keken, en die de vier hoeken van den rookgang uitmieken. Van boven stonden zij nauwe en van onder wijd uiteen. Geheel dit gevaarte wierd met stokken en wissen beslegen en al buiten en binnen met klijtmoortel bestreken.

Aan die tweede bovenzulle wierd een berd genageld, en dat berd diende tot kaveboord.

Welhaast wierd de vervoetinge in steen gezet; de gevel en de kave volgden, en in menig huis wierd er ook een zolder geleid.

Het meeste getal der huizen van de buschkanters zijn nu nog op die wijze gebouwd.

Ge kunt ze nog zien op geheel het Vrijbusch, maar nievers en zijn ze talrijker als op *ter Herst.*

Wanneer gij al den eerdeweg van Staden naar Clercken gaat, dan vindt gij, omtrent halfwege, het zuideinde van den heuvelrugge daaraf hooger sprake was. Een windmolen steekt zijne hekkens uit boven het gehuchte, en eene herberge op wier gevel '*Ter eêst*' te lezen staat, doet u konde dat gij wel te uwer bestemminge zijt.

Daar de breede eerdeweg *Ter herst* in twee bijna gelijkige deelen splijt, en op den kant van den heuvel loopt, kunt gij alles gemakkelijk in oogschouw nemen.

Langs de hellingen van de hoogte, al weêrkanten van de bane ziet gij voor uwe voeten, leeger en leeger heên, een honderd huizekens of twee, dichte bijeen geschaard staan, en onwillekeurig valt het gedacht op de tenten daar Gods volk onder te wonen plag.

Weinig of geene van die huizekens en staan langs den breeden weg, ze zijn op eenige boogscheuten ervan, waar hier waar daar, te landewaards in gezaaid.

Zij en staan in geene lange reken aaneen geschakeld; integendeel, ieder hutteken staat alleene op eene langwerpige schroô land gebouwd. 't Zijn al een-, weinig of bijna geen tweewoonsten: dat volk immers is voor den vrijdom bij zijnen eigenen heerd.

Smalle voetwegels doorsnijden den grond in veelvuldige richtingen. Ieder huisgezin heeft er twee- drie, om op het land, bij de gebuurs en verder op in de strate te

geraken. Al die wegelkens loopen rechthoeks langs den boord van hun land. Is 't dat gij de vriend van de inwoners zijt, dan moogt gij, in het gaan of het keeren, den hoek afsnijden, of ten hoeke gaan, zoo zij dat noemen, anders moet gij den gewonen elleboge van den wegel volgen.

('*t Vervolgt*)
A.B. en C.D.

Van den brugschen kunstzanger zeer Eerweerden Heer Jan Cordier

DE kunstzin van 't oude Vlanderen staat de wereld door bekend, toch zijn er vele zijner roemrijke zonen wier namen bij het nageslacht niet genoeg geweten noch vereerd en zijn.

Jan Cordier is een van die vergetene mannen, die de vlaamsche zangkunde in vreemde landen verspreidde en deed bewonderen. Ridder L. de Burbure, in 't werk *Biographie nationale*, IVde boekdeel, halfzijde 392, spreekt van hem en zegt onder andere dingen:

'Jan Cordier is een van die menigte vlaamsche zangers en toonzetters, die in Italien de wetenschap van den bijzang[1] gingen verspreiden, eene kunste die onze landgenooten Dufay, Okegem, Binchois en Tinctoris reeds tot eene hooge volmaaktheid doen stijgen hadden. Hij schitterde bovenmate uit in de zangkunde, en de Heer Bernardino Corio, een geschiedkundige van Milanen, bewijst hoe hooge deze kunstenaar bij zijne tijdgenooten in eere stond, daar hij beweert dat de hertog van Milanen, Galeas Sforce, die van 1466 tot 1476 bestierde, aan onzen Bruggeling een inkomen verleende van honderd ducaten te maande.'

Op dit uittreksel volgen eenige onvolledige aanteeke-

(1) *Bijzang*, dat heet in 't fransch *déchant*, *discantus* in 't latijn, en beteekende oorspronkelijk een tweede gezang, tweede stemme of bijzang. Het woord *contra-punctum* had de zelfste beteekenisse. Na dien wierden deze namen gegeven niet aan een deel, maar aan geheel het gezang en later zelve aan alle gezang van verschillige stemmen.

ningen, die somtijds bij gebrek aan oorkonden niet in alles met de waarheid overeen en stemmen.

De Heer E. Vander Straeten, in *La musique aux Pays Bas* enz. IIIde boekdeel blz. 191 tot 193, zoekt met alle neerstigheid, den levensloop van Jan Cordier vaste te stellen, maar zijn verhaal is nog al duister en onvolledig.

De oorkonden van de oude St. Donaaskerke (*Acta capitularia sancti Donatiani*) die te Brugge in 't bisdom bewaard liggen, volledigen en wijzigen ten deele de opgaven dier twee voornoemde geschiedkundigen.

Als wanneer men alles te gare smelt, dan zoude men den levensloop van Jan Cordier volgender wijze kunnen opvatten:

Jan Cordier is Bruggeling, van geboorte, volgens de getuigenisse van den heer Vander Straeten.

Hij begon zijne loopbane van zanger in de pauzelijke capelle, omtrent het jaar 1472. Volgens Fornari immers, staat zijn name aldaar gebeiteld op eenen gedenksteen, nevens dezen van Josquin Deprès, ook een kunstzanger.

De hertog van Milanen, Galeas Sforce, belastte in 1474, zijnen zanger Gaspar Van Weerbeke met eene zendinge van vertrouwen en kunstzin. Hij zond hem naar Picardenland en Vlanderen, om voor zijn hof eene menigte zangers aan te werven. Jan Cordier was een der kunstenaars op wien zijn keus viel. Jan trad dan ook in 1475 in den dienst van den hertog.

Ten jare 1480 en 1482, en misschien al vroeger, was onze kunstenaar lid der zangerschap van den aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk. Deze vorst, als voogd en beschermer van zijnen jongen zone Philips den Schoone, opperheere van Belgenland, hadde de macht om al de winstweerdigheden van 't capitel van Sint Gommarus te Lier uit te deelen. 't Is zonder twijfel tot belooninge van zijnen beroemden zanger, dat Maximiliaan een kanoniksambt te Lier aan Jan Cordier toestond.

In 1482 was onze kunstzanger door ziekte belet naar gewoonte dienst te doen in de capelle van den aartshertog, en dit naar alle waarschijnelijkheid deed hem op weggaan denken.

Toen Jan Cordier te Brugge wederkeerde, was hij al kanonik van St. Walburga kerke te Veurne. Hij verwisselde deze weerdigheid met Jooris de la Bricque, tegen het 26ste kanoniksambt van Sint Donaas. De vergunschap, door den Proost opgesteld, dagteekent van den 30sten in Zomermaand 1483.

De zeer eerweerde Heeren van Sint Donaas toonden t' allen tijde eenen grooten eerbied en eene diepe achtinge voor hunnen ambtgenoot. Immers zijn verblijf was zeer vereerend voor Sint Donaas, en hij strekte tot roem niet alleen aan het gezang der gemeenzaamheid maar bovenal nog aan de kunste van den bijzang. 't Is alzoo dat zij hem ontsloegen van eenen last die gemeenlijk op de nieuwe kanoniken woeg. Het was eene gewoonte en een plicht der zeer Eerweerde Heeren, het inkomen van hun eerste jaar aan 't kerkbestier af te staan. Cordier wierd, bij buitengewone uitzonderinge, van die schuld ontslegen, en mochte dat geld voor eigen gebruik bezigen.

Alzoo nog mocht Cordier de rechten die aan 't verblijf eigen zijn, genieten, alhoewel hij het op den gestelden tijd, dat is binst de weke die op sint Pieters dag volgt, niet komen vragen en was.

De oude zanger van Roomen en Milanen had eenen bijzonderen trek naar Italien.

Inderdaad, ten jare 1487 vroeg hij de toelatinge om naar Milanen te reizen, en hij kreeg een verlof van drie vier maanden, en van meer nog als 't nood deed.

Eene getuigenisse van dien tijd, die Ambros aanhaalt, stelt Jan Cordier aan 't hoofd der zangers in de capelle des hertogen van Milanen.

Hij hadde waarschijnlijk voor reisgezel J. Hobrecht, ook eenen zeer vermaarden zanger van Sint Donaas. In allen gevalle zijn die twee kunstzangers langs Holland te gare wedergekeerd, aangezien zij ter zelver tijde in Berg op-Zoom te vinden zijn. De wethouders dier stad schonken den eerewijn aan onzen brugschen kunstenaar.

Later ging Jan Cordier nog bedevaarden naar 't graf der apostelen, en binderwijle trekt hij geheel zijn inkomen, alhoewel hij te Brugge niet en verbleef.

Eindelinge moet hij eene tweede reize naar Milanen doen, tegen zijnen wille en dank. Nogmaals krijgt hij de toelatinge omdat hij altijd gereed is en was om de kerke ten dienste te staan 't zij door 't gezang 't zij anderzins. In Herfstmaand van 't jaar 1496 kreeg hij een vrijgeleide om in Vlanderen weder te keeren.

Ten jare 1499 wierd Cordier door eene kwale overvallen die hem ten grave sleepte. Hij stierf te Brugge op den 28sten in Herfstmaand 't jaar 1501.

Volgens zijne begeerte wierd Jan Cordier begraven in den beuk van Sint Donaaskerke, nevens den autaar van Sint Jan den Dooper, die naar alle waarschijnlijkheid zijn schutsheilige was.

In den wand metste men eenen steen, die met koper ingeleid, met een tafereel en een grafschrift voorzien was, en die alzoo het aandenken van den beroemden zanger bewaarde[1].

't Is waar, H.E. Vander Straeten meent dat de zeer Eerweerde Heer J. Cordier maar in 1517 en stierf. Deze meeninge en heeft geenen goeden stand, want zij steunt alleenlijk op de volgende aanhalinge, die getrokken is uit den rekeningboek van Sint Jans Capelle te Brugge:

Pro obitu Domini Jo Cordier canonici... XX iiij gr.

't Is immers duidelijk dat er hier van niets anders als van een jaargetijde sprake en is, hetgene dan ook het jaar der dood niet en kan vaststellen. In de oorkonden van Sint Donaas, wordt de dag van 't afsterven stellig en nauwkeurig aangeteekend.

C.D.

Mingelmaren

HOE meent gij dat het volk van Indiën den name uitspreekt van den machtigen stroom dien wij altijd op zijn fransch hoorden *Gange* noemen? Dat volk zegt geheel eenvoudiglijk gelijk wij zeggen als wij ons vlaamsch woord ‘gange’ noemen, sprekende van de gangen, hechten of hengsels eener deure.

Zoo schreef ons een zendeling van die streken.

(1) Ziet J. Gailliard. *Inscriptions funéraires etc. Église de Saint-Donat* bl. 118.

F*LANDRE de Médoc. - Nader bescheed.* - Op bladzijde 14 van 't loopende jaar wordt er in 'Biekorf' gevraagd, wie er nader bescheed weet over *Flandre de Médoc*, en hoe het komt dat er, niet verre van die streke, twee dorpen zijn die den name van *Bruges* dragen.

Ziethier wat ik daarover gevonden hebbe.

Het volgende in vlaamsche tale overgesteld staat te lezen in '*Histoire des temps modernes depuis* 1453 *jusqu'à* 1789 *par Duruy*, 3de uitgave, te Parijs bij Hachette en A^{n}. 1867.

'Eindelinge in 1601..... bevoordeeligde Sully (die landschepen was van Vrankrijk onder Hendrik IV) het droogleggen der draslanden. Alle grond dien men op het water won was vrijerve, 't is te zeggen, was vrij van belastingen. Alsdan kwam er een geheel geweste van Medoc tot stand, dat *klein Vlanderen* heette, uit reden der menigvuldige Vlamingen die er de werken uitvoerden, onder 't bestier van den Brabander Bradley, den *baas der dijken.*(1)

Zouden het geene van die vlaamsche werklieden zijn, die gindsche streke naar hun gedacht vindende, hunne woonstede aldaar gesticht, en de vlaamsche namen gegeven hebben?

Volgens mij en is er geen twijfel aan.

Em. V.

ALS onze Fransche gazetschrijvers tenden raad zijn en geen weg en weten met hunne Vlaamsche gedachten, om ze in 't Fransch behoorlijk uit te drukken, dan en zijn ze niet vijs van ievers een Vlaamsch woord of twee.

Zoo drukte *Le Patriote*, op den 21sten Meie 1892: '*Toutes les manipulations de candidatures à huis clos, les Flamands les caractérisent à l'aide d'un mot pittoresque:* Konkelfoes.'

Ondertusschen is *Konkelfoes* (z. Jacob Grimm's woordenboek) niet alleen in *West-Vlanderen, Brabant, Antwerpen, Noord-Brabant, Holland*, maar ook in *Duitschland*, en tot in *Zweden* toe bekend.

Te Kortrijk lapt men er nog eene *l* bij, en men zegt *Konkelfloezen.*

'**I**S 't dat gij niet en betaalt,' zei een Heerschap tegen eenen boer, 'ik ga u buiten smijten'!

'Buiten *smijten*, Mijnheere, e', de beesten worden *gedreven*'!

(1) ..... Enfin, en 1601, Sully..... favorisa le desséchement des marais. Toute terre conquise sur les eaux devint terre noble, c'est-à-dire, nou taillable. On vit se former ainsi tout un canton du Médoc appelé *Petite Flandre*, à cause du grand nombre d'ouvriers flamands qui furent chargés de ces travaux sous la direction du Brabançon Bradley, le *maître des digues.....*

EEN potjen in de Mei
is beter als een ei,
een potjen in de maarte
is beter als een' taarte.

De oude vrouwe die mij dat zei, hield staan dat er hier sprake is van een vierpotje.

Eertijds en wierd de weerde van zaken niet geschat met ze te vergelijken tegen 't geld, dat onbekend was, maar wel tegen ware, bij voorbeeld tegen eiers. Dus zegt men nog: Men kan niet veel goeds koopen, om een ei; hij zal 't met een windei betalen; iets krijgen om nen appel en een ei; enz. ‘Beter als een taarte’ is, in den zin van 't volk, ‘beter als veel eiers’; immers, men moet om een ei geen vla, met een schuimwoord gezeid, geen taarte bederven.

WIJ hebben van den eerweerden Heer Wallays, van Leffinghe, Geloofsbode in Sina, eenen Maleischen katechismus ontvangen, die gedrukt wierd in 't weezenhuis, te Poelo Pinang, in 't jaar ons Heeren 1862.

Het boekske heet in 't Maleisch: *Pengajaren Messehi terpendek.*

Dat is in 't Vlaamsch: *Kortbegrijp Messiascher* (christelijker) *leeringe.*

Dat boeksken wierd gemaakt door mijn Hoogweerdigsten Heer Doctor Boucho, Bisschop van Atala, apostolijken stedehouder in het Maleische Schiereiland.

‘**D**E verkooper verklaart zich bij deze te *ontuiten, ontgoeden* en *onterven*, en daarin bij deze te *goeden*, *vesten* en *erven* den kooper die dit aanveerdt’.

Dus in eene oorkonde van den oorkondzetter, Heer De Brouckere, geteekend te Rousselaere, op den 16sten in Lentemaand 1830.

WEET-ge hoe de lieden te Sint-Niklaas eenen boteram heeten, die bestaat uit eene sneê roggen- en eene sneê terwen brood?

Zulk eene boteram heeten ze eenen *preêkheere*, immers hij is wit en zwart.

Te Moerbeke zeggen ze dat 't een *engelke* met een *duivelken* is.

[Nummer 15]

Kneipp en zijne geneeskunde

KNEIPP weet ook nog het een en het ander dat te verbeteren ware aan ons eten.

't En zijn maar weinig vijanden van den lekkeren kost: dat ligt in de menschelijke nature: men eet daar vele waar 't gelage smakelijk gereed gedaan is. 't Spreekt van 's zelfs dat er in evenredigheid gedronken wordt, en 't gebeurt dan somtijds dat hoofd en mage 's anderendaags weêrspannig zijn: de oorzake is licht te raden en te vele is te vele.

Kneipp en is voor zulk geen fijne maaltijden; hij is er nog te meer tegen omdat ze, zoo 't vele gebeurt in onze dagen, te dikwijls herhaald worden.

Hij meent dat wij bij zulke maaltijden onze magen overlasten door het veel eten en drinken, dat wij ze verheeten en verbranden door de vele bijtende en prikkelende toespijzen, die aan de gerechten hunne bijzondere aangename hongerverwekkende smake verleenen. Hij vindt dat de zenuwen en het herte ook hun deel van de schade meêkrijgen en alzoo al veel kanten benadeeligd worden.

Gij zult waarschijnlijk in uw eigen zeggen: God en heeft die geurende, smakelijke waren voor de ganzen niet gemaakt; en, aangezien alles op de wereld het menschdom ten dienste staat, moeten deze gewassen ook den mensche dienstig zijn. Ik moet u daarin gelijk geven, is 't dat er van die waren een deugdelijk gebruik gemaakt wordt. Maar zouden wij wel kunnen goed doen dat er hierin niet geheel dikwijls buiten de schreve geloopen en wordt? En hebben wij achter zulke blijdagen niet hooren zeggen van velen: ik verlange om weer aan mijnen eenvoudigen alledaagschen kost te geraken?

Ik en ga zoo verre niet als Kneipp, met te beweren dat gij, om kloek en gezond te blijven, u zoudt moeten aan zijne vermaarde *krachtsoepe* zetten, dat is *bouillon*, melk of water met geroost of gedroogd en gebrijzeld roggen of tarwen brood erin. Menigen zouden er nochtans deugd van hebben. Het brood dat Kneipp voor zijne krachtsoepe bezigt is van ongezicht meel gebakken. Hij aanziet het ongezicht brood als smakelijker, gezonder en kloeker als het fijn brood, en daarin heeft hij ook gelijk; niet, zoo hij het peist en zegt, omdat het gruis het kloekste deel van het graan is, - het is bewezen dat het gruis door den mensch niet eens verteerd en wordt, - maar om menigvuldige andere redens.

Moest ik daarbij voegen dat Kneipp voor regelmatige maaltijden is, tegen het vele en haastig eten, tegen het drinken binst de maaltijd, zoo zou ik in 't korte bescheid geven over eenige zijner andere gedachten nopens onze eetwijze.

En beeldt u algelijk niet in, beste lezers, dat ik u zou willen aanzetten om uwen gewonen kost voor het Kneippeten te laten varen; in geender wijze: al wat ik gelezen hebbe in Kneipps boeken, al dat ik gehoord en vernomen hebbe van zieke en gezonde lieden die te Wörishofen verbleven en daar aan Kneipptafels gespezen wierden, moet mij doen gelooven en aanveerden dat die kost voor vlaamsche magen niet altijd te prijzen en valt.

Wij en moeten ook niet overdrijven en blindelinge nadoen 't gene ons van elders als goedgekeurd toekomt; 't

zal al wel zijn als wij Kneipps goede voorschriften en raden op ons eigen vlaamsch eten toepassen; wij zullen er alzoo nog altijd redelijk vele aan te wijzigen en te verbeteren vinden.

Het schieten aleventwel nog vele hoofdstukken van Kneipps gezondheidsleerboeken over, die hier niet te berde en kwamen; en, wille ik daarmeê niet bewijzen dat zij koekegoed zijn, zoo wil ik nog veel min beteekenen dat Kneipps gedachten slecht zijn en verwezen moeten worden. De zaken die ik oversla zijn in 't algemeene meer gekend en geweten, en de verstandige lezers zullen zonder verderen uitleg daar zeker wel zelve hunnen honing uit halen.

***

Er zijn vele menschen die de boeken van Kneipp gelezen en schoone gevonden hebben, die Kneipp, voor zoovele zij er kunnen over oordeelen, om zeggens geheel en gansch gelijk geven. Ik heb al gezeid wat mijne meeninge was over de toekomste zijner wateraanwendingen: dat wat goed is zal door de verstandige geneesheeren aangeleerd en toegepast worden; de waterschuwe lieden zullen er misschien door bekeerd geraken en min tegenstand bieden als wij, doctors, het geradig vinden hunne ziekte bij middel van het water te verjagen.

Kneipp's andere boeken zullen, vrees ik, bij den grooten hoop der menschen weinig bate doen. 't Kan wel gebeuren dat wij er nog al vinden die eenen tijd lang zullen barvoets loopen, koude baden nemen, enz..... dat is nu trouwens de groote nieuwigheid, en nieuwe meskes snijden wel; maar laat de nieuwte af zijn en de goede voornemens zullen allichte vergeten worden.

Hier en daar zal men ook ouders en meesters vinden die nut en voordeel trekken uit de deugende lessen van pastor Kneipp en die hunne kinders en onderhoorigen langs nieuwe en betere wegen zullen geleiden.

Sommige lieden zullen eenige van Kneipp's verbeteringen op hen zelven toepassen en alzoo voor lichaam en geest eenen beteren plooi nemen.

Maar nog meer dingen zullen hunnen ouden gang gaan: de menschen zullen voort te wel, te vele en te smakelijk

eten, als zij er de gelegentheid toe hebben; de moederkes, mitsgaders vele andere liefhebbers, en zullen hun potje troost, den geurigen Moka, voor het gezondheidsmout- of den eekelkaffij niet willen van kante zetten; en de gezapige huisvaders zullen nog wel eens aan tafel of ter herberge ongezapige wijngelagen doen en Jan Geerstegraan zal hun een trouwe vriend blijven.

Het ware eene zottigheid te durven vermoeden dat zelfs de onmenschelijkste moden, als zij van Parijs komen, door pastor Kneipp zijne schoonste en overtuigendste woorden zouden kunnen gevaar loopen van niet aanveerd te zijn.

Ik denke dat het geene zottigheid en is te verhopen dat de verstandige lezers van Biekorf nut en voordeel zullen getrokken hebben uit de lezinge van Kneipp's verhalen. Dat wensche ik uit der herten en zegge hun bij dezen eenen genegen- en minzamen ‘tot wederziens’.

D[r] ALFONS DEPLA

Het Minnewater

HET *Minnewater* van Brugge is het *ymeene* water volgens het schrijven van M. Gilliodts-Van Severen, in zijnen kostbaren Inventaris der oorkonden van Brugge: niets aleventwel in de oudste gedaanten van het woord en laat dien uitleg vermoeden.

Wij schreven vroeger dat wij het *Minnewater* als het *middenwater* verstonden; wij hebben wel is waar *minnacht* nevens *middernacht;* maar wij en kunnen toch boekstaf voor boekstaf niet goeddoen hoe *middenwater*, wanof er geen het minste spoor meer over en bleef, tot *minnewater* zoude overgegaan zijn.

Wij laten dus deze naamreden varen en wij leiden de benaming af niet van de minne, van de liefde, maar van de minne, van den watergeest, die daar voorzeker lijk in alle waters, volgens de wangeloovenis van ons volk, zal verkeerd hebben.

***

Mannelijke en vrouwelijke watergeesten spookten in alle wateren, luidens de bijgeloovigheid onzer voormenschen.

De *Nix* staat bij alle germaansche volksstammen bekend.

De waterduivel heet *nicor* in den Beowulf, *nokk* in Zweden, *nik* in Engeland, *nikker* in Nederland, *nicker*, *nickel, nickelman* in Duitschland.

Iedereen erkent daar onzen waternekker en heeft van den mechelschen nekkerspoel hooren spreken.

Als ge te Mechelen den poel van den waternekker tegenkomt, moet het u verwonderen dat ge te Brugge den vijver van eenen anderen watergeest aantreft?

Elders heet dat waterspook nog *waterman* en in Neder-Saksen komt het onder den naam van *Hakeman* te voorschijn.

De Sagen en liegen niet en ge bekent hier seffens onze *kalle met den einsel* of *met den haak*, en ge gedenkt de waarschuwingen van moeder die riep: zwicht u van 't water! Zwicht u van kalle met den haak.

Diezelfste waterman wordt nog *slokkeman* genoemd in Brabant.

Lange Wapper te Antwerpen, die alle gedaanten kan aannemen, deelt die hoedanigheid met verschillige *nixen* van andere germaansche streken, die 't wezen van Proteus bezitten en in verschillige gestalten te voorschijn komen.

De waterduivel is een *seemensch* in Oldenburg en ook nog een *strömkal* in Zweden, 't gene bewijst dat onze *waterkalle* algemeen germaansch erfgoed is.

***

Vele spoken verkeeren ook onder vrouwelijke gedaanten in de waters.

In 't oudhoogd. droeg de vrouwelijke *nixe* den naam van *nicchessa* en door heel Duitschland wordt ze hier of daar *Wasserjungfrau, Wasserfraülein, Seejungfer, Seeweibel, Wesserlisse* genoemd.

Dit waterspook is onze *waterkalle* en als het in de zee verkeert wordt het *zeewijf* genoemd, *mermeit* in middelhoogduitsch, en *meerminne, merminne* bij ons, van ouds en eeuws. Ons volk weet nu nog over de meerminnen te sagen en in onze kinderjaren geloofden wij vast en zeker dat de merminnen bestonden: wij hadden 't achter de de zeisen van 't volk vernomen en geleerd.

Eene minne en woonde niet enkel in de zee en alhoewel wij nievers het woord *waterminne* in de woordenboeken gevonden en hebben, gelooven wij toch dat het bestaat: 't *Pennoen* van 1880 bl. 63 heeft de benaming van *waterminne* opgeteekend en bewaard.

Als wij 't woord *waterminne* aanschouwden, zeiden wij bij ons eigen: 't *Minnewater* te Brugge is zulk een lief, zulk een schilderachtig, zulk een volksbemind water; 't zal daar voorzeker eene welbekende waterkalle, een veel besproken watergeest, eene wijdvermaarde *ondine*, eene uitnemende *minne* verkeerd hebben: van daar de naam van 't *Minnewater!*

J. CLAERHOUT

Cana

TENDEN raad en tenden reden,
vol van angst en pijnlijkheden,
bidde ik, onbevlekte Maagd,
voor uw kind nu zorge draagt!

Cana zag u, zonder schromen,
voor twee schaamle tusschenkomen,
in 't gebrek van bruiloftwijn,
wilt mij ook indachtig zijn!

Bruiloftwijn noch bruiloftkoeken,
dat en zal ik u verzoeken;
maar verleent mij werk en brood,
anders moet ik morgen dood!

Morgen! Neen, gij zult mij heden,
moeder van barmhertigheden,
laten, - wilt, en 't zal geschiên, -
u bedanken op mijn' knien!

U bedanken en verkonden
dat gij zijt, op alle stonden,
alle streken, West of Oost,
schamellieden hope en troost!

Kortrijk, den 20sten in Hooimaand 1892.

GUIDO GEZELLE

Volkszeg over dorp en steê

ARDOYE, z. *Lichtervelde.*
ASCH, *Capelleke ten Asch*, z. *Gaveren*, en vergelijkt *Stoepe.*
ASSENEDE, z. *Stoepe.*
ATRECHT, in 't fr. *Arras.*
Als er sprake is van iemand die houtemager is, zoo zegt het volk:

Hij is zoo mager als de dood van Atrecht.

Vergelijkt *Iper, Kortrijk, Nazareth, Wulpen.*
BACHTE, z. *Poucke.*
BAVICHOVE, z. *Cuerne.*
BECELAERE.

Tusschen Becelaere en Moen,
't is daar dat de tooveressen broen.

Vergelijkt *Heestert.*
BEERST, z. *Schoore.*

Beerst, Keyem en Leke
liggen in de zelve streke.

BELLEGHEM, z. *Rolleghem.*
Als er sprake is van iemand die een luide tale voert, zegt het volk:

Als hij spreekt, 't is lijk de klokke van Belleghem.

BISSEGHEM.
Waar is God?
In den hemel, op der aarde en op alle plaatsen, maar te Bisseghem niet.
Waarom?
't En is te Bisseghem geen plaatse.
Vergelijkt *Thielt, Wulpen.*
BLIJDEGHEM, *ingebeelde dorpname.*
Van eenen rijken oom zegt het volk dat hij, voor zijne ontroostbare erfgenamen,

te Blijdeghem begraven is.

Vergelijkt, *Blijdenberghe, Loveghem, Lovendeghem.*
BLANKENBERGHE.
Iedereen kent de Blankenbergsche rekeningen, waarin de nauwkeurige opgave der schuld gemeenelijk *blank* gelaten is.

BLIJDENBERGHE, *ingebeelde dorpname*, ziet onder *Blijdeghem.*

BLIJDSCHAP.
Daar bestaat voor het volk:

Het land van Blijdschap,
waar de kleêrs met leute gevoerd zijn.

Dat hoorde ik te Avecapelle.

BOVEKERKE.
Naar Bovekerke gaan is gaan slapen.
Vergelijkt *Leeghem, Rolleghem.*
Het volk zegt nog:

Je gaat allichte de zak van Bovekerke krijgen, met de winste an junder nekke.

Bovekerke is 't overschot van de wereld.

> Bovekerke is een ratteprochie:
> ze dienen daar Sinte Gertruwe.

Sinte Geertruid wordt gediend te Bovekerke, en overal, tegen 't ongruw van muizen en ratten.

BRABANT.

Het volk zegt:

> 't En is maar 'n Brabantsche zonde!

En dat is te zeggen: geen zonde.

BRIELEN.

Die in de geldpijne zit, gaat naar *Brielen.*

Vergelijkt *Cales*, *Niepoort.*

BRUGGE, z. *Gent, Westkerke.*

Brugge en Gent en zijn op geenen dag gemaakt.

Die een fijn meske heeft, en die een ander de kunste heeft zien voorendoen, kan '*Brugge en Gent*' uit eenen appel snijen.

De twee helften van zulk eenen appel zijn tak-uit tak-in, tandwijs vaneen gesneên, en ze sluiten in malkaar. Daarom heet men die appels *sluitappels*, en de sneê is een' *duivelsbete*, in 't Limburgsche een *jodenbijt.*

Brugge en Gent worden aanzien als malkaar tegenstrijdig, daarom zegt het volk:

Als ik van Brugge spreke, hij spreekt hij van Gent.

Een Brugsche reize is bij 't volk eene verre reize.

Hij zag het van verre, lijk de geuzen Brugge.

Die spreuke hoorde ik van eene oude ongeleerde vrouwe te Vladsloo; ze wijst naar den mislukten aanslag van de Geuzen, onder Jonkvorst Maurits, op Brugge, den 25sten in Zaaimaand, 't jaar Ons Heeren 1593.

Daarover staat er een lang bescheed in *Rond den Heerd*, VI, n° 38, bl. 377.

Te Caneghem hoorde ik zeggen, op iemand die eene al te luide tale voerde:

Als hij spreekt, 't is lijk moord roepen te Brugge!

Vergelijkt *Belleghem.*

En 't is een oud spreekwoord dat zegt:

> Hij slacht de capoenen van Brugge:
> Hij is edelder als zijn vader.

't Gene men stijf diere betaalt, dat heeft men voor nieten, lijk te Brugge de meskes.

Deken De Bo, zaliger, heeft opgeteekend, uit eenen ouden boek van Pater Mathias Pauli, den Augustiner Monik, die eertijds te Brugge woonde, langs de Augustinen Reye namelijk:

> Brugghe, Brugghe soeten dal,
> watter komt, het blijft er al.

CACHTEM.

> Als 't te Cachtem noene luwt,
> de roste gaan aan tafel.

Vergelijkt *Couckelaere*, *Poperinghe.*

CALES, in 't fr. *Calais.*

Te Noordpeene, in Fransch Vlanderen, hoorde ik, op eenen boer die rooie had om toe te komen en zijne schulden te betalen:

> Hij is altijd te Cales bij de poorte.

Vergelijkt *Brielen*, *Niepoort.*

Waar ze die spreuke toepassen, 't is dat er *kaal es.*

CANEGHEM.

't Had iemand een moord gedaan te Caneghem, en hij kwam Thieltwaards gevlucht; langs den weg vindt hij eenen mensch die daar lag en sliep. Wat doet hij? Hij vaagt zijn mes aan dien armen duts zijn kleêren, hij legt het aanzijds hem, en hij loopt voort. 't Nieuws van de moord was allichte te Thielt en de wet van Thielt was te wege naar Caneghem als ze daar dien man zien liggen.

'Ge zijt het gij die dien mensch vermoord hebt, te Caneghem' zeggen ze, en ze houden hem vast. De man verschiet geweldig en, zegt hij:

En 'k kome van Caneghem, en 'k en wete van niet.

Hoe 't verder afgeloopen is... de menschen zijn al lange dood, maar de spreuke leeft nog.

CASAND.

Van zaken die te dunne, te wijd vaneen staan, bij voorbeeld iemand's tanden, zegt men:

> Ze staan enkel ende een,
> lijk d' huizen in Casand.

CLEMSKERKE, z. *Duynkerke.*

Van lieden of zaken die geweldig blekken is de zeg: Hij blekt, of het blinkt, lijk Clemskerke tegen ongeweerte.

De kerktorre van Clems- of Clemenskerke is gewit, en, als er een' kwaweêrwolke bachten zit, hij blekt geweldig.

COYGHEM, z. *Sint-Denys*, *Belleghem.*

COMEN, in 't fransch *Comines*, z. *Meenen.*

COOLSCAMP, bij 't volk, *Coolschem*, z. *Lichtervelde*, *Thorhout.*

COUCKELAERE, bij 't volk *Cokelare*, z. *Thorhout.*

Late noene en vroeg avond is bij 't volk

> Kokelarenoene, Kokelaaravond,

en:

> Kokelaarhoed,
> is kluchtig goed.

Vergelijkt *Cachtem*, *Poperinghe.*

CUERNE.

Als ge niet genoeg en hebt voor uw geld en dat ge er op spreekt, zoo is de antwoorde, bij 't volk: ‘Hoe! En, g'hebt Cuerne en Bavichove, en Hulste om te lappene!

DADISEELE, bij 't volk, *Dayzle*, *Deizle.*

Als er iemand te rap en te vloeide van tale is,

> Hij loopt af, lijk het kluien van Dadiseele.

DEERLIJK, vroeger *Terlica.*

Van kranke lieden, te lijve of anderszins, is de zeg:

> Hij komt van Deerlijk.

DEYNZE, z. *Poucke.*

DUYNKERKE, z. *Clemskerke.*
Hij blekt, het blinkt, lijk Duynkerke tegen kwaweêre.
EENAME.
Verganklijke zaken, hoe geweldig ook,
zullen voorbij gaan, lijk de feeste van Eename.
Vergelijkt *Thorhout.*

ELVERDINGHE.
Wie is dat?
't Is Dinge van Elverdinghe, al dezen kant den hauwaardsten, aan Koeke-Stuiten-Overklem, waar dat de pit over den abeele hangt.

GAVEREN, z. *Asch.*

Gaveren zulle, en Capelleke-ten-Asch,
zijn waterpas.

Gehoord te *Ronse.*

GENT, z. *Brugge.*
Eene Gentsche reize is eene verre reize.
Als er iemand boft met hetgene hij gegeven heeft, zegt het volk:
Hij kout eraf, alof hij ons den schat van Gent meêgebrocht hadde!

GRIJPENDALE, *ingebeelde dorpname.*
Die in 's vijands handen komt,

Hij komt te Grijpendale.

HALLE, *O.L.V. van Hal*, *in Brabant.*
't En is niet genoeg van naar Halle te gaan; ge moet een vaantje meêbringen.
En die, bij ongelukke in zijn lijnwaad gevuild heeft, komt van Halle.

HALLEWYNE, in 't fr. *Halluin*, bij 't volk ook *Allewinde*, z. *Meenen.*

HARLEBEKE.
Weet-je gij dat nog niet? En, geheel Harlebeke is er vul van, en nog!

Naar den disch van Harlebeke gaan,
drie maanden te vooren.

HEESTERT.

Heestert en Moen,
waar de tooveressen broen.

Vergelijkt *Becelaere.*

HOOGLEDE, bij 't volk *Hooglee.*

Viva Hooglee,
't heeft ne lauwerieretak meê!

Anderen zeggen:

Hooglee groote pracht,
verre gezien en weinig g'acht.

HOUT ZONDER GENA.

Van iemand, die, kost wat kost, zijn opzet wilt ten uitvoer bringen zegt het volk: Dat is een hout zonder gena: als hij entwat in zijn hoofd heeft het moet geschieden! Gehoord te Kortrijk.

HOUTHEM.

Die gierig zijn zijn van Houthem.

HULSTE, z. *Cuerne.*

Nen appel en 'n vee
is Pietjen Onree;
Ne stront in den hoek
is Pietjen Onree,
Met z'n korte broek;
'n luize ip 'n tatse
is Pietjen Onree,
met z'n korte broek,
tot Hulste ip de platse.

ICHTEGHEM, z. *Thorhout.*

INGOYGHEM, bij 't volk *Eiveghem*, of *Yveghem*, z. *Tieghem.*

ISEGHEM.

Boos Iseghem, oolijk Rousselaere, Heilig Rumbeke.

ISENBERGHE.

't Is lijk den tragen Isenberghe-meulen.

IPER.

Hij is zoo deerlijk als de dood van Iper.

Vergelijkt *Atrecht, Kortrijk, Nazareth, Wulpen.*

Om te beteekenen dat iemand stijf plichtig en schuldig is, zegt het volk:

Hij is zoo plichtig als de raad van Iper.

Dat heb ik gehoord te Brugge.

't Is e vrommensch in den raad,
lijk in den raad van Iper.

Op eenen keer dat Keizer Karel Iper bezocht had, zoo liet hij weten aan de overheden dat hij hun stadhuis wilde hebben. Daarop vergaarde de raad, twee-drie maal, en ze 'n kwamen tot geen besluit, weigeren en dorsten zij, leveren en kosten zij niet.

Wat gedaan?

De Burgemeester asemde daar eindelinge een angstig woord of twee van tegen zijne wederhelft.

'Hoe! geen raad,' zei de-die; 'en schrijft dat hij der mag omme kommen!'

Ze deden 't alzoo, en sedert dien zit er een vrouwmensch in den raad van Iper, zegt het volk.

Hij gaat naar Iper
om knopen.

Van dien zeg en wete ik geen bedied.

KEYEM, eertijds *Kleyhem*, z. *Beerst.*

Die koppig zijn, zijn van Keyem.

KEMMELBERG.

'Ja, ja,' zei een arm wijveke, ''k zal ik ik ook wel ne keer rijke zijn, als de Kemmelberg afgevoerd is, trouwens mijn kluiten zitten deronder.'

('*t Vervolgt*)

Mingelmaren

AL is 't dat het ‘Daghet in den Oosten’ en dat vlaamsche tale en kunste hoe lang zoo meer beoefend worden, toch gebeurt het zelden dat wij, van Westvlamingen, eene poging van bedied, in 't vak van rijm ende dicht te lezen krijgen.

Dien aangaande is 't herwordend vlaamsche leven te weinig uitspattend en des te beter gekomen zijn de onlangs verschenen gedichten van Jeroom Noterdaeme[(1)].

Dichter is hij, zoo men dichter noemen mag die 't lief en 't leed des levens diep in 't herte voelt roeren en dit gevoel in levende taal en beeld te schilderen weet.

Niet dat zijne gedichten geweldig treffen, begeesteren, doen tranen weenen, neen, maar zijne eenvoudige gemoedelijke tale ontroert en doet ons mede, naar 't wisselen van 't gedacht, lijden en verblijden.

't En is de bruischende vloed niet die overweldigt en medesleept: 't is de zoetvloei, ende beke die monkelt, laaft en verfrischt.

Christenzin en vlaamschheid, dat breekt allenthenen deur end deur zijne gedichten, en 't is een gemeenzaam erfdeel dat hij verkoren heeft met menige anderen.

> Westvlaamsche dichters:
> Geen valsche dichtpatronen,
> geen vreemde oneigen klanken: niet
> als christen - vlaamsche tonen!

Benevens zijn geloove en zijn Vlaanderen bezingt hij liefst Gods stille nature, de verkwikkende vriendschap en bovenal het huizelijk stil genot bij vrouw en kinde.

Hij dicht naar het leven, in waarheid en verstaanbaarheid: hij en zweeft in de wolken niet, gelijk sommige hedendaagsche dichters die, in prachtige tale soms, hunne vermaarde inbeeldinge lucht geven over ‘neveldoom’ daar zij niet deur en zien en ‘klammend hart’ daar de nacht in schuilt.

Het werk van Noterdaeme verraadt veel gemak van tale en eene veerdigheid van dichten waardoor de dichter hem wel eens laat beheerschen en 't gedacht voor 't gedicht uit de ooge verliest.

't Gebeurt ook al eens dat hij eenen krachtigen zang aanheft doch onverwachts, somwijlen geheel ten einde, verzwakt en, gelijk de vogel in de vlerke getroffen, schielijk uit de hoogte naar omleege zinkt.

Alzoo, in ‘Super Flumina’, daar krachtige grepen in komen, in den ‘kinderzoen’ en zelfs in dat prachtig ‘onweder’ en beantwoordt het einde den beginne niet.

(1) Bij Adolf Van Mullem, in de Geerolfstrate te Brugge.

Spijtiger is het nog dat wij eenige geheele stukken moeten afwijzen, om reden dat de dichter, bekommerd waarschijnlijk (zoo 't meer gebeurt) om al de kinderen zijns geestes voor den dag te zien komen, het kaf van 't koorn niet en heeft weten te scheiden.

Zoo hadden, o.a., best uit den bundel geweerd geweest, naar onze meeninge: ‘Die vonkelende rooze’, - ‘En spreek mij’, - ‘Breydel en de De Coninck’, - Prins Baldewijn’, welke beide laatstgenoemde al te veel aan ‘'t gedicht uit plicht’ doen denken.

In de handen der vlaamsche studenten en, als ons volk wat meer gedacht zal hebben van schoonheid en kunste, in de handen van iedereen - zal het werk van Jer. Noterdaeme veel goeds stichten en, de liefde voor waarheid en schoonheid ontstekend, den dichter ruimschoots verleenen hetgene hij, in zijn vóórgedicht, van zijnen arbeid verwachtende is.

P.

EERTIJDS schreef men op zeer kostelijke stoffen.

Men schreef, onder andere, op zeer keurig gereed en toebereid kalfsvel, dat den name draagt van *vélin*, een woord dat van *véel* komt, dat eertijds (nu zegt men *veau*) een kalf bediedde. Van *véel* komt *véelin, vélin*, en *véeler*, nu *véler*, kalven.

Men schreef nog op schapen- en lammerenvel, dat men meest en best in de Grieksche stad Pergamos wist gereed te maken.

Van het woord *Pergamos* komt de name *pergament*, dien men ook *perkament* geschreven vindt, en dien men soms *perklament* hoort uitspreken.

Om die kostelijke stoffen te sparen schreef men zoo kort en zoo dichte als mogelijk, alle reken vol, tot tenden toe.

Dat was wel en redelijk genoeg, in den ouden tijd.

Maar nu dat het papier niet alleenelijk gewillig, maar uit der maten goekoop is, 't zij 't drukpapier, 't zij 't andere, nu is de tijd gekomen, zou men denken, van zoo schoone en zoo leesbaar te schrijven als mogelijk; van dikwijls eene andere reke te beginnen, of de voorgaande reke schoon nog niet tot tenden vol geschreven en ware.

Boeken of brieven, die op die wijze geschreven of gedrukt zijn, leest men geerne.

Velen schrijven en drukken nu gelijk over duizend jaar, ja soms met een hoop onleesbare verkortingen, en men zou zeggen dat het papier zoo peperdiere is als eertijds het velijn en het pergament. God betere 't!

[Nummer 16]

Van 't Vrijbusch en van de Buschkanters

NU moet ik bekend maken *hoe de buschkanters verhuizen.* Verhuizen zijn ruizen, zegt het spreekwoord, maar de ruizen en zijn zulk geene groote als men het meenen zou, bijzonderlijk bij de buschkanters.

Deze lieden en verhuizen niet alleenlijk hun gerief, hunnen huisraad, hunne vruchten en dieren, maar ze gaan verder en doen gelijk de slekken: ze verdragen tot hunne huizen toe.

De verhuizinge geschiedt gemeenelijk op eenen zondag of op eenen mesdag. Al het volk, van verre en van naar, wordt bijeengeroepen, en 't is eene ware vieringe voor geheel de gebuurte.

De eigenaardige wijze waarop zij hunne huizen bouwen, en daaraf hooger sprake was, en is niet zonder eenig nut. De grondzullen immers en zijn maar met eenige houten tappen aan de gaten van de eiken boomen vastegespijkerd, en bij gevolge is het gemakkelijk om het bovenste geraamte der hutte, 't zij met eene zage 't zij anderszins, van de vervoetinge los te krijgen.

Als dat effen en streke is, worden er menigvuldige draagstokken onder de grondzullen gesteken. Eene macht van volk draagt aan die stokken al binnen, even vele heffen al buiten, menige andere handen nog steken het gevaarte in beweginge of houden aan den gevel en de wanden, opdat zij niet en zouden scheuren noch uitschieten. Eerst treedt men vooruit op mate en stap maar 't en duurt niet lange, de tongen geraken los, en een wild roepen en tieren stelt geheel het gehuchte in rep en in roere; de kinders loopen al joelen en springen vooruit en zij kletsen in hunne handen van blijdschap. Dat wonder gevaarte is alzoo gesteken en gedregen tot op de plekke waar het moet vastgezet worden, maar niet zonder dat de dragers verschillige keeren een asemken gehaald hebben.

Op den nieuwen stand, is de oude vervoetinge gereed gemaakt, of eene nieuwe is er op voorhand opgetimmerd. Men zet er het geraamte van het huis op, men slaat 't met groote tappen vaste, ouder het juichen der broederlijke helpers en der talrijke toeschouwers. In eene gauwte verdraagt men dan het huisgerief en al wat de buschkanter bezit. Het plak dat alhier en aldaar van de wanden losgerocht is wordt door nieuw vervangen, alles wordt weder zoo goed als mogelijk effengestreken, alle schade hersteld, en 't huizeken is nogmaals lijk te vooren.

Verhuizen zijn ruizen, zeggen de buschkanters dan, en ze gaan gemeenelijk hun zweet wat inspoelen en den nieuwen thuis begieten in de eene of de andere herberge.

't En is niet dat zulk een werk altijd rustig en zonder eenige hakeweringe volbracht wordt. Immers op dien wilden tocht worden de vruchten, de hagen, de boomen en de huizen zelve al dikwijls beschadigd en geschonden, en 't en zal dan niemand verwonderen dat men daar somtijds kijft, scheldt en vecht ook.

Zoo gebeurde 't, in 't jaar achttien honderd en vier of vijf-en-tachentig: De weduwe van Kareltje V.B.W... huisde op den veldhoek, en ze ging eene boogscheute verder wonen. In 't verhuizen moesten zij met het geraamte van haar huis langs Mantje L. zijne erve. Zoo Mantje was een nijdig manneken, het vreesde, met reden, voor

zijn schoon jong appelboomken, en 't weigerde doorgang. De dragers ongelukkiglijk en liepen er niet achter, ze gingen over al en door al, het appelboomken wierd ommegeloopen en in den grond getrappeld. Maar Mantje schoot in eene woedende gramschap, 't reed ze 't gat in, en 't kapte den eersten den besten zijnen rugge open, met zijn houwmes. Op den slag zelve sprong Mantje den busch in, het vluchtte naar Vrankrijk, en al wat de landsknechten deden om het te grijpen en vaste te zetten, 't was en 't bleef vruchteloos.

Nu van den huisraad en van het huiselijk leven der buschkanters.

Treedt nu eens binnen, lieve lezer, in een huizeken van plak en stak, dat door een oud buschkantersgezin bewoond is.

Van zoo gij aan het klinksnoer trekt, zoo valt de deure open en slaat met veel geruchte tegen den wand.

De hond schiet toe, al bassen en al grinzen, en hij zou bijten ook. De katte springt op den reebank, dat is de broodkasse, en van daar in 't zoldergat, en ze zit daar te fuizen en te blekken, met twee laaiende oogen, met eenen rugge lijk eenen zikkel en met eenen steert van wel eenen arm dikke. De kleene kinders kruipen al krijschen weg bachten moeder. Allen hebben verschoten en het duurt al redelijk lange eer dat gij u kunt doen verstaan. De hond wordt geschipt tot dat hij zwijgt, maar hij en kan het nog zoo gemakkelijk niet vergeten, want hij zit gedurig te grollen en te zweren, in den hoek van den heerd. Achter eenen langen tijd, als de vlage wat over en gestild is, zal hij, met lange stappen en met veel weerhouden, aan u komen rieken. Houdt u dan maar stille, anders, herbegint dat geruchte nog erger als te voorn.

Met dat de onderzulle, de dorpel van 't huis, merkelijk boven den grond verheven is, en dat de bovenzulle die dient tot dwershout niet hoog en zit, valt het moeilijk over de onderste te stappen zonder eens hoofd tegen de bovenste te stuiken.

Let op, en en geraakt in den mulhoek niet. Hij ligt

even bachten de openstaande deure; al de zeelinge en de vuiligheid van het huis worden daarin gevaagd en het kunnen er wel twee kafmanden in. 't Is in dien hoek dat de bezem staat; en 's avonds, als het donker is, en dat de kinders niet meer en durven buitengaan, vreezende voor spoken, kallen, nekkers en waterduivels, 't is daar, dat zij hunne laatste gevoeglijkheden komen doen, vooraleer zij slapen gaan.

De vloer is de bloote eerde, die hard getrappeld en gebooten is; maar, dat en belet niet dat de mollen hoopen steken in den hoek van den heerd, dat de ratten dikwijls alles ondermijnen, en den vloer gedeeltelijk doen invallen, bij zooverre dat men somtijds in het over-ende-weer-gaan hier en daar inzinkt en in de hollen schiet.

Te midden de hutte zit er een eersgat van eenen boom in den vloer gedolven, het ligt reis en reis met den grond en is dienstig om vaagbezems er effen op te stuiken, en om er de pottebezems 't achterste en 't vorenste op af te kappen.

Daarboven staat ook te maaltijde de tafel, die maar een voet en half hooge en is. Nu is zij aan den kant gezet om plekke te winnen. Hier is het een tafelblad, dat op eene open- en toeplooiende schrage ligt. Bij anderen is het een driepooter, met een dubbelplooiend blad erop, die achter eten ook weggezet wordt.

Stoelen en zijn hier nog niet te vinden. De kinders zitten of kruipen op den vloer; andere zitten op eenen bondel berk, eenen pak bezems en op al dat tot zate kan dienen. In den hoek van den heerd zijn er dikwijls twee stokken in den grond geslegen, met eene planke erop, die tot zitbank dient om te warmen.

Nevens de venster hangt er een kambeurze, en zoo het glasraam open kan slaan en tegen den wand liggen, dan dient het voor spegel, maar vroeger, (en nu nog, hier en daar), gebruikte men overal eenen ketel water om te spegelen.

Met dat er nog geen kaveboord en is, moet al het *schoonbucht* op den reebank staan.

(*Bucht* is bij de buschkanters gerief, gereedschap te

zeggen; *schoonbucht* is de name van de smalle pronkzaken die gemeenelijk op den reebank staan. Den *bucht* afwasschen, dat is scheutels afwasschen).

Daarbij vindt men nog een kruisbeeld, met het een of 't ander capelleken, een gewijde palmtak en bovenal twee drie kranzen uitgeblazen veugeleiers.

Van binnen in den reebank zit de eetware en het brood. Maar binst den nacht is het brood in een koorde geknoopt en aan de balke gehangen, om het te bevrijden tegen muizen en ratten. Als het winter is, dan steken zij het brood, om het te bevrijden tegen den vorst, in den ijzeren pot, die blijft boven den heerd hangen.

Die ijzeren pot is het bezonderste van het keukengerief, hij dient voor alles; daarnevens vindt men ook de ijzeren panne, twee drie spoelkommen, eene groote eerdene teele met eenen houten band en een caffiekanne van 't zelfste gebak.

Het keukengerief staat op den grond, in eenen net gevaagden hoek van het huis, nevens eenen ketel water die staat te wachten, tot dat de vuiligheid zinkt. De caffiekanne verblijft meest in den hoek van den heerd, nevens eene uitgehaalde schuppe en eenen ouden geweerloop die voor blaaspijpe dient; en te midden boven den heerd ziet men den ouden ijzeren schuifhangel, die ter zijde getrokken is en achter eenen nagel vastegezet blijft.

('*t Vervolgt*)

A.B. en C.D.

De witte Vijvouder

Pieris Brassicae, Linn.

O Brooze levendheid, die 'k, op uw' vlugge vlerken,
zie wikkelen over 't gers en om de roozenperken,
des middags, in den laai der zwoele zomerlocht,
hoe neerstig schijnt ge mij, onschuldig en onschamel,
te zoeken even zeer de lelie en den bramel,
op uwe wandeltocht!

Gij wentelt alleszins, onvolgbaar bij der ooge,
omhooge, omleege nu, nu wederom omhooge;
en, valt ge op eene blom, met beide uw' vlerken toe,
nog nauwlijks hebt ge een zeupke uit haren kelk gezopen,
of, weêrom op de vlucht, en beide uw' vlerken open,
zoo schijnt ge al rustensmoe.

Eenvoudiglijk gekleed, in deugdzaam witten drachte,
veel anderen ongelijk, die, edel van geslachte,
vol goud en peerlen gaan, en diamantgestrooi;
zoo zie'k u zelden eens of ooit, om uwe verven
gevangen en doorstekt, ellendiglijk bederven,
in eene vlinderkooi.

Gedegend noch gestraald en zijn uw' teêre leden,
ge'n draagt geen wapens, geen' geschubde uitwendigheden;
en, volgt de vijand u, och arme, in stervens nood,
en durft ge nauwlijk eens, onweerbaar en met listen,
uw leven sprakeloos en vluchtend hem betwisten:
één nepe, en gij zijt dood!

Uw leven! Schaars is 't, op nen zomerdag, geboren,
of 't is u reeds geroofd, ontweldigd en verloren;
gij laat het, onbeweend; gij sterft, gij valt, gij ligt
gelijk een blommenblad gevallen, en te vinden
en zijt gij, 's anderdags, in 't spelen van de winden,
op 's aardrijks aangezicht.

Ja, stervend zelve en laat ge in 's vijands booze handen
geen strale, geen vergif, als wederwrake branden,
zoo bie en hursel doen: gij sterft, en, doodgegaan,
en hebt gij, doende 't gene ons Heere u hiet verrichten,
niet anders uitgewrocht als uw' geringe plichten,
en niemand kwaad gedaan.

o Tijloos vogelken, hoe geerne zie 'k u loopen,
en met uw zoet gekus der blommen zoetheid koopen,
aan 't werk den halven dag dien God u leven laat;
aan 't wikkelen om-end-om de blankgebloeide perken,
gij zelve een' blom' gelijk, die, op twee witte vlerken,
uw' zusteren zoeken gaat.

Gij, onstandvastigheid, zijt vaster in uw' wegen
als menig menschen zijn, die u te schelden plegen
en die, gedachtenloos u ziende, niet en zien
den raad van die u miek! Welaan, laat mij u wreken,
laat, schepselke, in uw' naam, deze onstandvaste reken
Gods vastheid hulde biên!

Kortrijk, 29/7/'92.
GUIDO GEZELLE

Volkszeg over dorp en steê

KORTRIJK.

Als er iemand veel wit lijnwaad aanheeft, bezonderlijk aan zijnen hals, zoo zegt het volk:

Hij komt van Kortrijk.

Vergelijkt *Lokeren.*

Hij is zoo magere als de dood
van bachten 't Alderheiligste.

'Bachten 't Alderheiligste,' het oud kostelijk Tabernakel, van den hoogen Autaar, in de oude capelle van de gulden spooren, te Kortrijk, staat compere de dood verbeeld, onder de gedaante van een geraamte. Dat is de zoogezeide dood, met de welke het volk te Kortrijk de magere lieden vergelijkt.

Wie weet of er tot *Atrecht*, tot *Iper*, te *Nazareth*, eertijds ook zulk geene Dood bekend en was?

LAMPERNESSE.

't Loopt lijk het zakske
van Lampernesse.

Een deel van Lampernesse heet *het zakske van Lampernesse*, en *'t loopt* tot zeer verre van de kerke, in de gedaante van eenen uitwas of van eenen aangegroeiden zak. Dat verre *loopend zakske* geeft gelegentheid aan 't volk om te zeggen, bij voorbeeld: En spreekt daar niet van tegen Pier Jan en Klaai, 't loopt seffens lijk het zakske

van Lampernesse, zoo verre als dat er menschen zijn. Ja, en ze zou'n 't de boomen vertellen, als ze geen menschen meer en vinden.

LAUWE.

De klokken luien gewillig,
lijk te Lauwe.

LEDEGHEM, bij 't volk *Leêghem*, z. *Rolleghem.*
Naar Leeghem, onder Rolleghem, tusschen Leeghem en Rolleghem, is te bedde.
Vergelijkt *Bovekerke, Rolleghem.*
De klokken van Leêghem luiden verstaanbaar vlaamsch bij 't volk:

Lui Leeghem, - luizebestier, - en hooveerdig.

In de Leeghemsche processie, zegt het volk, ging er eertijds een met een stroo op zijne schouder, en hij was gevolgd van eenen anderen die eene balke droeg; de balkeman had voor last gedurig te wijzen naar het stroo van den strooman en met hem te spotten.
Als er nu hier of daar achterklap gesproken wordt, zult ge de oude Vlamingen hooren zeggen:

De Leeghemsche processie gaat uit!

LEFFINGHE.
Van twee verschillige zaken zegt men:

't Eene is 't eene en 't ander is Leffinghe.

Op 't hooren en is er geen verschil tusschen

't eene is '*t eene* en 't eene is *Steene.*

LEYSEELE, bij 't volk *Leyssel.*
Aan die klagen dat ze geen zate en vinden antwoordt het volk:

Zet-je plat up je gat, gelijk d'honds van Leysele.

LEKE, z. *Beerst, Schoore.*

LICHTERVELDE, z. *Thorhout.*

Lichtervelde, kort van gelde;
Thorhoutsteê lacht ermeê;
Sweveseele, papteele;
Coolschem, droogenbrood;
Ardoye, steekt de' mood.

Den *mood* steken is 't bovenste gedeelte van de strote, van den luchtader, den *moed*, uit pogen te steken, om eenen laatsten keer asem te halen, en niet kunnen: dus sterven. 't Is ook die *mood* of die *moed* die ‘vul komt’, als men ievers in veel deernisse heeft. Het volk zegt de *moord* steken. Hier wijst het rijm dat *mood* het rechte woord, en dat

> Lichtervelde
> kort van gelde...

al een zeer oud rijmken is.

LOKEREN.

Hij komt van Lokeren is zoo vele als *hij komt van Kortrijk.*

Kortrijk en Lokeren zijn vermaard om hunne lijnwaadbleekerijen.

Loo, z. *Poucke, Stavele.*

LOVEGHEM, *ingebeelde dorpname.*

> Te Loveghem begraven,
> in den choor.

Vergelijkt *Blijdeghem.*

LOVENDEGHEM, z. *Blijdeghem.*

MEENEN, bij 't volk ook *Meende.*

> Meenen ligt dichte bij Allewinde,
> en verre van Waereghem.

Meenen vergaat dikwijls in *Missen*, en 't waait bij *alle winden*, tot verre weg van de waarheid, immers:

> Meenen is verre van Comen.

MEYGHEM, z. *Poucke.*

> Hij blinkt lijk Meyghem-torre,
> deur de boomen.

Vergelijkt *Clemskerke, Duynkerke.*

MELDEN.

> Die onbeschaamd zijn
> he'n te Melden in de' grendel gebeten.

Vergelijkt *Ronse.*

MOEN, z. *Becelaere, Heestert.*

MOLLEGHEM, *ingebeelde dorpname.*

Dood en begraven is naar Molleghem zijn, den torre waken, gers eten averechts, de kosters hinnen wachten, enz.

NAZARETH.

> Hij is zoo magere
> als de dood van Nazareth.

Vergelijkt *Atrecht, Iper, Kortrijk, Wulpen.*

NIECAPELLE.

Van flauwen drank zegt het volk:

> Ge kunt er Niecapelle deure zien.

NIEPOORT.

'Met 'n koe en ne steenpit, je gerieft geheel Niepoort van melk,' zei Jan Houtsaeghers, en hij goot dat 't stroelde.

Jan Houtsaeghers is bij de herdopers gestorven, en, op het laatste van zijn leven,

> zat hij op 't schip van Niepoort,

dat is tenden alle marten en tenden alle straten.

Vergelijkt *Brielen, Cales.*

OERESEELE, nu *Oeren*, z. *Vinchem.*

OOTEGHEM, z. *Tieghem.*

PETEGHEM, z. *Poucke.*

PITHEM, bij 't volk *Puthem.*

Naar Puthem of naar Molleghem gaan is al verre een en 't zelfste.

Vergelijkt *Molleghem.*

POESELE.

Als 't niet al te vele en schilt,

> 't en komt op geen' Poeselschen duime.

POPERINGHE.

Naar Poperinghe zijn, gaan of gezonden worden, is niet halen, in 't kaartspel.

De Poperingsche waschte doen is 't droog slijk van eens kleeren wrijven.

> Als 't te Poperinghe noene luidt,

dan zal ik misschien de geschiedenesse en de gevaarten weten van den Poperingschen kei.

Vergelijkt *Cachtem, Couckelaere.*

POUCKE.

> Poucke, Loo, Vinckt,
> Meyghem stinkt,
> Peteghem, Bachte, Deynze.

Het *Loo*, waarvan hier sprake is, is *Loo-ten-Hulle*, in Oost-Vlanderen.

Die *Poucke, Loo, Vinckt* kan zeggen terwijl er een sterre verspringt verlost een zielken uit het vagevier.

Vergelijkt *Schoore, Stavele.*

ROLLEGHEM, eertijds *Rodelingahem*, bij 't volk nog *Rôleghem*, z. *Ledeghem.*

Tusschen Rolleghem en Leêghem is in bedde.

Vergelijkt *Bovekerke, Leêghem.*

> Bot Rolleghem,
> preusch Belleghem,
> rijk Coyghem,
> arm Spiere.

RONSE.

Die hunne zinnen missen hebben te Ronse in den grendel van de kerkdeure gebeten.

Vergelijkt *Melden, Schiervelde.*

ROOSBEKE, te weten West-Roosbeke, is ook droog Roosbeke geheeten, bij 't volk en in de oude oorkonden, z. *Staen.*

Van een lang verhaal zegt het volk:

> 't is lijk 't draadtje van Roosbeke.

En op de vrage: Hoe gaat 't in 't werk, in den oest, in de gezondheid, in den kweek? wordt er geantwoord, als 't wel gaat:

> 't Is Roosbeke!

Dit laatste vernam ik te Iper.

ROOVERSHEM, *ingebeelde dorpname*, z. *Vinchem.*
ROUSSELAERE, z. *Iseghem.*
Zwicht u van duivels en commisen en Rousselaernaars.

Rousselaersch korstje droogen brood,
smijt den duivel in d'helle dood.

Als er een deure of een reden kwalijk sluit,

ze sluit lijk Rousselaere.

Vergelijkt *Wackene.*
RUMBEKE, z. *Iseghem.*
SCHIERVELDE.
Die hunne zinnen missen hebben voorbij Schiervelde of voorbij Schiervelde-meulen geleên, en ievers nen tik van 't ende gekregen.
Schiervelde-meulen is afgebroken.
SCHOORE.

Schoore, Leke, Beerst!

Die dat kan zeggen terwijl dat er eene sterre verspringt, verlost een zielken uit het vagevier.
Vergelijkt *Poucke, Stavele.*
SINT-DENIJS, in 't fr. *Saint-Génois*, in West-Vlanderen.

Sent-Denijsche brakken,
luizekazakken;
ze kommen med hoopen,
om Coyghem te koopen.

SPIERE, in fr. *Espierres*, z. *Rolleghem.*
STADEN, bij 't volk *Staen.*

Als ge zit ge'n staat niet,
en als ge staat ge'n gaat niet,
en hoe zou-je 't doen om, al staan,
naar Roosbeke te gaan?

STAVELE.

Stavel, Loo, Vinchem.

Die dat kan zeggen terwijl dat er een sterre verspringt, verlost een zielken uit het vagevier.
Vergelijkt *Poucke, Schoore.*

STEENE, z. *Leffinghe*,

STOEPE, wijk *Ertvelde*, vermaarde begankenesse of beêvaart.

De durpel van Stoepe-capelle is zoo hooge als den torre van Assenede, zegt het volk.

SWEVESEELE, z. *Lichtervelde.*

THIELT.

> Wel God van Thielt!
> ('t en is te Wacken geen).

Vergelijkt *Bisseghem*, *Wulpen.*

THORHOUT, z. *Lichtervelde.*

> Thorhout is een schoone steê,
> Lichtervelde lacht ermeê,
> Cokelaere is verre best,
> Ichteghem is 't kakkernest.

De Pouwen en de Waals komen in 't land, met Thorhoutfeeste.

De *pouwen*, bij De Bo de *pauwen*, heet men nog de *bijspouwen*, de *koepouwen*, de *koehursels*; en, wilt ge weten wat een erg gevlieg dat de pouwen zijn, rijscht het ne keer om in eenen sperrebusch te gaan, omtrent Thorhout-feeste, als de Waals (en de Duitschmans) in 't land en naar Thorhout komen, om peerden te koopen.

TIEGHEM.

> Tieghem, berg en dal;
> Ingoyghem, lang en smal;
> Ooteghem, de fleure van al.

Men zegt, en 't schijnt waar genoeg, dat *Ingoyghem* eertijds schreef *eng Odeghem*, dat later *ing Odeghem*, *ing Oyeghem* en eindelinge *Ingoyghem* zou geworden zijn. Ingoyghem ‘lang en smal,’ dat komt daar wel meê overeen.

VEURNAMBACHT.

‘Gods gratie is groot, zei de veint, ‘maar Veurnambacht is nog meerder,’ en hij verdoolde erin.

Als het 's zomers te lange dag is zegt het werkvolk: ‘De Veurnambachters houden de zunne op met hu'lder klauwstokken!’

‘Als 't niet wel en is,’ zeggen ze in 't zuiden: ‘Ge 'n moet maar naar Veurnambacht gaan, om de zeugen te scheren, voor de wulle.’

En te Iper hoorde ik van eenen kaluwaard dat zijn hoofd zoo bloot was als Veurnambacht.

VEURNE.

> Die zijn broek opslooft
> gaat naar Veurne.

(’*t Vervolgt*)

Mingelmaren

ONLANGS is er bij A. Siffer, uitgever te Gent, een boekske nieuwe gedichten verschenen, met name ‘*Eerste Klanken*’ door Josef de Ras.

‘**C***IESCA*’, ievers in Oost-Vlanderen, was eene ezelboerinne, en ze mankte geweldig, anders gezeid, ze ging met 'n spakke. Nu, ‘*Ciesca*’ placht dagelijks, omtrent den elven en half, het afgietsel van heure eerrappels naar 't ezelskot te dragen. En weet-je wat dat Fernand - zoo was de name van den ezel - placht te zeggen, als hij ze zag afkomen, al krepelen:

> Cie..... sca,
> je sturt, je sturt, je sturt!

W*ANGELOOVE.* Gaat men met Kerstmis, op klokslag van middernacht aan de korven luisteren, dan zal men de bieën bescheelijk hooren zingen.

Uit *Ons Volksleven*, 4de jaargang, 5de afl.

TE Belle, dat twee uren diepe in 't Fransche ligt, staat er in de kerke boven de offerblokken:

Caritaete voor den armen,
Charité pour les pauvres.

't Vlaamsch boven en 't Fransch onder!

Men vindt er weinige of geen vlaamsche uitsteekberdels, of 't en zij, bij voorbeeld,:

Au Schaeschen, *débit de boissons.*

Dat zal wel vroeger in 't schaeksken geweest zijn, *au petit damier.*

Tusschen Berten en Sint Jans Cappel staat er boven eene herberge:

Au Spotterken, *débit de boissons.*

L*E président de la République française vient de recevoir une copie de la bible bretonne avec commentaires*, *la seule traduction existant dans cette langue. En même temps on a offert à M. Carnot une copie de l'unique collection de chants bretons*, *composée de vieux airs recueillis sur les lèvres de paysans. Ces deux oeuvres offrent le plus vif intérêt. M. Carnot va les placer à la bibliothèque nationale.*

En waar steekt hij het vlaamsch van de Fransche Vlamingen?

SINT Joseph was bezig met eenen boom te zagen, en hij en gerocht er maar kwalijk deure. De duivel zag dat, en: 'Wacht,' zeide hij, 'ik zal ik wel maken dat hij er in 't geheele niet meer deure en kan!' En, terwijl Sint Joseph gaan rusten was, kwam de duivel en hij trok een voor een al de tanden van de zage scheef, den eenen slinks den anderen rechts. Als Sint Joseph weêre aan 't werk ging liep zijn' zage gelijk deur de beutere, trouwens zij miek eene veel breedere *tere* of snee, en ze 'n spande niet meer.

Sedert dien is 't dat men de zagen trekt, met het trekijzer.

OP de twee kaaien van de leeuwbrugge, anders gezeid de de leebrugge, te Brugge, staander, of zittender, twee steenen leeuwen. Op nieuwjaarnacht, terwijl het op de Halle twaalve slaat, keeren hen die leeuwen drie keers omme.

Die 't wil gadeslaan zal 't zien of 't waar is.

TE Brugge waren er over eenige zondagen vier-vijf jongens bezig met klappen en spelen langs de stadswandelingen. ‘Weet gij wel’ zegt er alzoo een uit den hoop tegen zijne makkers, ‘dat, binst den nacht van Kerstdag, al de beesten, met het slag van den twaalven, rechte staan en hen naar 't oosten keeren om 't kinneke Jesus te groeten?’

IN den eersten jaargang van *Onze Volkstaal* 1882, bl. 46 staat er eene ‘Lijst van Woorden gebruikelijk aan de koninklijke Militaire Akademie.’ Onder die woorden is het woord *baren*, dat is eenen onlangs ingelijfden loteling ontgroenen. Bij het baren oefent men het sterrekijken dat in de lijst aldus beschreven wordt, door eenen liefhebber van... *Onze Volkstaal*:

‘Sterrekijken vond eertijds eene veelvuldige toepassing bij het *baren.* Tot het ondergaan dier straf projecteerde zich de patient rugwaarts op den vloer. Boven zijn gelaat hield men de eene pijp van een pantalon, waarna men door dezen geïmproviseerden telescoop eene kan water wierp.’

En dat heet men *wetenschappelijke* taal!

IN *J. Van Lennep* zijne *Vertellingen van vroeger en later tijd: Drie jongens bij 't beleg van Leiden*, staat er: ‘Braaf zoo, Leeuwtje!’ riepen de soldaten; ‘geef hem van de korteletten!’

Wat dit gezegde, 't welk gij, mijn lezers, wel eens gehoord of misschien zelve gebezigd zult hebben, eigentlijk beteekent, durf ik met geen zekerheid bepalen. Wel weet ik, dat *kortelas* een verbastering van *coutelas* of *couteau* (mes) is; en zoo luidde het oorspronkelijk misschien: ‘geef hem sneden, snij hem met uw *mes*’. In denzelfden zin zou, ‘*geef hem van de neuten*’, wezen: ‘zend hem van uw *kogels* toe’.

In Holland zegt men misschien wel *van de neuten* geven, bij ons is 't *van de neute* geven, en dat is ‘fut geven’, zegt De Bo, ‘met driftig geweld te werke gaan. De muzikanten geven van de neute, als zij krachtig zingen of spelen. Het geeft van de neute (zegt men als het geweldig regent, hagelt en waait)’.

De grondzin van den zeg zit nog veel dieper verborgen, immers de *neute*, de *ferneute* is 't gene de ontleedkundigen in 't Grieksch *balanos*, in 't Latijn *glans* heeten; *fut geven* (z. De Bo) vertaalt dus *van de neute geven* ten nauwsten mogelijk.

[Nummer 17]

De Leebrugge te Brugge

DE eerweerde Heer A. kanonik Duclos (*Bruges en trois jours*, bldz. 17) spreekt van twee oorkonden die gewag maken van de Brugsche Leebrugge: eene van 1476 en eene van 1350. In de eene staat er *Leebrugge* en in de andere *Leeuwbrugge.*

Dat *Leebrugge* de oorspronkelijke naam is, schijnt mij onbetwistbaar.

‘*Lee, Leed, Leye, Roya, reie, Rhijn, Rhodanus, Rhône* en waren eertijds geene eigennamen, maar beteekenden enkelijk waterloop. Men zegt nu nog in Vlanderen: Gij sturt eene geheele *leie* of *reie.* En te Brugge: 't Loopt een *reitje* achter mijn huis’.

Deken De Bo zaliger leert ons in zijn Idioticon dat Kiliaen het w. kent. ‘Leyde,’ zegt hij, ‘*ductus*’. -

In de keure van de Wateringhe van Blanckenberghe leest men:

‘Schepen ligghende in de groote leedt of andere waterloopen’.

Er bestaan onder de plaatsnamen nog vele beken die den name van leed dragen, zoo b.v. te Coxyde: Het Noordduinleed, het Westduinleed, 't Lange Leed.

Te Meetkerke: Het Moere geleed, 't Nieuw geleed.

Te Moere: Peeters Leedeken, het Daelniet Leed.

Dat zijn verschillige waterloopen.

De beke die door Iper spoelt heet men het Ipertje; maar ook en meer nog 't Leed, 't is te zeggen de waterloop van Iper.

Het Leed is eene plaats voor Sint Maartenskerke, en 't woord is zooveel te zeggen als de waterloop.

In de jaren 1000 en 1100 waren onze stedewaterloopen van houten bruggen voorzien; later, als de houten bruggen vervielen, wierden ze, onder andere op de Leed heden het Reitje genaamd, door steenen bruggen vervangen.

In 1627 wierd de Leebrugge door Jan De Wachter herbouwd, en in 1629 hieuw Hieronymus Stalpaert twee arduinen leeuwen en zette ze slinks en rechts op de steenen breidels van de Leebrugge. Sedert dien is de name *Leebrugge* in *Leeuwbrugge* verloopen.

Dat het wel de *Leebrugge* was, in de middeleeuwen, bewijst de naam van de strate die heden naar Sint Jacobskerke loopt en die beneden de Leebrugge ligt. Op de kaarte der stad Brugge van Marcus Geeraert 1562, staat die strate immers als de *Leestrate*, de strate naar 't leed, naar de Leebrugge, geteekend.

***

Twee legenden bestaan er onder 't volk over de Leebrugge.

Er wordt verteld van de twee arduinen leeuwen, die van weerkanten op de brugge liggen, als het nieuwjaarnacht twaalve slaat op den Hallentorre, dat zij hunnen kop ommedraaien en rondkijken; en, tegen dat het ophoudt van slaan, dat ze weêr voor een geheel jaar hunne gewone houdinge hernemen.

Het gebruik van aan de beelden draaiende hoofden, of, op zekere tijdstippen van het jaar, beweginge toe te schrijven, is de wereld rond gekend.

Op de groote markt te Rotterdam staat het bronzen beeld van Erasmus, met eenen boek in zijne hand: de Rotterdamers vertellen dat Erasmus, op nieuwjaarnacht - sommige zeggen op elken middernacht, of iederen keer dat 't ure slaat, - een blad van dien boek ommekeert; en, voegen ze erbij, als de boek aan 't laatste blad is, dan zal de wereld vergaan.

Te Nurenberg verwisselt het Ganzenmannetje de twee ganzen, die het in iederen arm gesloten houdt, van plaatse.

In de middeleeuwen wist men in veel kerken van bewegende beelden, die sedert de beeldstormerij (1566-1578) meest al verdwenen zijn.

In de Abdie van Boxley in Engeland was een kruisbeeld waarvan het hoofd en de oogen, bij middel van veêren, gedraaid en gewend wierden.

Te Witney, in Oxfordshire, verbeeldden de priesters de Verrijzenis onzes Heeren met beelden die van springveêren voorzien waren; zij vertoonden Jesus, Maria, en de wapenknechten, al op levensgrootte. De protestanten hebben dat al te niete gedaan.

In Polen en in Oostenrijk bestaan roerende beelden.

Te Leuven vondt Guillot de Marcilly in 1718 een zeer oud houten beeld van ons Heere op eenen ezel; men vertoonde ermeê de blijde intrede in Jerusalem, jaarlijks op Palmenzondag.

Omtrent den zelfsten tijd zag de Eerw. H. d'Artiny te Weenen het zelfste schouwspel.

In de geestelijke ommegangen te Antwerpen droeg men de beelden van David en Goliath.

Niettegenstaande de beeldstormerij zijn er eenige dier bewegende beelden bewaard gebleven, onder andere, in den Doolhof te Amsterdam. Ik gisse dat de hedendaagsche vertelsels van draaiende beelden overblijfsels zijn van dit oude gebruik van werkende en bewegende beelden aan het volk te toogen, in de goddelijke diensten en elders. Die beelden wierden van 't volk grootelijks in eere gehouden, en zelfs beweert Magnin, in zijne *Hist. de marionnettes en Europe*, dat de protestanten sommige dier beweegbare beelden verdoken en bewaard hebben.

De andere volkszeg aangaande de Leebrugge houdt staan dat, in 1302, tijdens den oorlog, Jan Breydel op de Leebrugge eenen Wale zou gedood hebben, en dat de leeuwen daar gezet wierden ter indachtigheid van dezen voorval.

A. VERWAETERMEULEN

Volkszeg over dorp en steê

VINCHEM, z. *Stavele.*

> Vinchem, dat oud Roovershem,
> niet verre van 't nieuw Oereseele,
> en 't zottekot van Wulverghem,
> zijn drij katten an een teele.

VLADSLOO, bij 't volk *Vlazloo, Vladjeele, Vlazeele.*

> Een luize en een vloo,
> is Vlasloo;
> en een nagel en een tatse,
> is Vlasloo-platse.

De vorst, de wind, de vlage, zegt het volk, zit in de Vlazeele-wegelkes.

VINCKT, z. *Poucke.*

WACKENE, z. *Thielt.*

> Wackene is een stad,
> hadde ze poorten.

Als er iets niet en sluit, het sluit lijk Wackene, en Wackensch zelver is nickel, zegt het volk.

WAEREGHEM.

Van 't gene hem ongeloofbaar is, of schijnt te wezen, zegt het volk:

> 't Is van dat Waereghemsch waar:
> twee oortjes is 't dierste,

ofwel:

> 't Is van dat Waereghemsch waar:
> twee dikke dierder als 't andere.

WERCKEN.

Wercken is 'n slechte prochie,
en ziek zijn is e slecht ambacht.

En de leeggangers, als ze van werken hooren, ja, ja, zeggen ze:

z' He'n van werken
'n prochie gemakt!

WESTKERKE.

Van Westkerke tot Brugge,
eten de menschen rugge.

WULPEN.

Mager en derelijk,
lijk ons Heere van Wulpen.

Vergelijkt *Thielt, Bisseghem, Atrecht, Iper, Kortrijk, Nazareth.*
WULVERINGHEM, bij 't volk *Wulverghem*, z. *Vinchem.*
ZARREN.

Dat 't niet en ware
van de Ware,
men zou na Zarren niet kunnen gaan.

De *Ware*, zoo heet de weg van Wercken naar Zarren, over de Zarrebeke.

ZULTE.

Te Zulte in 't zand,
hoe meer dat 't regent,
hoe beter land.

Velen die dit lezen zullen zeggen: ‘'k Wete ik nog dit of dat; 'k wete ik *waarom* dat dit of dat bij 't volk gezeid wordt; hij is in dit of dat gemist; maar, hij weet hij dat zeker ook wel; of, weet hij het niet, 't zal 't hem wel iemand schrijven of zeggen!’ En zoo laat het iedereen op *iemand*, (die meest verandert in *niemand*) van mij te laten weten 't gene ik niet en wete en nochtans geren zou weten, tot nut en vermaak van al de vlaamsche en de andere gadinghebbenden.

GUIDO GEZELLE

Heilig Aanschijn

't **R**OODE lampken staat te waken
In de donkre huiskapel;
En zijn gloed, met pinkend spel,
Doet het Heilig Aanschijn blaken.

Wreed gezicht, verscheurde kaken,
Bloed en tranen, schrik der Hel!
Schrik der zondaars, die zoo fel
Al die scherpe doornen staken.

Ziet, daar brengt, op trage voetjes,
Jefa, 't moegespeelde wicht,
Avondbede en avondgroetjes.

Maar op eens, van liefde licht,
Vliegt ze, en drukt heur lippen zoetjes
Op het bloedend Godsgezicht.

A.J.M. JANSSENS

Epostrakismos

HIER is iets voor onze jongens die Latijn en Grieksch leeren.

'*Epostracismus*,' zegt Hadrianus Junius, in zijnen *Nomenclator omnium rerum propria nomina variis linguis explicata indicans*, gedrukt tot Antwerpen, bij Christoffel Plantin, 1567, bladzijde 324[a], '*lusus quo testulam aut lamellam sive lapillum distringunt super aquae aequor, numerumque saltuum, quos facit, priusquam desidat, ineunt; victoria penes illum relicta, qui saltuum multitudine superet. Epostrakismos. Belgicè* Botten, Zeylen, *a velificandi argumento.*

Si liber Suetonii Tranquilli de lusuum puerilium generibus extaret, plura certioraque hoc loco tradi potuissent: nunc ea ope destituti, lectorem curiosum ad Iulium Pollucem, qui haec ipsa, nonnullaque alia enumerat, remittimus.'

Dat heet in 't Vlaamsch:

Een spel waarbij ze eenen scherveling, een schelferken of een steentje doen schijveren over de vlakte van 't water, tellende ondertusschen hoeveel sprongen het doet, eer 't ondergaat. Den dien schelden ze overwinnaar die de andere overtreft door 't getal sprongen die zijn werptuig gedaan heeft.

Ware de boek van Suetonius Tranquillus blijven bestaan, dien hij schreef over de verschillige gedaanten van het kinderspel, zoo zouden wij hier menigvuldiger en vaster zaken kunnen bijgebracht hebben: nu dat die hulpe ons ontbrekende is, verzenden wij den gadinghebbenden lezer naar Julium Pollucem, die, boven 't gene hier verhaald staat, nog dit ende dat te zeggen weet.

Julius Pollux, in zijn *Onomastikon*, gedrukt te Frankfort, 1608, bladzijde 441-444, zegt, in 't Grieksch, 't gene hier volgt in 't Latijn: *Testulam marinam in aquae superficiem mittunt, numerantes ipsius saltus in aquae superficie factos ante submersionem: ex saltuum enim multitudine jacienti victoria adscribitur.*

Dat is in 't Vlaamsch:

Zij smijten een zeeschelferken over de vlakte des waters, en tellen hoeveel koers het van die vlakte opspringt, eer 't onder gaat: de overwinninge wordt toegekend aan die 't meeste getal sprongen smijt.

Die Jullius Pollux was vriend en leeraar van keizer Commodus (160-193); wij zullen hem nu met vrede laten, om liever eenen kerstenen Africaan te hooren spreken.

Minucius Felix, die leefde in de jaren 200 na Christus, was een verdediger van ous heilig Geloove. In die hoedanigheid schreef hij eenen boek, dien hij *Octavius* hiet.

In de Frankfortsche uitgave (1608) van Julius Pollux staat er aangeteekend, door *Wolfgang Seberus Sulanus*, dat er eene uitgave van den *Octavius* bestaat, met aanteekeningen aangaande *epostrakismos*, door '*Jo. a. Wouweren*,' welke *Jan van Wouweren*, in 't Fr. *Jean Wower*, zelve verzendt naar '*Leopard* 6, 8.'

Jan van Wouveren, zoon van Klaas, een Nederlandsch Edelman, was geboren te Hamburg (1575-1612) en

schreef onder andere: *Minutii Felicis Octavius, et Julius Firmicus de erroribus profanarum Religionum, cum notis.* Paulus Leopardus (Pauwels Liebaert?) geboren te Isenberghe (1510) in 't Veurnsche, hield Latijnsche schole, eerst tot Isenberghe, daarna tot Hondschoote, daarna te Sint-Winnox-Bergen, in Fransch-Vlanderen, waar hij stierf op den 13 Junij 1567. Hij was een zeer geleerd en zeer nederig man.

Wie zal mij de aanteekeningen dier twee nederlanders, over *epostrakismos*, afschrijven en bezorgen?

Nu, in dien *Octavius*, aan 't vierde deel van het tweede hoofdstuk, wordt *epostrakismos* aldus beschreven:

Pueros videmus certatim gestientes testarum in mare jaculationibus ludere. Is lusus est: testam teretem, jactatione fluctuum loevigatam, legere de littore; eam testam plano situ digitis comprehensam, inclinem ipsum atque humilem, quantum potest, super undas irrotare; ut illud jaculum, vel dorsum maris raderet, enataret, dum leni impetu labitur; vel summis fluctibus tonsis emicaret, emergeret, dum assiduo saltu sublevatur. Is se in pueris victorem ferebat, cujus testa et procurreret longius et frequentius exsiliret.'

Dat is wederom in 't Vlaamsch:

Wij zien jongens die spelen en malkaar zoeken te overtreffen met schervelingen in zee te smijten. Dat spel gaat alzoo: Die spelen wilt, zoekt op het strange eenen ronden scherveling, die onder het klutsen van 't water glad geworden is; dezen scherveling houdt hij overkant tusschen zijne vingeren begrepen; hij stuipt, zoo vele als 't mogelijk is, te grondewaards, en schijvert zijnen scherveling, zoo dat hij, gesmeten zijnde, rakelings over 't water veurt, of daar van opwipt in zijnen lichten loop, of, de toppen van de baren scherende, wederom uitschiet, opduikt en gestadig springende voorwaards vliegt. De jongen wiens scherveling verder vaart en meniger werven uitspringt als de schervelingen van zijne speelgenoten wint, zoo beweert hij, den zegepraal.

Dat spel hieten de Grieken *epostrakismos*, en 't spelen daarvan was bij de grieksche jongens *epostrakizein* genaamd.

Van *ostracisme* weten de geschiedkundigen te spreken, en de taalkunde leert ons dat *ostrakon* eenen potscherf bediedt, vroeger eene oesterschelpe; immers *ostreon* is eene oester, en *osteon* een stuk been, een been.

Als 't kiezinge was, zoo plachten de oude Grieken potscherven, oesterschulpen, en zulk tuig, voor of tegen iemand in het kiesvat te werpen; en alzoo was 't dat zij Aristiden het verder verblijf in zijne eigene vaderstad ontscherfden en ontzeiden.

Te Thielt plachten ze de jongens, die de schole ontzeid wierden, *uit-* en *buiten* te *luien;* en bij 't krijgsvolk worden de veegelingen, de vendelvluchters en de anderszins onweerdigen *buitengetrommeld.*

Dat is *ostrakismos, ostracisme*, op zijn Vlaamsch, en voorwaar geen kinderspel!

Het kinderspel heet *epostrakizein*, dat is scherfstikken, schervelingen, oesterschulpen, *epi-* (op, langs) het water smijten.

Hoe heeten de Vlamingen dat spel?

De volgende woordenlijste zal het kond doen.

AANDEKE.
ziet '*En aandeke, aandeloppekes, duikertjes, tierelingskes, aandtjes*, enz.
Bij al de Engelsch-sprekenden is het oud kinderspel *epostrakismos* bekend onder den name van *ducks-and-drakes*, dat is te zeggen *aanden-en-elpers, aanden-en-maschelaars.*
J.H. Halbertsma, in zijn *Lexicon Frisicum*, geeft daar de reden van in dezer voegen:...' *lapillus alternatim cadens resiliensque refert anatem marem pedibus per aquam et alis per aerem volitantem, quem sequitur anas.*' De steen die beurtelings valt en weêr opbotst, zegt hij, gelijkt aan den elper, die met zijne pooten door 't water en met zijne vlerken door de lucht vliggert, gevolgd van de aande.
AANDELOPPEKES *maken. Wormhout, Herseele, Bolleseele, in Fransch-Vlanderen.*

Dit woord kan eene gekorte uitsprake zijn van *aandelooperkes*, of eene verwordinge (*d=l*) van *aandedoppekes.*
AANDELOPPETJES.
z. *Aandeloppekes.*
AANDTJES EN DUIKERTJES *maken. Kortrijk.*
z. *Poeleje en, schijver-, 'en aandeke.*

AANDTJES EN HINNEKES *smijten. Beernem.*
Hier begint er misverstand van 't woord *aandetje, aandtje* tusschen te komen. Het *aandtje* is in een *haantje* veranderd, dat door een *hinnetje*, door *kiekskes, tietjes*, enz. gevolgd wordt.
AANDTJES EN TIETJES smijten. *Thielt.*
Eene *tiete*, een *tietje* is een hinne.
AANDTJES EN ZWAANTJES *maken* of *smijten. Thielt.*
z. onder *Tietjes.*
AANDTJES, HINNEKES EN KIEKSJES *smijten. Merkeghem, in Fransch-Vlanderen, Ooteghem.*
BEUTERPLASTJES *maken. Brugge.*
z. '*En beuterplasch* en *butterplasjes.*
Ik vermoede dat men vroeger *beuterplanksjes* zal gezeid hebben, dan ware het woord beter verstaanbaar. *Boterbrugge, boterplanke* en *boteram* beteeken immers een en 't zelfste. z. *Boterammen snijen.*
BOTERAMMEN, BOTERAMMEKES *snijen. Boom, Rumpst* en ommelands; op den waterkant, langs de Rupel. *Sint-Niklaas?*
'Hoeveel boterämkes wilt ge hebben,' vragen de jongens.
Het mes, dat over de uitbreedende, vette boter, langs de effene broodvlakte sliert en slibbert, met een hongerwekkend, smerend en smierelend geluid, zal waarschijnelijk deze benaminge veroorzaakt hebben.
In Duitschland zegt men *Brod schneiden, Butterbämme streichen, Butterbrod werfen*, zeggen J. Grimm en anderen; dat is *brood snijden, boterammen bree'en, spree'en; beuterbrood werpen.*
In Pommeren en in Pruisen zegt men: *En bodderbrod smiten*, zegt H. Berghaus, in zijnen *Sprachschatz der Sassen.*
Butterbamme, butterbämme, butterbemme is in Duitschland *boteram*; vandaar het Duitsch woord *bemmelen*, dat is *boterbemmen* of, in 't Vlaamsch, boterammen werpen.
In Zwitserland heet een boteram een *ankenbraut*, en een boteramken is een *bräutli* een *brütli*, misverstaan *ein bräutlein*, eene kleene, jonge bruid; en *bräutli machen*, zegt Stalder, in zijn Zwitsersch Idioticon, is zoo vele als *bemmelen*, boterammen werpen, *epostrakizein.*
Elders wordt *bämmelen* anders verstaan, en men heet het spel *bäumelen* (boomelen), weg en weêr gaan gelijk eenen boom. Elders nog is het *bräutlein machen* veranderd in *jungfern machen* (iefvrouwen maken), *jungferlen* (iefvrouwelen), en *das kindli werfen* (het kindtje werpen).
Bij de Friesen hoort men *botter en brod smiten*, en omtrent Harlingen: *Ei, bei, botterbrod*, zegt J.H. Halbertsma, *Lexicon Frisicum.*

BOTTEN, *botten op het water. Junius, Kiliaen, de Jager, Halbertsma.*
Botten is *bondir, rebondir*, volgens Mellema en d'Arsy; De Bo en *Loquela* weten van tranen die uit de oogen *botten.* Nu zouden wij zeggen *botsen*, op het water botsen.
BUTTERPLASJES *maken.*
z. De Bo.
DOBBERLINGEN, *dobberlingskes maken. Beernem.*
DOEBELS *maken. Gulleghem.*
Hier is er misverstand tusschen het Vlaamsche *dobber, dopper* en 't Fransche *double*, een oud geldstuk van twee deniers. Z. nochtans De Bo, onder *doebelen.*
DOPELINGEN *maken. Rousselaere.*
DOPKES.
z. *Waterdopkes.*
DOPPELINGEN *maken. Rousselaere.*
DOPPEREN.
z. De Bo.
DOPPERKES *maken. Becelaere.*
DOPPERLINGEN, *dopperlingskes maken. Beernem, Lendelede.*
DOPPERS, *nen dopper, doppertjes maken. Inghelmunster.*
z. De Bo, en verder onder *Duikertjes.*
Tweeling, drieling, vierling, vijfling, enz.;
Tweedop, driedop, vierdop, vijfdop, enz.;
Tweedopper, driedopper, vierdopper, vijfdopper, enz.;
Vader, moeder, grootvader, grootmoeder, overgrootvader, enz.;
Zoo heeten de 2^e, 3^e, 4^e, 5^e dopper, die een en de zelfste steen maakt.
DRIEDOP.
z. *Doppers.*
DRIEDOPPER.
z. *Doppers.*
DRIELING.
z. *Doppers.*
DUIKERTJES *smijten. Thorhout.*
z. *Aandtjes en.*
Het Engelsch woord *duck*, in *ducks-and-drakes* (z. Aandeke), beteekent eigentlijk ook een *duikertje*, een *duikelaandeke*, een *aandetje*, een *aandtje.*
Zoo beteekent het woord *dopper*, verkleend *döpperken*, een watereendeken, te Zonhoven.
'EN AANDEKE, '*en aandtje maken. Rexpoede, in Fransch-Vlanderen.*

'EN AANDTJE EN E TJIEPTJE *zetten. Aeltre.*
'EN AANDTJE-POELEKE *maken. Sercus, in Fransch-Vlanderen.*
'EN AANDTJE *slaan. Kerkhove.*
Vergelijkt *Waterslag.*
'EN BEUTERPLASCH *maken.*
z. De Bo en *Beuterplasjes, Butterplasjes.*
ENGELKE.
z. *Tietjes en.*
'EN TIETJE EN 'EN HAANTJE *maken.*
z. De Bo.
E PIETJE MET 'EN AANDTJE *smijten. Haesebrouck, in Fransch-Vlanderen.*
E PUIT, PUITEN *smijten. Looberghe, in Fransch-Vlanderen.*
z. *Puidegje.*
E TIENTJE EN E TAANTJE *maken.*
z. *De Bo, Een tietje.*
Misverstaan voor '*en tietje en 'en aandtje.*
GLEIEREN, met een steentje dat over 't water *gleiert. Molendorp, bij Oostende*.

Vergelijkt *leieren, vleieren, pleieren.*
Te Lübeck in Duitschland zegt men *bleieren*, luidens Stalders Zwitsersch Idioticon.
GOELEJE.
z. *Tietjes en.*
GROOTMOEDER.
z. *Doppers.*
GROOTVADER.
z. *Doppers.*
HAANTJES EN KIEKJES *werpen.*
z. De Bo, '*En tietje en 'en*, en *Aandeke.*
HANEPOOTJES *maken. Ninove.*
Miszeid voor *aandepootjes.* Vergelijkt *Aandeke.*
HIETSEN *over 't water. Gent.*
Hitserln zeggen ze in Duitschland, volgens Schmid, *schwäbischas Wörterbuch.*
HINNEKES.
z. *Aandtjes* en.

KEILDEREN.

De Gids, 1840, n° 8, bl. 384.

KEILEN. *Weiland, Kramers*, en anderen.

Keilen is met eenen keil, eenen geschelferden *keil* werpen. Sedert de geboorte van dit woord *keilen* heeft *keil* zijne -*l*, verloren en is *kei* geworden. Vergelijkt *pegel, peiel, peil, pei*; *vlegel, vleiel, vlei*; *kegel, keil, keil, kei*; enz.

Van *keilen*, met uitbouw -*er*-, komt *keileren, keilderen.* Vergelijkt *zeilen* en *zeilderen.*

KIEKJES.

z. *Haantjes.*

KIJSKASSEN. Zimmerman, *De zee, hare bewoners*, enz. I. 120, aangehaald bij de Jager, *Verscheidenheden*, bl. 148.

'*Kiskassen*,' zegt hij, 'ook wat men anders keilen noemt, dat is steentjes langs de oppervlakte van het water werpen, zoodat zij beurtelings onder en over 't water heengaan.'

Vergelijkt *plijteplasjes, plisje-plasje, stijpstappen.*

z. *Kitsen.*

KITSEN. *Weiland.*

Van kitsen, dat geboren schijnt uit *kaatsen, katsen*, komt *kijtsen* en *katsen, kijtskatsen*, gemakkelijker uitgesproken *kijskassen;* welk *kijskassen* ook verkwisten bediedt, als of men zei doppers maken met kroonstikken, zijn geld in 't water smijten.

Halbertsma, in zijn *Idioticon Frisicum*, vertelt het volgende:

Iuvenis Amstelodami vidi nautam ex India reducem, qui latissimos nummos argenteos per superficiem fluminis IJae resilientes projiciebat; a me interrogatus quid hoc sibi volebat? 'Ter' inquit, navigavi in Indias ut hanc caperem voluptatem.

Dat is:

In mijn' jongde zag ik te Amsterdam eenen schipman, die, versch thuis gekomen uit den Oost, bezig was met een grooten hoop zilveren geldstukken over 't IJ te gooien, dat ze botsten. Als ik hem vroeg wat hij daar meê bediedde? 'Drie keers,' zeide hij, 'ben ik naar den Oost gevaren, om deze voldoeninge te mogen smaken.'

KUGELEN, *Kiliaen.*

LEIEREN, met een *leiertje. Oostende.*

LEIERTJE.

z. *Leieren.*

LOMPEN *smijten. Lendelee.*

LOOPERKE.

z. *Aande*-.

MOEDER.
z. *Doppers.*
OVERGROOTVADER.
z. *Doppers.*
PADDE.
z. *Puiteges.*
PIETJE.
z. *e Pietje.*
PLASCH, *plaschtje.*
z. *Beuter-*, *butter-*.
PLATJES.
z. *Plijteplatjes.*
PLEIEN. *Noord-Brabant.*
z. Onze volkstaal 1882, n° 4, bl. 235, onder *zeilen.*
Vergelijkt *pleieren, vleieren, gleieren, leieren.*
PLEIEREN.
z. De Navorscher, 1872, bl. 301, en onder *pleien.*
PLIJTEPLATJES *smijten. Oostende.*
Vergelijkt *kijskassen, plisje-plasje, stijpstappen.*
PLISJE-PLASJE *gooien.*
z. Van Dale.
POELEJE EN AANDTJE *smijten. Kortrijk.*
POELEKE.
z. '*En aandtje.*
POELEKES EN AANDTJES *smijten. Sercus, in Fransch-Vlanderen.*
POEPELANAANDTJES smijten. *Beernem.*
Verworden uit *poe*(*le*) *poele-en aandtjes* smijten.
PUIDEGJE-PADDEGJE *waterslag. Veurnambacht.*
Püttchen, püttjen, püttken, smiten, zeggen ze tot Hamborg, luidens de Idioticons van Bichey, Schmid, Berghaus, en andere.
PUIDETJE-PADDETJE *waterslag. Brugge.*
PUIDETJE-PADDETJE *smijten.*
z. De Bo.
PUITEGES EN PADDEGES *smijten. Godewaerdsvelde, Hondschoote, Boeschepe, in Fransch-Vlanderen.*

(*'t Vervolgt*)

Mingelmaren

DR. A. BEETS, *Woordenboek der Nederlandsche taal*, 5e D. 4e afl. *Gort-grauw*, zegt het volgende, onder het woord *Gouw*([1]).

'In vlaamsch België bestaat heden ten dage bij sommigen het streven om fransche of fransch klinkende woorden als b.v. *provincie* en *gouverneur* door *gouw* en *gouwgraaf* te vervangen; zie b.v. *Biekorf*, 2, 385-396. Desgelijks bezigt in Noord-Nederland, *Johan Winkler gouwspraak* of *gouwspreektaal* voor *dialect* (b.v. *Oud Nederl.* 8, 9, 131), *gouwgenoot* voor: landsman uit dezelfde provincie (ald. 31); enz.'

Onder het woord *gras* wordt *gers en gers wonen* aangehaald, uit *Loquela* IX. 67.

TUSSCHEN hemel en eerd
staat er een groene geerd;
't is geen hulzen,
och geen bulzen,
geen populieren,
heeft geen houteren manieren,
't is geen eiken
och geen esschen
gij zoudt het niet raden
al waart gij gezessen,

die groene *geerd* is een groene *geerde*, een groene *staf*; *hulzen*hout is *honzelaren*hout, *rhamnus frangula*; *bulzen*hout is.....? geen *houteren* manieren: 't en gedraagt hem niet als *hout*; *och* is *of*, *noch*; en 't slot van 't limburgsch raadselken is het kemp, latijn *Cannabis*, fransch *le chanvre.*

Weet er iemand het woord *bulzen* te bedieden?

HOOGE klemmers,
verre zwemmers,
zeere schaverdijnders op het ijs,
en zijn altegare niet wijs.

Anders gehoord:

Hooge klemmers,
leege zwemmers.
schaverdijnders
zijn kwa kinders.

S*TOKVISCH* in 't Russensch vertaald ware *koblóvaja ryba*; *kobl* namelijk is stok, *koblóvaja* stokachtig, en *ryba* visch te zeggen.

Dr. C.C. Uhlenbeck, in het *Tijdschrift voor ned. taal- en letterkunde. Leiden. - E.J. Brill*, *elfde deel. Nieuwe reeks*, *derde deel*, *derde afl.* bl. 225. vermoedt dat het russensch woord *koblóvaja* de oorsprong is van ons woord *kabeljauw*, anders gesproken *bakeljauw.* Tusschen Novgorod en onze landen, zegt de Doctor, wierd er in de middeleeuwen veel handel gedreven.

'**L***ERS*, zelstandig naamwoord, vrouwelijk', zegt Weiland, '*der* of *van de lers.* Eene zekere maat: *lersse wijns.* (Codex van het graafschap Zutphen.) Deze maat moet, in oude tijden vrij groot geweest zijn, omdat men daarvoor wel eens boven dertien goudguldens, dat toen eene groote som was, betaald vindt'.

Bij Schuermans staat er: '*Leers, laars*, te Aalst: eene kleine maat jenever. *Bazin breng nog een leersken*'.

Deken De Bo weet van 'zijn lerze vullen, van bierlerze, kaffilerze, jeneverlerze, wijnlerze', en van *lerzen, lersde, gelersd*, onzijdig werkwoord. Drinken, bekeren, fransch: *gobelotter, chopiner.*

Eene *butterleerze* ware dus een botervat, eene boterstande, eene botertonne.

een veerze
van een veerze
is een butterleerze.

Dat zeggen ze in Veurn-Ambacht.

Het woord *leerze*, latijn *ocrea*, fransch *botte*, staat in Van der Scheuren's Theutonista vermeld onder twee gedaanten, te weten: *leerse* en *lederhoese. Lederhoese* ware bij ons *lederhoze*, *hoze* van *leder. Lederhoze*, eens en andermaal gekort, ware *lederze, leerze.*

Wij hebben dus *leerze* van *leder*, een schoeisel; en *leerze, laarze*, *lorze*, (van *laar*, hoogduitsch *leer*, ydel?) eene mate.

IN de rekeningen van Sinte Maartens kerke, te Kortrijk, over de jaarschare 1413-1414, staat er.

'Van der doot van Pieter Rijcma viij. sc.'

Die Pieter Rijcma moet een Fries geweest zijn, en waarschijnelijk arm en vreemd te Kortrijk, immers zijn begraafschuld is de minste van geheel de jaarschare.

In de geslachtnamen van Johan Winkler staat de friesche name *Rijkema* vermeld en vertaald door afstammeling van *Rijk.*

[Nummer 18]

Van Jan Heldenbloed

DAAR was een keer een kleêremaker met name Jan Heldenbloed. Jan gerochte met zijn stieletje tamelijk wel aan zijn brood; maar algelijk, dat eeuwig en ervig zitten op zijn tafelier, met zijne beenen dobbel onder hem, en dat verdrietig naaldeke, begosten Jan zoodanig tegen te steken, dat hij op zekeren dag de broek die hij bezig was met maken wanhopig ten gronde smeet en uitriep: ‘Jan Heldenbloed, gij zijt het ventje! waarlijk gij en verdient uwen name niet. Heldenbloed heeten, en uw leven lang krom en dobbel zitten en geen ander staal kennen als dat kort, vort kleen naaldeke; neen, neen, dat en staat niet te gâre, dat moet, en dat zal veranderen! 't Zitten hersens genoeg in mijnen kop, en moed genoeg in mijn herte, om van mij te doen spreken, om tot iets, ja iets groots te betijen; om als een ware held, fier op mijnen name, machtig, gevreesd, ja zelfs koning of keizer te worden. - Ik ga hier geheel dat boeltje verlaten, en reizen de wereld rond, achter heldengevarenissen’.

Zoo gezeid zoo gedaan.

's Anderdaags trok Jan zijn uitsteekberd af, verkocht huis en gerief en ging, met den reiszak op zijnen rugge, en gildigen knuffelstok in d'hand, de wereld in. - Nochtans en hadde hij 't in zijn herte niet kunnen krijgen te scheiden van zijn canarievogeltje. Hij hadde 't meê: 't beestje zat zachte weg gesteken in den zak van zijne veste, benevens eene sponsie, om hem alle dage te wasschen aan de frissche bronnen, zei hij.

Zoo, onze Jan Heldenbloed ging uit op zoek achter geluk. Als hij alzoo vele dagen en vele nachten zonder staan, altijd gegaan hadde, sterne tegen wind, 't hoofd vol ontwerpen en 't herte vol hope op de toekomste, zoo viel hij in eene onbekende streke toe.

De huizen, dinne gezaaid, waren al zoo groot als de burgten van zijn land; en de menschen waren wel driemaal zoo groot als hij was.

‘Dat moet hier het land van de reuzen zijn,’ meende Jan, ‘'k heb dikwijls hooren zeggen dat dat volk zoo dwaas is als dat zij groot zijn, 't is hier van slim te spelen.’ Jan zette hem op eene ruwe rotse om wat te rusten en om die streke eens wel te bezichtigen; maar gelijk hij dood moê was, zoo vielen zijne oogen allichte toe en Jan sliep, en slapen was slapen.

Daar kwam, bij gevalle, een reuze voorbij, die Jan zag zitten. Deels uit nieuwsgierigheid en deels uit gramschap, omdat zoo een vernukkeld manneke het hadde durven wagen te reizen door het land van de reuzen, kwam hij bij Jan, tikte met zijnen vinger op Jans schouder dat, hij er van wakker schoot en bijna van boven neder de rotse viel. Maar, Jan was in eenen oogpink van zijn verschot hersteld, hij keek den reuze in 't straal van zijn oogen, en snauwde hem bitsig toe:

‘Reuze, wat moet gij hebben, wat hebt gij mij te stooren als ik ruste? Gaat uwe wegen voort, of 't zou u kunnen berouwen, hoort gij het?’

De reuze stond verstomd, omdat hij door zulk een kleen endeke mensch zoo stoutaangesproken wierd, en hij dacht in zijn eigen: ‘misschien is die kleene vent een van dat

heldenras, waarvan de reuzen zoo dikwijls wreede kloppingen kregen: laat ons onderzoeken en voorzichtig zijn, dat volk is zoo behendig dat zij den felsten reuze als een riet neêrevellen.'

'Vreemdeling,' zei de reuze, 'wie zijt gij, om mij zoo stout en onverschrokken aan te spreken?'

'Wie ik ben,' zei Jan, die zag dat hij met eenen dwazen reuze te doen hadde, 'wie ik ben? Ik ben Jan Heldenbloed, en voor den felfsten reuze zelve en wijke ik geenen voet achteruit'.

'Zoo, zoo,' zei de reuze altijd van langs om meer verwonderd, 'hoe zou het mogelijk zijn, dat gij, die zoo kleene en zoo reilde zijt, meer macht zoudt hebben als ik? 'k Ben immers driemaal zoo groot en zoo machtig gebouwd als gij'.

'En nochtans' zei Jan, ''t is alzoo: de leeuw die veel kleener is als de olifant en moet voor die groote lompe dieren niet achteruit gaan, dat weet gij toch wel!'

'Ja, dat is mij bekend,' zei de reuze; 'maar gij'...

'En wel, ik,' zei Jan, 'even als de leeuw niet en schrikt voor eenen olifant, zoo en vreeze ik geenen reuze'.

'Ha! ha!' riep de reuze, 'wij zullen 't gaan zien wie er meest macht heeft!' En eenen kei oprapende, douw hij hem tusschen zijne machtige vingers in gruis.

'Wel, verdonders toch, wat is dat,' zei Jan, en hij gebaarde eenen anderen kei op te rapen, maar haalde zijne sponsie uit zijnen zak, 'daar! daar zi', reuze' riep Jan, 'ik duwe mijnen kei dat er het zap uit loopt!'

'Dat is sterker,' riep de reuze verwonderd, 'dat is sterker, inderdaad, gij zijt een knappe vent, ik en hebbe dat in mijn land nog nooit tegengekomen... en zoo kleene kleene zijn,... hoe is het toch mogelijk!'

'Ik heb het u gezeid,' sprak Jan, 'en ik herhale het u... ik, Jan Heldenbloed, en ga voor den sterksten reuze geenen duim uit mijnen weg!'

'Laat ons nu eens smijten om ter verst,' vroeg de reuze?

''k Ben altijd gereed,' zei Jan, 'smijt maar eerst.' De reuze nam daar eenen steen, de grootte van Jans

hoofd, en smeet zoo hooge en zoo verre, dat hij in Jans gedacht maar een spellekop meer groot en scheen.

Jan en verzinde niet lange en zijn welbemind canarievogeltje bedektelijk uithalende, wierp hij het zoo verre als hij kon; 't beestje, tenden smete, begon te vliegen de wolken in. Zoo dat de reuze 't niet meer zien en kon.

‘Dat is sterker,’ zuchtte de reuze, ‘uw steen is verdwenen in de wolken, ik ben overwonnen!’ En hij en hadde geen oogen genoeg om Jan, dat kleen manneken, te bezien. Ten langen laatsten wierd hij inwendig benauwd van Jan, en om er wel mede te staan: ‘Vriend,’ zei hij alzoo, ‘gij zijt sterker als ik, en ik en mijne broeders zijn de sterkste onder de reuzen. Komt mede met mij naar ons burgslot, ik wil nader kennisse maken met u, en met eenen zullen mijne broeders u ook leeren kennen’.

Zoo, ze trokken te gâre naar 't Reuzenslot: maar onder wege moesten ze voorbij nen machtigen grooten kriekelare, die overvloedig gelaân was met schoone lachende krieken. De reuze kreeg kriekenlust: ‘Komt Jan,’ sprak hij, ‘wij gaan hier eerst onzen buik vol krieken eten.

In een twee drie snakte de reuze eenen van de grootste en dikste takken vast, plooide hem neêrewaards tot bij den grond en begon maar hemelstorme krieken te trekken.

‘Jan,’ riep hij al met eens, ‘houdt wat dezen tak vast opdat ik zoude kunnen trekken met mijne twee handen’. Jan en kon noch en dorst niet weigeren, maar nauwelijks liet de reuze den tak schieten, of hij sloeg omhooge en wierp Jan over den boom, wel twintig stappen verre al den overkant. Gelukkiglijk viel Jan op zijne voeten, en hij en hadde het minste letsel niet.

‘Wat bliksems is dat nu, Jan,’ riep de reuze!

‘Wel niets, niets,’ zei Jan, ‘'t is dat ik daar eens wilde over den boom springen, 't docht mij lijk dat hij nog al hooge was; maar 'k ben er nog al tamelijk wel over, gelijk gij ziet, en toen nog zonder mijnen loop te halen’.

‘Dat is nu nog sterker!’ zuchtte de reuze, terwijl hij twee handsvollen krieken in zijnen mond stopte: ‘'k moete

en 'k zal daar ook over springen’. Hij haalde zijnen waai wel van honderd stappen verre, kwam al scherden dat het benauwdelijk was om ziene, en sprong tot ten halven de kroone van den kriekelare. De reuze viel geheel bebloed op den grond en 't en schilde niet vele of hij brak nog zijne reuzenbeenen derbij.

‘'k Ben overwonnen,’ kermde hij, al vrijven aan hespe, heupe en elleboge. ‘Gij zijt waarlijk sterk in alles, en de reuzen moeten hier al onderdoen voor u. Komt, laat ons nu voortgaan naar mijn burgslot, ik zal alles vertellen aan mijne broeders. Ah! Jan Heldenbloed, gij zijt sterk - ja, geen mensche en was ooit sterker als gij -’ en zij trokken voort naar Reuzenburg.

Jan hadde inwendig leute genoeg om te sterven, maar hij hield hem in, om den dwazen reuze geen achterdenken te geven.

‘Hoeverre is uw slot nog wel van hier,’ vroeg Jan.’

‘Niet verre meer, niet verre meer: daar, ziet, achter dat woud daar’.

Inderdaad, in min als eene halve ure stonden zij voor de ijzeren poorte van het machtige Reuzenburg.

Jan keek bijna zijn oogen uit op de sterkte en de grootte van die muren, van die deuren en van die vensters. De zalen waren wel twee boogscheuten lang, en bijna zoo breed. De vensters en de deuren waren zoo hooge en zoo wijd als de gevels van gewone huizen. Nu, alles was er hooge, lang en breed; maar rijkdom en schoonheid dat en schilde de reuzen niet vele zeker, want 't was er al naakt en zonder sieraad.

De reuze leidde Jan in de keukenzale waar zijne zeven broeders waren. - Dat was mij 't zaaltje! - 't was al dat Jan tot tenden koste kijken; en daar zaten zeven reuzen, mannen zoo sterk en zoo groot als boomen. Zij zaten bij een vier, dat zoo machtig groot was dat Jan, eerst verschrikt, meende dat het eene hofstede was die aan 't laaien en aan 't vlammen stond. Zij hadden elk een half schaap in hunne handen, zij hielden het een weinig in de vlammen en beten door vleesch en beên dat het kraakte. Als zij hunnen broeder zagen inkomen met Jan, dan

schoten zij in zulk eenen afgrijzelijken schaterlach, dat de vensters er van ruttelden en dat Jan van verschot bijna achterover vloog.

‘Waar, bliksems, hebt gij dien kortebondel, dien neutebuk, dat vernukkeld dingen van een ventje opgeraapt’ riepen zij?

Jan's oogen schoten vier en vlammen; zij spotteden met Jan Heldenbloed. O! dat moest eindigen. ‘Reuzen,’ sprak Jan, ‘al is 't dat gijlieden kloeker en grooter schijnt als ik, 't en is geene reuze voor wien Jan een voet achteruit gaat; uw broêre hier weet van mij te spreken, en, is 't dat gij voort met mij de zot houdt, zal ik u een speeltje leeren spelen dat u allen lust tot herbeginnen zal benemen.

De reuzen bezagen malkaâr verwonderd, maar lieten nochtans, al bijten in hun half schaap, een gegrol hooren gelijk van zeven beren, alsof zij zeggen wilden: Ventje, gij en zijt maar een bete weerd!

‘Ja maar, broeders,’ zei de reuze die met Jan binnen gekomen was, ‘broeders, zoo niet, of 't zou u kunnen berouwen. Die man, al en is hij maar kleene, is sterker als ik, en gij weet dat ik onder u verre de sterkste en de kloekste ben. Hij duwt de keien dat het zap eruit springt, hij smijt tot aan de sterren, en hij wipt zoo rap als de wind, zonder de minste moeite, over groote boomen’.

Daarop begost hij uiteen te doen al wat Jan onder wege verricht hadde. Naarmate dat hij vertelde en de zaken nog reuzachtig vermeerderde, groeide de verwonderinge van de reuzen en 't en leed niet lange of zij bezagen Jan met angst en schrik, en zij wierden danig benauwd. Jan hadde 't bemerkt en hij dacht in zijn eigen, goed, 't is nog eens troef in mijne bladen.

In stee van met Jan nog te gekken, begosten zij hem een stuk vleesch voren te stellen, zij wenschten hem welkom en trachtten hem op alle wijzen te voldoen. Jan at smakelijk zijn buiksken vol, klapte nog eenigen tijd met die reuzen en miek hun nog vele wondere prullen wijs, zoo dat zij altijd van langs om benauwder wierden van hem.

(‘*t Vervolgt*)

J. LEROY

Den Z.E.H. Kanonik Rommel

GHEBT, sedert achtien jaren,
zoo vele vrome scharen
geoefend tot den strijd
die tusschen 't Kwade en 't Goede,
met nooit gestilde woede,
gestreên wordt wijd en zijd!
- voor God en Land,
voor God en Land, -
gestreên wordt wijd en zijd!

Gij leerdet listen, lagen
en krijgskunst gadeslagen
van 's vijands legermacht;
soms onverschrokken strijden,
en soms den slag vermijden,
maar waken dag en nacht!
- voor God en Land,
voor God en Land, -
maar waken dag en nacht!

Uw kunst hun onverdwaalde
geloof tot schild verstaalde,
dien geen geweld en deert:
hun woord miekt g'heet en smijdig,
hun veder scherp en snijdig,
en gaaft ze hun tot zweerd!
- voor God en Land,
voor God en Land -
en gaaft ze hun tot zweerd!

Zoo staan ze in de eerste reken
en strijden onbezweken,
voor waarheid en voor recht!
hun daden hoort men roemen,
hun namen hoort men noemen,
daar 't Goede zegevecht!
- voor God en Land,
voor God en Land -
daar 't Goede zegevecht!

De grijze veldheer rilde....
zijn herte U loonen wilde
dat 't elkeen hoorde en zag:
des gaf hij U Eerweede,
uit dank, met eig'nen zweerde,
den eedlen ridderslag!
- voor God en Land,
voor God en Land -
den eedlen ridderslag!

Vinchem

DAAR was een friesche man, die den name droeg van *Addo.*

Addo is een gekende oudgermaansche mansvoornaam: de geslachtsnamen *Addens*, *Addinga*, *Addington*, hebben als vadersnamen dien ouden eigennaam aan het nageslacht overgezet.

Wij vermoeden dat de Fries *Addo* in Vlanderen gewoond heeft; daar zijn te veel friesche gedenkenissen in maagschaps-en plaatsnamen bewaard; daar staan te veel friesche huttekens en hofsteden in 't bloote; daar weerhelmen te veel friesche klanken in de welluidende tale van Veurne-Ambacht, opdat wij niet en zouden peizen dat de Fries *Addo*, met zijne stamgenooten langs onze vlaamsche kusten was gehuisvest, te meer dat wij zijnen name in de dorpsbenaming Adinkkerke aantreffen.

Echte Germanen zijn 't, de Friesen, de eerbiedweerdigste en de voorbeeldigste onder al de Germanen, mitsgaders de stamvaders van ons roemrijk vlaamsche volk.

Mannen met blond krulhaar, moeten 't geweest zijn, de vrije Friesen.

Hun name geeft het uit.

Friser, *origine inconnue*, zegt Brachet.

Origine inconnue wilt gemeenlijk zeggen, van germaanschen, nederduitschen oorsprong.

't Fransch woord *frise* leidt ons naar een oudgermaan-

schen woordenstam, waarvan het Hoogd. *Fries*, het Angels-*frise*, het Oudfriesch *frisle*, het Eng. *frizzle* het verwantschap uitmaken.

Wij mogen dus een bijvoeglijk naamwoord *frisjaz*, *fresjaz* veronderstellen, dat *gekruld* beteekent en hetwelk aan den volksnaam *Frisü, Fresau*, aan de maagschapsnamen *De Vriese* en *De Vreese* hunnen oorsprong verleend heeft.

***

De Fries *Addo* bouwde een zale voor zijn huisgezin: op de vlamen en de moeren won hij akkers voor zijn koorn en weilanden voor zijn vee.

Toen zijn nakroost aangegroeid en tot het kerstendom bekeerd was, wierd er ter uitgebreide zate der Addingen eene kerke gebouwd, en zoo kreeg de woonstede der afstammelingen van *Addo* den naam van *Addinkkerke.*

***

Twee der nakomelingen van *Addo* hieten *Wulf* en *Wulfhard.*

Zij verlieten de voorvaderlijke erve, bouwden ook een hoeve niet verre van malkander en wierden aldaar de stichters van nieuwe stamgezinnen.

De kinderen van *Wulfhard, Wulvert, Wulver* droegen volgens de geplogentheden van die tijden den name van *Wulveringen*, de plaatse waar ze gehuisvest waren kreeg allengerhand den name van *Wulveringahem*, de zate der afstammelingen van *Wulfhard.*

***

Wulf had ook nakomelingen: 't waren de *Wulvingen.*

De doeninge waar ze te zamen woonden, waar ze den grond beboerden en hun vee plachten te weiden, wierd door het volk *Wulvinghem* genoemd.

Hebt ge er nooit op gelet hoe de menschen sommige namen verkorten en de eerste lettergrepe achterlaten, hoe ze *Sinte-Baafs* voor *Vive-Sint-Baafs* en *Lee* voor *Lendelee* uitspreken?

Wulvinchem, een plaatsnaam die ook in Duitschland gekend en bij Förstemann geboekt staat, was te lastig

om bewaren nevens *Wulveringhem* en kon misgrepen te wege brengen.

Wulvinghem verloor bij 't volk zijne eerste lettergrepe; 't wierd kortweg *Vinchem* op de tonge en 't is onder die gedaante dat het ook in oorkonden en tijdverhalen tot ons gekomen is.

J. CLAERHOUT

Epostrakismos

REIZERTJES *maken.*
z. De Bo.
SCHEIEN.
z. *Steentjes.*
Scheien is eigentlijk werpen met een *schei.* z. *Loquela* 1891, n° 1, halfzijde 6.
SCHEREN.
z. de Jager Frequentativen, onder *Keilderen*, en Kramers.
SCHEREN is rakelings over iets heenvaren, vliegen, loopen: de zwaluw scheert over 't water. Zoo zeggen wij ook *veuren.* z. *Loquela* 1891, n° 5, halfzijde 39.
SCHIFFELEN.
'Mij staat voor,' zegt de Jager, *Verscheidenheden*, bl. 168, 'het' (keilen, stipstappen) 'ook wel *schiffelen* te hebben hooren noemen.'
'*Schiffeln, schiffeln machen*' (schijverkes maken) staat bij Schmid, in zijn *schwäbisches Wörterbuch*, met den zelfsten zin; en *schiefern* bij Stalder, in zijn Zwitsersch Idioticon.
Vergelijkt *schijveraandtjes*, enz. *Schijveren* is met eene *schijve* smijten.
SCHIJVERAANDTJES *maken. Kortrijk.*
SCHIJVERETTJES *smijten. Kortrijk.*
Verworden uit *schijveraandtjes*, *schijveräändtjes*, en, op zijn Fransch gezeid, *schijverettjes.*
SCHIJVERLINGEN *smijten. Aelbeke.*
SCHIJVERTJE *smijten. Leke.*
SCHOKKEN. *Veurnambacht*?
SCHOKKEREN. *Isenberghe.*
SCHUFFELEN. *Maeseyk.*
Vergelijkt *schiffelen, schijveraandtjes*, enz.

SLIFFEREN. *Gorinchem.*

z. De Navorscher 1853, n° XII, bijblad 182.
Wij zouden dat woord, op zijn Vlaamsch, *slijferen* schrijven.
SLINGEREN, *slingerspel.*
Onder die woorden herhaalt Kiliaen den Latijnschen uitleg die hooger aangehaald staat, uit *Hadrianus Junius.*
STEENTJES *langs het water scheien. Eecloo.*
STIJPSTAPPEN.
Kiliaen zegt: ‘stipstappen, *lamella aquas quatere.*’
Ten Kate zegt, II. 425: ‘stipstappen *lamellis aquas quatere;* al werpende de vlakke steentjes zo schuins langs de oppervlakte van het water, dat ze die stip- en stapwijze aanrakende bij sprongen overkeilen.’
TAANTJES.
Tientjes en.
TIENTJENS EN TAANTJENS *maken.*
z. De Bo, *Een tietje.*
Misverstaan, en door stafrijmzucht verworden, uit *tietjes* en *aandtjes.*
TIERELINGSKES *maken. Sweveghem.*
Bij De Bo staat het woord *tierlen, tierelen* verduidelijkt door ‘Draaien, keeren. Hij tierelde met de beenen omhoog.’ Eene *diere* is in 't Audenaerdsche eene *aande*: *diere, diere, diere!* zoo roept men de aanden toe. Misschien zei men vroeger, of zegt men elders, *dierelingskes* maken; dat ware wederom *aandekes* maken.
TIETJES EN AANDTJES *smijten. Kortrijk.*
Springt de steen eene derde, eene vierde maal, dan is 't een *zwaantje* en een *engelke.*
z. *Aandtjes, en doppers.*
TIETJES EN AANDTJES *en goelejes smijten. Kortrijk.*
z. *Aandetjes.*
TIETSE.
z. *Tietje.*
TIJKENHAANTJES *maken.*
z. De Bo, *Een tietje.*
Misverstaan uit *tietkes en aandtjes.* Vergelijkt De Bo, onder het woord *tijkenhaan.*
TJIEPTJE.
z. '*En aandtje en e.*
TWEEDOP.
z. *Doppers.*
TWEEDOPPER.
z. *Doppers.*

TWEELING.
z. *Doppers.*
VADER.
z. *Doppers.*
VIERDOP.
z. *Doppers.*
VIERDOPPER.
z. *Doppers.*
VIERLIEG.
z. *Doppers.*
VIJFDOP.
z. *Doppers.*
VIJFDOPPER.
z. *Doppers.*
VIJFLING.
z. *Doppers.*
VLEIEREN *op het water.*
z. De Bo.
Vergelijkt *gleieren, leieren, pleieren.*
VOLGELTJES *smijten. Rubroucke*, *in Fransch-Vlanderen.*
WATERDOPKES *maken. Beveren bij Rousselaere.*
En de scherveling waarmeê men een waterdopke maken kan is *waterdopte.*
WATERRATTEN *maken. Ruddervoorde.*
Te Brugge, als 't gebeurt dat de steen niet meer en springt maar eenen tijd blijft voortvaren, eer hij ondergaat, dan is 't een *waterratte* dat men gesmeten heeft.
WATERSLAG.
z. *Puidegje, puidetje.*
ZEILDEREN. *Oost-Eecloo, Eyne en ommelands.*
Uitbouw, met -*er*-, van *zeilen.*
ZEILEN.
z. Junius en Kiliaen.
Schuermans zegt dat het woord *zeilen* te Gent gebruikt is, en dat de schervelingen waarmeê men zeilt *zeilingskes* geheeten worden.
ZEILINGSKES.
z. *Zeilen.*
ZEILSTEENTJES *roeien. Gent.*
ZWAANTJES *schieten. Stavele.*
z. *Aandtjes en, tietjes en.*

Buiten de benamingen die reeds aangehaald zijn hoort men in Duitschland nog:

Fischeln (vischelen); *flächeln* (vlechelen); *flaigern* (vleigeren); *flättern* (vletteren); *flötsen* (vlutsen); *einen hecht schneiden* (eenen hecht, d.i. snoek snijden); *pflinzern* (plinteren); *plätschern* (pletseren); *plätteln* (plettelen); *schirken* (schrikken); *zweieln* (tweeëlen, tweelingen smijten); enz.

Maar onder de menigvuldige namen van dat spel is er in Duitschland een bewaard gebleven, die diepst van al laat binnenloeren in de wanwetendheid en in het oud wangeloove van ons volk.

Wij weten in Vlanderen van zielkes uit het vagevier te verlossen met de namen van drie dorpen uit te spreken, of een kruis te maken, terwijl dat er eene sterre vervliegt.

Als de jongens in Duitschland een dopperken smijten zoo *lösen* (lossen) zij, zoo *erlösen* (verlossen) zij, zeggen ze, de eene, *das wasser* (het water); de andere *den frosch* (den vorsch, den puid); *das bäurle* (het boerke); *das bräutlein* (het bruideken); *unsre liebe Frau* (onze lieve Vrouwe); *unsern Herrgott* (onzen Heergod).

Het oud wangeloove leert dat jonge vorsten, jonge meiskes verwenscht waren in 't water, in de roo zee, enz. en dat ze daar te wachten hadden, in de gedaante van aandtjes, zwaantjes, visschen, puiden, waterkobben, hagedissen, lijklaken, enz., tot dat ze van iemand *gelöst* (gelost) of *erlöst* (verlost) wierden.

Dat zal wel de grond zijn van al dat lossen en verlossen, 't zij door het behendig smijten van den doppersteen, 't zij door het haastig uitspreken van drie dorpnamen, 't zij door het haastig maken van een kruisteeken, enz.

De verwenschte en verloste jonge vorsten en vorstinnen, de jonge meiskes en de jonge knechten, zullen, van *bräutlein* en van *bäurle* dat ze waren, allengskens vernaamd en veranderd geworden zijn, door kerstengedoopte heidenen, in zielkes, in onze lieve Vrouwe, in onzen lieven Heere; later nog in den puid, in het water, en eindelijk in... niemendalle.

'k Hebbe des wonder of er, bij Vlamingen, Brabanders

Limburgers, geen speur meer en bestaat van dat *verlossen*, onder de verschillende benamingen van den *epostrakismos!*

Iedereen kent de oude vertellinge van '*t visscherken in de roo zee*, die Heer Jan de la Fontaine in zijnen zin had, als hij (*livre* V, *fable* III) dichtte van

Petit poisson deviendra grand,
Pourvu que Dieu lui prête vie.
Mais le lâcher en attendant,
Je tiens pour moi que c'est folie.

Die sprekende visch was oorspronkelijk een van die Germaansche bannelingen, die in de roo zee, of elders in 't water, verwenscht zat.

'In het *Morgenblatt* 1816, n° 16-19,' zegt *Hoffmann von Fallersleben*, *Horae Belgicae, pars sexta*, bl. 181, 'heeft J.W. Petersen menigvuldige duitsche benamingen uit verscheidene streken van Duitschland verzameld;' maar dat *Morgenblad* en hebbe ik niet.

In Friesland bezigen ze, buiten het reeds aangehaalde, het woord *sculderje*; ook *sküle*, uitgesproken *skuule*, of *skülje*; vergelijkt het Engelsch woord *to scull.*

In Schotland zeggen ze *scon* of *scoon.* Dat ware in 't vlaamsch *schonen, schonnen* of *schoenen.*

Volk van Clydesdale in Schotland waren verhuisd naar New-England, in de Vereenigde Staten van America. Op eenen zekeren keer liet Andrew Robinson, te Gloucester in Massasuchets, een nieuwe gedaante van schip, waarvan hij de vinder was, van stapel en in zee loopen. '*O How she scoons!*' riep er een, in zijn plat schotsch, willende zeggen dat het nieuw schip over 't water voer en 'schoende' gelijk eenen dobberling. '*A scooner le*, *her be*: laat het schip een schoener blijven!' zei Robinson. En sedert dien tijd heeten de schepen van dat maaksel overal *schooners.*

De eerweerde Heer G. Ménage, in zijn *Dictionnaire Etymologique de la langue françoise*, zegt dat het spel waarvan hier sprake is te Roomen *giocar a sguizza* geheeten wordt, en te Florentien *giocar a brilla sasso. Giocar* is spelen, en *a sguizza*, of *a guizza* is met den *slibber-*

ling; *a brilla sasso* is met den *steenschijver*, met den *schijversteen*, te zeggen.

Te Bergen in Henegouw; te Vieux-Berquin en te Holque, in Fransch-Vlanderen; te Comen en omstreken, in West-Vlanderen, heeten de Waals ons spel *père-et-mère*, *j'ter père-et-mère.* Na de mate van 't getal dobberlingen, die met den zelfsten steen gesmeten worden, voegen ze erbij, te Comen: *i Fait des jeunes*; te Berquin: *Père-et-mère*, *et deux, trois, quatre, cinq enfants*; te Holque: *Tes pères-et-mères honoreras, tes frères-et-soeurs honoreras, tes oncles-et-tantes honoreras.*

Dat komt geheel nabij 't vlaamsch *vader, moeder, grootvader*, *grootmoeder*, enz. De grond moet een en 't zelfste zijn.

In de Fransche woordenboeken komt men *le jeu du ricochet* tegen, en *la chanson du ricochet*; 't eene is doppers maken en 't andere is koekuit-een-zang zingen, altijd een en 't zelfste zeggen.

Wat den oorsprong van 't woord *ricochet* betreft, niemand en weet hem, tot nu toe.

In afwachtinge van *un poco piu di lume*, laat de jongens maar dapperlijk doppers en schijveraandtjes smijten, zoo lange als de jeugd in hun herte zit; laat ze doen gelijk de kinders daar Meester Jan-P.-C. de Florian van zong:

Sur la rive du Nil un jour deux beaux enfants
s'amusaient à faire sur l'onde,
avec des cailloux plats, ronds, légers et tranchants,
les plus beaux ricochets du monde.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

NIET en heeft
niet en geeft,

Zoo zegt het spreekwoord, uitgenomen de slijpsteen en de holde wulgen: de slijpsteen geeft *snee* aan 't mes, en de holde wulge geeft *herte* aan heure jonge topscheuten: Twee zaken die de slijpsteen en de wulge zelve niet en hebben.

DE Eerweerde heer Muyldermans, schoolopziener, heeft eene merkweerdige verhandelinge in de wereld gezonden: *De volksschool in verband met de maatschappelijke kwestie.* Nu alles samenspant om den verdervenden invloed van het socialism te verijdelen, moet de volksschool noodzakelijk een handje bijsteken, om in 't opkomende geslacht het goede zaad te strooien.

Dat wordt klaar bewezen en eenvoudig uiteengedaan. Daarna een voor een al de gevaren blootgelegd waar de jonkheid mede bedreigd wordt en waarover de onderwijzer ze te waarschuwen heeft. Voortreffelijke en doelmatige middeltjes worden ter hand gesteld om in al de lessen en oefeningen, aan de jeugd eenen diepen afkeer in te boezemen voor de gevaarlijke omwentelaars van Godsdienst, Huisgezin en Eigendom. En dat alles wordt verhandeld, in zoo zuiver een stijl en met zoo uitgelezen eenen woordenkeus, dat men aanstonds den gekenden schrijver erin door ziet stralen....

J.F.

Uit *De Student*, 12ste jaargang, 5de afleveringe, bl. 120.

VEEL kleentjes maken een groot,
veel graantjes maken een brood,
veel schooven maken nen tas,
veel dreupels maken ne plasch.

BIDDEN als men eten gaat,
proeven wat op tafel staat,
drinken volgens eigen maat,
zorg behouden in een's praat,
danken eer men 't maal verlaat,
is Christen plicht en goede raad,
inderdaad.

ZWEREN zijn kwa puisten:
van een ge krijgt er duisten.

Elders gehoord:

Zweren is goe zeer,
van een ge krijgt er meer.

Nog gehoord:

Zweren zijn ka puisten.

[Nummer 19]

Van Jan Heldenbloed

EINDELIJK wierd het late en tijd van te gaan slapen. Jan wierd al eenen arduinen hoogen trap naar boven geleid, in eene kamer zoo groot als de keuken beneden. Daar stond een bedde, net en wel voorzien; maar 't was bijna een half gemet groot. ‘Daar, vriend Jan, slaapt wel en tot morgen,’ zei de reuze, en hij vertrok.

Ja maar, de reuze was rechts zijne hielen gekeerd, of Jan sloop stillekens uit zijne kamer, en hij ging zoetjes de trappen af, tot aan de deure van de keuken, waar de reuzen nog vergaderd zaten.

‘'t Is gelijk,’ vezelde een reuze, dat men het koste twintig stappen verre hooren, ‘'t is gelijk, wij moeten kost wat kost dat spooksken van een manneken van kante maken, zoo het al waar is, dat gij daar gezeid hebt’.

‘Ja-ja, zeker en maar al te waar’.

‘Indien het zoo is,’ sprak de eerste voort, ‘zoo moeten wij hem van dezen nacht nog naar de andere wereld zenden: hij zou de schande over het reuzengeslachte

brengen. Wat! En wij zouden moeten onderdoen voor zoo een onnoozel dingen van een ventje! - Vindt gijlieden iets beters, spreekt?'

Allen antwoordden: 'Ja-ja, hij moet van kante, wie hij ook zijn moge'.

'Wie zal dien slag doen?' vroeg een der reuzen.

Niemand en sprak; want allen waren benauwd en kosten vele beter weg met hunne tonge als met hunne handen.

'Wij zullen lotje trekken, en deze op wien het lot valt moet dat helsch ventje, dezen nacht, in zijn bedde gaan vermoorden'. - Dat wierd aanveerd, het lot wierd geworpen en 't paste op den reuze, die reeds eenige van Jans keuren bijgewoond hadde.

'Ja maar, dat is al wel,' zeide deze, geheel bedeesd: 'maar hoe dat aan boord geleid? want 't is van zeker te spelen met Jan Heldenbloed: missen is sterven'.

'O, dat is geheel gemakkelijk,' antwoordde een van de slimste, 'gij neemt eenen onzer zwaarste ijzeren gastokken, gij gaat stillekens tot bij zijne slaapstede, en ge slaat rechts te midden, dweers door het bedde, en Jan Heldenbloed, gelijk gij hem naamt, die natuurlijk in 't midden slaapt, zal in twee stukken liggen'.

Dat was goed gevonden en met middernacht zou hij Jan gaan vermoorden.

Jan hadde genoeg gehoord: in een-twee-drie was hij op zijne kamer en in zijn bedde. Maar, in plaatse van in 't midden kroop hij in een hoekske, rolde hem in eene bolle gelijk de katten, en wachtte met ongeduld de komste van den reuze af. Hoe vermoeid hij ook was, toch en kon hij geen ooge luiken; en, al is 't ook dat hij Heldenbloed hiet, zijn herte joeg geweldig.

't Sloeg twaalve, op den torre van 't casteel, en Jan dachte: ''t is de stond dat de reuze moet afkomen!' En hij kroop nog korter weg in zijn hoekske.

Inderdaad, Jan hoorde algauwe den reuze, hoe voorzichtig hij ook kwam, den steenen trap opklimmen. De deure ging stillekes, stillekes open, en die eendelijke reuze, gewapend met dien afgrijzelijken ijzeren stok, stapte rechte naar Jan's slaapsteê. De stok zoefde en viel

als een bliksem te midden over 't bedde, dweers door hout en kussens en al. ‘Daar, helsch spook, de duivel hale uwe ziele!’ vloekte hij; en, alsof hij reeds de duivels gezien hadde, vluchtte mijn reuze de kamer uit, zijne ijzeren roede in den brand latende.

Als hij nu vertrokken was en dat alles op het casteel wederom stille bleef, sloop Jan uit zijn hoeksken, en, hem uitstrekkende op den eenen helft van het bedde, sliep hij zachtjes voort, en zonder wakker te komen, binst het overige van den nacht.

's Anderendaags 's morgens, als Jan zijne oogen opentrok, zat de zonne reeds boven in de boomen. ‘'t Is van hieruit,’ zei Jan, ‘en van de reuzen nu eens deftig hunne lesse te spelen. De dwaaskoppen, die aan mijne buitengewone krachten gelooven, en uit schrik en benauwdheid mij hebben willen van kante maken: ze zullen nu nog meer staan kijken, en zelfs overtuigd zijn dat ik niet vermoordelijk en ben.’

Zoo, Jan Heldenbloed, met der reuzen ijzeren roede op zijne schouder, smeet met kracht de kamerdeure open, kwam als een donder naar beneden, den trap afgestormd, en sprong te midden de keuken, waar de reuzen vergaderd zaten. Maar, nauwelijks hadden zij Jan gezien, of zij vluchtten, al moord roepen naar buiten... en Jan derachter!

Ja maar, daar en was geen peizen op van ze te achterhalen: zij sprongen over wal, over hagen, en ze vluchtten over velden en weiden, zoodanig dat ze algauwe uit Jans oogen waren. 't Was 't gene Jan verwacht hadde en ook 't gene hij begeerde.

Jan was nu meester van het machtige Reuzenburg. Hij zette zijnen stok in eenen hoek, hij doorsnuisterde alle hoeken en kanten; maar hij en vond niets van weerde of van bedied. ‘Ba-ja,’ zei Jan, ‘wat moet ik hier gaan doen, tusschen al die naakte muren, zoo moederziele alleene? 'k Zou hier nog vergaan van den honger; ten anderen, dat die reuzen eenen keer wederkwamen, met anderen van hun volk, en, alzoo door 't getal verstout, mij aanvielen: 't ware gedaan met Jan Heldenbloed. 'k Zal eens gaan zien of die gasten peerden hebben op stal, om mijne reize voort te zetten’.

Inderdaad, hij vond daar zeven kloeke hengsten staan. Jan nam den schoonsten uit de zevene, eenen pekzwarten. In 'nen haai en 'nen draai was 't peerd gebreideld en gezadeld, en Jan zat erop, met zijne ijzeren roede in de vuist, en hij voort.

Als Jan nu alzoo nogmaals vele dagen en vele nachten gereisd hadde, wierd hij moede; en, zijn peerd ievers aan eenen boom gebonden hebbende, lei hij hem neder in het gars, en hij sliep.

't Gebeurde dat er daar effen een hofjonker uit die streke voorbijtrok; van zoo hij dien schoonen sterken hengst zag, dacht hij in zijn eigen: nog nooit en hebbe ik zulk een prachtig dier gezien! Wat flinksche beenen! Wat fiere kop! ah, 't is een van 't echte ras! Onze koning zelve en heeft zulk geene op stal. Wiens peerd mag dat zijn? Binst dat hij dacht, zoo keek hij rond, en hij zag Jan daar liggen slapen dat hij ronkte.

De hofjonker bezag Jan wel, maar, gelijk hij noch rijke noch fijn uitgeklopt en was, zoo ontgaf hij 't hem. Neen, meende hij, deze en is toch nooit de eigenaar van dat prachtig dier, dat is onmogelijk. En toch, om allen twijfel weg te nemen, trad hij nader, schudde Jan wakker, en sprak:

‘Vriend, zoudt gij niet kunnen zeggen wiens peerd dat dat is?’ En hij wees naar den hengst.

‘Ja-ja, heer,’ zoo geeuwde Jan, ‘en dan nog geheel gemakkelijk: dat peerd behoort mij toe.’

‘Dat is onmogelijk, dat is een peerd dat aan eenen koning of aan eenen rijken heer moet toebehooren, en gij en ziet er in 't geheele noch koning noch rijke uit.’

‘Dat en doet niets ter zake,’ schertste Jan: ‘'t is 't mijne, en ik heb er nog zulke staan op mijnen burg, in 't Reuzenland!’

‘Nog zulke staan... op uwen burg... in 't Reuzenland’... herhaalde de hofjonker verwonderd. - ‘Maar wie zijt gij dan?’

- ‘Ik ben Jan Heldenbloed, schrik der reuzen,’ zei Jan.

- ‘Jan Heldenbloed, schrik der reuzen!..... Gij, de schrik der reuzen?’

‘Ja,’ hernam Jan, ‘en tot bewijs, 't is dat ik, na ze uit hun eigen slot gejaagd te hebben, dit peerd gezadeld hebbe en herwaards ben komen gereden. Ik was nu moede, en 'k rustte wat, toen gij mij vondt.’

‘Gij zijt dus waarlijk de schrik der reuzen? Ho, dat moet mijn meester, de koning, weten: blijft hier wachten, binnen eenen oogpink ben ik weder.’ De hofjonker, als een haze zoo rap, liep weg en was verdwenen achter de boomen, terwijl Jan, die overende zat, hem wederom gerust nederlei en trachtte te slapen.

Ja maar, 't en sleepte niet lange aan, of de hofjonker was daar weder en hij sprak tot Jan:

‘Vriend, mijn meester, de machtige koning van dit land, begeert u te zien en te spreken: zijt zoo goed mij te volgen’.

‘Ik wille wel,’ zei Jan. ‘Wat mag uw koning mij weten te vertellen?’ Hij sprong op zijnen hengst en hij draafde naar de koninklijke woonstede.

De vorst zat reeds te wachten, als Jan, altijd gewapend met zijne ijzeren roede, voor hem verscheen.

‘Vreemdeling,’ zoo sprak hij, ‘gelijk men mij komt te melden, zoudt gij een wonder man zijn. Gij zoudt zelfs de reuzen uit hunnen burg verjaagd en op de vlucht gedreven hebben, zoo dat gij met recht den name verdient van “Schrik der reuzen”. Aangezien gij zulke wonderen van dapperheid en heldenmoed verricht hebt, zou ik u wel willen in mijnen dienst nemen; meer nog, ik zoude u mijne eenige dochter ten huwelijke schenken en na mijne dood zoudt gij mijn eenige erfgenaam en opvolger worden. Wilt gij dat aanveerden?’

‘Ja,’ zei Jan Heldenbloed, ‘ik aanveerde en ik wille in uwen dienst treden’.

‘Goed; maar vooraleer ik in 't huwelijk toestemme, moet gij mij drie uitstekende diensten bewijzen, die u recht zullen geven op mijne dochter en op mijnen troon’.

‘Spreekt maar op, Heer koning,’ zei Jan, ‘ik ben gereed mijn bloed voor u te vergieten’.

‘Welnu luistert: 't huist hier in de streke een van die schrikkelijke wangedrochtige dieren, die men eenhoorns

naamt, omdat zij maar eenen hoorn en hebben, in 't midden van hun voorhoofd; maar die hoorn is machtig groot en naaldescherp. Dat vreeslijk dier verwoest geheel onze gebuurte: 't stoot huizen omverre, 't doorboort menschen en dieren, 't vernielt de vruchten te velde, in een woord, het is de schrik van de streke. Mijne mannen, ja, mijne legers zelve zijn er benauwd van, want dikwijls reeds hebben moedige mannen, die het dorsten aanranden, hunne roekeloosheid met de dood bekocht. Gij moet dus dat dier gaan dooden en de streke en mijn volk van dat wanschepsel verlossen. Zult gij dat durven aangaan?'

'Ja, Heer koning, van morgen reeds, als gij wilt, ga ik op zoek achter dien geduchten eenhoorn'.

'Gij en zult niet lange moeten zoeken: want hij burrelt dat men het gemakkelijk eene halve ure verre kan hooren'.

'Zooveel te beter, zooveel te gemakkelijker'.

'Welke wapens en hoevele mannen begeert gij,' vroeg de koning?

'Mannen en hebbe ik niet van doene,' antwoordde Jan, 'en wapens ook niet; maar al gelijk, geeft mij een kleen hamerke meê, alzoo van twee pond zwaar'.

'Wat zegt gij?' riep de koning, 'geene mannen... geene wapens, niet anders als een hamerken... gij droomt zeker?.. Of gij mist uwe zinnen, en gij wilt met open oogen naar eene onvermijdelijke dood loopen. Heb ik u niet gezeid dat het een schrikkelijk wangedrochte is, met een scherpen machtigen hoorn... dat reeds duizende felle stoute kerels verongelukt heeft?'

'Ja zeker, dat hebt gij inderdaad gezeid,' sprak Jan, koele weg: 'welnu, ik herhaal het, ik en wil noch mannen noch wapens... geeft mij mijn hamerke en laat mij begaan.'

De koning schudde zijn-hoofd: 'Welnu indien gij het zoo wilt, zult gij een hamerke krijgen, en trekt er morgen op los: maar van dezen nacht, overdenkt u nog eens wel, want alzoo zulk een dier willen dooden, dat heet ik uitzinnigheid en zelfsmoorderije'. 'Heer koning, heet gij dat nu alzoo naar beliefte: maar ik belove het u, dat, eer de zonne morgen zal onder zijn, gij anders zult spreken'.

's Anderendaags, met den vroegen uchtend, was Jan Heldenbloed al op, hij kreeg zijn hamerke en hij vertrok, terwijl de hofjonkers hem gekkend achternariepen.

‘Jan Heldenbloed,’ riepen ze, ‘goeden avond, vaartwel tot in der eeuwigheid!’

‘Tot wederomziens,’ antwoordde Jan lachend, ‘tot wederomziens, vrienden.’

Zoo, Jan Heldenbloed ging uit op reize, de bosschen in, achter den vreezelijken eenhoorn. Als hij alzoo eene ure of zesse gedoold hadde, hoorde hij al met eens een afgrijzelijk geburrel in de verte, geheel 't woud ging aan 't dreunen. ‘Daar is hij,’ zei Jan: ‘opgelet!’

Inderdaad, het geruchte naderde en 't en sleepte niet lange aan, of Jan zag hem opkomen, zijnen steert in de lucht, schuimbekkende en met zijnen benauwdelijken hoorn in de aarde stekende, dat het regende rondom hem, zand en mos.

Jan en hadde 't maar met rooie gezien of 't wanschepsel had hem ook in de ooge en 't kwam op Heldenbloed afgestormd. Jan zette hem te kloffe voor eenen tamelijk dikken boom en begon door gebaren en getier des wandiers woede nog op te hitsen. Het wierd hoorndul en het kwam als een schicht, met zijnen afgrijzelijken hoorn vooruit, rechte naar Jan toe. Maar Jan, rap als de bliksem, sprong achter den boom en het gedrocht stootte zoo geweldig met zijnen hoorn tegen het bul, dat hij er dwers door zat, en dat de top zelve langs den anderen kant uitkwam. Jan sloeg met zijn hamerke dien top over, en de eenhoorn zat gevangen.

Toen liep Jan, al zijn hamerke zwaaien, huiswaard. De zonne was reeds aan het wegzinken als Jan vóór den koninklijken burg toekwam, en den koning vertelde hoe hij den eenhoorn vastgezet en met zijnen hoorn dwers door eenen boom gesteken hadde; hoe hij dan met zijn hamerke den top had weten over te slaan, en hoe hij daar nu alzoo gevangen zat.

De koning noch niemand van zijne hofjonkers en geloofde Jan; maar, omdat hij het zoo stellig bevestigde, ging hij er eindelinge met eene sterke bende welgewa-

pende mannen naartoe, en hij vond inderdaad, zoo 't Jan het verteld hadde, het wangedrochte met zijnen hoorn door den boom gestooten en gevangen staan. In een-twee-drie staken zij het dood en droegen het zegevierend naar het koninklijk hof. De streke was verlost van dien schrikkelijken eenhoorn. En dat was Jan's eerste heldendaad.

De koning sprak Jan vol bewonderinge aan en zei: ‘Vriend Heldenbloed, gij zijt waarlijk uwen name weerdig, ik en mijn volk, wij zijn vol bewonderinge voor u: morgen moet gij wederom voor mij verschijnen, om te hooren wat het tweede is dat u te doene staat.’

('*t Vervolgt*)

J. LEROY

Rook

IK zat, op zekeren avond,
na heeten zomergloed,
in mijnen hof te rooken
en 't pijpke smaakte zoo goed.

Mijn knaap van negen maanden,
Alfons, zat aan mijn zij,
in zijnen stoel, te kijken
naar 't pijpken en naar mij.

Hij stond, in den beginne,
verwonderd en verbaasd,
als hij den blauwen rookstriep
zag klemmen, maar welhaast

was alle vrees gevaren;
hij schoot in eenen lach,
omdat hij 't rookend pijpken
allengs hem naderen zag.

Dan liet ik uit het kopken
een dikke wolke gaan
en 't knaapke stak zijn handtje uit,
om naar dien rook te slaan.

De wolke scheurde en vluchtte.
Ik liet een tweeden keer
den rook uit mijnen pijpkop
maar Fonske en sloeg niet meer.

Hij liet de wolke naderen
en greep er stil naartoe,
en als zijn handtje vol scheen,
hij deed 't voorzichtig toe.

Hij volgde nog een stonde
den rook die opwaards klom,
deed dan zijn handtjen open
en droei 't verwonderd om.

Maar weg was en verdwenen
de rook, en heel vergaan;
en 't knaapke vroeg om uitleg,
dien 't niet en kon verstaan.

Alfons, wanneer ge later
dit dichtje leest, gewis
zult ge ondervonden hebben
wat dat de wereld is.

De mensch zoekt hier beneden
het aardsch geluk, en staat
verwonderd als 't betrachte
- een rook - in niet vergaat.

Een dingen, één is noodig,
al 't ander is maar schijn:
't is werken om hierboven
van God beloond te zijn.

J. NOTERDAEME

Glazen voor Zakuurwerken

DE uurwerken, die eertijds zoo kostelijk en daarom ook zoo zeldzaam waren, zijn op onze dagen van vooruitgang haast algemeen geworden. De uitbreidinge immers van den ijzerweg, meestendeels stipt en regelmatig op eene stonde na; en, van eenen anderen kant, de genadige prijs tegen den welken men die ware kunstwerken kan verkrijgen, maken dat eenieder nu de noodwendigheid gevoelt van de gewisse en vaste ure te weten, en dat iedereen ook in die noodwendigheid te kleenen koste kan voorzien.

Zijn eerste spaargeld besteedt de werkman dikkens om een uurwerk te koopen; burgerskinders krijgen er een voor hun nieuwjaar, voor hunnen feestdag, op hunne eerste communie, voor hunnen Sinte-Niklaais, op het einde van het schooljaar voor behaalde prijzen, enz. En zelfs aan kleene dutskes van kinders, die noch lezen noch schrijven en kunnen, geeft men voor pandfeeste een nagepoetst uurwerkselken, om daarmeê te spelen..... 't Is te zeggen om het behoorlijk af te breken en te verdoen.

Hoeveel glazen en zijnder dan niet noodig voor al die uurwerktuigen!

En van waar komen al die glazen?

Van hier en van elders, gelijk vele dingen, maar in wondergroot getal van Trois-Fontaines, bij Saarburg, in Duitschland.

Wilt gij nu weten hoe die glazen daar gemaakt worden?

Ik zal 't u in 't korte zeggen.

Maar eerstens moet gij verstaan hoe dat men over eenige jaren al de uurwerkglazen nog één teenegader miek, en dat als volgt. Men blaasde langwerpige flaschelkens, men sneed ze den bodem uit, en dat was een uurwerkglas! Maar dat blazen en dat snijden duurde mij zoo lange, dat men welhaast geheel dat werk veranderde. Nu immers blaast men groote glazen bollen, haast gelijk luchtbollen zoo groot, immers die somwijlen tot 1 meter 50 doorsneê hebben.

Dat is nog 't blazen weerd! Als die gasten van de

blaaspijpe af en los zijn, begint men ze heel voorzichtjes in twee, en dan in vier, en dan in acht gelijke deelen of panden te snijden en te slaan. Daarna worden die stukken, met de diepte naar boven, op een kussen geleid: de werkman trekt er, met eenen ringteekenenden diamantsteen, zooveel rondekes op als het maar mogelijk en is, om al die holde schaalkens dan, met eene behendigheid, eruit te slaan. Dan, om niets, of ten minsten zoo weinig mogelijk, te verliezen, worden er nog uit den overschot andere rondekes gesneên van alle grootte. Die vijf millimeters doorsneê hebben, dat zijn de minste; en, hoe kleene zij ook zijn, zullen zij toch te passe en te stade komen, en ook hunnen weg vinden, ten zakuurwerkewaard.

Van nu voort aan veranderen de werkingen van aard, volgens de gedaante die men wilt geven aan het glas. Het ware misschien best de glazen in drie slagen te verdeelen, om te beter den uitleg te kunnen uiteendoen.

De eenvoudigste aller glazen, voor wat het werk betreft, zijn zonder twijfel de *halfholle* glazen, die eertijds de eenigste waren, en die men nog heden op een oud erfstuk uit grootvaders tijd, of op de speeldingskes van de kinders, kan tegenkomen. Wanneer die glazen op mate uitgesneên zijn, wordt de rand ervan schuins geslepen, op een slag van draaibank, die samengesteld is uit eenen redelijk grooten slijpsteen en uit twee kussens. De steen draait plat gelijk de oude meulensteens, en wrijft tegen 't glas dat tusschen de twee kussens gespannen zit, en dat zelve daarmeê omdraait, zegge van omhooge nederwaards; zoo komt het dat ieder deelken van den boord gelijkelijk de wrijvinge onderstaat. Binst deze bewerkinge loopt er gedurig een straalken water op het glas, om de slete te beletten en om het glasmul af te spoelen. Als de glazen nu van dien draaistoel komen, zijn zij regelmatig geslepen, gereed om gepuimd te worden, en om hunnen voorigen glans weder te krijgen. Daarna zijn zij volveerdig ten gebruike.

Nu een tweede slag, de *holle* glazen, 't is te zeggen deze die van binnen eene welvinge hebben die groot genoeg is om de wijzers te laten omgaan, maar die al

buiten zoo plat mogelijk zijn, zoodanig dat zij den name van ‘andjoens’ niet meer en verdienen, gelijk de voorgaande. Zij ook worden gesneên en den boord geslepen, gelijk de halfholle, maar daarbij moeten zij nog geplat worden. Dit geschiedt door het geweldig wrijven van bijna geheel den bovenkant van 't draaiende glas, tegen eenen slijpsteen, die in eene andere richtinge draait. Het is klaar dat die glazen, na al die bewerkinge, recht in het midden dunst en flauwst zijn. Daarom aanziet men als de sterkste deze, die nog zoo dikke blijven dat men in hunnen navel nog een kleen dobbeken of putje kan slijpen. Men noemt de die ‘dobbele glazen’. Het overige werk, kuischen, puimen en oppoetsen, geschiedt gelijk voor de halfholle glazen.

Nu komt eindelijk het derde slag, te weten van de glazen die op onze dagen het meest gebruikt worden. De Franschen noemen ze: ‘*verres chevés*’, niet omdat zij ievers door eenen franschen *Monsieur* Chevé uitgevonden wierden, neen: het woord ‘*chevé*’ is oud fransch, en 't zegt zoovele als *creusé*: zoodat wij ze uitgehaalde of *uitgeholde* glazen zullen heeten.

De eigenaardigheid van dit slag van glazen bestaat hierin, dat hunne boorden alleene neerwaards omgebogen, dat zij al boven geheel plat zijn, en dat zij overal de zelfste dikte hebben. Alzoo is 't dat zij de wijzers, zoowel den langen als den korten, nog gemakkelijker laten rond loopen als de holle glazen, zonder daarom meer uit te steken of omhooge te puilen.

Van verbeteringe tot verbeteringe, zoo zijn die *uitgeholde* glazen nu op de volgende wijze te Trois-Fontaines verveerdigd.

't Zijnder van twee geslachten: deze die *mat*, en deze die *helder* geleest ofte gedwongen worden. De kunste bestaat, in beide gevallen, in een glasschijve te verzachten, te verweeken of te vermurwen: niet te vele, opdat ze niet en zou smelten, en nochtans genoeg, om haar te kunnen, zonder brake, die gedaante geven die men begerende is. Daarom moeten de glazen eerst ende vooral in den oven.

Hetgeen daartoe dient is een oventjen of kolve van $0^{m}50$

lang, 0^m07 breed en 0^m08 hooge; 't is plat al onder en halfrond al boven. De glazen worden, elk op zijne beurte, daarin te warmen gesteken, op den leest. Dit is een stalen stuk allaam, waar de buiten- of bovenste gedaante van het glas te wege ingewrocht is; die diepte van dien leest, of beter van die moere, is wat nauwer nochtans als het glas zelve, zoo dat de boorden, bij het eerste insteken, op de platte kimmen van 't staal komen te rusten. Als de werkman nu oordeelt dat het glas murruw en week genoeg is, neemt hij moere en glas uit den oven, en met de hulpe van eenen geschikten tap of duiger duigt hij het glas in de moere nederwaards. Noodzakelijk blijven de boorden langs den kant van het uitgehaalde deel, en zelfs nog wat erboven uitsteken; het overige gaat in, en wordt plat gedogen al buiten (of al onder) door den leest of moere, en al binnen (of al boven) door den tap. Deze tap, dat is eenvoudiglijk een stuk kork, omleid met oud papier. Het nieuwerwetsch papier en dient daartoe niet, zoo 't schijnt, en, daar het oud lijnwaadpapier zeer zeldzaam wordt, ware er misschien een stuiverke te verdienen met oude boeken en oude liggers (die zonder andere weerde zijn, wel te verstaan) naar eene van die glasblazerijen op te zenden!

Hoe rap en hoe ervaren de werklieden ook zijn, gebeurt het toch dikwijls dat dit gewoon drukken of duigen niet al te wel en lukt: somwijlen is de rand kwalijk gemaakt, zoodat het glas in 't groeveken van 't uurwerkdeksel niet en zou houden; somwijlen blijft de oppervlakte gebubbeld en gebult; somwijlen ook is de glans van het glas geheel vermat, verdoofd en verduisterd geworden.

Het is om die gebreken te vermijden dat men, sedert eenigen tijd, op eene andere wijze te werke gaat: men noemt dat de glazen *helder* drukken.

In de plaatse van het midden van 't glas in te duigen, en den boord alzoo te verheffen, legt men de glasschijve, die men nu wat dikker neemt als bij de andere werkwijze, op een slag van meerscheling of paddestoel, die van '*Soap-stone*', dat is van zeepsteen gemaakt is. Men warmt de glazen wederom in de kolve, en, als de vereischte voeg- en buigbaarheid bekomen is, dekt de werk-

man glas en al met een houten getuig, dat uitgehaald is, als ware het beschikt om er eenen grooten kogel, marbel of knikker halfslijfs, alzoo ten halven toe, in te bevatten. Aldus moeten de weeke glasboorden langs den paddestoel neerwaards ombuigen, terwijlen het overige midden plat blijft. Daarenboven, aangezien de duiger halfrond is al binnen, en genaakt het glas nievers niets, en het blijft zijnen helderen glans en al zijne doorschijnendheid bewaren.

Daar blijft nu nog den boord te slijpen, te puimen en op te blinken, en dan is het *uitgeholde* glas veerdig om dienst te doen als deksel van 't eene of 't andere zakuurwerk.

Zulke uurwerkglazen zijn verre de schoonste en de beste!

Nu weet gij, verstandige lezer of lezinge, in die zake van uurwerken, van glazen en blazen.... hoe late dat 't is.

J.V.D.

Mingelmaren

OVER gewillig drie maanden stak een americaansch schip, met name *Kite* in zee op zoek achter den Heere Peary, die eene reize naar Groenland ondernomen had.

Eene mare uit Washington meldt ons dat 't bestier van 't zeewezen der Vereenigde Staten 't nieuws ontvangen heeft dat de reize van goeden uitval was.

De Heer Peary, met zijne jonge vrouwe en zijne vijf gezellen, had eerst zijne winterwoonstede bij den Mac-Cormick boezem gevestigd; daarna spiedde hij de ijsstreke af, die van daar tot 1300 mijlen noordwaards strekt; keerde naderhand tot zijne woonste weder, waar hij bleef wachten tot dat er hulpe opdaagde.

Een enkele reisgenoot is achtergebleven; 't is de aardkundige Verhoeff, die in 't ijs aan zijne dood gerocht is.

Deze tocht was beleid geworden om Groenland beter te leeren kennen, maar bijzonderlijk om eene bane te zoeken, die door de ijsstreken heen tot bij den Noordpool zoude leiden.

Heer Peary verbleef een geheel jaar in Groenland, en, al den oosten, heeft hij streken bezocht waar tot nu toe nog nooit niemand eenen voet gezet en hadde.

Hij beweert eenen nieuwen zeeboezem ontdekt te hebben, op 82 stekken noorderbreede en 34 stekken westerlengte, en dien hij met den name van bochte der Onafhankelijkheid gedoopt heeft. Hij zegt nog dat de ijskorste die Groenland overdekt, ten zuiden van den Victoria boezem eindigt.

Voor deze reize van Peary en hadde men al den oosten nooit verder ingedrongen als de Duitscher Holsen, die aan de 75 of 77ste stekke gerocht was.

D*UIK- of plukalmanach voor 't jaar O.H.* 1893, door den Eerw. Heer Dr Gezelle, lid der Koninklijke Vlaamsche taal- en letterkamer.

De vermaarde *Duik*, zooals men dezen plukalmanak in de wandelinge noemt, gaat nu den 7^{n} keer, t.w. voor het jaar O.H. 1893, verschijnen (in October).

Hij heeft burgerrecht verkregen in alle vlaamsche huizen, jaarlijks zijn er honderden afdruksels te kort geweest, in Noord en Zuid is hij door bladen van de wijdst uiteenloopende richtingen met de vleiendste bewoordingen onthaald geworden. En wel! al het goede dat Duikalmanak op de vorige jaren bevatte, bevat hij nog; eenige misstellingen zijn eruit gevallen; veel oud nieuws, en ook veel jong, is er bij gekomen; de spreuken zijn vervangen door andere; in een woord, hij zal weerom de goedjonstigheid weerdig zijn waarmeê hij overal ontvangen wierd van eersten af.

Wat de stoffelijke uitvoering betreft, nogmaals ook zal hij met verbeteringe uitkomen, namelijk met een rijken, grooten, versierden schild, die er eenen prachtalmanak van maken zal, zonder nochtans den prijs te verhoogen.

Liefhebbers, opgepast: weer niet besteld als *Duik* geheel en gansch uitverkocht is. Om alle jaren de aanvrage niet te moeten doen kan men tot wederroepens inschrijven.

Duikalmanach wordt uitgegeven bij A. Siffer, te Gent.

EEN Waal, namens, *Brasseur*, heeft mij verhaald dat zijne voorouders in duitsch Lotheringen woonden en *Brauer* hieten, doch op last der fransche regeering hunnen naam in 't fransch hebben moeten vertalen.

Van eenen Noordbrabander heb ik gehoord, dat zulks in zijns grootvaders tijd in Noordbraband ook gebeurde, en zekere

boerenfamilie namens *Mathijs* er soms nog spottenderwijze *Mateut* wordt genoemd, - verkeerde uitspraak van 't fransch *Mathieu*, - dat hem van ambtswege was opgelegd geworden.

Kan dit de reden geven waarom er in sommige vlaamsche dorpen zoo veel fransche familienamen voorkomen? En kan het helpen licht werpen op het verfranschen van 't voormalig *Artois flamingant*?

Antwerpen, 12 October 1892.

A.V.W.

WIJ hebben een boeksken ontvangen uit Engeland, het heet:

Address by His Grace the Archbishop, *on the occasion of the funeral of the very Rev. P. Benoit*, *D.D. Rector of Mill Hill College*, *and formerly Administrator of the Salford Cathedral*, *and Canon Theologian of the Chapter. Reprinted at the request of many Friends*, *with the desire to obtain a prayer for the repose of his soul. R.I.P. Salford: J. Roberts and sons*, *printers*, *Chapel street.* Met een welgelijkend lichtbeeld.

De zeer eerweerde Heer Pieter kanonik Benoit wierd geboren te Cuerne, in West-Vlanderen, op den 1sten november, 't jaar 1820; hij leerde te Rousselaere, en hij wierd priester gewijd te Brugge, op den 29sten Meie 1847, dan reeds leeraar zijnde van 't vijfde latijnsch perk, in 't oud leergesticht van den Duine; hij vertrok naar Engeland, vroeger te wege zijnde naar Zuid-Africa te gaan. In 1847 trad hij in dienst in Sint Augustijns kerke, te Salford; hij bezocht Pius IX te Roomen, in 't jaar 1863; was bij 't Vaticaansch Concilie, met zijnen Bisschop den hoogweerdigsten Heer Turner, in 't jaar 1869; in 't jaar 1872 wierd hij Rector of Beleeder van Mill Hill, het Engelsch Voedsterhuis van Geloofsboden voor de vreemde landen, alwaar hij stierf op den 5den, en begraven wierd op den 10sten september, dezes jaars 1892. Deken De Splenter, Eerw. H. Van Dale, D^{r} De Schrevel woonden zijnen lijkdienst bij. Schrijver dezer was zijn leerling te Brugge, in den Duine, en bewaart zijn aandenken als dat van eenen heiligen Priester. R.I.P.

WAT gij geeft:
gij blijft meer schuldig.

RUYSBROUCK.

[Nummer 20]

Van Jan Heldenbloed

's **A**NDERENDAAGS, van zoohaast als de koning sprekelijk was, zoo stond Jan gereed, en zijne hoogmogendheid deed hem roepen.

‘Jan Heldenbloed,’ zoo sprak de koning, ‘daar zijn twee reuzen, machtig en boos, die in mijne bosschen zwerven; en die al dat zij ontmoeten, 't zij mensch of beeste, onbermhertig vermoorden. De schrik onder mijn volk is zoo groot, dat 't niemand en durft wagen ze te bestrijden en te dooden. Gij, mijn vriend, gij die geene monsters en vreest en de schrik van de reuzen zijt, gij zult die reuzen gaan opzoeken en ze levende of dood naar mijn hof brengen. En dat is de tweede dienst dien ik u vrage. Zegt mij rechtuit of gij het doen zult en wat gij daartoe noodig hebt?’

‘Heer koning,’ zei Jan, ‘bij een ure vertrek ik; alleen begeer ik veertig stoute, vastberadene mannen, om mij te vergezellen; en, eer de zonne onder is, zullen die twee vereende kerels levende of dood in uw burgslot zijn.’

‘Wat gij begeert zal geschieden,’ antwoordde de koning.

Zoo, Jan Heldenbloed vertrok, met zijne veertig man, rechte naar de bosschen, daar de twee gevreesde reuzen hoekerden. Als hij aan den ingang van het woud gekomen was, bemerkte hij dat zijn gevolg begoste te schrikken en te beven, ja meer gadinge hadde om weêre te keeren als om voort te gaan.

‘Ach! mannen met vrouwenherten,’ zei Jan, met gemaakte gramschap, ‘ik zie 't wel aan uwe doeninge waar dat het u zeer doet: gij zult dus allen hier blijven en wachten, tot dat ik u nieuws brenge. Ik alleene zal den bosch intrekken: ziet dat gij hier stand houdt of 't is met mij dat gij zult te doene hebben.’

En Jan ging alleene het woud in. Als hij nu al lange gegaan hadde, zonder ievers reuze of mensche te zien, hoorde hij al met eens in de verte een gesnork en een gegrol, als van leeuwen die brieschten.

‘Ah,’ zei Jan, ‘op te letten en voorzichtig te zijn!’ En stillekens, al kruipen over handen en voeten door het dichte struikgewas, ging Jan al de zijde van waar dat het geruchte kwam. Eindelijk zag hij de twee reuzen. Zij lagen te slapen, en dat wreed gebriesch, 't was het gesnork en het gegrol van de slapers.

‘Goed,’ zei Jan; en, in een twee drie, raapte hij zijne zakken vol steenen, en kroop hij op eenen boom, niet verre van die wijdgevreesde reuzen. Jan haalde eenen steen uit zijnen zak en hij smeet rechte op de kake van eenen der gasten. De kerel schoot wakker en, over van gramschap, riep hij tot zijnen maat:

‘Wat hebt gij mij te smijten, lomperik? Zoo ik mij niet in en hielde, 'k trok u de armen van uw lijf!’

‘Wat is dat nu!’ vroeg de andere, al geeuwen: ‘ik... smijten... 'k en wete van niet: 'k sliep een put in de eerde... en wat uw verdreegen aangaat, gij weet dat ik u niet en vreeze.’

Na dat de reuzen nu alzoo eenige stonden gekeven en gekrakeeld hadden, strekten zij hen nogmaals te gronde en sliepen wederom dat ze grolden. Jan, de slonke vos, haalde nog een steentjen uit zijnen zak, en hij smeet nog eens naar den reuze. ‘Flak op uw oore, lompe reuze!’

zei Jan. Dezen keer ging het erger. De reuze sprong op en gaf zijnen gezel zulk nen slag tegen zijne ooren, dat het dreunde door het woud. Ja maar, de andere, die wel geen schootkatje en was, en leed dat niet: zij gingen aan 't vechten en aan 't kattebollen, door bramen en struiken, dat 't eendelijk was om ziene. Hoe meer zij vochten en worstelden hoe dulder zij wierden. De een en wilde niet plooien voor den anderen. Eindelijk rukten zij elk eenen boom uit de eerde, en zij sloegen malkaar daarmede, zoo geweldig slaan, dat ze alle twee met verbrijzelden kop en stervend te gronde vielen.

Als Heldenbloed nu zag dat zij wel en voor goed dood waren, kwam hij zeere van zijnen boom, en hij liep naar zijne veertig mannen, die, vol schrik en angst, nog altijd naar Jan te wachten stonden.

Toen zij hem zagen, tenden asem van 't klaar loopen, zoo riepen zij: ‘Wat is er gebeurd? Wij hebben de reuzen hooren tieren, en de eerde beefde onder hunne felle slagen?’

‘'t Was ik,’ zei Jan, koelbloedig weg, ‘'t was ik, die aan 't kampen was met de reuzen. Ik hebbe twee boomen op hunnen kop in spanders geslegen, en nu liggen zij dood, met verbrijzelden schedel. Volgt mij, gij en hebt niets meer te vreezen.’

Die flauwmoedige en vreesachtige mannen, zij stonden daar nu malkaar twijfelachtig te bezien, en geen een en dorste Jan volgen. Maar door 't lang beklappen van Jan, en ook beschaamd zijnde om hunne lafbertigheid, trokken zij eindelinge naar 't woud meê, en ze vonden 't al zoo 't Jan Heldenbloed hun voorzeid hadde.

Met het eerste aanschouwen van die twee reuzen, was het al bewonderinge en al verbaasdheid, bij die veertig helden met hazenherten. ‘Beziet mij die machtige vuisten,’ riep de een; ‘en die kloekgespierde armen,’ zei een andere; ‘en dien sterken hals!’ En 't waren nog vele andere dingen die zij wisten te bewonderen.

Toen volgde de vreugde, en 't helmde alomme van: ‘Leve Jan Heldenbloed, de schrik der reuzen!’

Op staanden voet liep er een van de rapst gebeende naar

den koning, met de blijde mare, dat Jan Heldenbloed alleene de twee reuzen dood geslegen hadde, en dat binnen een ure de lijken dier schrikkelijke plunderaars ten hove gingen aangebracht worden.

De koning, over van geluk, sprong aanstonds te peerde en hij reed, met de koninginne en zijne dochter, Jan Heldenbloed tegen. 't En leed niet lange of hij hoorde in de verte vreugdegeroep opstijgen.

Welhaast verschenen de bloedende lijken der reuzen, die door Jans gevolg gedregen wierden. Jan zelve sloot den stoet en stapte trotsch en statig, met zijn hoofd in de lucht.

De koning en vond geene woorden genoeg om zijne bewonderinge en zijne dankbaarheid uit te spreken.

‘Jan,’ zei hij, ‘mijn vriend, gij zijt een dapper man en gij verdient oprecht uwen name. Nog zulk eene daad, en gij wordt mijn zoon en mijn opvolger.’ Daarop ging al het volk aan 't roepen: ‘Leve Heldenbloed! Leve de schrik der reuzen! Leve onze toekomende koning!’ En Jan was om te sterven van geluk. Geheel den avond, tot diepe in den nacht, vierde men feeste: men zong, men klonk, ja zelfs 't was groote verlichtinge in de hoofdstad en in het hof van den koning. Zoo groot was de blijdschap omdat zij verlost waren van die vreezelijke reuzen. 's Anderendaags, als de zonne rees, zoo stond Jan Heldenbloed al nieuwsgierig te wachten naar de wete van den laatsten dienst dien hij den koning te bewijzen hadde.

‘Mijn beste vriend, Jan Heldenbloed,’ zoo begon de koning, ‘de laatste plicht die ik u zal opleggen is de bezonderste, maar op verre na de gevaarlijkste niet. Mijn rijk paalt aan 't reuzenland, en sedert jaren en jaren doen zij van tijd tot tijd eenen inval op mijne staten, waar zij alles verwoesten en vermoorden. Ik vreeze dat zij, den eenen of den anderen dag, ons zullen bestormen, en mijn volk tot slaven maken. Gij, Jan, schrik der reuzen, gij zult u aan 't hoofd stellen van al mijn krijgsvolk en optrekken tegen dat woeste reuzenras. Gij zult ze zulk eene kloppinge, zulk eene wreede nederlage doen onderstaan, dat zij voor altijd weg en uit mijn rijk blijven.

Bij uwe terugkomste zal ik u, in de tegenwoordigheid van geheel mijn volk, als mijnen opvolger erkennen.'

'Goed, Heer koning' zei Jan: 'wanneer wilt gij dat ik te velde trekke?'

'Van morgen kunt gij beginnen uw leger te vergaren en beschikken; en, wanneer alles gereed is, moogt gij vertrekken; hoe eer ik verlost ben, hoe liever'.

Jan vergaarde algauwe een leger van wel honderd duist man, sprong op zijnen pekzwarten hengst, nam zijne ijzeren roede op zijne schouders, en zette uit, naar de reuzen.

Na eenige dagen reizens, trok hij over de grenzen en stormde met geweld het land der reuzen binnen, onder den wapenroep van: 'Leve Jan Heldenbloed, schrik der reuzen!'

Maar nauwelijks hadden de reuzen dien gevreesden name gehoord, of zij lagen allen met den schrik in het lijf. 'Jan Heldenbloed komt ons bestormen: wee is ons!'

De zeven gebroeders, die de opperhoofden van 't land waren, verkenden den vreezelijken strijder, en zij namen haastig de vlucht, met al hun volk. Jan vervolgde ze zoo verre als dat hij kon, dagen en dagen lang, tot aan de zee, waar zij allen van schrik invluchtten en versmoorden.

Het reuzenras was uitgeroeid, Jan was overwinnaar, en de zegevierende terugtocht begon.

Overal waar Heldenbloed voorbijging, met zijn leger, wierd hij verwillekomd, begroet en bezongen, als de groote overwinnaar der reuzen, en 't was al zegezang, vreugdegeroep, vlagge en vaandel, dat men hoorde en zag.

Eindelijk, kwam onze held in de hoofdstad aan, waar hij door den koning plechtig en minzaam ontvangen wierd. Zijne hoogmogendheid, door eenen bode over dit blijde nieuws verwittigd, hadde te midden de groote mart een schoon, kostelijk verhoog doen stellen; en daar, vol heerlijkheid, omringd van zijne vrouwe de koninginne, van zijne dochter en van al de voornaamste heeren uit zijn rijk, verwachtte hij Jan Heldenbloed, die zegevierend opkwam.

Toen Jan bij het verhoog was gekomen, wenkte de

koning naar hem en hij klom de trappen op, terwijl al 't volk gedurig riep: ‘Leve! Leve! Jan Heldebloed! schrik der reuzen! Verlosser van ons vaderland!’ Eindelijk deed de koning teeken dat hij ging spreken, en toen alles stille gevallen was en dat iedereen horkte: ‘Mijne lieve onderdanen,’ sprak hij, ‘wij zijn dien man onze vrijheid, ja alles verschuldigd: hij heeft ons verlost van den eenhoorn, die onze streken verwoestte; van die twee reuzen, die uwe kinderen vermoordden en uwe huizen plunderden en verbrandden; en eindelijk, door zijnen heldenmoed en zijne dapperheid, heeft hij onze aartsvijanden verslegen en uitgeroeid. Daarom heb ik besloten hem mijne dochter en mijnen troon tot belooninge te schenken. Hij zal mij opvolgen en als koning mijn land bestieren. Roept dus allen met mij: ‘Leve lang onze koning, Jan Heldenbloed, schrik der reuzen!’

En lange riep het volk, dat 't schonderde door de lucht: ‘Leve onze koning, Jan Heldenbloed, schrik der reuzen!’

Jan's bruiloft wierd gevierd met eene plechtigheid zonder weêrga, en toen al de blijdagen omme waren, kreeg Jan eene bermhertige zwere op zijne neuze, en die zwere brak uit, en uit-patuit, 't verteldertje is uit.

J. LEROY

Morituri...

O Boomen, die uw vonnis wacht,
in Bamisbonte kleederdracht,
om, dood en in den ban gedaan,
geheel den winter bloot te staan;

hoe prachtig, overprachtig, al
uw menigverwig loofgetal;
dat, stervend en in 't zonnevier,
veel schoonder is als levend schier!

Terwijl, in 't vlugge stoomgerid,
ik varende en u ziende zit
aan 't volgen, als nen ommegang
van bontgepinte reuzen lang;

zoo spichte ik bei mijne oogen doof
en duister, op uw blinkend loof;
dat, alleszins geplekt, geboend,
de welgezinde zonne zoent.

o Wonnegaarden, aangeleid
met kunste, en kunstig uitgebreid
in wandelwegen, hooge en neêr,
en langs, en over 't water weêr;

daar ge allerlei geboomte, wijd
en breed gewassen, ziende zijt,
o gij, die in Octobermaand,
den weg daar voor uw voeten baant;

daar dreven gij en drommen groot
ziet staan, in al hun' leden dood;
doch levende en in 't lichtgeweld
des zonnewiels te pronk gesteld!

Daar staander, eerbiedweerdig grauw;
daar staander, derf- en duisterblauw;
daar staander, als één kankerblom,
zoo vierig en zoo rood, rondom.

Daar zijnder die doorwenteld staan
van geluw- roode en groene blaân,
den hoop gelijk, daar 't vier in gloeit,
bij nachte, en duistere steenen broeit.

Tot braambeesrood, tot bruin geblaâr,
met malscher nog, ontmoete ik daar;
en donker, en zoo zwart als git,
dat schuilende in de diepten zit.

Abeelenboom, mij liefst aan al,
en immer meest, bevallen zal
't geglinster van uw stervend goud,
dat glariet in al 't ander hout.

o Aververesscher bezen rood,
gij blinkt daarbij zoo blijde, alzoo 't
getintel en 't robijngestraal
in schouwburg doet, en bruiloftzaal.

En praat mij van het veege lied, -
't is zegsel dat! - der zwanen niet:
hier leeft en sterft, oneindig schoon,
een duizendverwig klankvertoon!

Hoe jammer, in dit boomgebouw,
dat boosheid ooit geschieden zou;
daar, Gij, in ieder blad gebeeld,
o God, mij aan mij zelven steelt.

Hoe jammer, moest in zulk een oord,
door Satans list ik ook bekoord,
zoo Eva eens, o Schepper mijn,
en Adam, U mishagend zijn!

Doch neen! Gelijk aan 't Bamisblad,
vergunt, o Heere, uw' dienaar, dat
de laatste dag mijns levens mij
de beste en U de schoonste zij!

Kortrijk 20/10 '92
GUIDO GEZELLE

Een wandelingske in de Meestrate

TE Brugge kent men een strate die den name draagt van de Meêstrate.

Volgens K. Verschelde, in zijn kundig onderzoek over de namen van huizen en straten te Brugge, heeft zij heuren name aan eene *meêstove* te danken, die daar eertijds gelegen was.

Wat is eene meêstove?

Een uittreksel uit Zegher van Male, dat wij in den tijd aan *Loquela* mededeelden, zal 't ons kond doen:

'Medereeders die waeren hier in voorleden tijden, dewelcke deghelicke ende rycke cooplieden waeren, hebbende alhier tot Brugghe huerlieder huyzen ende *meestoven* alle deghelicken ghemaeckt, dewelcke cooplieden den landtsman syne mede afcochten, deden die reeden met mannen ende huerlieder dienaars hemlieder

daer aen verstaende: gereedt synde naer behoorten, deden die in witte vaeten...’ (*Lamentatie. Vlaemsche Bibliophilen*, 3e *serie*, *n*^{o} 3, *bl.* 5.)

Eene *meestove* is dus een middeleeuwsch werkhuis, waar de handelaars in meede hunne waren droogden en stookten, om er de gekende roode verwstoffe uit te winnen.

Ge kunt aldus vernemen dat de name van de meêstrate kwalijk in 't fransch is overgezet, dat ze ten onrechte *rue de l'Hydromel* heet, en dat die uitheemsche, fransche name, indien hij niet geheel te gansch achtergelaten en wordt, als *rue de la Garance* zoude moeten herdoopt worden.

***

Opdat wij verder niet en zouden verdolen, zullen wij zeggen dat er nu *mee* en *mee* is: *meede, garance* en *mede hydromel*; dat het middelnederlansch *mede* de beide beteekenissen heeft: eens als *mêde*, met eene hardlange *e*, bediedt het *garance*, anders als *mēde*, met eene zachtlange *e*, wilt het honingdrank zeggen.

Slaat nu Dr. Verdam's middelnederlandsch Woordenboek open bij 't woord *blanden* en leest: ‘komt slechts in den inf. voor en is in 't Middelnederlandsch reeds aan 't uitsterven. Beteekent: *Mengen.* In 't Middelnederlansch slechts nog in de uitdrukking *mede blanden*, honingwijn mengen, in gereedheid brengen’.

Dat men *blanden* enkel in de onbepaalde wijze tegenkomt is valsch.

Men leest immers in de *Audenaerdsche Mengelingen*, uitgegeven ten jare 1845, bij Gommar De Vos, pp. bl. 333: ‘keuren van den blanders. Men verbiet op de mesdaet van C. Schel. dat niemen *blande* no doe blanden mede van hoeden...’

Dr. Verdam en gewaagt ook van de blanders niet, maar verzendt ons naar de *medeblanders.*

Dr. Verdam en is nog aan 't woord medeblander niet gekomen: hoe zal hij, indien hij zijnen arbeid mag voortzetten, de beteekenis van dat woord opgeven?

***

Vooraleer wij de vrage beantwoorden, zullen wij eerst eenige plaatsen aanwijzen waar er 't een en 't ander over de *medeblanders* te lezen staat: *Loquela*, 2de jaargang n° 8 en n° 11. - *Glossaire Flamand de l'Inventaire des Archives de Bruges*, *par Edw. Gailliard*, 1882, *medeblander* in 't bijvoegsel. - *Annales de la Société d'Émulation*, 3*e série*, *Tome* 8, *Bruges.* 1873. *Napoléon de Pauw: Conspiration d'Audenarde sous Jacques van Artevelde* (1342). *Critique historique avec les pièces inédites du procès. - J.F. Willems. De Brabantscke Yeesten* (*Collection de chroniques Belges inédites publiée par ordre du gouvernement.*) *Tome I, Codex Diplomaticus*, (stuk 92 en 93).

***

Napoleon De Pauw en Loquela houden staan dat een *medeblander* een meedebrander is, 't is te zeggen een reeder, een drooger van de meede, waaruit die rijke middeleeuwsche nijveraars, daar ons Zegher Van Maele af gewaagt, hunne tonnekens roode verwstoffe trokken.

Klaarder bewijs en kan men niet vinden:

De Audenaardsche keure van de *blanders* zegt: *dat niemen blande no doe blanden mede van hoeden.*

Dat wilt zeggen in andere woorden: dat niemand hoedemeede en blande, dat niemand de woude en brande die eene gele verwstoffe geeft in stede van de goede, van de ware meede, die eene roode verwstoffe moet geven.

Dat het nu ware, dat men van alles stookt en brouwt, volgens den eisch van 't einde dezer eeuwe, wij en zouden niet kunnen weten of wij met verwstoffen of drank te doen hebben; in de middeleeuwen toch en placht men geen verwstoffe als drank te branden en wij mogen ongestoord de Audenaardsche *medeblanders* als *meedebranders* aanzien.

Nog verder bescheed treft men aan in den *Codex diplom.* van J. Fr. Willems.

't Zijn geschillen opgerezen tusschen de wethouders en de neringen van Brussel en twee oorkonden handelen over die geschillen.

Nievers en wordt er gewag gemaakt van drank.

Van niets anders en is er sprake, 't en zij van verwstoffen en arbeiders die ze bewerken.

Daar komen ook de *medeblanders* tusschen.

Nogmaals staan ze dus in verband met verwstoffen en moeten als *meedebranders* gerekend worden.

***

Wij zijn dus zeker van de beteekenisse van 't woord *medeblander*, nu of nooit.

Wij en doen!

J. Fr. Willems, Edward Gailliard en Dr. Verdam beweren dat een *medeblander* een medebrouwer is, een stoker van honingdrank.

Ze kunnen die bediedenis goed doen.

Leest het volgend uittreksel van Reinaert de Vos.

> Dien heren, die nu waren so fier
> dat sie Reinaerde waenden bier
> te sinen lachter hebben ghebrouwen,
> ic wane wel in rechter trouwen,
> dat hi sal weder *mede blanden*,
> dien si drinken sullen met scanden.

Wie kan er hier twijfelen dat er sprake is niet van 't maken eener verwstoffe maar van brouwen van honingdrank?

In de geschiedenisse van Leuven komt men ook de nijverheid van 't *blanden* tegen, en ze staat ook in verband met het stoken van dranken.

'Anno 1394... Dat niemant aldaer brouwen noch blanden en mach voer sijns selffs drincken noch om te vercoopen...' (Gailliard).

***

Wat staat er nu Dr. Verdam te doen?

Daar is twist nopens de beteekenis van 't woord.

Wij hebben daarover nog in woordwisseling geweest. Geen van ons beiden en wilde zijn gedacht afstaan.

't Gebeurt nog somwijlen: men heeft van weêrskanten gelijk en Dr. Verdam zal moeten aanteekenen als volgt: *medeblander* 1° mêdeblander, meedeblander, meede-

brander, *garanceur.* 2° Medeblander, medebrander, *brasseur d'hydromel.*

***

Wat is *mede brouwen?*

Mede brouwen is honingdrank brouwen.

Als men van brouwen spreekt, wie zal er van zijn leven op iets anders als drank gaan peizen?

't Is dus algemeen aanveerd en 't en vraagt geen bewijs.

En nochtans wij gissen, ja meer nog, wij meenen dat het met de medebrouwers lijk met de medeblanders gelegen is, en dat men er ook van twee slag in de middeleeuwen tegen kwam.

Een uittreksel van Gailliard laat het ons lijk halvelinge vermoeden.

'Meedereeders, brauwers, waghenaers...'

Mogen wij niet veronderstellen dat er nijveraars waren die de meede droogden, andere die de gedroogde meede kookten, stookten, brouwden om er de roode verwstof uit te halen, anderen die de roode meedeverw in witte tonnekens vervoerden?

Laat ons ook terugkeeren tot het geschil wegens de verwstoffen, dat te Brussel ten jare 1306 ontstaan was.

Onder de neringen die met verwstoffen in betrekkinge komen, en 't en worden er maar zulke genoemd, vindt men ook de *briederen*, 't is te zeggen de brouwers, die nevens den meester van de verwen en nevens de medeblanders te voorschijn komen.

Wij mogen besluiten dat er brouwers waren om de dranken te koken: brouwen is immers koken van oorsprongswegen, en ook brouwers om de gedroogde meede te koken en er de verw uit te trekken.

't Bestaat dus verschil tusschen de meedebrouwers en de meedeblanders.

De blanders zijn branders en branden is droogen bij 't volk.

Nu nog immers staan de chicoreidroogers als chicoreibranders bij 't volk bekend.

J. CLAERHOUT

Bijdrage voor de Vlaamsche Rechtstaal

1. **M***EEREN* beteekent meten, afmeten, uitmeten. Van daar *meerers, meeringhe.*

2. Een scheidsmuur *invaren*, dat is er openingen in maken om er balken in te steken.

3. Wanneer een gemeene muur afgebroken wordt mag elkeen der gemeene eigenaars den helft der brake *t' synewaerts nemen.*

4. Steekt voortaan geene vensters meer in uwen muur *al den kant* maar *ten goedewaerts of ten ervewaerts* van uwen gebuur.

5. Is een muur te hooge *nedert* hem, en hangt hij uit zijn lood, *stelt hem te loode.*

6. Ware vlaamsche rechters en vragen geene documenten maar *bescheeden.*
(Statuyt van de meeringhe der stadt Brussel, 19 April 1657).

7. Deze die vóór u eigenaar was van uw huis, is uw *voorder.*

8. Tegenwoordig heeft men het vruchtgebruik van een goed of men is er vruchtgebruiker van; de oude Vlamingen hadden gezeid dat zij er den *lijf- of erftocht* van hadden of er *lijf- of erftochtenaars* van waren.

9. Dat uw huis belast zij of *bekommerd*, of dat er een *kommer* op zij, dat is eender.
(Statuyt der stadt Brussel, 1 Januari 1399).

10. Wanneer de ouders overleden zijn wordt hunne erfenis verdeeld onder de kinders *hoofde-gelyck* of *gelyckelyk hooft voor hooft.*

11. Eertijds waren er goederen die bij 't afsterven van man of vrouw wederkeerden naar den *struik*, dat is naar den kant, van waar zij gekomen waren. Nu wordt het woord struik nog gebruikt in den zin van familie of van huisgezin, b.v. geheel de struik en deugt niet.

12. De bloedverwanten onzer voorouders waren hunne *vrienden.*

13. Een betwist voorwerp wordt door den rechter aan den winner in *hande gewezen.*

14. Die iets misdoet, wordt gestraft met de straffen in de wet *geroerd.*
(Costuymen van Ukkel, 1606).
J. VANNESTE

Mingelmaren

DE Eerweerde Heer Ferdinand Garmijn, geloofsbode in Congoland, is aldaar overleden.

Heer Ferdinand Garmijn, wierd te Beveren bij Rousbrugge geboren, in 't jaar 1862. Hij leerde zijn Latijn in 't gesticht van den heiligen Vincent te Iper; trad in 't groot seminarie van Brugge den 30sten in Herfstmaand in 't jaar 1883, waar hij priester wierd den 4den in Zomermaand 1887. Hij had eenige benoemingen als hulppriester in 't bisdom, en ging in Herfstmaand 1888, te zamen met zijnen ouderen broeder Julius, maar 't zendelingenhuis van Scheutveld.

Den 3den in Hooimaand 1889 staken de twee gebroeders, te zamen met Eerw. Heer Ronslé, te Antwerpen in zee om den 31sten te Boma, en den 21sten in Herfstmaand te Sinte Maria-Berghe aan te komen.

Het verhaal van die reize, geschreven door den Eerw. H. Julius Garmijn, staat te lezen in: '*Missien in China en Congo*' 14ste afleveringe, bl. 219.

Onze zendeling verbleef eenigen tijd te Berghe, waar hij, volgens 't verhaal van zijnen broeder, 'de kinderen die aan hen waren onderwees, alsook 8 knaapjes der naburige dorpjes die daar als t' huisliggers woonden: deze zijn onder 't bestier van Broeder Ferdinand, die hun leert lezen en schrijven, werken met de spade en naaien, en vooral niet te liegen en elkaar niet te bestelen; voor die twee laatste puntjes zijn zij lijk al de negers taai om leeren'.

Later wierd die Eerw. Heer gezonden naar Moanda, om het nieuwgestichte weezenhuis te bestieren. 't Was hij die aldaar, den 13sten in Nieuwjaarmaand 1892, de eerste Gentsche Zusters van Liefde in hunnen eigenen thuis zoo hertelijk ontving.

Ongelukkiglijk voor de arme Congolanders, en heeft hij zijn werk niet lange kunnen voortzetten; God was tevreden met zijne opofferingen en heeft den moedigen zendeling tot hem geroepen.

Ferdinand Garmijn bezweek in Zaaimaand 1892, van de rooze, hij had daarbij de koortsen der streke.

Lezers van ons tijdschrijft, en gij bijzonderlijk zijne vrienden, weest hem in uwe gebeden indachtig.

DICHT bij het gewelf der O.L.V. kerk te Brugge, dragen eenige steenen een zeer beschadigden wapenschild, waarvan het volk het volgende gemaakt heeft: van den helm, eenen ketel; van den schild, een truweel; van eenen der visschen op het helmsieraad, eenen lepel; van den visch op den schild, twee beenderen. Dat is het wapen van het geslacht der Van Capellen's.

Nauwelijks was die verkeerde uitleg onder het volk verspreid, of het schiep de volgende legende:

'Over langen tijd werkte er aan de kerk een metser, wiens vrouw hem dagelijks zijn middageten bracht, dat gewoonlijk uit een stuk ossevleesch met groenten bestond. In dien lang vervlogen tijd doodde men in Slachtmaand eenen os en men bewaarde het vleesch in houten vaten. Nu, volgens de overlevering, was de vrouw, door maar gedurig van den voorraad te gebruiken, veel te gauw op den bodem van de kuip geraakt.

Terwijl zij uitrekende hoeveel tijd er nog vóór de Slachtmaand verloopen moest (men was toen eerst in Hooimaand), vond zij 't voorzichtig het rantsoen van haren heer en meester te verminderen.

Op zekeren dag dus, waagde zij het heuren man tevreden te willen stellen met twee beenderen die zij lekker toebereid had met gestoofde wortelen en in 'nen ijzeren ketel had gereed gemaakt.

Maar de meester wierd seffens gewaar dat het magere keuken was, en hij voer tegen zijn arm wijf in verwenschingen en hevige verwijtingen uit. En tot eene les voor al de vrouwen die 't nog zouden beproeven besparingen te doen ten nadeele van hunne mans, nam hij den ketel en den lepel en metste ze in den muur.

Hij deed er zijn truweel bij, waar hij de twee beenderen op legde, tot eene blijvende gedachtenis van de gierigheid zijner vrouw'.

(Uit '*Ons Volksleven*' 1891, 4de afl.)

SAMO, die ten jare 623 de Slaven vrij vocht van de Avaren en 35 jaren lang koning was van de Wenden; Samo die Dagobert, den koning der Franken overwon en door hedendaagsche liefhebbers aanzien wordt als een voorganger der *Panslavisten*, was een martkramer of rondleurder uit het land der Franken; (Kurth, *Origines de la civilisation moderne*, II, bl. 102, 2de uitgave), en belgsche schrijvers verzekeren dat hij een Zoningenaar was (*Soignies*): immers de jaarboekschrijver Fredegaris, wiens geschiedenis strekt van 584 tot 642, wil dat Samo een frankisch koopman was, '*de pago Sennonago.*'

DE kramers, om volk rond hun spel, en geld in hunnen zak, te krijgen, plegen te roepen: Alhier, alhier:

oordtje bij
is leute meê!

Vragen

VAN een vrouwenkleedsel, dat geweldig gescheurd en verhakkeld is, zegt men in 't Poperingsche:

't Is lijk 't pelder van
Salomons ruin!

Wie weet er iets over *Salomons ruin* te berichten? En hoe komt een *pelder* daarbij te stade? Ook, is pelder met *het* te gebruiken of met *den*? Misschien hadde ik beter *d'pelder* geschreven, zoo men *d'Scheld*, *d'schole*, *d'zak* schrijft; voor *de Schelde*, *de schole*, *de zak.*

A.D.

***

DAAR bestaat een *salijnhuis*, te Gulleghem, een *salijnhoek*, te Dadiseele; een *salinnes*, te Moorseele, in West-Vlanderen; een *salinne* te Leers-Nord, in Henegouwen.

Te Gulleghem en te Dadizeele spreekt men *salijn* uit gelijk het fransch woord *saline.*

Weet er iemand raad met die benamingen, die eenen gemeenen oorsprong schijnen te hebben?

H.V.N.

IN eene ‘prysie van de vlietende ende inhaevende catheylen bevonden ten sterfhuyse van Mary Magdalena Boonifaes overleden huysvrouwe van Sr. Jacobus Brandt, anno 1731,’ staat als volgt:

‘Baguen ende juweelen van d'overledene: Alvooren eenen gouden cruys met eenen gouden keten, twee silverhooftyzerkens wanof een met gouden hoofden, een zilver sinteurbeuckel, item nogh eenen gouden minnecnooprinck, een paer silver beuckels met een silver ryncxken, gepresen door den goudtsmidt’.

Bewijs dat men in 1731, te Loo in West-Vlanderen, nog het oud Friesche oorijzer plag te dragen, dat nu in Friesland zelve aan 't verdwijnen is.

A.v.H.

[Nummer 21]

De Passieblomme

WIE en kent er de passieblomme niet, die in zooveel vlaamsche huisgezinnen gekweekt wordt? Hare ranke takskes, die langs den ijzeren leeddraad klauwieren, slaan in de ooge al zoowel als haar wonderlijk bloeisel.

Maar 't is eigentlijk op de blomme dat de aandacht viel, en 't is daar, in de deelen van de blomme, dat ons Vlaamsch volk het afbeeldsel van de bijzonderste werktuigen weet te vinden van 't lijden onzes Zaligmakers.

Om met 't herte van de blomme te beginnen, wij vinden er een beeld in van de zwamme of sponsie, waarmede de Zaligmaker gelaafd wierd aan het kruis: zij zit op den schacht van de glavie, dat is op den blomsteel, die door de kroole boort en waarop het eigedaantig zaadhuizeke rust.

Daarboven, de drie loopen van de busse of het stamperke, (*les styles*) wier mond dikke gezwollen is gelijk de kop van eenen nagel, dat zijn de drie nagels waarmede Ons Heere aan het kruis wierd genageld.

De vijf wonden van den Zaligmaker zijn verbeeld door de vijf bloeinopkes, die, van langsten opengeborsten, op den top der bloeidraadtjes hangen te slingeren.

Eindelijk de doornen kroone: het straalde tooisel, dat met zijne lange striemkes, binnen de kroole, eene peersche en blauwe kroone maakt, rondom de busse.

Daarom, zegt het volk, heet die blomme de *passieblomme.* In 't fransch is 't de *grenadille* of *la fleur de la passion*; in Engeland, Duitschland, Spanjen en Italiën draagt zij den zelfsten name; in de wetenschap eindelijk heet zij *Passiflora coerulea. L.*

Te welker gelegentheid die blomme van God geschapen wierd en heb ik in Vlanderen nooit hooren uiteendoen, maar horkt naar wat het Spaansch volk daarvan weet.

***

In eene van de donkerste en smalste straatjes van Toledo, in Spanjen, tusschen den hoogen torre van eene oude kerke en de grijze muren van een burgslot, zat er een vervallen huis half weggesteken. Het zag er zoo ellendig uit als zijn bewoner, een Jode, Daneel Levy bij name.

't Was een bitsige en nijdige Jode, die Daneel Levy, maar hij was vooruit en vooral valsch en doorslepen gelijk een katte. Moest men het volk gelooven, hij was rijke, en nochtans zag men hem den geheelen Godschen dag aan zijne deure zitten, bezig met oude ketens, gespen of andere kleenigheden te vermaken, waarmeê de leurders achter het land liepen. Hij haatte al wat christen was, en toch en ging hij nooit eenen priester voorbij zonder hem zichtbaar te groeten, al monkelen.

Te vergeefs trachtten de jongens hem kwaad te maken, met steenen in zijnen winkel te werpen; te vergeefs tergden hem de knechten en zelfs de wapenlieden van het naburige slot, met hunne schoonste scheldwoorden; te vergeefs mieken de godvruchtige vrouwen hun kruis als zij hem aan de deure zagen zitten, als hadden zij Lucifer zelve gezien. Daneel monkelde altijd, met eenen vreemden onbeschrijvelijken glimlach, en uit zijne kleene bleeke

oogen, die half onder zijne wenkbrauwen gedoken zaten, straalde eene inwendige booze blijdschap.

Boven de deure van Levy's winkel, in een raam van gebakken eerdewerk, zat er een ronde venster. Om die venster, en langs de witte steenen stave die ze in tween verdeelde, klom er een lief groen kruideken, wiens blijde bladtjes afstaken tegen den zwarten wand van het vervallen gebouw.

In dat deel van het huis, dat ter nauwernood verlicht was, placht Sara te zitten, het teerbeminde kind van den Jode Daneel.

Sara was eene blomme van schoonigheid. Hare groote oogen glansden onder hare zwarte wenkbrauwen, lijk sterren in den duisteren nacht. Hare roode lippen en hare sneeuwwitte huid gaven genoeg te kennen dat zij niet meer als achttien jaar oud en was; en toch stond er droefheid op haar wezen, en somtijds kwam er een zucht uit hare borst.

Als de lieden van 't gebuurte haar bij gevalle bachten de venster zagen zitten, en den Jode aan zijn aanbeeld, zeiden zij:

‘Wie zou 't gelooven dat er zoo een schoone scheute uit zulk eenen leelijken slechten tronk kan spruiten?’

De rijkste jonge Israëliten van stad waren Sara ten huwelijke geboden; de schoone voorstellen, de raadgevingen van vader, 't was al nutteloos; zij had die heeren, een voor een, van de hand gewezen, zonder reden te geven van hare weigerachtigheid.

Een van die afgewezenen, die met moeite zijnen misval kropte, kwam op eenen keer tot bij Daneel, en hij zei:

‘Gij zijt geware, Daneel, dat de jonge lieden van ons geslachte van uw dochter beginnen te spreken?’

De Jode hief voor een tijdeken zijne oogen van zijn aanbeeld, hij liet zijnen hamer rusten, en zonder de minste onsteltenisse te toogen:

‘En wat zeggen zij van mijne dochter?’

‘Zij zeggen,’ antwoordde de vreemdeling, ‘zij zeggen vele van haar; zij zeggen, onder andere, dat ze met eenen christene zou trouwen.’

Levy keek sterrelinge vóór hem, en, na eene stonde wachtens, hernam hij zijn werk.

‘Wie zal mij zeggen dat zulke klap geen laster en is?’ zei hij, terwijl zijn hamer op het aanbeeld nederviel.

‘Die ze, hier in de strate, meer als eens te gare hebben zien spreken, terwijl gij naar onze vergaderingen waart,’ antwoordde de jonge Jode.

Daneel's wezen en veranderde voor geen haar, hij lei zijnen hamer aan den kant, en hij begon de oude gespe die hij vermaakt hadde, eerst te vijlen en dan te doen blinken. Daarna gingen zijne lippen aan het beven en hij sprak als tot zijn eigen:

‘Ah!’ zei hij met een heischen glimlach, ‘kan een christen hond wel denken ooit de hand van mijne dochter te bekomen, van de blomme van ons geslachte, den steunstok van mijnen ouden dag? Ware 't dat een christen Sara wilde wegleiden, dat hij er morgen mede vluchtte, 't gene al mogelijk is, denkt gij dat Daneel niet gewroken en zou worden?’

Nu hief Daneel zijn hoofd omhooge, en zijne oogen straalden vier.

‘Jonkman,’ zei hij voort, al rechte staande, ‘ik weet meer als gij, goeden avond! Zegt aan de broeders dat zij te gare komen; tusschen ten twee'n en ten drie'n van den nacht zal ik bij hen zijn. Goeden avond!’

Terwijl de bezoeker henenging, zoo hernam Daneel's wezen zijn gewoon uitzicht, en hij monkelde. Hij vergaderde zijn allaam, en hij sloot glasraam en deure tweemaal in 't slot.

Even op dien oogenblik ging de jonge Jodinne weg van voor de bovenvenster.

***

't Was Wittendonderdag, 's avonds vóór Goevrijdag.

De inwoners van Toledo, die de diensten in de hoofdkerke bijgewoond hadden, waren huiswaards gekeerd, en zij spraken onder malkander van het lijden Onzes Heeren; ze vertelden hoe, over jaren, in Spanjen, de Joden hunnen haat lucht gaven door het vernieuwen van het Bitter Lijden op den *Santo Nino de la Guarda.*

Alles rustte en zweeg langs de straten; alleenlijk hoorde men nu en dan de stemme van den nachtwaker en het zuchten van den wind boven de daken.

In den Tajo, die langs Toledo spoelt, lag er een bootje te dansen.

Daar, tusschen de klippen, langs het wegelke dat naar den stroom leidt, komt er stillekens iemand af.

‘Zij is het,’ zegt de schipper. ‘Dezen nacht schijnen al de Joden te beene. Waar mogen zij vergaren? Neen, zij en hebben niets goeds in 't zin, aangezien zij zoovele moeite doen om de wapenlieden van stad te ontwijken. Nu, ik en hebbe er geen uitstand mede en 'k winne er geld bij’.

Zoo sprak hij in zijn eigen, en hield hij zijne roeispanen gereed.

Sara, 't was zij die langs den wegeling gekomen was, stapte in het bootje, en de man begon te roeien, naar den anderen oever toe van den Tajo.

‘Hoevele zijnder wel overgesteken van dezen nacht?’ vroeg Sara.

‘Ze tellen en kon ik niet, een ware zwerm: men zou zeggen dat het de laatste nacht is dat zij zullen samenkomen,’ antwoordde de overzetter.

‘Weet gij wat zij beramen of waarom zij de stad verlaten hebben?’

‘Daar en weet ik niets van, maar vaste verwachten zij iemand dezen nacht. Waartoe weet ik nog min, doch 't en is voor zijn welzijn niet, dat heb ik gehoord’.

Sara zweeg eenige stonden. De boot stootte aan land.

‘Daar en is geen twijfel,’ zei zij bij haar zelven, ‘vader heeft achterdenken op mij en bereidt mij eene schrikkelijke straffe. Ik moete weten waar zij zijn en wat zij schikken te doene.’

‘Bootsman,’ zei de Jodinne, en zij stak hem een geldstuk in zijne hand, ‘is dat de weg niet dien zij volgden?’ En zij wees op een smal wegeltje, dat krinkelend tusschen de rotsen liep.

‘Ja, langs daar, en als zij aan de zwarte rotse kwamen sloegen zij slinks in; de duivel en zij alleene weten waar zij naartoe zijn,’ antwoordde de man.

Sara trok ook langs dien weg. De overzetter keek haar eenen tijd achterna. Als zij aan de zwarte hoogte kwam verdween zij tusschen de rotsblokken.

***

Op eenigen afstand van de rotse lag de brake van eene vervallene kerke, die gebouwd wierd eer de Araben Spanjen veroverden. De zijmuren alleene stonden nog rechte, half gedoken onder de klimmende ijfteranken. Ringsom, te midden heesters en bramen, lag hier en daar een behouwen overblijfsel van eene beeldstede of van een beeld.

Als Sara aan den hoek van de zwarte rotse kwam, twijfelde zij eenen oogenblik welken weg zij zou inslaan. Eindelijk richtte zij hare stappen naar de oude kerke. Het docht heur dat het daar was dat zij zijn moeste, en zij en was niet gemist.

Daneel, heur vader, was daar. Doch nu en monkelde hij niet, zooals hij gewoon was; de haat straalde uit zijne oogen. Omtrent hem stonden al de andere Joden. Daneel gaf zijne bevelen, sprak sommigen moed in 't herte en miek alle gereedschap om een helsch werk uit te voeren, dat hij beraamd hadde, terwijl hij bij zijn aanbeeld zat te werken.

Sara, die ongemerkt tot aan de deure gekomen was, kon met moeite heuren angst bedwingen als hare oogen op dit schouwspel vielen.

Een houtvier laaide in het midden der zale, en het roode licht gaf aan de vergaderinge een helsch uitzicht. Eenigen waren bezig met een groot kruis op te richten; anderen waren aan 't vlechten van eene doornen kroone; anderen scherpten groote ijzeren nagels op de rotsbonken.

Dikwijls hadde Sara de geschiedenisse gehoord van den *Nino crucifigado*, van den gekruisten jongeling, doch zij en hadde er nooit geen geloof aan gegeven, denkende dat zulks den Joden ten laste geleid wierd door het christen volk, om afkeer in te boezemen voor de Joden. Maar nu verdween bij haar alle twijfel. Met eigene oogen zag zij de werktuigen van de folteringe, en de uitvoerders die enkel nog hunnen *nino* afwachtten.

Sara wierd verschrikt, maar, vol betrouwen op den God welken haar een jonge christen had leeren kennen, schoof zij de heesters weg en sprong binnen in de kerke.

Zoohaast de Joden de maagd aanschouwden, gaven zij eenen schreeuw. Daneel trad op haar toe:

‘Wat doet gij hier?’

‘Ik kom om u uwe schelmstukken in uw aangezichte te verwijten,’ sprak zij, met kloeke stemme; ‘ik kom om u te zeggen dat gij te vergeefs op uw slachtoffer beidt, 't en zij dat gij uwen dorst naar christen bloed wilt lesschen in 't bloed uwer dochter: de jongeling dien gij verwacht en zal niet komen, ik heb hem vermaand’.

‘Sara!’ riep de woedende Daneel, ‘Sara! gij liegt, ofwel gij en zijt niet langer mijne dochter meer!’

‘Neen-ik, 'k en ben uwe dochter niet meer,’ antwoordde Sara: ‘ik heb eenen anderen vader gevonden, eenen vader die zijne kinderen bemint, eenen vader dien gij aan het kruis hebt genageld, die stierf om ons te verlossen en ons de deure des hemels open te doen. Neen-ik, 'k en ben uwe dochter niet meer, want ik ben christene!’

Op die woorden sprong Daneel op zijne dochter toe, smeet ze ten gronde, en, als bezeten, sleepte ze bij heur haar tot aan den voet van het kruis, dat zijne armen scheen te openen om haar te ontvangen; en, tot teeken van uitersten afkeer, stampte hij zijn eigen kind met de voeten.

‘Hier,’ riep hij tot dezen die bij hem stonden, ‘ik stelle ze in uwe handen, geeft wat heur toekomt aan deze die hare eere, haren godsdienst, hare broeders en mij verloochend heeft!’

***

's Anderdaags, in den vroegen morgen, als de geloovigen van de kerke kwamen en gingen schieten met den kruisboge naar de strooien Judassen, die gereed stonden, dan opende Daneel zijnen winkel. Zijn oude glimlach lag weêr op zijne lippen, en hij groette beleefd de voorbijgangers. Als naar gewoonte, klopte hij met zijnen hamer op het ijzeren aanbeeld. Maar de luiken van de ronde venster boven de deure, waarbachten Sara plag te zitten,

en gingen niet meer open, en niemand en heeft sedert dien het Jodinneken tusschen de groene takskens en de blomranken meer kunnen bespeuren.

***

Sommige jaren later bracht een schaper naar den Aartsbisschop eene blomme gelijk er tot dan toe nog nooit geene en hadde gezien geweest, eene blomme waarin men een beeld van de werktuigen kon wedervinden die gediend hebben om den Zaligmaker te kruisen; eene wondere geheemzinnige blomme, die daar van 's zelfs geboren was, tusschen de vervallene wanden van de oude kerke, buiten stad.

Men groef en men zochte.

En wat vond men?

Eenen voet diepe onder den grond, lag het geraamte van eene jonge dochter; omtrent haar lagen drie nagels, eene doornen kroone en eene zwamme op eene glavie gesteken, en dat stond alles in de blomme verbeeld.

Wiens beenderen het waren, dat en kon men niet achterhalen, doch lange bleven zij met eerbied bewaard. De blomme is sedert dien overal bekend geworden, en men heet ze nog, op den dag van heden, hier en in andere landen: de Passieblomme.

JULIAAN FOVÉ

Aan den Dichter van ‘Rook’

(*Biekorf* 1892. bl. 300).

O Vriend, Gij weet dat sedert jaren
al uw genot het mijne maakt;
dat trouw wij voor malkander sparen
wat uwe of mijne ziele raakt;
dat elk gedicht door U geschreven
een' sprankel in mijn hert doet leven,
van 't vier dat in uw herte blaakt.

Hoe innig was nog eens 't genoegen
dat onlangs mij ten deele viel,
als Biekorfs bietjes mijwaards droegen
't geluk van uwe dichterziel!
U dierbaar zijn de huisgenuchten;
ge 'n stoort U in geen krijgsgeruchten
noch in des werelds wentelwiel.

Ik leef wanneer ik U zie throonen
als huismonarch, en 't eigen kroost
aan 't leeren zie en 't voorbeeld toonen,
tot volle maat van Vadertroost.
Zoo zoekt Gij vrouw en kind te stichten,
en, rookend, hun den weg te dichten,
dien Gij eerst zelf te volgen koost.

Neen, uwe les gaat niet verloren!
Ik sprak weleer in 's kindtjes naam,
als 't voor de vonte, pas geboren,
gekerstend wierd en God bekwaam;
gedoogt dat ik naast U mij borge
en peter stel voor 't kind, en zorge
dat 't worde uw weerdige erfgenaam!

Zoo haast de reden voet zal vatten
in zijn verstand, en zijn gemoed
't Geloove kent, dat alle schatten
te boven gaat en alle goed,
dan laat mij in zijn kinderwezen
eens 't eigen beeld zijns Vaders lezen,
en in zijn hert diens dichtergloed!

D.

't Fransch in Africa

IN de laatste afleveringe van ''*t Daghet in den Oosten*'[1] valt iemand leelijk uit tegen de fransche en de belgenlandsche zendelingen.

(1) Jaarg. VIII. 1892, 9e en 10e afl., bl. 73.

‘Als het Protestantsch Engelland,’ zoo staat er, ‘zijn volk naar zijne vreemde bezittingen stuurt, dan moeten ze eerst en vooral de taal dier volksplantingen kennen.’

‘Maar als Vrankrijk en Belgenland missionnarissen en kloosterzusters naar Congo of elders zendt, dan moet *hun eerste doel* zijn van de wilde volksstammen *fransch te leeren.*’

‘Fransch leeren is beschaven, en voor een inboorling der vreemde gewesten, fransch kennen is beschaafd zijn.’

‘Niemand die eenige kennis van die zaken heeft zal mij durven tegenspreken, en ik, ik zeg dat het beestig is ('k bidde oorlof voor dat woord).’

Zou de schrijver dier reken niet veel beter oorlof gevraagd hebben voor die zware betichtinge, of zou hij niet beter zulke ongegronde beschuldigingen voor anderen laten?

Wat! Het zou zijn om aan de wilden fransch te leeren dat onze priesters en kloosterzusters naar Africa, naar Mogol, naar China en naar Indiën trekken? Dat zou hun eerste doel zijn? En Pater Vyncke, en onze vlaamsche zouaven, Van Oost, Loosveldt, D'Hoop en Taillieu zouden naar Africa gegaan zijn, en aldaar gewrocht, geleden en gestreden hebben, om aan de wilden fransch te leeren? En Pater Lievens, onze roemrijke vlaamsche zendeling, zou met zijn medegezellen naar Indiën vertrokken zijn, en onze honderden missionnarissen naar Noord en Zuid, naar Oost en West, al om de wilden fransch te leeren, denkende dat ‘fransch kennen de beschaving is!’

Waar toch heeft de schrijver van de hooger staande reken zulke dwaasheden - laat mij dat kind zijnen name geven - gevonden of gedroomd? En waar heeft hij geleerd dat de protestantsche zendelingen of ambtenaars, eer ze naar vreemde streken afreizen, eerst en vooral de taal ‘dier volksplantingen kennen?’

Al de jaargangen van de ‘*Missions catholiques*’ zijn daar om hem te logenstraffen, al de brieven van Pater Vyncke en onze vlaamsche zouaven, al de werken van de belgenlandsche jesuiten in Indiën, al het zwoegen en 't zweeten van onze zendelingen in Engeland, America, China

en Mogol, en duizend andere mededeelingen uit de verre streken van de oude en van de nieuwe wereld!

‘Niemand die eenige kennis van die zaken heeft,’ zegt onze schrijver, ‘zal mij durven tegenspreken.’

't Doet! En zonder te boffen en te stoffen van ‘kennisse van zaken,’ weze het den schrijver kond gedaan dat hij onder andere, om maar van ééne zendinge in 't bijzonder te spreken, deerlijk mist, als hij de witte Paters bedoelt, de missionnarissen van Cardinaal Lavigerie in Congoland en in Midden-Africa.

Cardinaal Lavigerie - dat en weet de roeklooze schrijver voorzeker niet - heeft een groot getal zeer merkweerdige onderrichtingen geschreven voor zijne zendelingen die naar 't Africaansch binnenland gestierd worden. Daarin handelt de voorzichtige en hooggeleerde kerkvoogd van allerlei wetendheden die de zendelingen van nutte en van noode zijn; hij spreekt van hunne plichten aldaar, van hunnen handel en wandel in 't midden van de zwarten; van hunne huizingen en woonsteden, van hunne allerhande werkzaamheden, en ook wel van het onderwijzen en opvoeden der zwarte jeugd.

Wilt gij nu vernemen hoe de Cardinaal-Aartsbisschop van Algiers, de groote apostel van Africa - die toch franschman is - daarover oordeelt?

Luistert. Eerst van de plichten der missionnarissen:

‘De kennis van de taal der zwarten is volstrekt noodzakelijk om te kunnen prediken; de missionnarissen moeten bijgevolg die taal zoo goed en zoo gauw mogelijk aanleeren.

Van zoohaast zij hunne missiën aangewezen zijn, moeten zij al hun vrijen tijd aan die studie besteden. Al de oversten van de missiën worden dringend verzocht, wel na te zien dat deze hoofdzakelijke aanbeveling overal uitgevoerd worde; ik begeer dat - van zoo het mogelijk is en ten hoogsten zes maanden na dat zij in hunne missië aangekomen zijn - al de missionnarissen onder malkander geen andere taal meer en spreken als deze van den volksstam waar zij te midden in wonen. Ik gebiede stiptelijk, dat, die zes maanden eens voorbij, de

Pater overste die taal gemeenlijk spreke tot zijne missionnarissen. Daarbij nog wil ik dat er in iedere zending, wier volkstaal ongedrukt is, een Pater - zoo de overste dat werk niet doen en kan - belast worde met, van eene tot twee uren daags, te werken aan het opmaken van eenen woordenboek... Die Pater zal ook last hebben van een kleenen catechismus te maken... Later zal hij ook de heilige Evangeliën bezorgen.'

Dat hebben de Paters ook ten deele reeds gedaan. Ze hebben van over lange twee catechismussen gedrukt, de eene in *Kiswahili*- en de andere in *Kiganda*tale, en in verschillige missiën werken de Paters en verzamelen zij gedurig voort woorden en uitdrukkingen, om van die twee talen, die bestemd zijn om de wetenschappelijke en letterkundige talen te worden van geheel het binnenland, een woordenboek op te maken.

Cardinaal Lavigerie wil nog meer. De Paters moeten de negers doen vertellen van hunnen godsdienst en hunne bijgeloovigheden, hunne goden en duivels; ze moeten dat te boeke stellen met de legenden, de zeisels en de verhalen van dat volk; en die de brieven van de missionnarissen leest, weet hoe geestig en hoe aantrekkelijk sommige paters ons de wete daarvan laten. En nog en zijn al hunne mededeelingen niet gedrukt.

Zij hebben dus, gelijk men ziet, te midden al hunne andere bezigheden, toch iets anders te doen als fransch te leeren aan de zwarten. Of dat nu hun eerste doel is?...

't Is nog verre van al. Meer als eens handelt Cardinaal Lavigerie in zijne onderrichtingen, van de volkstaal der inboorlingen, gelijk de lezer vernemen zal.

Zoo komt de Aartsbisschop ook te spreken van de arme zwarte kinders, die de Paters uit de slavernij kunnen afkoopen.

'Eens,' zegt hij, 'dat gij een zeker getal van die kinders zult onder uwe handen hebben, zult gij moeten voor hunne opvoedinge beginnen te zorgen. Maar gij zult u wel zwichten van dit dwaas gedacht, te weten van die kinderen franschmans te maken. *Mais on se gardera bien de l'idée absurde de faire de ces enfants des Français.*

Het zijn negers van Midden-Africa,' voegt Cardinaal Lavigerie erbij, 'die men moet opvoeden tot mannen die later kunnen nuttig zijn aan hun volk, en geenszins kinders die bestemd zijn om in Vrankrijk te leven. Wat zou men gepeisd hebben van Sint Pieter en van Sint Pauwels, hadden zij, van de kinderen der eerste christenen te Roomen, Hebreeuwen willen maken? En wat zouden wij zeggen van Sint Irenaeus, hadde hij de kinderen van Lyons tot Grieken willen herscheppen? Dat ware de dwaasheid zelve!..... 't Is ten anderen de groote regel dien Sint Pauwels stelt. Hij en zegt niet dat hij, om zielen tot Jesus-Christus te winnen, alleman zal gelijk maken aan hem, - dat niet, neen! - maar dat hij zijn eigen zelven zal gelijk maken aan alleman'.

En later, als Cardinaal Lavigerie vernomen had dat de eerste missionnarissen reeds een zeker getal kinderen afgekocht hadden, en toen hij hun nieuwe zendelingen ter hulpe zond, zei de oude kerkvoogd andermaals:

'Ik wil dat men die kinders op zijn negersch opvoede, en dat men toch die onvergeeflijke dwaasheid niet en bedrijve van die kinders op zijn fransch op te kweeken'.

'Ik verbiede dat men ze kleede op zijn fransch'.
'Ik verbiede dat men ze slapen legge op zijn fransch'.
'Ik verbiede dat men ze den kost geve op zijn fransch'.

'Ik verbiede dat men ze leere fransch lezen en schrijven. Men zal aan die kinderen leeren lezen en schrijven in de taal van hun land, waar men de klanken van zal verbeelden, het zij met fransche letters, het zij, als 't met geen fransche gaan en kan, met andere teekens, die de Paters daartoe zullen weten uit te vinden.'

'*Je défends qu'on les habille à la française*,'
'*Je défends qu'on les couche à la française*,'
'*Je défends qu'on les nourrisse à la française*,'
'*Je défends qu'on leur apprenne à lire et à écrire en français.*'

Dit beveelt Cardinaal Lavigerie. Wie zal er nu nog beweren dat het *eerste doel* van al die bewonderensweerdige zendelingen is van fransch te leeren aan de zwarten, en dat fransch kunnen voor hen de *beschaving* is?

Neen, schrijver over 't *Fransch in Africa*, gij zijt leelijk mis. Hadde een ongeloovige Brusselaar of een Engelsche predicant alzoo geschreven, 't en zou ons niet verwonderd hebben, en misschien hadden wij gezwegen; maar...

Wel ja, dat verwonderde ons, en dat geschrijf en stond ons in 't geheele niet aan.

JOSEPH SAMYN

Mingelmaren

TER zaliger gedachtenisse van Vrouw *Octavia-Victoria Maes*, weduwe van zaliger Heer Pieter-Eugenius Parmentier, die te Bavichove overleed op den 10sten in Herfstmaand ten jare 1892, wierd het volgende zieldichtje opgesteld:

Geliefden, die ik achterlate,
in eere en deugd getogen,
zoo veel 't uw' moeder machtig was,
met God en al heur pogen;
gedenkt hoe ik geleden heb;
hoe, dag en nacht gedwongen,
ik eindlijk eens ben losgeraakt
en 's werelds leed ontsprongen!
't Verheugt mij nu, veel meer als ooit
het leed mij kon doen lijden,
de oneindige onverstaanbaarheid
van 's Hemels hoog verblijden!
Vaartwel! En 't gene ik trachtte in u
te stichten, blijve 't wezen
en wassen tot zijn' volheid, in
elkeen van u, na dezen!
En leedt gij... waar 't zoo vele als ik,
blijft, vaste en onbewogen,
uw Vader en uw' Moeder weerd,
naar 't eeuwig welzijn pogen. *Ad Cor. II. IV.* 17.

G.G.

BIEKORF is onlangs in 't bezit gekomen van het 31ste afdruksel, uit de 50 die bestaan, van eenen gedenkboek, die gemaakt wierd ter nagedachtenisse van zaliger Dr. Arie de Jager, den bekenden Taalkundige, die, geboren te Delfshaven, op den 10sten April 1806, overleed te Rotterdam, op den 26sten April 1877.

Op den omslag van dit werk staat er, in gouden boekstaven:

Dr. A. de Jager. In Memoriam.

Op het eerste blad staat er, uitgeweerd het eerste woord, met der hand geschreven:

Aan den Heer L.L. de Bo. ss. tt. te Brugge.

Binnen in den boek ligt het volgende schrijven:

'Rotterdam 3 Sept^{b} 1881.

Aan den Zeer Eerwaarden Zeer Geleerden Heer L.L. de Bo Leeraar van het College van den H. Lodewyk te Brugge.

Zeer Eerw. Zeer Gel. Heer!

Uit naam van myne famille heb ik de eer U *bygaand exemplaar* aan te bieden, als bewys van erkentelykheid voor de vele blyken van welwillendheid aan mynen hooggeschatten Vader bewezen.

Hoogachtend.

Uw. Dw. Dienaar,

A. DE JAGER FR.'

Tusschen de woorden 'te Brugge' en '*zeer Eerw. zeer Gel. Heer!*' schreef Deken De Bo zaliger het volgende:

'Tegenwoordig pastor van Elverdinghe.'

Een prachtig beeld van den overledene, die er een kloeke Vlaming uit ziet, versiert dezen alleszins schoonen gedenkboek.

Dat Deken De Bo en Dr. de Jager met malkaar wel overeen kwamen zal elk kunnen besluiten uit het volgende, dat in den gedenkboek gedrukt staat, en dat geschreven wierd door professor H.E. Moltzer, in *Euphonia* en in het *Weekblad voor onderwijs:*

'De taal van het verleden en van het heden; hare geschiedenis, hare spraakkunst, haar woordvoorraad, hare spelling; de spreek- en de schrijftaal; de gemeene landstaal en de tongval, de deftige taal der beschaafden en geletterden, maar ook die van het volkje met hare spelingen en eigenaardigheden: voor de eene zoowel als voor de andere had hij een open oog en een open oor.'

DE meeste boekzale der wereld is deze van *Parijs*: zij bevat boven de 2 000.000 gedrukte boeken en 160.000 handschriften. Tusschen de keizerlijke boekzale van *St. Petersburg* en het *British Museum*, dat 1.500.000 boeken telt, en is er maar een kleen verschil. De koninklijke boekzale van *München* houdt meer dan 900.000 drukwerken, waaronder eventwel vele vlugschriften te vinden zijn. In de koninklijke boekzale van *Berlijn* zitten er 800.000 boekdeelen; in deze van *Kopenhagen* 510.000; en in deze van *Dresden* 500.000. De boekzale der hoogeschole van *Göttingen* in Duitschland bevat 600.000 boeken; de koninklijke boekzale van *Weenen* 400.000 en de hoogeschole van voornoemde stad 370.000. De hoogeschole van *Buda-Pesth* telt er 300.000; deze van *Krakau* omtrent ook zoovele en *Praag* 205.000.

EENE brave vrouw van te lande wierd lastig gevallen van haren oudsten zeune, die met alle geweld wilde leeren zingen en zanger worden. Het kwam zoo verre dat moeder eindelinge naar stêe trok en belet vroeg bij eenen zeer vermaarden zangkunstenaar, die een groot getal leerlingen hadde.

‘Mijnheere,’ zei moeder, als ze den leeraar zeer beleefdelijk gegroet hadde, ‘zou mijn oudste knecht ook mogen naar u komen om te leeren zingen’.

‘Ja, moederke,’ zei de leeraar ‘maar wat is 't: is 't een *soprano*, een *alto*, een *contre-alto?* Is 't een *tenor*, een *baryton*, of is 't een *bas*?’

‘Neen 't, mijnheere,’ zei moeder daarop, ‘'t is *nen bakkere.*’

OP 't kerkhof staat er 'n boomke, en boven dat boomke staat er e kroontje, en onder dat kroontje zit er een heilige man.

> Heilige man, wat doet gij hier?
> Ik zitte hier gebonden
> met vijf bloedige wonden;
> en, hadde God nog e woord gesproken,
> geheel d'helle ha' gebroken.

Opgeteekend te Thielt, uit den mond van 't volk. Met andere zegwijzen van dit ‘gebedeken’ op te teekenen, en de eene tegen de andere te vergelijken, zou men waarschijnelijk de oude leze kunnen terug vinden.

SCHUIMWOORDEN woekeren fel en zetten overal voort, slachtende het beschimmelsel. In Vrankrijk zeggen de Vlamingen iemand *beschinken.* In ons Vlanderen zegt men liever *tracteeren. Tractere* zegt de Noorderlander. In Rusland heet het huis waarder doorgaans meest geschonken wordt eene *tractir.* Dat woord hebben de Russen van de Duitschen overgenomen. De Russensche legerbenden lagen, in den laatsten Turkschen oorloge, in eene wijde streke waar noch huis noch stake en stond. Seffens zetten ze daar eenen *tractir* voor 't volk, en daar sloegen ze den slag die nu voor eeuwig en ervig de slag van *Tractir* heet.

‘**I**k En kan 't niet *gelijen*, ik en kan 't niet *gebeteren*’ hoort men dikwijls, voor ik en kan 't niet *lijden*, ik en kan 't niet *beteren.* Ik hebbe gehoord, of mishoord: ‘'t kan *gezijn*,’ voor 't kan *zijn.* Dat is zuiver middeleeuwsch; maar weet er iemand met gewisheid te zeggen dat hij 't ook nog gehoord heeft bij 't volk. En waar?

[Nummer 22]

Zak in! Zak uit!

‘**D**AT is algelijk een eendelijk dingen,’ zei Seven; ‘vier en twintig jaar zijn land en zijnen koning dienen en er nu van af komen met zeven stuivers en een half brood!... Nu tot daar! Wij en gaan daar al te gare geen groot verdriet noch kwâ bloed in maken: al ben ik nu reeds op mijn zes en veertigste, mijne vuisten zijn mij algelijk nog den kost weerd, en, als het nood doet, 'k kan nog mijne steke staan nevens eenen van drie maal zeven!’

Zoo sprak Seven in zijn eigen, te voete huiswaards trekkende, langs de groote bane. En 't was waar: in 't lot gevallen, was hij opgetrokken, en als zijn tijd uit was, had hij blijven dienen als vrijwilliger. Gelijk hij goeden dienst deed, had hij gemakkelijk een spaarpotje kunnen vergaren, maar de mensch en wiste van geen sparen en hij en leefde hij maar altijd van de bree veertiene! En zoo kwam het, nu dat hij moe was van den koning te dienen, dat hij daar stond met zeven stuivers in zijnen zak en een half brood in zijnen ransel! 't Was geheel zijn rijkdom!

Onze Seven en was nog geen hanegeschrei verre gegaan, als hij, langs de bane, twee arme menschen tegenkwam, die hem eene almoese vroegen.

‘Brave menschen,’ zei Seven, ‘'k zou u geheel geern helpen, maar wat kan ik u gaan geven; ik, die naar vier en twintig jaar mijn land en mijnen koning gediend te hebben, nu de wijde wereld in moete, met zeven stuivers en een half brood? Maar 'k wil algelijk nog entwat doen!’

Hij trok zijn mes uit zijnen ondervestezak, haalde zijn brood uit zijnen ransel, en deelde 't in drie'n.

- ‘Daar,’ zei Seven, ‘neemt elk een stuk, en mochte 't u wel bevallen!’
- ‘Danke u,’ antwoordden de armen, en ‘God zal 't u loonen!’
- ‘Mochte 't waar zijn,’ peisde Seven.

Ja maar, Seven en was nog geene ure verre gegaan, of hij komt de twee zelfste bedelaars tegen, die hem nog ne keer om hulpe smeeken.

- ‘Gij Jandikke,’ zei Seven, mijns dunkens dat ik u al ne keer geholpen hebbe! 'k Wil u verkennen aan uwen kletskop, u daar!’ Dat zei hij tegen den eenen. ‘Nu! 'k en kan u niet veel helpen: als ge ne keer peist, dat ik, na vier en twintig jaar mijn land en mijnen koning gediend te hebben, maar zeven stuivers en een half brood rijke en ben! Maar, wij zullen deelen!’

Zoo gezeid, zoo gedaan, want Seven's goed herte en koste niet weigeren: zijn mes uitgetrokken, de snêe brood in drie'n verdeeld, aan elk een stuk gegeven, en ‘mochte 't u wel bevallen’ zei Seven. En hij zette zijnen weg voort, al in zijn brood bijten tot over zijn neuze.

Maar Seven en hadde zijn snêe brood nog niet geheel opg'eten of daar stonden de twee bedelaars wederom, lijk voor hem gezet!

- ‘Dat zijn aardige schooiers!’ peisde Seven, en hij begon leelijk met achterdenken te liggen. ‘Dat zijn toch wel de zelfste! Of droom ik misschien?... Neen, neen! Die kletskop is daar wederom al bij! Of 't zou moeten emand zijn die er wel aan gelijkt.’

En, gelijk de bedelaars naderden: ‘Zegt, vriendschap,’ zei Seven, ‘heb ik daar uwen broeder niet tegen gekomen?’

- ‘'k En peize 't niet,’ antwoordde Sinte Pieter. Want 't was hij, die op reize was met ons Heere.

- ‘En is dat uw broeder niet, ge gelijkt gij'der aan malkâar lijk twee druppels water,’ zei Seven.

- ‘Dat is wel mogelijk, man,’ zei Sinte Pieter, ‘maar zoudt gij ons niet kunnen helpen met eene kleene almoese? God zalder u rijkelijk vooren beloonen.

- ‘Helpen! 'k geloove dat de menschen van die streke hier altemale moeten geholpen worden!’

- ‘Helpt ons toch, man, God zal 't u loonen.’

- ‘Als ge ne keer peist,’ zei Seven, ‘dat ik nu nog zeven stuivers in geheel mijn wereld hebbe! En zeggen dat 'k daarvooren vier en twintig lange jaren mijn land en mijnen koning gediend hebbe! Nu, tot daar, 't is ook wel, wij zullen ze deelen! Hier is elk twee stuivers! Maar wat nu gedaan met de drie die mij nog overblijven?’

- ‘Meester,’ zei Sinte Pieter tegen Ons Heere, ‘ge zoudt moeten dien man beloonen.’

- ‘'t Is wel,’ zei Ons Heere, ‘vraagt hem wat hij begeert; het zal hem geschieden.’

Als Seven dat hoorde wiste hij allichte wat gevraagd.

‘'k Hebbe daar mijnen ouden ransel, die nu ijdel is,’ zei Seven, ‘enwel, 'k zou willen dat al dat ik zie en dat er gebeurt, in mijnen zak vliegt, als ik zegge *Zak in*! en dat 't er niet uit en geraakt tot dat 'k zegge *Zak uit*!

- ‘Dat is mij eene aardige vrage,’ zei Sinte Pieter.

- ‘'t Zal u geschieden, man,’ zei Ons Heere.

En zij verdwenen.

- ‘Zou dat nu wel waar zijn!’ peisde Seven, al zijnen weg voortzetten langs de bane: ‘'k gaat algelijk een keer beproeven,’ zei hij. En gelijk hij daar eenen vogel zag vliegen: *Zak in*! zei Seven, en waarlijk, op den zelfsten oogenblik, hoorde hij den vogel in zijnen ransel vallen! ‘'k Geloove dat 't waar is!’ riep Seven; hij nam zijnen ransel van zijne schouders, deed hem open, en de vogel zat erin!

- ‘Bwrrh!... Bwrrh!...’ deed Seven, al op zijne handen klakken om het beestje te verschuwen, maar niet te doene, 't was erin, en 't bleef erin. *Zak uit*! riep Seven, en in een twee drie vloog 't vogelke vrij in de lucht.

- ‘Zulk ne ransel is goud weerd,’ zei Seven, ‘en waarlijk, 't is meer te verdienen met de armen te helpen als met vier en twintig jaar zijn land en zijnen koning te dienen!’

***

Dat Seven zijn levensdagen lang, niets meer te kort en hadde is gemakkelijk om verstaan: alles waar naar hij gadinge hadde vloog in zijnen ransel, als hij maar en zeide: *Zak in*! Ook was Seven de gelukkigste mensch van de wereld.

Ja maar, tijd van komen en tijd van schee'n! Zoo gebeurde 't dat Pietje de dood met de mare kwam, dat Seven naar de andere wereld moeste vertrekken. En Seven, op zijn pijke beste, zijnen ransel op zijnen rugge, trok op. Na lange, lange reizen kwam hij, tot zijne groote verwonderinge aan de poorte van de helle! Seven klonk, en de poorte ging open, en daar kwam een kleen zwart duivelke geloopen, dat Seven inliet.

- ‘Wel gekomen,’ zei 't zwart spook tegen Seven.

- ‘Ja maar, zei Seven,’ 't dunkt mij dat ik gemist ben! Waar ben ik hier?

- ‘Bij Lucifer, in de helle, vriendtje!’

- ‘Als 't alzoo is,’ zei Seven, ‘'k gader van deure: 't is in den hemel dat ik moeste zijn!’

- ‘Ge kunt hier wel inkomen,’ zei 't zwart duivelke, ‘maar niemand en mag hier uit!’

- ‘Wij zullen 't ne keer zien,’ zei Seven: *Zak in*! En 't duivelke vloog in Seven zijnen ransel. Op zijn gemak trok hij de poorte van de helle open, en hij ging er van deure. Daarna gaf hij 't spook eene pandoeringe dat 't wreed was om hooren hoe dat 't duivelke kermde!

- *Zak uit*! zei Seven nu, als hij moe was van slaan, en gaat dat aan Lucifer vertellen! 'k Wil dat ge dat duivelken haddet zien loopen, de beenen van zijn lijf!

Seven zette dan zijnen weg voort, en na lange gaans, kwam hij aan de poorte van den hemel. En gelijk, de poorte, bij gelukke, open stond, trok Seven maar rechte binnen, zonder klinken.

Hij en was nog geen twintig stappen verre in den hemel, eer hij Sinte Pieter tegenkwam.

- ‘Waar naar toe, vriendschap?’ vroeg Sinte Pieter.
- ‘Dat is mij nu eene vrage,’ zei Seven, ‘ge ziet 't wel zeker: den hemel in!’
- ‘Wel! maar en komt hier niet binnen al die wilt, vriend, laat ons eerst ne keer uwe rekeninge maken en zien of gij niets meer te betalen en hebt? Waar zijn uwe verdiensten?’ 'k Hebbe vier en twintig jaar mijn land en mijnen koning gediend voor zeven stuivers en een half brood!... Zijn dat geene verdiensten?’
- ‘Dat en is niet genoeg, mijn vriend,’ sprak Sinte Pieter.
- ‘Niet genoeg! we zullen ne keer zien!’ zei Seven, en hij stapte te wege rechte voort, maar Sinte Pieter hield hem tegen.
- *Zak in*! riep Seven!

En Sinte Pieter zat in Seven's ransel!

- ‘Wat belooft gij?’ vroeg Seven, ‘mag ik binnen?’
- ‘Ja'g,’ zuchtte Sinte Pieter, ‘'k belove 't u.’
- *Zak uit*! sprak Seven; en zij trokken te gare den hemel binnen.

E.J. CALLEBERT

Hoe de maanden genoemd?

DIE zeggen: Januarij, Februarij, Maarte, April, enz., spreken latijn.

Nu ter tijde zijn die latijnsche namen der maanden het meest in gebruik.

Maar 't gebruik kan veranderen. Eeuwen lang hebben onze voorouders meest dietsche namen gebezigd.

Die inlandsche benamingen en zijn tot nu toe uit de

tale niet gevallen. Nog immer staan ze te grooten deele in alle *almanakken* ofte dagwijzers.

Sommige der latijnsche maandnamen, te weten Januarij, Februarij, Julij, zult ge zelden of nooit in de spreektale hooren vermonden; het volk zegt: Nieuwjaarmaand, Kortemaand, Hooimaand.

Voor October zegt het dikwijls: Bâmesse, voor November: Allerheiligen.

Viere onder de zeven andere latijnsche benamingen zijn geheel en gansch onnauwkeurig geworden, sedert dat Maarte de eerste maand des jaars niet meer en is. Het woord *September* beteekent eigentlijk *zevende* maand, en men geeft dien name aan de negende; *October* wilt zeggen *achtste* maand; de maand die alzoo heet, is nochtans de tiende. Ge zegt *November*, d.i. *negende* maand, en ge spreekt inderdaad van de elfde. De twaalfde maand noemt ge *December*; dat bediedt *tiende* maand.

Ja maar, hoore ik u zeggen, die geen latijn en kan en denkt aan 't getal zeven, achte, negen en tiene niet, bij het bezigen van bovenstaande maandnamen.

't Ware beter dachte iedereen daaraan: 't zou een teeken zijn dat men verstaat wat men zegt.

Doch 't en is daar niet al mêe. Iemand die geen latijn geleerd en heeft, die den oorspronkelijken zin van die woorden niet en kent, wat moet hij daarvan maken, als 't gebeurt dat hij een stuk ontvangt met het volgende dagmerk b. v: 23 9ber? 17 xber? Dat gaat zijn verstand te boven.

Om al die redens, en om menige andere nog, is het niet alleen mogelijk, maar hoogst wenschelijk dat de inheemsche maandnamen meer en meer in voegen komen.

En zegt niet: Met zelve de latijnsche benamingen te bezigen, verstaat ons volk beter het dagmerk op fransche, duitsche, engelsche stukken en berichten: de namen der maanden zijn daar immers ook de latijnsche, ofschoon min of meer gewijzigd volgens den eisch van elke tale.

Die reden is belachelijk. Iemand kan fransch, duitsch, engelsch, of hij en kan geen. Kan hij die talen, dan zal het hem weinig moeite vragen om ook de namen der

maanden in die talen te leeren verstaan. Kan hij die talen niet en krijgt hij een bericht in die talen, waartoe zal het hem dienen dat hij het dagmerk verstaat?

Eigen volk, eigen tale. Eigen tale, eigene bewoordingen.

Dat is de zin.

Wat schillen ons, ten anderen, afgod *Janus* en afgod *Mars*, die hunnen name aan Januarij en Maarte gegeven hebben! Wat schilt ons de afgodinne *Juno* of de Roomsche maagschap *Junia*, van wier name het woord *Junij* gemaakt wierd!

Daarom moeten wij *Loquela* dank wijten die, van den eersten af, dietsche maandnamen bezigde. Dat voorbeeld hebben *Duikalmanak* en *Biekorf* gevolgd, alsook vele Vlamingen, Brabanders en andere Dietschers. 't Zouden er nog veel meer mêedoen, ware 't niet dat sommige dier benamingen te moeilijk zijn om verstaan, en dat de zelfste maand vandage alzoo en morgen anders genoemd wordt.

Die het eerst aan de twaalf maanden des jaars eenen germaanschen name gaf, was Karel de Groote. Vóór zijnen tijd, zegt Eginhard, die ons het leven verhaalt van Karel den Groote, bezigden de Franken deels inlandsche, deels latijnsche maandnamen[(1)]. De machtige vorst, als echte Germaan dat hij was, wilde echt germaansche namen. Leefde Karel de Groote nu, sommige welweters zouden hem *purist*!! schelden, 't is te zeggen (voor die geen fransch en verstaat) taalzichter. Eginhard heeft die germaansche, frankische benamingen geboekt. Eenige zijn tot nu toe teenemaal gebleven; andere zijn gebleven maar op eene andere maand overgebracht; andere wierden, tijdens de middeleeuwen, door eene of meer nieuwe benamingen vervangen.

Van daar het verschil tusschen de maandnamen in 't werk van Eginhard, in Loquela, in Biekorf, enz.

Wat staat er daarmêe te doen?

Voor iedere maand den besten germaanschen name

(1) *Mensibus etiam, juxta propriam linguam, vocabula imposuit, cum ante id temporis apud Francos partim latinis, partim barbaris nominibus pronunciarentur.* Eginhard, *vita Caroli Magni*, XXIX.

uitkiezen en overeenkomen dat wij dien name, en dien name alleen, zullen bezigen, eerst te boeke en zoohaast mogelijk ook te monde.

Door den besten name verstaan wij dezen, onder de goede en echt germaansche, die verstaanbaarst is voor het volk, die bijgevolge meest keure heeft van volksgemeene te geraken. Loquela, Duikalmanak en Biekorf en hebben geen acht genoeg gegeven op de *gebruikelijkheid* hunner maandnamen.

Deze van Biekorf zijn nog de beste; doch zij en voldoen niet altemale.

('*t Slot volgt*)

JAN CRAEYNEST

't Laatste blad

Mors mortua tunc est.

GEWEND, gewaagd,
geschommeld door de vlagen,
- 't zijn de eerste winterdagen, -
ei, schouwt den hoogen schaaiaard[1] aan,
het schoone uit al zijn' kleêren slaan!

Gewelkt, geweekt,
gewinterd omme end omme,
geslokerd als een' blomme,
zoo worstelt hij, in stervensnood,
zijne alderlaatste krachten dood!

De wind, gezwind,
en alles aan 't bederven,
beweert dat hij zal sterven;
of, sterft hij niet, zijn' schoonheid al,
door zijne hand, verliezen zal.

(1) Schaaiaard heet, in Fransch-Vlanderen en elders, de *Ulmus Campestris*, L., de zachte iep, *l'ipréau*, dien men, in 't Ipersche en verder westwaards, overal in de hooge lucht ziet striemen.

Bezaaid, bezeeuwd,
bezabberd al in 't ronde,
met blâren, bleeke en blonde,
door 't waaiën en door 't windgeweld,
is weg en wegel vol geveld.

Nog een, nog een
weerstaat er, van de blâren,
die eer tienduizend waren
tienduizendmaal vermenigvoud,
op 's schaaiaards heerlijk zomerhout.

Nog een, nog een
blijft, boven op de spillen,
weêrstaan des winters willen:
't moet af, 't en helpt geen wederstaan,
't moet afgewaaid en doodgedaan!

't Moet af, 't moet af!
De buien gaan aan 't blazen,
aan 't ruischen en aan 't razen:
'k en zie, 'k en hoor! Waar is nu dat
nog zegepralend zomerblad?

Eilaas, 't geraas
des winters heeft gewonnen
de ontstelde macht der zonnen:
geen loof, geen blad, geen spiere meer,
die weêrstand biedt den winterheer!

Eilaas, eilaas,
de naakte boomen treuren!
Wat gaat er hun gebeuren?
Zal dood zijn en versteven staan
hun lot zijn en hun deel voortaan?

Komt weêr, komt weêr,
o zonnenkracht, o zomer;
o wakkere wederkomer,
die voor geen' winter vreeze en draagt,
maar bloeiend hem het land uitjaagt!

Dan zal 't, dan zal 't
dan zal 't weêr al herleven
en blad en blommen geven
aan jong en oud, dat 's levens recht
den winter en de dood ontvecht.

't Is waar, eer 't jaar
omwentelt; eer de hoven
weêr blom en blad beloven,
hoe menigeen zal, binnendien
gestorven, blad noch blom meer zien!

Toch eens, toch eens
zal 's winters banden breken,
zal 's grafkuils tanden breken
de Wijgand, die uw' veegen schoot
hemzelven roofde, o wreede dood!

Kortrijk 9/10/'92
GUIDO GEZELLE

't Fransch in Africa

IN T^{k} 21 van Biekorf laatstleden, is Heer J. Samyn tegen de betichtinge opgekomen die een schrijver van '*t Daghet in den Oosten*' in het licht brengt, met te zeggen dat onze zendelingen voor eerste doel hebben de wilde stammen van Africa fransch te leeren, en dat fransch kunnen, voor onze geloofsboden, de beschaving is.

In de veronderstellinge dat de schrijver van dit laatste tijdblad nopens onze zendelingen, *het waarlijk alzoo meent*, dan zouden wij terstond, moest hem zulks believen, meer als twintig getuigenissen kunnen aanhalen, komende zoowel uit protestansche engelsche blauwboeken en dagbladeren als uit den mond van protestantsche engelsche en duitsche zendelingen, landvorschers en krijgsoversten.

Al die getuigenissen bewijzen overvloedig, en ja, zegevierend voor ons, dat onze katholijke zendelingen, en

zij alleene, de woeste volkeren van Africa inderdaad beschaven.

Maar wij en vinden nievers, of 't en zij, volgens den Heere J. Samyn, in ''*t Daghet in den Oosten*,' dat dit beschavingswerk door of met het fransch geschiedt, of dat het in 't enkel '*fransch leeren*' gelegen is, of dat iemand dit werk in dezen zin opvat.

Nog iets is onbetwistbaar en op deugdelijke gronden gesteund, en 't is, dat de engelsche predicanten, in Africa, geen vooruitgang en doen, niettegenstaande de overgroote geldelijke hulpmiddelen die zij in handen hebben, en niettegenstaande zij, leerens den schrijver van ''*t Daghet in den Oosten*,' met de talen dier engelsche volksplantingen, en dit van eersten af en vooral, bekend zijn.

Deze schrijver valt uit tegen de fransche en belgenlandsche zendelingen in 't algemeen. Gewis, hadde hij tegen het eene of andere zendelingengenootschap in 't bijzonder, nopens het aanleeren van het fransch, iets op te merken, zoo moest hij zulks, bescheidener en met kiescher bewoordingen, zoo dunkt het ons, gedaan hebben.

Nog hadde hij, om wel te zijn, bovengemelde beschuldiginge met 't een of 't ander doorslaande bewijs moeten staven. Dan en zouden wij misschien, na rijp onderzoek, zijne zeggenschap niet teenemaal verworpen hebben.

Want wat het eigentlijke, bloote 'fransch leeren in Africa' betreft, zoo schijnt men in Vrankrijk daar anders over te denken als Heer J. Samyn.

Zegge in Vrankrijk.

Het schijnt immers waar te zijn, om maar, met Heer J. Samyn, van één zendelingengenootschap te spreken, dat de Witte Paters van den Hoogweerdigsten en diepbetreurden Kardinaal Lavigerie overal het fransch verspreiden in Africa.

Zegge, *'t schijnt waar* te zijn, want, aangezien de bevelen van Kardinaal Lavigerie zaliger, den zendelingen zoo uitdrukkelijk opleggen van geen fransch te leeren lezen of schrijven aan de zwarte jongens, en zouden wij niet durven voor vast aanveerden, zonder nauw en goed bescheed dien ten opzichte, dat die voorbeeldige zende-

lingen de stellige bevelen van hunnen stichter en weleer algemeenen Vader, eens of ooit zouden te buiten zijn gegaan.

Nochtans, horkt naar 't gene Eerweerde Heer Variot, Doctor in Letteren en leeraar van latijnsche letterkunde aan de Hoogschole te Rijssel, nopens het fransch leeren der Witte Paters, zegt, in zijne '*Vingt ans d'apostolat. Les Pères Blancs ou Missionnaires d'Alger. Desclée*, *De Brouwer*, *et Cie, Lille*, *MDCCCLXXXVII.*

Eerst op blz. 12:

'Is 't dat de Witte Paters de bedienaars zijn van de Heilige Kerke, zoo werken zij ook voor Vrankrijk: Overal waar zij bestaan, verspreiden zij onze weldaden, onze *tale*, onze zeden, heel onzen invloed'.

Verder, op blz. 56:

'De zwarten van den Evenare spreken reeds onze *tale*, gelijk de Paters de hunne spreken'.

Op blz. 57, spreekt E.H. Variot van eenen zendeling die uitermaten vele te zeggen heeft in de gewesten van 't Tanganykameer.

'Op de boorden van het Tanganykameer is er een Pater,' zoo zegt hij, 'door wiens zorgen meer als drie honderd kinderen lijfnere en bescherminge krijgen. De jongelingen leeren de *fransche tale.*'

Zoo staat er in dezen franschen boek te lezen.

Zonder te willen zeggen dat de verdienstelijke hoogleeraar eene onwaarheid heeft geboekstaafd, daartoe immers zijn wij onbevoegd, zouden wij niettemin willen weten, waarop het beweren van den E.H. Variot gesteund is. Kan hij het staande houden, dan zou het wel blijken dat er Witte Paters zijn, die werkelijk de ontvangene bevelen te buiten gaan.

Ons dunkens nochtans, zou men het nog al lastig hebben om te bewijzen, dat er ten huidigen dage fransch geleerd wordt aan de zwarten, in de zendingen die langs beide kanten van 't Tanganykameer gelegen zijn.

Inderdaad: De oostkant van het meer ligt onder het *invloedsgebied* van de Duitschers, die er waarschijnlijk niet aan en houden, in dit geweste het fransch door

franschen te zien verspreid worden, en die zulks hoegenaamd niet en zullen opdwingen.

Van den anderen kant en heeft Leopold II, die de vorst en de Opperheer is van 't Belgisch Congoland, tot nu toe aan niemand, ons wetens, opgeleid van 't fransch aan te leeren, al den westkant van het meer, 't is te zeggen in 't Ma-Njoeëmagebied, in de Oe-Gomastreke of in den lande der Ma-Roengoe.

Hoogstens zouden wij kunnen toestaan en begrijpen, dat de Witte Paters den inheemschen kinderen van Algiers het fransch aanleeren, vermits die streke een wingewest is en eene volkzettinge van Vrankrijk. Het fransche landsbestier immers zou zulks, ten rechte of ten onrechte, den zendelingen kunnen opleggen. En wat zou er de Witte Paters te doen vallen, el als te gehoorzamen? En, wat nu het ‘fransch leeren’ betreft in eene andere zendinge der Witte Paters, namentlijk in Oe-Ganda, dat ten Noord-Oosten van het groote Victoria-Njanzameer gelegen is: wij laten die zake onverlet.

Als immers het geschonder van *'t Maximgeschut* nog in de ooren klinkt, als de engelschen alles te viere en te zweerde hebben gezet, en, de Araben uit Oe-Njoro geroepen, om al dat nog rechte staat nu voor goed omverre te halen; dan, ongetwijfeld, heeft de kerke van Oe-Ganda ander werk te verrichten als ‘fransch te leeren.’

Laat ze dan gerust hare tranen afdrogen, hare wonden vermaken, brood verschaffen aan hare kinderen, eenen thuis aan honderden bannelingen bezorgen, en te midden al die rampen de dood betreuren van haren doorluchtigen stichter kardinaal Lavigerie.

Wat er ook van zij, of het nu duidelijk bewezen ware dat de Witte Paters, zooals E.H. Variot het onlangs getuigde, de zwarte jeugd van Africa fransch leeren lezen en schrijven, dan nog en zouden wij niet mogen en niet kunnen besluiten, dat de Witte Paters voor *eerste doel* hebben het fransch te verspreiden, en dat, voor hen, het ‘fransch kunnen, de beschaving is’.

Ten slotte, zij men wel indachtig dat men zeven maal behoort te denken vooraleer men katholijke zendelingen,

van welken stam zij ook mogen wezen, en bijzonderlijk onze moedige belgenlandsche geloofsboden en kloosterzusters, mag uitgeven als voorstaanders en verspreiders van het fransch.

EDMOND DENYS

Mingelmaren

IN het tijdschrift *Loquela*, 1881, halfzijde 7 *Vragen en antwoorden* n° 6, staat er: Wat is slagen krijgen dat men 'ne schapers almanach gelijkt?'

De schapersalmanach is met roode en zwarte inte gedrukt, zoodanig dat de zon- en feestdagen rood, de andere dagen zwart zijn; en dat de bladzijden van den almanach, de eene meer als de andere, vol roode en zwarte plekken staan, gelijkende iemand die onlangsleden al in bloed geslegen is geworden, en wiens vel den zwarten grond, het slijk geraakt heeft, en blauw, zwart uitgeslegen is, enz.

'**B***IEKORF*' ontving den 8sten in Kerstmaand, met verzoek van inlassching, eene antwoorde van wege den bestierraad van '*t Daghet in den Oosten*' op J. Samyn zijn schrijven, ter bladzijde 329, '*t Daghet* aangaande.

'Biekorf' doet aan zijne Limburgsche vrienden opmerken, dat het hem voor alsnu, ontijdig voorkomt hunne antwoorde over te drukken.

Het schijnt hem immers noch regelmatig noch gebruikelijk, dat de opstellers van een tijdblad, wiens meeninge of bewering in een ander tijdschrift betwijfeld of bekampt wordt, hunne gedachten zouden gaan verdedigen, rechtstreeks in dat ander tijdschrift zelve.

Moeste '*Biekorf*' daarin toegeven wellichte zou hij, voor een goed deel, door allerhande briefwisselingen ingenomen worden. En met het ''*t Daghet*' zoude het ongetwijfeld ook alzoo gaan. Zulk een misbruik ware strijdig met den bloei van alle tijdschriften.

Onze vrienden gelieven dan hun schrijven, in ''*t Daghet*' zelve te laten verschijnen. '*Biekorf*' zal eerlijk genoeg zijn om er uit te nemen wat voor de kennisse der waarheid noodig is.

Dit weze van onzen Limburgschen medemakker in aller vrienschepe aanveerd.

BIEKORF

OP den omslag van ‘Het Belfort,’ een Tijdblad dat verschijnt bij A. Siffer te Gent, staat er sedert eenige maanden herwaard, gedrukt als volgt:

‘Ter *pers: Geillustreerd*, *Verklarend* Woordenboek door Josef Bal’.

Kregen de heeren Alfons Siffer en Joseph Bal het goed gedacht van dat in 't dietsch te zeggen, dan zouden ze bovenstaande reke mogelijks veranderen in dezer voegen:

‘Onder druk: Uitleggende en Verbeeldende Woordenboek door Josef Bal’.

De innerlijke weerde van het aangekondigd boekwerk en ware daar niet door verminderd. Integendeel.

JAN CRAEYNEST

GEBRUIKEN ze te Brugge nog altijd voort dat ongelukkig woord *Onthoudersbond?*

> Ik vreeze
> zei de meeze.....

want, over eenige weken, kwam er hier een slag van nieuwsblad toe, met name *Onthoudersblad*!

Wat is een *Onthouder?* Een onthouder is:

1. Iemand die een goed onthoud, die een goed geheugen heeft.
2. Iemand die iets houdt, die iets inhoudt, die iets terughoudt, die iets voor hem houdt, in stêe van het aan anderen te geven.

De Brugsche Onthouders en willen aan hunnen name dien eersten zin niet toekennen. Den tweeden ook niet; integendeel: zij hebben wel hun eerlijk woord gegeven dat ze zelve geene sterke dranken en zullen drinken, maar andersdenkenden laten ze vrij. Die zoogezeide Onthouders van sterke dranken en onthouden dus in geener wijzen de sterke dranken, noch en houden ze in geener wijzen voor hun zelven: oftewel zij en hebben geene hoegenaamd in huis, oftewel, indien zij er hebben, 't is om aan anderen te geven.

Waarom niet gezeid *Derversbond?* Dat zou iedereen seffens verstaan. Wilde men eenige keeren de woorden ‘Derversbond’ en ‘Onthoudersbond’ nevens malkander drukken en naderhand het laatste onverlet laten, 't en ware maar eenige dagen kwaad werk. De zake is in heur eigen te goed en te schoone, om eenen slechten name te dragen.

Geene Bruggelingen toch zijn *min* ‘Onthouders’ van sterke dranken als deze die ‘Dervers’ zijn van sterke dranken.

J.C.

W*ANGELOOVE.* 's Namiddags van Allerheiligen, onder de goddelijke diensten, is het eerst al vreugdegezang dat men hoort, al vreugdegewaad dat men ziet. Doch nauwelijks is de *Vesper*, d.i. het Avondgetijde, van Allerheiligen gedaan, of de geestelijken, in zwarte rouwkleederen, zijn reeds bezig met het treurig Nachtgetijde te zingen van Allerzielendag.

Tot Oostende, onder andere, heeft het volk, getroffen door die schielijke veranderinge, daar eenen uitleg aan gezocht en gevonden. De zielen die van de wereld scheiden binnen den tijd die verloopt tusschen de goddelijke diensten van Allerheiligen en deze van Allerzielendag, en gaan noch naar den Hemel, noch naar het Vagevier. Daarbij komt het dat de geestelijken zoo rap zijn om van dienstgewaad te veranderen.

Dat zegt het volk tot Oostende. Weet er niemand van onze Lezers om welke reden, in 't gedacht van 't Oostendsche volk, die zielen noch naar den Hemel noch naar het Vagevier en gaan?

IN eene Brugsche oorkondschap, van 't jaar ons Heeren 1586, staat als volgt:

'Eenen huus met zijne toebehoorten gheheeten den Rooden Ruede. Wijlent toebehorende Jan van der Plancke den grootwerckere.

Behoren desen voorseyden huuse jnde steene ghevele die staet over de oostzijde van den voornoemden huuse, zes dumen van den zuudoosthoncke van den voorseyden ghevele, noortwaert streckende by den draede neffens der slichter eerden totten noordoosthonck van den zelven ghevele daeruppe de ploeye staet; ende van der voorseyde ploeye noortwaerts streckende also verre als den muer strekt noortwaerts'...

Wat is een *roode ruede*, een *grootwerker*, de *ploeye*, neffens der *slichter eerden* te zeggen?

Z.

Die leeft zonder kiezen
hij en kan niet verliezen.

RUYSBROUCK.

***

De helling is een goed gewin,
die den penning brengt in.

RUYSBROUCK.

***

Minne is leven en loon haars zelfs.

RUYSBROUCK.

[Nummer 23]

De Zage

't **I**S lange, lange geleên: als onze voorouders aan 't bouwen gingen, kloven zij de planken met hunne bijle, bij gebrek aan beter allaam; natuurlijk vroeg dit werk veel tijd en men wrocht niet zelden een geheel jaar of nog meer om een huis op te timmeren.

Later van tijd trachtten zij daar eenen middel in te schaffen; zij mieken eene lange ijzeren plate van acht voet lengte, die dunne en nog al tamelijk hooge was; met dit allaam trokken ze op en neêr den boom en zaagden er alzoo de planken van af.

Die uitvindinge verbeterde den toestand merkelijk en men kreeg schoone effene planken; maar het deurde toch nog zoo lange eer men een voetje verre gerocht.

Twee boomzagers waren alzoo op zekeren dag aan 't werk; en, moê van den arbeid, rustten zij eene wijle.

De kiesche lezer en mag het mij niet ten kwade duiden, maar éen der zagers, binst dat hij rustte, speurde daar in 't gers eene hardheid, waardoor eene brame, van den wind geslingerd, gedurig heen en weêr woei, en alzoo met hare stekkers door de hardheid zaagde.

''k Heb het vast,' riep de zager, 'nu en zullen wij zoo lange niet meer te zweeten hebben om eene arme planke af eenen boom te krijgen.'

- 'En wat gaat ge doen?' vroeg zijn maat.

- 'Ziet, hoe die doornbrame met hare stekkers kerft; indien ik mijne zage wat brokken uitsloeg, er zouden ook stekkers aan zijn en ze zou zeerder door het hout bijten.'

Zoo gezeid, zoo gedaan; en inderdaad 't ging lijk een' liere: in den helft minder tijd waren onze zagers met hun werk kante en klaar, en ze loegen hertelijk met hunne uitvindinge.

Ja maar, dat was al wel, maar de duivel is eene afgunstige beeste, en hij en kon het niet gelijden dat het werk zoo zeere gong.

- 'Wat,' riep hij hoorndul, 'ze zouden nu zooveel tijd winnen, en de zagers, die van te voren lastig werk deden, zullen het nu gemakkelijk hebben! Wacht maar!'

En in zijne dulligheid wrong hij al de uitgekapte tanden, den eenen rechts den anderen links.

- 'Nu en gaan ze geen weg meer kunnen!'

De duivel had leelijk zijn zelven in den zak gesteken; want, van zoohaast dat de zagers aan het werk gingen, korf de zage in het hout dat het wonder was; het ging van 's zelfs en het zagemeel stoof in 't ronde bij den hoope.

Of de zagers nu met den duivel loegen!

En alzoo is het, als gij aan eenen zager of timmerman vraagt wie er de zage uitvond, dat hij u zal antwoorden:

'De duivel, Mijnheere.'

***

Sint Joseph was in zijnen tijd gelukkiger; volgens het volksverzinsel, toen hij timmerde en dat hij eenen boom in planken te verwerken had, spande hij zijnen smetdraad van weerskanten den boom, en sloeg hem dan geweldig op het hout, bij zooverre dat er niet alleenljk eene dikke zwarte schreve op den boom stond, maar waar dat de koorde smette, sneed ze geheel de planke in eens af; en alzoo en moest Sint Joseph, volgens den zeg der oude timmermans, nooit geene boomzage gebruiken.

***

In Biekorf, t^{k} 16 van het loopende jaar, is het, volgens een ander zeisel, Sint Joseph zelve dien de duivel wilt plagen, met de tanden zijner zage rechts en slinks over te trekken.

ANTOON VERWAETERMEULEN

Hoe de maanden genoemd?

IN de laatste uitzende van dit Tijdblad hebben wij daarop geantwoord als volgt: Met de *gebruikelijkste* onder de *germaansche* benamingen.

Volgt nu de vrage:

Welke zijn de gebruikelijkste benamingen?

Laat ons deze overloopen die Biekorf bezigt, om te weten welke wij kunnen aanveerden, welke wij door andere moeten vervangen.

1) *Januarij.* - Louwmaand. Het woord dagteekent van in de middeleeuwen. Het eerste deel *Louw* aanziet men als wisselgedaante van *Looi.* Louwmaand ware dus zoovele als Looimand, de maand in dewelke men het leder looit. Die oude maandname staat nog in de hedendaagsche woordenboeken. Doch in Vlanderen en waarschijnlijk ook in de andere dietsche gouwen is dat woord bij het eigentlijke volk onbekend en onverstaan; bijgevolge weinig of niet gebruikelijk.

Karel de Groote zei ‘Wintarmanoth’ d.i. wintermaand. Doch later hebben onze voorouders dien name op December overgebracht. Dat zouden wij insgelijks willen doen om de reden die verder, bij het woord Junij, opgegeven staat.

De beste name, die heel nauwkeurig en duidelijk is en mondsgemeene bij de Vlamingen, ware *Nieuwjaarmaand.*

2) *Februarij.* - Sporkele. Uitwijzens den *Indiculus superstitionum et paganiarum* § 3 van den jare 743, hield men te dien tijde heidensche vreugdedagen in Februarij, die het middeleeuwsch latijn *Spurcalia* hiet. Geheel waarschijnlijk en is het middeleeuwsch dietsche woord ‘Sporkelle, Sporkele,’ even als het middeleeuwsch nederduitsche ‘Spörkel, *Spurkel*,’ niets anders als een nazegsel van dien latijnschen name. Het woord *Spurcalia* is afgeleid, meenen wij, van 't latijnsche *spurcus* = onrein; doch, al hadde't eenen germaanschen oorsprong, nog en ware Sporkele de beste benaminge niet. Zij zou moeilijk in de volkstale geraken.

‘Kortemaand’ zeggen de Vlamingen. Wij en hebben daar niets tegen, 't en zij dat het eerste lid, te weten ‘Kort’, leerens de taalkunde, ongermaansch is en ontleend aan 't latijnsch *curtus.* De name *Schrikkelmaand*, dien Duikalmanak onder vele andere benamingen opgeeft, voldoet ons meest van al. Hij is teenemaal dietsch en zou, geholpen door de gangbare woorden Schrikkeldag, Schrikkeljaar, van iedereen gemakkelijk verstaan en gebezigd worden. 't En belet niet dat Kramers woordenboek dien name maar dan aan Februarij toe en kent als het jaar een schrikkeljaar is. Die maand verdient altijd den name van Schrikkelmaand, omdat het altijd in die maand is en nooit in geen andere, dat er geschrikkeld wordt, dat de schrikkeldag komt.

3) *Maarte.* - Lentemaand. Gebruikelijker name en bestaat er niet. Hij is daarenboven geheel nauwkeurig. 't Is immers den 21sten van die maand dat de Lente begint. Het woord Lentemaand, met dien zin, staat in oude en nieuwe woordenboeken; het wierd van Karel de Groote in de tale gebracht onder de gedaante ‘Lentzinmanoth.’

Duikalmanak van 1893 drukt op den 11sten van die maand ‘De schoonste oude name van de derde maand van 't jaar is *Gulden*- d.i. *Gouden maand*, ter eere van het Gulden mysterie van 25sten dezer.’ Schoone genoeg, maar niet leefbaar. De meeste reden nog waarom het woord Lentemaand den voorkeur verdient, staat verder, bij Junij, aangewezen; te weten: omdat wij ook Zomermaand, Herfstmaand en Wintermaand hebben.

4) *April.* - Oostermaand. Karel de Groote heeft de vierde maand des jaars ‘Ostarmanoth’ gedoopt. De Westgermanen, als ze nog heiden waren, hielden omtrent Paschen eenen heiligdag die in 't oudhoogduitsch *ôstarûn* of *ôstara* hiet, in 't angelsassensch *éastran* of *éaster.* Dien heiligdag hielden ze ter eere ende weerdigheid van hunne lentegodinne *Austrô*, wier name echt germaansch is en verwant met het latijnsche *aurora*, alsook met ons dietsche woord *oosten.* De name van dien heidenschen vreugdedag wierd gekerstend en op onzen Paaschdag overgebracht. Zoo zijn Helle, God, enz. insgelijks heidensche, gekerstende woorden. Daarbij komt het dat de Duitschers nu nog met een germaansch woord *Ostern* zeggen en de Engelschen *Easter*, daar wijlieden niet en spreken van Oosterdag, op zijn germaansch, maar van Paaschdag, op zijn hebreeuwsch. Oostermaand beteekent dus Paaschmaand; 't is immers in April dat Paschen gemeenlijk komt.

Het woord Oostermaand staat bij Kiliaen, bij Hexham en bij Meyer; maar of het ooit in 't eigenlijk dietsch gebruikt wierd en weet ik niet. 't Is een oude en schoone name genoeg, maar 't zou grootelijks spannen om hem door te drijven en te doen achterzeggen van het volk. Daarom ware 't beter en doelmatiger, zeiden wij *Grasmaand* zooals onze voorouders in de middeleeuwen zeiden, zooals het volk misschien hier of daar nog zegt; alle woordenboeken toch geven dat woord. Waarom de vierde maand den name Grasmaand verdient, en hoeft hier niet gezeid. Vraagt het aan den eersten vlaamschen boer den gereedsten: hij zal u antwoorden dat hij t'halven die maand zijne koeien in de weide steekt.

5) *Meie.* - Meimaand. Dat het dietsch woord *mei*, het hoogduitsch *mai*, het engelsch *may*, het fransch *mai*, altemale nazegsels zijn van het latijnsch woord *maius*, kan moeilijk betwijfeld worden. Ten tijde van Karel de Groote en bestond er geen dergelijk woord in de germaansche tale; immers waarom hadde hij een nieuw gemaakt en ‘Winnimanoth’ d.i. Weidemaand gezeid?

De goede, gebruikelijke maandname voor ons, staat in oude woordenboeken, zooals bij Moerbeek, bij Verheyk, bij Pitiscus, bij Pomey, enz.; alsook in nieuwe woordenboeken, zooals bij Kramers en anderen, te weten *Bloeimaand.*

6) *Junij.* - Wedemaand. 't Is de gewone benaminge in de middeleeuwen. Het woord *wede*, dat ook, zoo 't schijnt, in den vogelname *wedewale* bewaard zit, beteekent *hout.* Dus Wedemaand = Houtmaand. Karel de Groote zette ‘Widumanoth’ voor September, d.i. de maand in dewelke het hout gekapt wordt. Tegen Junij zei hij ‘Brachmanoth’ = Braakmaand. Kramers geeft ‘Wiedemaand’ voor Junij, 't is te zeggen, meene ik, kruidmaand.

Doch verre de duidelijkste en de bekwaamste benaminge voor Junij is *Zomermaand.* 't Volgt wel:

Maarte, de maand waarin de Lente begint, = *Lentemaand*, *z. hooger.*

Junij, de maand waarin de Zomer begint, = *Zomermaand*, in oude en nieuwe woordenboeken.

September, de maand waarin de Herfst begint, = *Herfstmaand*, bij Dasypodius, Kiliaen, Verheyk, Kramers, enz.

December, de maand waarin de Winter begint, = *Wintermaand*, bij Kiliaen, Meyer, Kramers, enz.

7) *Julij.* - Hooimaand. Die name staat in alle woordenboeken en is tot heden toe mondsgemeene gebleven van ten tijde van Karel de Groote, die ‘Heuvimanoth’ zeide, in zijne oudnederfrankische tale.

8) *Augusti.* - Oestmaand. *Oogst*, *oegst*, *oest* verbeelden altemale het latijnsch woord *Augustus*, op zijn germaansch uitgesproken met de stemzate op de eerste grepe. Van daar ook ons werkwoord *Oogsten.* Kiliaen heeft ‘Arnmaand’ voor Oogstmaand. Karel de Groote zei

insgelijks ‘Aranmanoth’. Dat is het germaansch woord; *arnen*, in 't oudhoogduitsch *arnôn*, beteekent oogsten. Doch Kiliaen geeft ‘arnmaand’ als een sassensch, geen eigentlijk dietsch woord. Of ‘arnen’ in onze middeleeuwsche tale geboekt staat, en kan ik hier niet onderzoeken. En ook, wat zou het baten? Arnmaand ware toch nu ter tijde een teenemaal onleefbaar woord.

Andere germaansche benamingen, die Duikalmanak vermeldt, en zijn ook niet gangbaar genoeg.

't Ware nochtans jammer, als de andere elf maanden eenen dietschen name dragen, bleven wij de achtste maand met eenen uitheemschen name noemen. Daarom verzoeken wij de Lezers van Biekorf, die eenen gemakkelijken en nauwkeurigen name weten in steê van het woord Oestmaand, dat zij zulks kenbaar maken. Intusschentijd weze het woord *Koornmaand* aan hun oordeel onderworpen. De maand in de welke het hooi rijpe is hiet Karel de Groote Hooimaand; de maand in de welke de gerste rijpe is, hieten onze voorouders somwijlen en heeten de Limburgers nog dikwijls Gerstemaand. De maand in de welke het koorn, d.i. de rogge en de tarwe, rijpe is en bekwame om geweerd te worden, zou dus geheel gevoegelijk Koornmaand heeten.

9) *September.* - Herfstmaand. Waarom die name den voorkeur verdient, staat hooger, bij het woord Junij, aangewezen. *Loquela* en Duikalmanak zeggen ‘Pietmaand’; zoo zei Biekorf insgelijks tot op deze laatste tijden. Het woord is oud genoeg, en De Bo doet uiteen wat eene piete is, te weten eene houten heule. Maar of het woord Pietmaand germaansch moet heeten, dat is eene andere zake. 't Is daarenboven verre van gebruikelijk te zijn bij het volk.

10) *October.* - Zaaimaand. 't Woord staat bij Kiliaen, bij Hexham, bij Kramers, enz. Met October begint in Vlanderen de zaaitijd, en elders ook, meene ik, in het dietsche land. Geen beteren name en kan men wenschen.

11) *November.* - Slachtmaand. Kiliaen geeft die benaminge, alsmede Moerbeek, Kramers en menige anderen. Geen wonder ook: 't is in die maand bijzonderlijk dat

men in onze streken de zwijnen slacht, bij het landbouwende volk. Die name zou heel gemakkelijk mondsgemeene worden.

12) *December.* - Kerstmaand. Wij zeiden liever *Wintermaand*, niet alleenlijk omdat dit laatste beter germaansch is als het eerste, niet alleenlijk omdat het veel meer als het eerste in alle oude en nieuwe woordenboeken bekend staat, maar bijzonderlijk omdat alzoo alle vier de jaargetijden hunnen name leenen aan de maand daarin zij aanvang nemen: die namen helpen dus malkander in 't verstand dringen en in de tale des volks.

Alwie bovenstaande reken met aandachtigheid gelezen heeft, weet nu waarom wij de twaalf latijnsche maandnamen dienen te verdietschen als volgt:

Januarij - Nieuwjaarmaand
Februarij - Schrikkelmaand
Maarte - Lentemaand
April - Grasmaand
Mei - Bloeimaand
Junij - Zomermaand
Julij - Hooimaand
Augusti - Koornmaand
September - Herfstmaand
October - Zaaimaand
November - Slachtmaand
December - Wintermaand

Is dat nu niet danig gemakkelijk om verstaan, om onthouden en om bezigen? Het zit daar ten minsten een zin in voor 't volk. Weet er iemand iets beters, wij zullen het gereedelijk aanveerden. Zoo niet, dan vragen wij dat alle dietsche tijdbladen, dagwijzers, boeken en nieuwsbladen thoope doen om bovenstaande inlandsche benamingen, en de die alleen, te gebruiken overal daar 't mogelijk is: in weinig tijds geraken ze in de spreektale van ons dietsche volk. Het zij zoo! Ze zijn wel nog zoo schoone, nog zoo nauwkeurig, nog zoo leerzaam als de latijnsche.

JAN CRAEYNEST

Spaart!

MET zwart- en zwaren zwaai aan 't werken dóór de grauwe,
de zonnelooze locht, ik de oude rave aanschouwe;
die, roeiende op en dóór den schaars gewekten wind,
gelijk een dwalend spook, eilaas geen ruste en vindt.

Ze is zwart gebekt, gepoot, gekopt in 't zwarte; als kolen,
zoo staan heure oogen zwart, in hun twee zwarte holen,
te blinken; rouwgewaad en duister doek omvangt
het duister wangedrocht, dat in de nevelen hangt.

Ze is stom! Ze'n spreekt geen woord! en, 't waaien van heur slagers,
en hoort gij niet. Alzoo de zwarte doodendragers
stilzwijgend gaan, zoo gaat zij zwijgend op de lucht,
en wendt alhier aldaar heur zwarte ravenvlucht.

Wat wilt gij, duister spook? Waar gaat gij? Van wat steden
zijt gij, met damp en doom en 's winters duisterheden,
alhierwaards aangewaaid? Wat boodschap brengt gij? Van
wat rampe of tegenspoed zijt gij de bedeman?

Is ziek- of zuchtigheid, uit 's Noordens grauwe landen;
is sterfte wederom, is hongersnood op handen?
Is moordaanslag, verraad de zin van uw vermaan;
of gaat de muil misschien des afgronds opengaan?

Geen woord! Dan, weg van hier, onzalige: gaat varen
alwaar nooit zonne en rijst; alwaar de grimme baren
staan ijsvaste overend, als rotsen; en waar nooit
noch blom noch blad den buik van moeder Aarde en tooit!

Gaat aan! Of spreekt een woord, zoo de andere vogeldieren
te zomertijde doen, die in de bosschen zwieren!
Ja! 's winters, als de snee' heur laken heeft gespreid,
nog vinkt en klinkt het hier, vol vogelvlijtigheid.

En gij! De rave trekt, met trage vederslagen,
voorbij mij, zwaar en zwart gelijk den kerkhofwagen,
en roept mij, onverwachts, terwijl zij henenvaart,
al in één enkel woord, heur' winter boodschap: ‘Spaart!’

11/11/'92.
GUIDO GEZELLE

Pastor Kneipp's geneeskruiden

't IS nu al van Kneipp dat de klokke slaat!

Heer Dr Depla, die een man van 't vak is, heeft in Biekorf van Kneipp's geneeswijze reeds lang gesproken. Ook, 't en is daarvan niet dat er hier zake is. *Ne sutor ultra crepidam*!....

Maar vrienden hebben gevraagd naar den vlaamschen volksnaam van Kneipp's geneeskruiden, - die kruidnamen immers, die in de vertalinge staan van Kneipp's '*Wasser-Kur*' klinken soms zoo vreemd in vlaamsche ooren, al is het kruid zelve in Vlanderen gemeen en alom bekend, - en het gebeurt ook ja, dat liefhebbers zelfs, door eene benaminge bedrogen, jammerlijk het een gewas voor 't andere nemen. En daarom zal Biekorf nu en dan iets drukken over de kruiden daar Kneipp van spreekt en 't gebruik van aanbeveelt.

Doch het weze wel onthouden dat wij 'schoenmaker willen blijven, en bij onzen leest,' en dat wij geenszins in den zin en hebben van de krachten dier kruiden te bespreken en nog min hun gebruik, in ziekte of kwellinge, aan te raden of af te keuren - 't en zij gelijk vandage bij uitneminge, om reden van de kwakzalvers. - Dat laten wij aan bevoegde mannen, wien het toekomt zulkdanige stoffe te behandelen.

***

Pastor Kneipp spreekt eerst van:

ALOË VULGARIS Lam.

Eene 'vetplante,' zeggen de menschen in Vlanderen, omdat ze dikke van bladeren is, die gezwollen en gespannen staan van zap, de eene dicht bij de andere; en toch ze is, gelijk de *Agava Americana* L., broeder en zuster van de lelie.

Het staan soms Aloë's voor de vensters bij de lieden, maar ze zijn kleene van gestalte, vernepen en uitgemergeld, en geweld doende om een of twee armtierige bladeren te schieten 's jaars. Het staan er veiere en meerdere, en menigvuldig van gedaante bij de hoveniers, gelijk de

Aloë purpurea Lam., *Aloë fruticosa* Lam., *Aloë mitriformis* Lam., *Aloë verrucosa* Ait., en andere en andere die *ferox*, *umbellata*, *plicatilis*, *disticha*, *variegata* en hoe weet ik al benaamd zijn in de boeken.

En al worden ze met zorge en moeite gekweekt, nog en bloeien er sommige maar zeldzaam hier.

Het staan er in de landen waaruit al de soorten van Aloë herkomstig zijn, in den Kaap van de Goede Hoop, in Bengalen, in Brazil en Mexico, op Barbados en elders, die meters hooge zijn en een zwaren blomtak uitschieten met menigvuldige klokskens beladen.

De *Aloë*, zeiden wij, is eene lelienege gelijk de *Agave.* Geen wonder dus dat de kruidkenners langen tijd aan de Agaven den name van Aloë toekenden, en dat ze 't volk nu nog in Duitschland alzoo noemt. Geen wonder dat Dodoens diensvolgens in zijn onweerdeerbaren kruidboek(1) aan de *Agave Americana* L. ook den name van Aloë geeft. Op bladzijde 582 inderdaad staat de prente van den *Aloë perfoliata* of *Aloë vera*, dat is de *Aloë vulgaris* Lam., en bladz. 583 staat de prente van de *Agave Americana* L.

'Aloë' (= *Aloë vulgaris* Lam.), zegt Dodoens, 'heeft bladeren als die van de Squille oft zee-ajuin' (*Scilla maritima* L. = *Urginea Scilla* Steinh.) 'gelijkende, lang, breed, glad, dik, achterwaards omgeboogd, aan beide zijden gekerteld ende rond, met korte, botachtige doornkens oft stekende puntkens bezet, vol taai en klam zap, als bladeren van Sempervivum oft donderbaard' (*Sempervivum tectorum* L., fr. *joubarbe*)....

'De ander Aloë' (= *Agave Americana* L.) 'die in sommige landen van America oft West-Indiën pleegt te groeien, heeft grooter bladeren ende breeder, van vooren oft aan haar uiterste een scherp en hard punt hebbende, ende rondom de kanten ganschelijk met vele harder stekelingen oft doornen geschaard oft bezet dan de gemeene Aloë.'

(1) Uitgave van 1644, die verre de beste is.

Leonhard Fuchs[1] die vroeger schreef als Dodoens, en wist er zooveel niet van te melden.

‘Aloë’ zegt hij, ‘wast met groote menigte in India. Men vindt het ook in Arabia ende Asia, ende wordt nu ook te sommige plaatsen in Duitschland in de hoven geplant. Maar, naar dat ik vernomen hebbe, zoo en is het nog nergens tot perfectie gekomen, ende en heeft ook nooit bloemen gebracht.’ De prente die bij Fuchs staat is wel die van *Aloë vulgaris* Lam., maar 't en staan geen blommen aan.

Hier in Vlanderen en is de *Aloë vulgaris* Lam. maar weinig bekend. Het volk kent veel beter die zwarte of geelbruine, bittere, kwalijk riekende stoffe, die de apothekers verkoopen, en die gemeenlijk *aloë* of *aloës*, en bij misverstand ook *alewijn* genoemd wordt.

Dat en is niet anders als 't gesteven zap van de bladeren; in den handel worden er sedert eeuwen allentwege drie soorten van vervent.

't 1s eerst de *aloë van Socotora*, fr. *aloës socotrin.* Van over langen tijd van jaren kwam er zulke uit het eiland Socotora, in 't zuiden van de kuste van Arabiën; en dat is verre de beste, zeggen de kenders.

Om dien aloë te maken, snijden ze wat kerven onderaan in de bladeren, en 't zap dat er uit vloeit stijft in de lucht: dat wordt na bekwamen tijd vergaard, in wat breede drooge bladeren van ander gewas gerold en zoo naar de markten gedregen en vervoerd naar alle werelddeelen. 't Komt er nu meest zulke uit Jamaïca en den Kaap der Goede Hoop.

De tweede mag wel *lever aloë* heeten, daar hij in 't fransch *aloes hépatique* gedoopt is. Die soorte moet gij weten, en is zoo klaar en zoo glazig niet als de eerste, ze is ook veel min gesloten van stoffe, en van verwen eene koeilever danig gelijk. Om ze te vergaderen snijden de inboorlingen die bladeren af die bij de eerste bewerking reeds ten deele uitgedrupt zijn, ze koken ze met wat water en laten 't zap ervan dikken en droogen, 't zij in de zonne, 't zij bij 't vier.

(1) Den nieuwen Herbarius, Basel 1543.

Den afval daarvan herkoken of herduwen ze, en dan komt er een derde slag van aloë uit, dat met vezelingen en bladgroente vermengeld is en dat de franschen *aloës caballin* noemen, naar den name dien de meesters hem gaven over twee drie honderd jaar en meer, in hun latijn: *aloës caballinus. Caballus* is immers 't latijnsch volkswoord van *peerd (equus)* en daar de veeartsen die gemeenste soorte van Aloë aan hun zieketierige peerden gaven, de dierste voor de menschen latende, zoo kreeg die soorte zonder moeite haren... peerdenname.

Nu dat de geleerden, met tijd van jaren en gemak van vervoeren en reizen, veel beter de verschillige soorten van aloës gezien en beleerd hebben, die in de landen van over zee zoo menigvuldig opgroeien, nu weet men dat die drie verschillige harsten al uit de eene en dezelfste soorte van Aloë getrokken worden en niet uit verschillige, gelijk men eertijds bij gissinge gezeid heeft.

Nu weet men ook dat het meest de *Aloë Socotorina*, de *Aloë spicata* en de *Aloë vulgaris* zijn waaruit men den aloë van de apothekers trekt.

Natuurlijk dat de aloë niet altijd even zuiver en is; dat hangt af van de zorge waarmede hij vergaard wordt en van de bedriegers die er soms andere stoffen in mengelen.

Het woord Aloë is Indisch, Persisch, Hebreeuwsch, Grieksch, Latijn, Fransch, Engelsch, Duitsch, Vlaamsch: het behoort alle talen. Wat het in den grond bediedt en weet niemand. Het staat in de heilige schrifture, Spreuken VII.17; Hooglied IV.14; en in Sint Jans Evangelie XIX.39. ‘Nicodemus’ staat er daar, ‘kwam ook, meêbrengende eene mengelinge van myrrhe en aloë.’

Dus heeft de aloë de eere genoten van te dienen om 't Lichaam ons Zaligmakers te balsemen en ter begraving te bereiden.

Al en gaat het ons niet aan, toch zouden wij eenen raad durven geven aan den goeden lezer.

Aloë is dulle, kwade stoffe: zijt voorzichtig met dat vreemd gedoed! Uit de handen van een geleerden, voorzichtigen geneesheer, kan 't u goed zijn en deugd doen, en u van kwaad en kwale genezen. Maar en werkt daar zelve niet mede, goed kome het uit!

En, horkt wel, want wij en willen niet geheel luide spreken: en geeft toch uw geld ook niet voor al die macht van maag- en bloedpillen, daar gij de wondere werkzaamheden kunt van lezen op 't derde of 't vierde blad van uw ‘Gazette.’ Pillen van hier, pillen van daar, pillen voor dit en pillen voor dat - pillen die wezentlijk zeer dikwijls, om niet te zeggen meest altijd, met dien scherpen bijtenden kost gedraaid en gepeperd zijn, en die gij van tien keeren dat gij ze noodig acht, nog geen éénen keer inderdaad van doen en hebt.

Zijt voorzichtig en zwicht u van alle kwakzalverij!

Paracelsus was een zwitsersche geneesheer (1493-1541) die wel geleerd was en hooge stond bij de meesters.

De man had eenen drank uitgevonden, zei hij, waarvan de aloë - die toen veel te zeggen had - de grondstoffe was en waarmede men in volle gezondheid kon leven en voortleven, en stokoud worden: alzoo een ‘*élixir de longue vie*’ gelijk er fransche kwakzalvers nu nog uitvinden, en - dank aan de dwaasheid van 't kranke menschdom - ook verventen of verkoopmanschappen.

Paracelsus, de brave man, stierf.... in den ouderdom van 48 jaar! Gelooft toen de..... kleene propheten van uwe ‘Gazette!’

JOSEPH SAMYN

Mingelmaren

PHILIP de Stoute, Hertog van Burgonjen en Grave van Vlanderen, deed te zijnen tijde, door Christine de Pisan (1263-1430) een werk opstellen, dat onlangs in Sint Augustijns drukkerije te Brugge heruitgegeven wierd, en dat heet *Le livre des faits et bonnes moeurs du sage roi Charles V.* In dat werk, bladzijde 247, staat het volgende:

‘*Charlemagne ainsi que le témoigne Sigebert dans ses chroniques*, *savait plusieurs langages étrangers. Il traduisit le Siége de Grammaire en tudesque*, *il donna aux douze mois de l'année un nom en ce dit langage*; *il appela les douze vents par leurs noms propres*, *selon ledit langage*, *car auparavant ils n'avaient point de noms*, *excepté les*

quatre vents principaux; il savait les batailles et gestes des princes et des preux passés et même quelquefois il les chantait.'

De geleerde heruitgever teekent aan dat er in het bovengemelde werk, insteê van *tudesque*, *thiois* stond, hij heeft dat veranderd, zegt hij, immers '*le Thiois était un mélange de langue tudesque et de langue romane*, *en usage sous la seconde race.*'

Onder *la seconde race* dat is onder de Karlingers, of van Karel den Groote tot Hugo Capet (768-987).

Het is immers buiten twijfel dat er onder het eerste vorstenhuis of onder de Merowingers, *zuiver Germaansch* gesproken wierd in Galliën: wel te verstaan, in afzonderlijke streken van Galliën, te weten, bij sommige Gallo-Germaansche stammen, die woonden tusschen de Zuidermark van Belgenland aan de eene zijde en de Loire aan de andere, namelijk te Parijs.

Trouwens, nadat hij Galliën veroverd had, heeft Hlodwig te Parijs, zijne nieuwe hoofdstad, zijne Germaansche sprake natuurlijk ingevoerd, hij en zijn gevolg. En zoo deden ook de Germaansche volkszettingen die de krijgers van Hlodwig, waar hier, waar daar, al deze zijde van de Loire gevestigd hadden.

TE Beverloo vereeren de kinders hunnen Sente Niklaais, onder andere met het volgende vermaan:

Sinterklaas
beste baas,
rij-der mich nichs,
dan dien ich uch ni,
dan zij-der men Sinterklaasken ni!

Rij-der mich nichs: bring-de mij niets; *dien ich uch ni*: dien ik u niet; *zij-der*: zij-de, zijt gij.

GEHOORD te Wachtebeke:

Mietje-petietje zat op 't casteel,
met twee bellekens aan zijn been',
en die bellekens gingen van klinkedeklank,
dat Mietje-petietje in 't waterke sprank.

Bemerkt 1° het rijmen (op zijn spaansch) van cast*eel*: *been*; 2° het tusschenvoegen van - *de* - in 't woord *klinkklank*; 3° de oude verleden tijd *sprang* voor 't hedendaagsche *sprong*; 4° de rechte en alleen goede uitsprake van *sprang* rijmende met *klank.*

IN de laatste afleveringe van den *woordenboek der nederlandsche taal* worden wij verwittigd dat het woord *onvrede* ‘thans zoo goed als verouderd’ is. Wie is er in Vlanderen die dit woord geen honderdmaal of meer gehoord en heeft? Het woord *onvrede* is bij ons nog mondsgemeene en van alledaagsch gebruik, met duizend andere oude, maar niet verouderde, echt nederlandsche woorden.

***

De woorden *velocipedist bicyclist* schijnen moeielijk om vertalen. De Americaansche dagbladschrijvers en vinden daar geen been in. *The Weekly Chronicle* van *San Francisco*, California, donderdag 20 october 1892, vertelt dat er een van New-York naar Chicago gereden is, zonder eenen enkelen cent van 't zijne te verteren. 't Was eene weddinge, zegt hij, van H. Villard Wyllie tegen F.P. Prail, den aangestelden Zegsman van de gilde *of American Wheelmen*, dat is de gilde der Americaansche *Wielmans* of *Wiellieden.*

De woorden *Wielman*, *Wiellieden*, *Wielgilde*, *Wielloop*, enz. zouden hier zoo wel verstaan zijn als in San Francisco California.

TEGEN iemand die bekommerd en vernesteld rondliep hoorde ik zeggen:

‘Ge loopt daar lijk 'n betooverde kobbe!’

Wat gemeens is er tusschen tooverije en de kobben, in de wanwetendheid des volks? Dat *September* de *Kobbemaand* heet, dat verstaat alleman, maar *betooverde kobben?*

P.L.S.

***

‘Daar is veel uyt het Vlaamsch te leeren en een groot deel der domheden onzer Hollandsche opgeworpen taalleeraren zou deze nooyt in de hersens gekomen zijn indien zij zich mede op de Vlaamsche dialect toegelegd hadden.’

Aldus de vermaarde W. Bilderdijk, in zijne *Nieuwe Taal en Dichtkundige Verscheydenheden*, tweede deel.

OVER eenige jaren bouwde de weledele bewoner van 't Hooghe bij Iper eene rotse in zijnen hof; en de steenen die hij daartoe gebruikte waren ijzersteenen, die hij had doen komen van den Kemmelberg. Onder die steenen is er een versteende, verijzerde, of verkeide schakel of wervel uit de ruggrate van 't een of 't ander zeegedrochte van vroeger tijden. Ware 't de moeite niet weerd om te doen zoeken, in die ijzersteengroeve en op den Kemmelberg, naar de andere schakels of wervels van die ruggrate? Wie weet er wat men daar nog zou tegenkomen!

[Nummer 24]

Rond den Kerstblok

GROOTMOEDER zat in haren wijden leunstoel en ze vertelde van het goddelijk Kindeken, met zijn gouden haar; van Maria die moest om waterke gaan, en van Joseph den heiligen man!... En, rond het laaiende vier geschaard, horkten de lieve kleenkinderkens zoo vlijtig en zoo vroolijk. Ja ze luisterden lijk vinken.

In den blakenden heerd lag de laaiende Kerstblok aan. Spokig klom de kronkelende, vlamme omhooge en ze vonkte. De schaduwen speelden op de muren en de kleene buggels deden ze na, en ze loegen erom en ze waren zoo zalig!...

Eilaas!... Daarbuiten was het wat anders!... De wind beet zoo vinnig. De sneeuw stoof over de witbedekte wegen en de kleene vogelkens beefden in hunne nestjes!

***

‘Kinderkens!’ zei Grootmoeder, na eene lange stonde zwijgens, hoort gij den wind die door de kave loeit en

de sneeuw die op de vensterluiken stuift?... Hoe moeten ze nu afzien die arme jongentjes, die noch huis noch thuis en hebben en van deure tot deure moeten gaan om een stuksken brood te bedelen!'

En Jantje, de blonde krullebol, die dichtst bij Grootmoeder zat, keek de goede oude, sterlinge in heure oogen en 't vroeg haar vol kinderlijke eenvoudigheid: 'Grootmoeder lief, komt het Kindeke Jesus nu ook nog al te mêe aan de deuren kloppen op Kerstavond, gelijk het deed in uwen tijd?' En Grootmoeder drukte den lieveling haars herten zachtjes tegen hare borst en ze zei: 'Ja, mijn kind! De kleene Kerst, hij komt ook nog! Want ieder keere dat er een arm kind aan onze deure klopt om hulpe, het is de kleene Kerst die tot ons komt!'

Die laatste woorden en waren nog niet geheel van Grootmoeder's lippen, of aller oogen wendden schielijk naar de voordeure. Een herhaald geklop wêergalmde duidelijk door het schuifelen van den wind, en daarop volgde een klagend geschrei, en dan niets meer.

Aanstonds greep de medelijdende moeder de lampe van de tafel, spoedde naar de deure en schoof den grendel weg.

***

Een kleene jongen in lompen gekleed stond bibberende van de koude in de sneeuw, en hij weende bitterlijk. 'Komt, mijn kind! komt binnen!' riep moeder, met ontroerde stemme, terwijl twee tranen van medelijden uit heure oogen sprongen. En de kleene kwam achter moeder in huis, tot bij den blakenden heerd.

Och arme!... hoe deerlijk en ellendig zag hij eruit! Zonder kloefen of schoenen staken zijne gesprongen voetjes door verhakkelde besneeuwde kousen; zijn vestjen van verlapt grauw lijnwaad en dekte maar half zijn versteven schouders. Zijn aangezichtje was bleek en uitgemergeld en zijn handtjes waren gansch opgezwollen en rood van de koude.

Toen de kinderen den armzaligen knaap hadden gadegeslagen, ô dan waren ze tot in 't diepste van hun medelijdend herte getroffen!

‘Moeder, doet hem mijne beste kousen aan, want de zijne zijn geheel in gaten, en hij heeft zoo koud!’ zei Jantje, dat dichtst bij Grootmoeder zat. - ‘Moeder doet hem mijn beste vestjen aan, want de zijne is geheel gescheurd.’ zei Hubrechtje, dat op vaders knie te peerde reed. - ‘Moeder! geeft hem mijne nieuwe kloefkes, want hij en heeft geene, en zijne voetjes hebben zoo koud!’ zei Godelieveken, dat al den anderen kant van Jantje tusschen moeder en grootmoeder zat.

En zoo wierd de kleene vreemdeling gewarmd en gekleed. - Moeder zette hem een deugdelijk avondmaal voor en de jongen maakte een kruisken en hij bad er zoo schoone, en hij at en hij dronk, en hij was gansch hersteld!

Toch zeiden de kleene kinderen in hun zelven: ‘Zou de lieve genoot dan niet spreken kunnen!... zie... van gansch den tijd en uitte hij nog geen enkel woord, en het is al zoo lange!’

- En nochtans, iets hemelsch blonk in zijne oogen; zijn voorhoofd straalde zoo glanzend; de glimlach zijner lippen was liefelijker als het eerste frissche paaschblommeken in het jeugdige lentegroen!

De kinders bezagen den jongen knaap met groeiende verwonderinge en ze en konden geen stonde hunne oogen van hem afwenden.

Toen eindelijk de tijd van het slapengaan gekomen was, wierd de lieve knaap naar het beddeken geleid van Jantje, en Jantje ging slapen bij zijn broerken.

* * *

De sneeuw stoof nog altijd voort tegen de vensterluiken. De wind schuifelde nog altijd voort door de kave en onze kleene engelkens droomden van het kindeken Jesus, dat op kerstnacht door de besneeuwde straten dwaalt en aan de deuren komt kloppen! Ja, ze droomden van den kleenen Kerst, waarvan Grootmoeder hun verteld had; ze zagen hem in huis, 't was het vreemde knaapken van gisteren avond. Zij droomden nog, en ze zagen hoe dat het jongentjen omtrent middernacht uit zijn beddeken

opstond, hoe 't stillekens, stillekens de trappen afkwam, zonder dat 't iemand hoorde. Om zijne leden golfde er een gouden kleed en op zijn hoofd blonk een kroone met diamanten doorzaaid.

Het knaapke ging tot in den hoek van den heerd, het leide er zachtjes de kousen van Jantje, het vestje van Hubrechtje, de kleene kloefkes van Godelieveken, en een zijden beurzeken daarnevens.

- Dan glom er een heldere schemerglans door den donkeren, en 't kindeken was weg!

***

's Anderendaags 's morgens en vond moeder 't knaapken in zijn beddeken niet. - Gansch ontsteld kwam zij beneden, en o wonder! in den hoek van den heerd ontwaarde zij de kousen van Jantje, het vestje van Hubrechtje en de beste kloefkens van Godelieveken. Daarnevens lag er een beurzeken, en als zij 't opendeed, vond zij het vol gouden kroonen met het volgende briefken erbij. - ‘Gisteren avond kwam ik kloppen op uwe deure om hulpe en gij hebt er mij geschonken.

- Uit erkentelijkheid,
uw toegenegene Jesus!’

L. WALTERS.

Najaar

NEV'LIGE velden, onduidlijk verschiet,
sluimrende wat'ren in 't zwijgende riet;
over 't geluchte, het maagdelijk blauw,
rouwige sluieren, doodsch ende grauw.

Hankrend naar licht en naar lavende lucht,
lispelt het bosch nog een heemlijke zucht:
bevende blâren, de laatste ach! van al,
zinken, met al hunne droomen, in 't dal.

Stille, uit de takken, daar droppelt een traan,
nog één, en nog één, en... ai! 't is gedaan:
't vaart over de aarde, met treurnisse groot,
huivrige koude, de kus van de dood.

***

Dood! schrijft het loover op ijskouden grond,
dood! leest de droomer en, horkt! uit den slond
waar hij zijn troostend Geloove eens begroef,
dood! wederhelmt het, eilaas, en zoo droef!

'Toe ligt het graf mijner vreugden, 't is nacht!'
jammert dan menige dichter zijn klacht,
'wonne der kindsheid, waar zijt ge? Voorbij!
weent, o geplunderde velden, met mij.'

Klagende lijkbidders, ziek van verdriet,
weemoed en wekt geene dooden, noch 't lied
daar gij uw bloedend gemoed in ontlast;
dolende raven, verloren gekrast.

***

Christene Dichters, komt, biddende bij,
Priesters, vol eeren, der schepping zijt gij;
rein is uw herte, vol hope is uw lied:
zingt, bij de lijkstêe, des stervens bedied.

'Jesus,' zoo zingen z', het graf ingegaan,
heeft er, verheerlijkt, uit op willen staan.
Leent ons, Sint Pauwels, uw heilige taal:
Waar is uw zege, Dood, waar is uw straal?

'Dweers door uw pelder van sneeuw en van vorst,
beurt eens de Lente haar blommige borst.
Dood, onze hope op het zalig hierna,
bronne des Levens, Halleluiah!

SER. DE QUIDT

Bulte

SOMMIGE geslachtsnamen zijn aan hunne benamingen van lichaamsdeelen of aan lichamelijke hoedanigheden ontleend.

Zoo is de name *Grijspeerdt*, verworden uit *Grijs perre*, grijs hoofd te zeggen, en de man die eerst met dien naam te voorschijn kwam, had hem te danken aan de zilveren en eerbiedweerdige haren van zijne perre, anders gezegd van zijn hoofd.

Den name *Grijs perre* komt men in de oude handvesten alle stappen tegen.

Dat *perre* hoofd bediedt wordt bevestigd door spreuken gelijk de volgende: 'Te *perre* staan,' dat is ten *hoofde*, op zijn *hoofd* staan; eenen *perre*boom maken, enz.

Voor eenen *perreboom* maken hoort men dikkens verkeerd zeggen eenen *pereboom*, ja eenen *perelare* maken!

Van iemand die overleden is hoort men ook: 'Hij is de *perre* gekeerd,' dat is zoo vele als: Hij is met zijne *perre*, zijn *hoofd* omleegewaards gevallen.

Andere menschen heeten *Voet*, *D'Oore*, *D'Ooghe*, *De Neus*, *Bruynooghe*, *Crul*, *De Witte*, *De Swarte*, *Bonte*.

In den wandel wierden er wel soms met den spotnaam van *de Bulte* gedoopt.

De maagschapsnaam *Bulte* bestaat, en men zoude genegen zijn het ontstaan van dien name, aan den bochel toe te wijten, dien hij schijnt af te schilderen.

***

Het opspeuren van de geslachten kan de verklaringe der toenamen ophelderen.

Een geslacht *Van den Bulcke* was overouds te Coyghem inheemsch.

Daar was die naam begrepen: men spreekt immers vlaamsch te Coyghem.

Eenige leden van dit maagschap verhuisden naar Dottingen, of Dottignies, bij de Walen; daar placht men, gelijk ook nog elders, den name kortweg als *Bulcke* uit te spreken.

't Gebeurde ook dat die name bij de Walen niet verstaan en wierd.

Ten K zouden altemêe nen keer verspringen. *Van den Bulcke*, die over jaren naar de Walen vertijkelde, wierd daar allengerhand als *Bulte* vernoemd en geboekt, en hij kwam met den name *Bulte* of *Bulté* op vlaamschen bodem terug.

Hoe dat een dingen al ommekomt!

***

Bulte is na *Bulcke* miszeid, en *Bulcke* is de verkortinge van den gekenden vlaamschen geslachtsnaam *Van den Bulcke.*

Deze naam komt van 't woord *bulk,* en is gebouwd lijk nog andere namen van den zelfsten aard: *Van der Meersch*, *Van den Driesche*, *Van den Broucke.*

Wat moeten wij nu door 'nen bulk verstaan?

Een *bulk* is een weiland met water omringd.

Terwijl een meersch in de leegte ligt, langs beken en stroomen, is een *bulk* eene weide die op eene zekere hoogte verheven is.

Van de beteekenisse van *weiland* dat hooge ligt en met water omsloten is, is men overgegaan naar de beteekenisse van *perk*, van weide met eene hage of heininge afgesloten.

Meyer kent *bulk*, als borst en borstharnas.

Hoe zullen wij nu dat woord ontstukken?

Dr Verdam teekent naar De Bo, zijne groote hulpe, de beteekenis aan van *bulk*; den uitleg echter en heeft hij niet gegeven.

Men kent den wortel *bûl, opzwellen* waaruit een groot verwantschap van Germaansche woorden gesproten is.

Met wijziging van klinkers hebben wij *buil* en *uitbuilen*, *puilen* en *uitpuilen.*

Met achtervoegsel *t* hebben wij 't w. *bult* (*bul- t*) dat benevens zijne gekende beteekenis nog deze heeft van aardhoop, hoop, heuvel, stroobondel, bulster (ook verwant); *bulten*, stooten met den kop, uitsteken.

Met achtervoegsel *k* hebben wij *bulk* (*bul- k*), woord

dat eene uitgestrektheid weide beteekent, die uitsteekt, uitbult uit het water, en borst een deel van 't lichaam dat uitbuilt en uitsteekt; *bulken*, dat niet enkel *balken* en bediedt, maar hier en daar een naamgenoot is van bulten.

***

Nevens *bulk* heeft men *bilk*; en even als men uit *bulk Van den Bulcke* en *Bulcke* heeft, zoo heeft men uit *bilk* de geslachtsnamen *Van den Bilcke* en *Bilcke* gebouwd.

Wij hebben *bilk* nevens *bulk* door de gekende klankwijziging, door den overgang van *u* tot *i.*

***

En zoo komt het dat *Bulte* en *Bulcke* al twee kanten maagschap zijn.

Al den uitgang, door de verwisselinge van *k* in *t*, bij de Walen van Dottingen die van *Bulcke*, *Bulte* gemaakt hebben.

Al den stam, die de zelfste is voor *bult* en *bulk*, en die den eenen keer met *t*, den anderen keer met *k*, twee gekende achtervoegsels, is uitgebouwd.

J. CLAERHOUT

Eerweerde Vader Lievens S.J.

DE vlaamsche geloofsbode, Eerweerde Vader Constant Lievens, is op 't einde van Zaaimand, ten jare 1892, weder in Vlanderland gekomen. Ziek is hij en moe- en matgewrocht in de zendinge van West-Bengalen. Hij komt aan zijne dierbare geboortestreke, genezinge en nieuwe krachten voor zijn kranke lichaam vragen, om naderhand, met onverdroten ijver en ongetemden moed, aan zijn edel werk maar immer voort te werken.

Mochten de Goede God en zijne heilige Moeder hem dien zoeten troost verleenen!

Vader Lievens is een weerdig kind van 't vrome en 't kersten Vlanderen, van dat volk uit wiens midden de

heilige Franciscus Xaverius zoo geerne zendelingen vroeg. Immers, wanneer hij zijne vermaarde spreuke ‘*da mihi Belgas*’ schreef, wilde dat vooruit en vooral zeggen: zendt mij Vlamingen. En hij vroeg de Vlamingen, omdat hij door ondervindinge geleerd hadde dat de Vlamingen schrander zijn van geest, moedig aan 't werk, hardnekkig en taai in 't betrachten van hun doel; ja, tot in den tegenspoed toe, dat zij vol zelfsverloocheninge zijn en vol brandende liefde tot God en der zielen zaligheid.

Onze geloofsbode is een van die uitgelezene mannen, die de Goddelijke Voorzienigheid, nu en dan in den vlucht der tijden, uit de menigte der volkeren weet te kiezen, om tot licht- en vaandrager aan anderen te dienen, en om Gods inzichten uit te werken, der heilige kerke ter eere, en der arme ongeloovigen ter bate.

Maar waarom woorden gezocht om zulk eenen kersten held naar weerde te doen schatten, aangezien zijne wondere werken, 't is te zeggen de duizende heidenen die hij bekeerd heeft, zijnen name en zijnen lof de wereld rond dragen, en overal gaan verkondigen dat er, in onzen tijd, voor de volkeren van Indiën, een nieuwe Franciscus Xaverius opgerezen is.

Daar die Eerweerde Vader, in zijne zendinge zulk eenen milden zegen van God ontvangen heeft, hope ik, dat het den lezers van ‘Biekorf’ aangenaam zal zijn, eenige bijzonderheden te kennen over zijn heilig leven en over zijn moedig streven.

Constant Lievens wierd te Moorslede geboren, in West Vlanderen, op den 11sten in Grasmaand ten jare 1856. Met den schitterendsten uitslag leerde hij in 't kleen seminarie van Rousselaere, waar hij, in 't jaar 1877, de eerste in wijsbegeerte uitgeroepen wierd.

Na 't verlof trad hij in 't groot seminarie van Brugge, dat hij, achter gewillig een jaar nadien, verliet om naar Drongen te gaan, in 't voesterhuis van 't Gezelschap Jesu. Daar verbleef hij twee jaar, stak dan over zee, volgde nog twee leergangen van een seminarie in Indiën, daarna wierd hij voor een jaar onderpastor in Calcutta om hem dan nogmaals twaalf maanden op de godsgeleerdheid toe te leggen.

Eindelinge, op 's heiligen Joseph's naamdag ten jare 1885, zonden zijne oversten hem naar Jamgaïn, om aldaar den Eerweerden Vader De Cock in zijn lastig werk een handtje toe te steken.

't Is den eersten in Oestmaand van 't zelfste jaar, dat hij eene andere bestemminge kreeg en dat hij belast wierd eene nieuwe zondinge te stichten in den Lohardaga. 't Is hier dat de buitengewone hoedanigheden, en de onvermoeibare ijver van den vromen Vlaming, uitschenen, en dat het werk der bekeeringen voor goed aan den gang ging.

***

Om de aanhalingen zoo veel te beter te verstaan zou het wel voordeelig zijn, van eerst met het land, de streke en 't volk dier zendinge wat nader kennisse te maken.

Slaat uwe oogen op eene wereldafteekeninge, beziet het zuiden van Asia en zoekt er den zeeboezen van Bengalen. Deze ontleent zijnen name aan eene uitgestrekte landstreke, die rond den mond van de Gange, al de twee zijden van den stroom, wijd uiteen loopt en die in Oost en West-Bengalen verdeeld wordt.

Bengalen zelve is een geweste van den Indostan, die een der meest bevolkte landen der wereld is en 't bijzonderste deel van 't Engelsche Keizerrijk van Indiën.

In 't jaar 1859 vergon de Heilige Vader Pius de IX 't geestelijk bestier van West-Bengalen aan de leden van 't gezelschap Jesu. Buiten de stad Calcutta bezit die zendinge nog vier bijzondere verdeelingen, waarvan de eene, wier kennisse hier van groot belang is, westwaards in, over 't grondgebied van Tsjota Nagpoer uitstrekt.

De gouwe zelve wordt ook in twee'n gesplitst en een van die deelen in vieren, en de bijzonderste dezer onderverdeelingen draagt den name van Lohardaga; zij is grooter als geheel Belgenland en telt 1,700,000 inwoners.

Te midden dier streke, dat is op omtrent 85 uren westwaards van Calcutta, staat de stad Rantsji, die wel 20,000 inwoners bevat en die de hoofdstad van geheel dat geweste is.

Die zoude beweren dat geheel Indiën een gezond land is zoude ongetwijfeld missen. Doch Lohardaga is een zijner gezondste deelen, 't gene wel te begrijpen is uit de ligginge zelve, immers geheel de streke bestaat uit hoogten en bergvlakten, die ten minste 2000 voet boven de zee uitkijken.

Aleventwel de dichtbegroeide en weelderige wouden, die in menige plaatsen als doornaaid zijn met woeste en barre gronden, waar er geen hout en niets als allerhande ondoordringbaar struikgewas en groeit, zijn nog al dikwijls oorzake van koortsen en ziekten.

En welke bevolkinge vinden wij daar in die streke?

De inwoners zijn een slach van zwartachtige lieden, die men de negers van Indien noemt. 't Is een samenraapsel van oude inboorlingen die, maar altijd dieper en dieper 't land ingedreven en wierden door de verschillige volkeren die opvolgentlijk Indiën overwonnen hebben.

De groote macht van 't volk bewerkt de aarde en leeft met hare voorbrengsels. De twee derden der inwoners belijden den Hindoeschen godsdienst, toch zijn er meer als 600,000 die de leeringe en de gebruiken van Brahma nooit aanveerd en hebben.

In 't algemeene is 't volk er wel gesteld ten voordeele van 't christen geloove. Bij uitzonderinge met de andere Indoesche stammen en bestaat de verdeelinge in standen bij hen niet. Zij maken eigenaardige en afzonderlijke volksstammen uit, die men meest in twee hoopen verdeelt, te weten de *Kolen*, die in Kolenland wonen, en die de Mundaris, de Bhumy en de Larkas omvatten; en dan de Uraons, die als de verstandigste en de rapste van allen aanzien worden.

***

't Was dus op den eersten in Oestmaand 't jaar 1885 dat de Eerweerde Vader Lievens in die streke en bij dat volk toekwam. Hij sloeg zijne woonstede te Torpa neder, dat is een groot dorp dat op gewillig 12 uren afstand ten zuidwesten van Rantsji gelegen is.

De landlieden, die 't grootste deel der bevolkinge in

dat geweste uitmaken, wierden, onder de zoogezeide bescherminge der wetten, armgeplunderd en uitgezogen door de onbermhertige Hindoes en Muzelmans; ja meer nog, 't engelsch landsbestier liet ze lafhertig in de onwetendheid of in 't misvertrouwen der wetten die te hunnen voordeele uitgeveerdigd zijn. Die schamele menschen en wisten noch waar uit noch waar in, om aan dat hatelijk uitbuiten te ontsnappen.

Met het eerste opzien vatte het helder verstand van onzen Vlaamschen zendeling den ongelukkigen toestand van zijn volk, en de middel dien hij moest in 't werk leggen tegen de diep ingewortelde misbruiken der verdrukkers. Zijne rechtschapene ziele en kon die ongerechtigheid niet dulden; en, bewogen door de broederlijke liefde, wilde hij deze arme lieden in hunnen lichamelijken nood bijstaan en ze aan de klauwen dier dwingelanden onttrekken.

Daarom en begon hij maar aanstonds de wetten, de rechten en de geplogentheden dier streke te onderzoeken en te overwegen, en zijn wakkere geest verwierf hem allichte eene diepgrondige kennisse en eene groote behendigheid in de rechtzaken.

't Is alzoo dat hij menigmaal die ongeleerde en eenvoudige menschen, door raad en daad uit de verlegentheid wist te trekken en ze tegen de onrechtveerdige aanvallen hunner aanklagers en uitbuiters bevrijdde.

Deze weldaad, en de zoetaardige menschlievendheid van den zendeling, waren voldoende om hem den dank en de toegenegentheid van dat volk te verwerven. De blinddoek viel af hunne oogen. De Geloofsbode was vermaard geworden; zijne bedreventheid en zijn roem spreidden maar altijd verder en breeder uit, de verschillige volksstammen gingen aan 't roeren, aan 't bewegen, en ketters en heidenen kwamen, met de hulpe Gods, naar den zendeling en door hem naar ons heilig Geloove toegestroomd.

't Kwaad en de kettersche overheden zijn langs alle zijden opgesprongen, om dien wassenden invloed neer te halen en te verdelgen, maar hoe meer zij dat glansend

licht wilden dempen en dooven, hoe vinniger het opsteeg en hoe helderder dat het aan 't laaien ging! De begeesteringe sloeg over van den eenen stam naar den anderen, en 't scheen als hadde God in zijne Voorzienigheid die lastige verdrukkinge den volke overgezonden, om het zoo veel te gemakkelijker in de moederarmen zijner heilige kerke te brengen.

('*t Vervolgt*)
C.D.

Mingelmaren

A*NTWOORDE op de vrage die in Biekorf verscheen T*^{k} 20, *bl.* 320.

Volgens eene plaatselijke overlevering, de *salynhoek* of het *salyn* te Dadizeele, is de wijk ten westen van het dorp, waar voortijds het *salynhuis*, - dit was 's konings zoutzolder, - gestaan heeft. Het salynhuis stond omtrent, waar Heer Brouwer Bostyn hedendaags woont.

In vele landstreken waar de koning van Vrankrijk opperleenheer van was, lag er eene belasting op het zout, *la gabelle* geheeten. Verscheide streken, alsook eenige steden en dorpen, wierden daarvan ontslagen: *pays du franc-salé.* Maar, waar die belasting bestond, alle huisgezinnen, zelfs die der edelen en geestelijken, waren verplicht naar 's konings naastgelegen zoutzolder eene bepaalde hoeveelheid zout te gaan koopen; ging men er niet, het zout wierd ten huize gezonden en moest betaald worden.

Wij meenden dat voornoemde belasting hier bestaan had tot de Fransche Omwenteling, maar dan zou het vreemd schijnen, dat de benaming salynhuis of dergelijke maar in eenige plaatsen onzer omstreek bewaard zou gebleven zijn.

Dr J.B.

BIEKORF III, bl. 352, vraagt: wat een *roode ruede* te bedieden heeft.

't Woord staat eigentlijk in al de woordenboeken.

't Is hier de name van een huis: vroeger droegen al de huizen in de steden eigenaardige en schilderachtige namen; dat hield wat meer in dan een enkel talmerk zonder bedied.

Wat beteekent een *ruede?*

't Is een mannelijke hond, en lijk hij hier rood is, zal 't 'ne vos van hare geweest zijn.

***

Speuren wij eerst de oude gedaante op.

't Woord luidt in 't Oudhoogd. *rudho*, *rudo.*

De klanken verwisselen en verwandelen; de oorspronkelijke korte *u*, die in eene opene lettergrepe stond, wierd in 't Middeldietsch somtijds door *ue* voorengesteld, en 't is alzoo dat wij de gedaante *ruede* tegenkomen, waaraf wij hier bescheed doen.

De korte *u* verwisselt met de korte *o* en 't en moet ons niet verwonderen dat wij ook de klankwijziging van *o*, te weten *eu*, nevens *ue* tegenkomen.

Zoo vinden wij *gebueren - gebeuren; duere - deure; duenen - deunen; druepel - dreupel...* en ook *ruede - reude.*

***

't Is uit het Middeldietsch *ruede* dat het hedendaagsche Dietsch *reu* gesproten is en 't is aan dat woord dat wij ook den geslachtsname *De Reu* te danken hebben.

De Bo geeft *rut.*

't Hoogd. luidt *rüde.*

In Westfalenland heet een hond ook een *rue* en men zegt aldaar 't gene voor ons geenen uitleg van doen en heeft:

Wamme en ruen smîten well, kamme lichte en klüppel finnen.

Als 'nen hond geesten ziet, zegt men: Rue ga da weg, la mi mal kiken.

Als men alsdan over den rechten schouder van den hond kijkt, zal men ook spoken gewaar worden.

J. CLAERHOUT

ONLANGS gaf het ‘Davidsfonds’ zes voordrachten uit van Eerw. heer August Van Speybrouck. Zij handelen over *Christoffel Colomb en de ontdekkinge van America.*

Ziet hier hoe L. Mathot van Antwerpen bovengemelde werk in de laatste uitzende van ‘'t Belfort’ beoordeelt:

‘Zelden werd met zooveel klaarheid, bondigheid en belezenheid eene gebeurtenis ontvouwd: Het is een uitmuntend en leerzaam boek, dat gewis door de talrijke leden van het “Davidsfonds” met genoegen en vrucht zal gelezen worden.’

Voor wat de tale betreft, zegt hij verder: ‘De voordrachten van den Eerw. heer Van Speybrouck zijn in boeiende, vloeiende ja, somtijds zwierige taal geschreven; de stijl is ongekunsteld, eigenaardig in uitdrukking en woordvoeging...’

Wij moeten bekennen dat de beoordeelinge tot hiertoe gegrond is, maar tevens dat ze de marken der waarheid min of meer te buiten gaat van zoohaast wij lezen dat ‘de stijl schier altijd *louter Westvlaamsch is.*’ 't Is waar, beoordeeler en weet niets tegen dien Westvlaamschen stijl in te brengen en hij bekent dat ‘voor de meeste Brabanders en Limburgers het *eenvoudige*, *zachte* westvlaamsch veel meer genietbaar is, dan dit stijve, ineengewrongen, koude Noordhollandsch, zoo doorweven met onnatuurlijke omzettingen en basterdwoorden, en welke eenige schoolvossen te vergeefs ten onzent willen doen doorgaan als de beschaafde, wetenschappelijke, alleen zaligmakende boekentaal.’ Dat is deftig gesproken voor L. Mathot, nochtans wij en meenen niet dat de stijl van bovengemelde voordrachten ‘*louter Westvlaamsch*’ is. Men leze immers eenige bladzijden van den besproken boek, en terstond zal men bij der ooge zien dat hij in geen *gewestsprake*, maar in goed en deugdelijk *vlaamsch* is opgesteld en als dusdanig mag aanveerd worden.

Wat de lofbetuigingen betreft die L. Mathot den voordrachten van Eerw. heer Van Speybrouck zoo mildelijk toekent, die keuren wij op onze beurt ten volle goed, en, wij zijn overtuigd dat het boeiend verhaal van *Christoffel Colomb* zijne groote daden, ook door de inteekenaars van *Biekorf* met evenvele genoegen en vrucht zal gelezen worden.

D.

OVER weinige maanden wierd er te Gent, bij A. Siffer, een boekje uitgegeven ‘*Keur van Nederduitsche Spreekwoorden*, *en Dichterlijke Zedelessen*’ door Jan Frans Willems.

Het is de tweede uitgave van dat eigenaardig werkske. De eerste verscheen in 1824, toen J.F. Willems, de stichter van den vlaamschen strijd, zoo moedig en zoo krachtig wrocht aan de herwording van 't vlaamsche volk en aan de heropbeuring van 's volks tale en zeden.

De tweede uitgave wierd bezorgd door den zoon van den verdienstelijken man. ‘Geene andere wijzigingen zijn aan de uitgave van 1824 toegebracht dan het gebruiken der nieuwe spelling in steê van de oude.’

Het boeksken is een ware schat van volkswijsheid, en doet op de voordeeligste wijze den landaard van ons volk en zijne dichtveerdigheid kennen.

Het zijn spreuken en zegwijzen die de schrijver gevonden heeft in werken van Cats, Hooft en andere dichters, spreekwijzen die ten meerderen deele nu nog dagelijks door ons volk gebruikt worden.

In de inleidinge zegt Willems dat hij bij voorkeur alleen berijmde spreuken opgeeft, omdat hij overtuigd is, dat deze beter in het hert en het geheugen van de lezers indringen; daarbij, omdat de Nederduitsche spreekwoorden meerendeels uit hunnen aard de rijme bezitten; overmits onze moedertaal, in dat slag van gezegden, bijna altijd de eigentlijke rijme of de stafrijme betracht.

In het geheele staan er in het bundelke bij de zes honderd spreekwoorden, over allerhande onderwerpen. Zij zijn verdeeld zooals volgt:

I Over God.
II Over wijsheid en deugd, in het algemeen, en hetgeen daarmede strijdig is.
III Over eenige bijzondere deugden en tegenovergestelde ondeugden.
IV Over 's menschen aard en ingeborenheid.
V Over leven en dood.
VI Over geluk en ongeluk.
VII Eenige bijzondere lessen van levenswijsheid.
VIII Gemengde spreuken.

De schrijver, door die verzameling van spreekwoorden en zedelessen, heeft gemeend eenen nuttigen leesboek te verschaffen aan de Vlaamsche jeugd. Hij dacht dat de landaard en geslachtgeest bij ons, waar hij zoo noodig is, niet weinig hierdoor zou bevorderd worden.

Moge hij zijn vaderlandsminnend inzicht bereiken!

UIT een schrijven van den eerweerden Pater *J. Van de Ven*, S.J., die onlangs te Gent bekroond wierd voor zijn werk over den zinbouw in de tale van den Heeljand, deelen wij het volgende meê: ‘Toen ik voor eenige dagen medehielp in eene groote Missie of zending te Laken, heeft onze doorluchtige Koningin zich meer dan een kwart uurs met mij in het Vlaamsch onderhouden over den Heliand en onze oude taal; zij spreekt schoon en glad, alsof zij nooit eene andere taal gesproken had; zij heeft mij gezegd dat zij zeer veel belang in ons werk stelde en zij verlangt de studie over het Oud-Saksisch te ontvangen. De eer komt natuurlijk toe aan de Heeren der VI. Academie, die den Heliand uit de vergetelheid bij zijn eigen volk wilden redden. Zij heeft eene hofdame (sinds vele jaren) die haar steeds in het Vlaamsch moet spreken. Wij hebben geen enkel woord in het fransch gezegd.’

[Friesche toegave]

De Koninginnen in Friesland.

Oranje boppe!
Oranje boven!

FRIESLAND, lieve Vlaamsche lezer! heeft in de afgeloopen Zomermaand feest gevierd.

Wilhelmina, 'üs Poppe', Willemientjen, der Friesen allerdoorluchtichste kleine landsfrou en Hare voortreffelike Moeder Frou *Emma*, de Koningin Wedue, Regentesse des Koninkrijks, hebben de Friesen met een bezoek gelukkich gemaakt.

Waarschijnlik waart Gij omtrent dit Vorstelik 'üt-fen-hûsjen'(1) door Uwe dagbladen wel niet geheel onkundich gebleven; maar toch, ik wil trachten U ook

(1) *Ut-fen-hûsjen*, woord voor woord, *uit-van-huizen*, is uit den huize gaan, vanden, bezoek leveren: '*visite*' doen, zoo velen nu liever hooren. *Biekorf.*

eenigszins te doen gevoelen *hoe*, *op welke wyse*, wij hier, in het uiterste noorden der Nederlanden, ons innich geliefd ‘Keningintsje’ en Hare Moeder hebben gehuldigd, hebben toegejuicht, hebben toegejubeld, hebben toegezongen.

Gij, die nog voor weinige jaren, *Uwen* niet minder beminden vorstentelch, den zooveel belovenden *Boudewijn van Vlaanderen* (ach welk een schoone, roemryke, echt Nederlandsche, echt Germaansche naam daalde met Hem ten grave!), den Jonkvorst, Wiens siele bij God sij, met voorbeeldelooze geestdrift in Uwe beroemde stad Brugge hebt gehuldigd, Gij zult U de gevoelens kunnen voorstellen, die *ons* bezielden bij de aanblik van ‘üs ljeave Keningintsje’.

Een verslach der feestelikheden, zooals in de kranten stond, zal ik U niet opdisschen; slechts eenige sangen, eenige ‘lieten’, grootendeels in deze dagen van opgewekt volksaardich leven der veder des dichters ontfloeid, mogen voldoende zijn, om U te doen gevoelen hoe warm het hart van den bedaarden, vaak stuggen Fries klopt voor Oranje en het Vaderland.

Vooraf eenige versen van het adeloude en beroemde ‘Wilhelmus van Nassaue’, het Nederlandsche folkslied bij uitnemendheid, dat, in 1583, in de dagen van Noord-Nederlands wording als zelfstandig gemeenebest, door een Uwer landslieden, den edelen Filips van Marnix gedicht, heden ten dage in zynen alouden, echten en zuiveren, en daardoor alleen schoonen en gewijden form, weder alom in de noordelike Nederlanden wordt gehoord, en zoo ook te Leeuwarden, bij gelegenheid van dit bezoek onzer Koninginnen, meermalen, o.a. bij eene morgengroete der schoolkinderen, gedeeltelik wierd gezongen en gespeeld. Dit ‘Wilhelmus aan Nassaue’, het zij ter loops gezegd, is in dezen zynen ouden form een van de lievelingsliederen van *Wilhelm van Hohenzollern*, den sympathieken jeugdigen Keizer des herboren Germanenrijks.

Het eerste, het vierde en het vijftiende of laatste vers werden te Leeuwarden gezongen:

Wilhelmus van Nassaue
ben ick van Duytschen bloet,
den Vaderlant getroue
blijf ick tot in den doot;
een prince van Oraengien
ben ick, vry, onverveert,
den coninc van Hispaengien
heb ick altijt gheeert.

Lijf ende goet al te samen
heb ick u niet gheschoont,
mijn broeders hooch van namen
hebbent u ooc vertoont,
graaf Adolf is ghebleven
in Vriesland in den slach,
sijn siel in ewich leven
verwacht den jongsten dach.

Voor God wil ick belijden
ende sijner groter macht,
dat ick tot ghenen tijden
den Coninc heb veracht,
dan dat ick God den heren,
der hoochster majesteit
heb moeten obedieren
in der gherechticheit.

Een ander volkslied, bij de zelfde gelegenheid door Leeuwardens schooljeugd aangeheven, en dat niet minder schoon klonk in de frissche morgenlucht, is het Friesche volkslied ‘Frîsk bloed tsjoch op!’, van onsen Dr. Eeltsje Hiddes Halbertsma, waarvan het eerste, derde en vierde of laatste vers werden gezongen.

Frîsk bloed, tsjoch op! wol nou ris brûse end siede,
End bûnsje throch üs ieren om!
Flean op! Wy sionge it bêste lând fenne ierde,
It Frîske lând fol eare end rom.
Klink den end daverje fier înnath rûnd,
Dîn âlde eare, o Frîske grûnd!

Friesch bloed tijg op! wil nu (*een*) reis bruizen end zieden. - end bonzen door onze a(*d*)eren om! - Vlieg op! wij zingen het beste land vande eerde, - het Friesche land vol eere end rom. - Klink dan end daver verre inhet rond, - dijn oude eere, o Friesche grond! *Biekorf.*

> Fen bûgjen freamd, bleau by it âld folk în eare
> Sîn namme end tael, sîn frye sin;
> Sîn wird wier wet, riucht, sliucht end trou sîn leare,
> End thwang fen hwa ek, stie it tsjin.
> Klink den enz.

Van buigen vreemd, bleef bij 't oud volk in eere - zijn name en taal, zijn vrije zin; - zijn woord was wet; recht, slecht end trouw zijn - een leere, - end dwang van wie ook, stond het te(*g*)en. *B.*

> Throchloftich folk, fen disse âlde namme,
> Wês jimmer op dy âlders great!
> Bliuw ieuich fen dy grise hege stamme,
> In grien, in krêftich bloyend leat!
> Klink den enz.

Doorluchtig volk, van dezen ouden name, - wees immer op die ouders groot (*grootsch*)! - Blijf eeuwig van dien grijzen hoogen stamme, groen, een krachtig bloeiend loot(*spruit*)! *B.*

In den historischen ‘Prinsentuin’, den ouden hof van Willemientjens voorouders, de Friesche stadhouders, werd eene muziekuitvoering gegeven, door de Koninginnen bijgewoond, en een der nummers op het programma dezer uitvoering, die in eene weergaloos geestdriftige en hartverheffende betooging van liefde voor de Vorstinnen eindigde, was het lied, geheeten ‘Oranje’, van Dr. Med. L.C. Murray Bakker, dat voor deze gelegenheid was geinstrumenteerd. Kortheidshalve laat ik hier volgen, van de vijf versen, waaruit dit liet bestaat, het eerste, derde en laatste vers.

> Wy ha Jou ljeaf mei hiel üs hert!
> Oranje kin nin Fries forjitte.
> Ho riuntte üs al oan memmeskert
> It swiet Oranje liet to miette:
> ‘Oranje-team end Heitelând
> De wrâld în 't rûnd, nin sibbor bând’. -
> Tsioch op den, gei, siong, skatt'rje lûd:
> ‘Oranje boppe, în lok, în noed’!

Wij hê'n jou(*u*) lief mee heel ons hert! - Oranje kan neen (*niet een*) Fries vergeten. - Hoe reunde (*klonk*) ons al aan memmeschort *(moedersschoot)* - het zoet oranje lied te (*ge*)moete. - 'Oranjetoom *(geslacht)* end Heiteland (*Vaderland*) - de wereld in 't rond neen (*niet een*) sibber (*nauwer*) band. - Tijg op dan, gei, zing, schater luid: - Oranje boven, in (*ge*)luk, in nood'! *B.*

Oereabel skaei fen Heitlânds grûnd,
Bliuw stûre koppen, wetterlieuen;
Swabje oer de fierste seeën rûnd,
Sa klinkth lânds rom oer thûsend ieuen -
Formeits' Oranje hert end hând,
Jow goed end bloed oan 't Heitelând! -
Tsioch op, ei gei, siong, skatt'rje lûd:
'Oranje boppe, în lok, în noed'!

Overabel (*over treffelijk*) schaai (*kroost*) van Heitelands (*Vaderlands*) grond, - blijf stoere koppen, waterleeuwen; - zwabbel over de verste zeeën rond, - zoo klinkt lands rom over duizend eeuwen. - Vermaak Oranje hert end hand, - geef goed end bloed aan 't Heiteland (*Vaderland*)! - Tijg op, ei gei, zing, schater luid: - Oranje boven, enz. *B.*

Great, Ieuich Liocht, Great Opperstiûr,
Dy sinnen skepth, dy keilth mei wrâlden,
Jit în üs neiteam krêft end fiûr,
Om 't Heitelând ieuich fry to hâlden!
Weits' oer Oranje; weits' oer 't Lând,
Oer 't swiid Eastînje, oer 't Westerstrând!
Siong, fierste Neiteam, skatt'rje lûd:
'Oranje boppe, în lok, în noed'!

Groot, eeuwig licht, groot opper(*be*)stier - die zunnen schept, die ke(*g*)elt me' werelden, - giet in ons natoom (*nageslacht*) kracht end vier, - om 't Heiteland (*Vaderland*) eeuwig vrij te honden! - Waak over Oranje; waak over 't land, over 't zwijd (*uitgestrekt*) Oostindië, over 't Westerstrand! - zing verste natoom (*nageslacht*), schater enz. *B.*

Ook de Friesche pers, het laat zich denken, bleef niet achter waar het gold in dichtmaat den hoogen gasten het 'Wolkom' toe te roepen. Zoo gaf het weekblad 'Het Noorden' in een op oranje papier gedrukt feestnummer, als hulde aan Hare Majesteiten deze schoone en hartverheffende dichtregelen:

Jubelt blijde, Frieslands zonen!
Galmt nu dankb're vreugdetonen,
Tot der Koninginnen eer.
Christ'nen bidt uw God om zegen
Voor haar steeds op al Haar wegen:
Dat uw Geest Haar wijsheid leer'!

Nu wij dagen feest gaan vieren,
Moog' Oranje ons dan sieren:
Koningin op Frieslands grond.
Treedt het oud paleis weer binnen
Waar de Nassau's, die wij minnen,
't Voorgeslacht zich nauw verbond!

Emma, Koningin en Moeder!
Schenke U onze Albehoeder
Wijsheid, steun en groote kracht.
Voed Uw Dochter op ter eere
Van den Heiland, God en Heere;
Zòò wordt trouw uw taak volbracht.

Duitsch Prinses; maar door Uw trouwe
Aan d'Oranjevorst als Vrouwe
Zijt Ge in Neêrland ingeënt.
U de hulde van de Natie,
Regentes bij Godes gratie!
Zòò wordt Gij door ons erkend.

Klagen velen over 't heden;
Kind'ren Gods zijn stil tevreden,
Als zij op 't verleden zien.
En wij weten en wij hopen,
Dat Uw oog, voor 't leed ook open,
Dringen zal om hulp te bien!

Wilhelmina! Koninginne!
Ja, de Friesen, zij beminnen
U als dierb're Oranjespruit.
En zij bidden: Op Uw wegen
Vreugdebloemen, heil en zegen,
Dat geen smart Uw blijdschap stuit.

Als Gij zelf eens gaat regeeren,
Wil van Salomo dan leeren
Wijsheid vragen van uw God.
Op 't gebed zal Hij die geven
Voor U heel het volgend leven:
En gezegend wordt Uw lot!

Koninginnen! hoort ons allen
Luide roepen, blijde schallen:
Dat zij leven! Moeder! Kind!
Dat het beide op Frieslands trouwe
Nu en te allen tijde bouwe!
In ons Volk *de liefde* vind'.

De Heer Jelle Piters Troelstra, bestuurder van de ‘Friesche Courant’, zong in zyn blad het volgend treffelik lied:

Hja komme, üs Keninginnen.

‘Hja komme, üs Keninginnen,
Op Frieslânds frye grûnd!’ -
Sa klonk de blide tînge
It Frîske gea în 't rûnd.

Hje (*ze*) kommen, ons koninginnen, - op Frieslands vrijen grond! - zoo klonk de blijde tij(*d*)inge - de Friesche gouwe in 't rond. *B.*

Wy skripten hwet wy koeden
For dit fornaem bisiik;
End wachtsje nou üs Gasten
Mei eare- end hildeblîk!

Wij schrepten (*haastten ons*) wat wij konden - voor dit voornaam bezoek; - end wachten nu ons gasten, mee eere- en huldeblijk! *B.*

End komm' Hia Freed în Liowerd
Hia scill' 't der treflik ha'!
Wy roppe Mem end Dochter
It hertlikst ‘Wolkom!’ ta.

End kommen hje (*ze*) vreed (*vrijdag*) in Leeuward(*en*), hje (*ze*) zullen 't der treflijk hê'n! - Wij roepen memme (*moeder*) end dochter - het hertelijkst welkom toe. *B.*

Wy litt' de wimpels waeye
End 't read- end wît- end blau;
W'omkransje striette end greften;
Wy liede de Aldehou[1].

Wij laten de wimpels waaien - end 't rood- end wit- end blauw; - W'omkransen strate end grachten; - wij luiden de Oudehof (*klokke*). *B.*

Wy plantsje earebôgen,
Mei beammegrien omwûnd;
In see fen liocht scil blinke
De hiele stêd in 't rûnd.

Wij planten eerebogen, - met boomegroen omwond(*en*); - een zee van licht zal blinken - de heele stede in 't rond. *B.*

De spîlljue scille spîlje
De wîsen üt üs hert;
Ut thûsend bernekielen
Scil rûsje in heilgebet.

De speellie(*n*) zullen spelen - de wijzen uit ons hert; - uit duizend boornekelen (*kinderkelen*) - zal ruischen een heilgebed. *B.*

Mar ek oer bou end greiden,
Oer poel end wiel[2] end mar,
Hwer Friesen Hiar ea metten,
Der folg'th in jüchtean Hiar.

Maar ook over bouw end greiden (*gerzingen*) - over poel end waal end meer, - waar Friezen haar ooi(*t*) (*ge*)moetten - daar volgt een juichtoon haar. *B.*

Heech kloppeth üs it herte
For it edel Keningsbern
Nea gieth for d'Alde Stamme
Folks ljeafde end trou forlern!

Hoog klopt ons het herte - voor het edel koningsboorn (*kind*) - Nie gaat voor d'oude stam - volks liefde end trouw verloren. *B.*

(1) De Aldehou, Aldehôf, Oldehove, een oude stompe toren in Leeuwarden.
(2) Een waterplas, ontstaan b.v. door uitvening.

Hwet skeel üs ek fordiele:
Oranje end Heitelând
Forbînde üs allegearre
Mei 'n ûnforbrekbre bând! -

Wat (*ver*)schil ons ook verdeele: - Oranje en Heiteland (*Vaderland*) - verbinden ons allegare, - mee'n overbreekbaren band! *B.*

Feest scil 't în Liowerd wêse;
Op Frieslânds frye grûnd
Scil 't swiet: 'Oranje boppe!'
Wer daverje înnath rûnd.

Feest zal 't in Leeuward(*en*) wezen; - op Frieslands vrije*n* grond - zal 't zoet: Oranje boven! - Weer daveren inhet rond. *B.*

Als derde in dezen bond verdient de 'Nieuwe Sneeker Courant' genoemd te worden, die, met hare twee bijvoegsels op oranje papier gedrukt, onder het portret onzer beeldschoone Koningin, een 'welkom' gaf in onrym en rym, waarvan het laatste grootendeels hier mede eene plaats vinde.

Gants het blyde hert van den degeliken, stoeren Frieschen poorter, stort zich uit in dezen eenvoudigen, schoonen sang.

.....
Welkom! Welkom! *Koninginnen!!*
Voor U, Doorluchtige Vorstinnen,
Wappert vlag en wimpel thans!
Kronk'len zich de breede banen,
Wuiven de Oranjevanen,
Kleedt zich SNEEK in vollen glans.

Vrije mannen zult gij vinden,
Die zich met liefd' aan U verbinden,
't *Friesche volk* blijft U getrouw!
En de macht, die 't kind zal leiden
Om zich eens aan U te wijden,
Is de hand der *Friesche vrouw.*

Zoekt geen vleiers in het Noorden,
Want ons volk heeft weinig woorden:

''*t Is mei sidsen net to dwaen*'[1]
Is een spreekwoord, dat wij eerden,
Reeds in onze kindsheid leerden.
'- Niet veel praten - eerst gedaan'.

Was het enkel prachtvertooning,
Waardeering was niet de belooning
Voor wat ieder heeft verricht,
Maar wij weten - *Koninginnen*!
Eenvoud kan ook harten winnen,
Waar het hart de Eerpoort sticht.

Arm zijn wij aan paleizen;
Weinigen kan men U wijzen
Die een hoogen naam ooit droeg,
Maar langs onze nauwe grachten,
Zal men jub'lend U verwachten,
Weet! ons hart is ruim genoeg!

De klokken, zij zullen het welkom verkonden,
Het '*Leve Oranje*!!' uit duizenden monden,
Zij U het bewijs, hoe het hart tot U spreekt;
En 't groen en de bloemen uit eigene gaarde,
Beschouwt ze, Vorstinnen! van hoogere waarde,
Dan palmen en rozen in 't Zuiden gekweekt.

Neemt zoo van ons aan, wat wij hebben te geven,
Want wat men U biedt, is met Liefde doorweven
Als draden van Goud, in 't eenvoudige kleed;
Ziet enkel dat Goud, gij Hooge Vorstinnen!
Dan twijf'len we niet, Uwe harten te winnen,
Zijt welkom ons, nu Gij onz' Veste betreedt!

Sneek, 20 Juni 1892.
J. GORTER.

Ik noemde boven den naam van Dr. L.C. Murray Bakker. Deze geleerde en zangveerdige kenner en beoefenaar der Friesche taal voelde zich ook thans bezield, om de lier ter hand te nemen, en in eenige hartelike rymen zyn vaderlands- en Oranje lievend herte te luchten.

(1) 't (*En*) is met zeggen niet te doen. *Biekorf.*

Zoo zingt hij:[1]

‘Bol, bol wîndtsje’, wol nou waeye
Wiggeleweachjes wol nou aeye
't Skipke fenne Keningin,
Mei hiar Willemîn derîn!
Snits, hwet eare mei jimm' barre,
Op jimm' marke scil hia farre,
Kîpje nei de Hirdsilery,
Eareprisen jaen derby.

Bol, bol (*zacht*) windtje, wil nu waaien, - wiggelwaagskes (*golfkes*) wilt nu aaien (*streelen*) - 't schipke vande keuningin, - met haar willemijn derin! - Sneek, wat eere mag u (*lieden*) (*ge*)beuren, - op uw (*lieder*) marke zal hje (*ze*) varen, - kijken na de hardzeilerij, - eereprijzen ge'en derbij. *B.*

Sioch dy skipkes heljen, hingjen,
Kriemen, nei de prisen thingjen,
't Ien yet kreaser as it oar.
Den is dy, den dy wer foar;
Alles krielth hjir throch inoar hinne,
Elts wol siean üs Keninginne
Mei it ljeave Keningsbern
Ear 't hja nei ‘de Skou’ tatsjên.

Zie die schipkes halen, hangen, - kriemen (*omzwaaien*), naar de prijzen dingen, - 't een yet (*nog*) kroozer (*sierliker*) als het a(*nd*)er. - Dan is die dan die weêr voor; - alles krielt hier door een a(*nd*)er henen, - elk wil zien ons keuninginne - mee het lieve keuningsboorn (*kind*) - eer (*dat*) hje(*ze*) na de Schuif (schuif*boot*, oversteekboot) toetijen (*trekken*). *B.*

Hark! ho swiet rûsth în diss'stûnde
't *Marnixliet* fen *Aldagûnde*,
't Ald *Wilhelmus fen Nassau!*
Farwol! goê reis! nei d'Aldeskou!
End de kroese weagen brûse,
Wîlst hia oer hiar riggen strûse,

(1) In het weekblad ‘De Nieuwe Gids’ van 18 Juni 1892. Het drietal versen, hier aangehaald, formt slechts een deel van Dr. Bakker's gedicht, onder den titel ‘Oan üs hege ütfenhûsers’ in bovengenoemd weekblad geplaatst.

Marnajaden[1] lang net slûch
Boartsje om de boyerboech.

Hork! hoe zoet ruischt in dees stonde - 't Marnixlied van Adelgonde, - 't oud Wilhelmus van Nassau! - Vaarwel! goe reis! naar d'Oude schuif (*over*schuif*boot*), - End de kroeze(*le*) wagen (*golven*) bruischen, - wijlst hje (*ze*) over haar ruggen struischen (*spoeden*), - meernaiaden (*bij*) lange niet slof (*traag*) - boorten (*spelen*) om de boeierboeg. *B.*

Tot goed begrip van dit fers moet men weten, dat op den Snitser mar (het Sneeker meer) eene hardzeilpartij is gehouden, door de Koninginnen bijgewoond. De ‘Oude Skou’, of, bij verkorting, de ‘Shou’, werwaarts Hare Majesteiten na den afloop vertrokken, is eene herberch aan het rivierke de Boorne, en dus genaamd naar de skou, de veerboot, die daar oudtyds den overgang verleende.

En nu ten slotte nog een ‘neiklang’, een naklank der feesten, ontlokt aan de ‘noardske balke’[2] van onzen volksdichter Auke Boarnamer.

‘Us Poppe’ schreef de dichter boven dit vers en ‘üs Poppe’ of ‘üs Ingel(in)ke’ zijn de benamingen, waarmede in het geheele lied door, de Koningin wordt aangeduid. Beide namen zijn uitdrukkingen van de innichste teederheid, en het is dan ook slechts eene moeder, die, haar kind aan het harte drukkende, uitroept: ‘mîn poppe, mîn ingelke’: mijn lieveling, mijn engelke.

Door onze jeugdige Koningin niet anders dan met deze teedere naamkes aan te duiden, geeft de sanger alzoo blyk van de innige liefde, die onder de Friesen voor Hare persoon wordt gekoesterd, eene liefde, waarvan ook overigens elk fers spreekt van dit uit het herte gewelde, eenfoudige lied.

Daarom docht het mij dan ook niet onweerdich, om het in zijn geheel hier op te nemen, als het laatste tevens van deze bloemlezing.

(1) Meergodinnen, zeemarminnen, meernimfen, waternixen.
(2) Het nationaal snarenspeeltuig der oude Friesen,

Us Poppe.

In neiklang fen de feesten în Juni 1892.

Wise: Wilhelmus.

Der siet hja înnath weinke,
It hîngstefolk foarop,
Foar 't weinke fiouer gudsen,
Innath weinke üs ljeave pop,
Mei memke oanne side,
In 't roueklaed sa swart,
Mar wît as snie üs poppe,
Hwaens bîld wy drage în 't hert.

Daar zit hje (*ze*) inhet wa(*g*)enke, - het hingstevolk (*peerdevolk*) voorop, - voor 't wa(*g*)enke vier gudsen (*peerden*), - in het wa(*g*)enke ons lieve pop, - mee memke (*moederke*) aan de zijde, - in 't rouwekleed zoo zwart, - maar wit als snee' ons poppe, - wiens beeld wij dragen in 't hert. *B.*

End efter de husaren,
De hearen fen üs lând,
De jonge, edele hearen,
Mei giele sjerp end bând.
Den 'n rige froede mannen,
Moai opdien, deftich swart,
't Bistiûr fen hiel üs krite,
Fol earnst, mar waerm fen hert.

End achter de husaren, de heeren van ons land, - de jonge edele heeren, - mee gele scharpe end band. - Dan 'n reke vroede mannen, - mooi op(*ge*)daan, deftig zwart, - 't bestier van heel ons krite (*landsgebied*) - vol ernst, maar warm van hert. *B.*

Noch thichtor foar it weinke,
Mei mem end pop der în,
Utsocht oppronke hearen,
Steek op end plûm der în.
Mei daggen oppe side,
End streken oppe broek,
Dy hâlden 't each oer poppe,
Dy 't weinke swietwei loek.

Nog dichter voor het wa(*g*)enke, - mee memme (*moeder*) end pop der in, - uit(*ge*)zocht, op(*ge*)pronkte heeren, - steek (*drietuit*) op end pluim er in. - Me(*t*) degen opde zijde, - end striepen opde broek, - die houden 't oog over poppe, - die 't wa(*g*)enke zoeteweg look (*trok*). *B.*

End moaye spîlljue stoepen
End spilen! - hei, kom sa!
Sa înlik moaye wisen.....
O, 't gîng der sa om ta!
End den ..... den kaem it weinke
Mei mem end pop der în,
Us ljeave Keninginnen:
Mem stevich - pop sa fîn.

En mooie speellie' stapten end speelden! hei kom zoo! - zoo inlijk mooie wijzen, - o, 't ging er zoo om toe! - End dan, dan kaam het wa(*g*)enke, - mee memme (*moeder*) end pop der in, - ons lieve keuninginnen: - Mem (*moeder*) stevig, pop zoo fijn. *B.*

Dy wiuwde mei hiar handkes,
End slingre 't doekje swiid,
End bûgde halske end handke,
End beide glimken bliid.
End pop stiel manljue's herten,
End frouliude riuntten swiet:
'Och heare - hwet in ingel!'
End eagen waerden wiet.

Die wuifde (*zwaaide*) mee haar handkes, - en slinger(*d*)e 't doekje zwijd(*bevallig*) - end buigde halske en handke, - end beide glim(*lach*)ten blijd. - End pop stool manlien's herten, - en vrouwlieden reunden zoet: - och heere, wat een engel! - End oogen wierden wat(*erachtig*). *B.*

End 't Ingelke det wiuwde
End knikte oan ien mar wei. -
Ma sei: ('t weak hert det eange)
'Och, 't gieth üs pop to nei
Hia kin sa lang net draeye
Mei holke, handke end hals' -
Mar 't ljeave Himelbîldke,
Draeide oan as în in wals.

End 't engelke, dat wuifde - end knikte aan een maar weg. - Men zei: 't week hert dat ang(*stigd*)e, - och 't gaat ons pop te na, - hje (*ze*) kan zoo lang niet draaien - me(*t*) holke (*hoofdeke*) handke end hals, - maar 't lieve hemelbeeldke - draaide aan als in een wals. *B.*

End 't folk, det weagd' as wettir
Throch wînd, bliid op end del,
As wier üs wrâld in Himel,
As wier hja nea in hel.

Det kaem fen 't Ingelinke,
Throch mem op ierde laet,
De Himel woe 't sa habbe,
It Heitelând ta baet.

End 't volk, dat waagde als water, - door wind, blijde op end daal (*neder*), - als waar' ons wereld en hemel, - als waar' hje (*ze*) nooi(*t*) een hel. - Dat kaam van 't engelinke, - door mem (*moeder*) op eerde (*ge*)leid, - de hemel wou 't zoo hebben, - het Heiteland (*Vaderland*) te baat. *B.*

Sa ried üs Ingelinke,
Us poppe - Liowerd în,
Throch earepoarte end krâusen
End flagen înne wînd.
Oranje droegen minsken
Op boarst end pet ef hoed.....
End teffens - djip în 't herte,
In 't herte from end froed.

Zoo reed ons engelinke, - ons poppe Leeuward(en) in, - door eerepoorte end kransen - end vlagen inde wind. - Oranje droegen menschen - op borst end pet (*klakke*) of hoed, - end teffens diep in 't herte, - in 't herte vroom end vroed. *B.*

Nee, nee - praet net fen tsieren,
As 't faek gieth by de dei:
Dermei komm' jimm' fen ûnpas,
Hioed fierth üs popp' üs mei.
Hwent ho 't ma oars ek thinke,
In steat ef tsjerke ef hûs -
Stie 't fry üs popp' to patsjen,
Hia krige by de rûs.

Nee', nee, praat niet van tieren, - als 't vaak (*dikwijls*) gaat, bij den dag: - daarmee komt gij(*lieden*) van onpas, - hed(*en*) voert ons pop ons mee. - Want, hoe (*da*)t men ook a(*nd*)ers denke, - in staat of kerke of huis, - stond 't vrij ons pop te patten (*kussen*), - hje (*ze*) kreege (*er*) bij de roes (*ongeteld*). *B.*

Rikt' hja hjar ljeaf wît handke
To patsjen elts end ien,
Ik leau - fen al dy minsken,
Hied elts 't mei earbied dien.
As wettir înne marren,
Throch wînd în weagen set,
Sa rôlje minsk'na weagen,
De wein nei, ûnbilet.

Reekte hje (*ze*) haar lief wit handke - te patten (*kussen*) elk end een - ik (*ge*)loof van al die menschen, - had elk 't mee eerbied (*ge*)daan. - Als water inde meeren, - door wind in wagen (*golven*), (*ge*)zet, - zoo rollen menschene wagen (*golven*), - den wa(*g*)en na, onbelet. *B.*

End swietsjes, fiers to gau yet,
Hâlth by 't Paleis it op,
Ma fangth üs floddrjende Ingel,
Us memke mei hiar pop.
Mar pop slûpth throch de mesken,
Fînth înne mûrre in gat,
Stapth op 't balkon - der stieth hja!
End lûd klinkth üs ‘vivat’!

End zoetjes, verre(*s*) te gauw yet (*nog*) - houdt bij 't paleis het op, - men vangt ons flodderende engel, - ons memke (*moederke*) mee haar pop. - Maar pop sluipt door de maschen, - vindt inde muur een gat, stapt op 't balcon, daar staat hje (*ze*)! end luid klinkt ons vivat! *B.*

Nee - praet my net fen tsieren,
Us pop naem rûsje wei.
Wy roppe: ‘Oranje boppe!’
Us poppe fierth üs mei.
O God wol oer hiar weitsje,
O God, o meits' hiar great.
Wy ek - wy woll' hiar hoedsje,
Trou bliuwe ta de dead.

Nee', praat mij niet van tieren, - ons pop naam ruize (*twist*) weg. - Wij roepen: Oranje boven! - Ons poppe voert ons mee. - O God, wil over haar waken, - O God, o maak haar groot. - Wij ook wij will(*en*) haar hoeden, - trouw blijven te (*tot*) de dood. *Biekorf.*

Niet waar, is het niet als bespeurt Gij, bij het lezen van deze dichtregelen, een traan in het mannelik ooch, door de aanschouwing van ‘üs poppe’ gewekt?...

En nu, lieve lezer, tot later!
Wees Gode bevolen en vaar wel!

Hjelsum op Dekama hûs,
Midsomer 1892.
JAN VAN WAGENINGEN THOE DEKAMA.

t.o. 16

Bijblad van Biekorf, in 't jaar 1892

Bijblad van ‘Biekorf’ in Oostermaand 1892

DIE de dietsche taalstudie op eene wetenschappelijke wijze begeert te beoefenen, behoort zekere algemeene begrippen te hebben over de indogermaansche taalkunde; eene grondigere kennis der germaansche talen en spraakvergelijking is hem teenemaal onontbeerlijk. Hier volgt eene lijst van boeken, die kunnen dienstig zijn om de gadinghebbenden op den weg te stellen. Ik geef alleenlijk de nieuwste, belangrijkste en noodigste werken aan; is iemand reeds gevorderd in deze studie, dan zal hij wel zelf ondervinden wat hij verders van doen heeft.

Het bijzonderste werk over de algemeene indogermaansche taalvergelijking is *Karl Brugmann's Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassburg*, *K. Trübner.* Van dit werk zijn reeds drie boekdeelen verschenen, bevattende *I Band: Einleitung und Lautlehre*, en het grootste deel van den *II Band*: *Wortbildungslehre.* De laatste aflevering van den *II Band*, handelende over de vervoeging der werkwoorden, zal binnen het loopende jaar verschijnen. - Om dit werk te voleindigen, wordt eene *zusammenfassende Syntax der indogermanischen Sprachen* bereid door *B. Delbrück.*

Dit is het derde boek waarin al de indogermaansche talen behandeld worden. Het tweede, door Brugmann's *Grundriss* vervangen, was het *Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*, *von August Schleicher;* het eerste, dat door Schleicher's *Compendium* vervangen werd, was *Franz Bopp's Vergleichende Grammatik des Sanskr.*, *Zend*, *Armen.*, *Griech.*, *Latein.*, *Litau.*, *Altslav.*, *Goth. und Deutschen.*

Sedert eenige maanden verschijnt een tijdschrift genoemd *Indogermanische Forschungen*, *Zeitschrift für indogerm. Sprach-und Altertumskunde*, *herausgegeben von Karl Brugmann und Wilhelm Streitberg*, *Strassburg*, *K. Trübner.*

Een werk, waar de grieksche en latijnsche spraakkunsten, door vergelijking met elkander en met de indogermaansche tale, grondig in behandeld zijn, is dit van *Victor Henry: Précis de Grammaire comparée du Grec et du Latin. Paris*, *Hachette.*

Het hoofdwerk ter beoefening der germaansche taalstudie was eertijds de algemeen gekende *Deutsche Grammatik* van *J. Grimm*, die thans verouderd is. Het bijzonderste gewrocht van algemeen belang is nu *Grundriss der Germanischen Philologie, herausgegeben von Hermann Paul, Strassburg, K. Trübner.* De germaansche klankleere wordt erin behandeld door *Fr. Kluge*, doch volledіger nog door *Adolf Noreen*, in zijn werk: *Utkast till Föreläsningar i Urgermansk Judlära, Upsala, W. Schultz.* De schrijver zelf bereidt eene duitsche vertaling van dit boek.

De germaansche talen worden ook afzonderlijk behandeld in Paul's Grundriss, doch volledіger in de *Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte*, *Max Niemeyer*, *Halle.* Van deze verzameling zijn uitgekomen:

Wilhelm Braune: *Gotische Grammatik.*
H. Paul: *Mittelhochdeutsche Grammatik.*
Eduard Sievers: *Angelsächsische Grammatik.*
Adolf Noreen: *Altnordische Grammatik. I Altisländische und Altnorwegische Grammatik.*

W. Braune: *Althochdeutsche Grammatik.*
O. Behaghel und J.H. Gallée: Altsächsische Grammatik. I. Laut-und Flexionslehre.
Friedrich Kluge: Nominale Stammbildungslehre der Altgermanischen Dialekte.

Moeten nog verschijnen:
F. Holthausen: *Mittelniederdeutsche Grammatik.*
Fr. Kluge: Mittelenglische Grammatik.
Ad. Noreen: *Altnordische Grammatik. II. Altschwedische Grammatik.*
Th. Siebs: *Altfriesische Grammatik.*
O. Behaghel: *Grundzüge der germanischen Syntax.*

Onder de tijdschriften, die met germaansche taalkunde bezig zijn, is het bijzonderste: *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur,* vroeger uitgegeven door *H. Paul en W. Braune*, nu door *Ed. Sievers*, bij *Max Niemeyer*, *in Halle.*

De tale der oudnederfrankische psalmen wordt ontleed door *P. Cosyn,* in *De Oudnederlandsche Psalmen*, eerst verschenen in den *Taal- en Letterbode*, en later afzonderlijk uitgegeven bij de *Erven F. Bohn*, te *Haarlem.*

Voor de dietsche taalvorsching, - afgezien van de gouwspraken, - zijn de meest aan te bevelen werken: *J. Verdam: Geschiedenis der Nederlandsche Taal*; *Jan te Winkel*: *Geschichte der Niederländischen Sprache*, in Paul's Grundriss; maar vooral *Joh. Franck*: *Mittelniederlândische Grammatik*, *Leipzig*, *T.O. Weigel*, en de uitgebreidere en volledigere *Middelnederlandsche Spraakkunst* van *W.L. Van Helten, Groningen*, *J.B. Wolters.* Deze twee spraakkunsten behandelen alleenlijk de klank- en vormleer. Een werk van denzelfden aard, doch van minderen omvang is de *Beknopte Middelnederlandsche Spraakleer*, - *Etymologie*, van *F.A. Stoett.* Van denzelfden schrijver bestaat ook eene *Proeve eener beknopte Middelnederlandsche Syntaxis.* Voor de algemeene, zoowel als voor de dietsche taalstudie, kan de *Algemeene Inleiding tot de Taalkunde* van *J. Vercoullie* ook nuttig zijn, doch hier zijn de zaken zoo kort uiteengedaan dat zij voor den beginneling moeilijk moeten zijn om verstaan.

De etymologische woordenboeken bewijzen insgelijks groote diensten aan de vergelijkende taalvorsching. Hier verdienen vermeld te worden het *Vergleichendes Wörterbuch der Indogermanischen Sprachen* van *August Fick*, waarvan eene nieuwe uitgave aan 't uitkomen is bij *Vandenhoeck und Ruprecht*, te *Göttingen*; het *Etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal*, *door Johannes Franck*, dat gemaakt is op het plan van *Fr. Kluge's* verdienstelijk *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, en dat volkomen aan de eischen der hedendaagsche wetenschap voldoet. Dit werk is gekomen aan het einde van den boekstaf *s*, en zal met nog eene of twee afleveringen volledig zijn. Het *Beknopt Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal* van *J. Vercoullie* geeft min taal- en geschiedkundigen uitleg; bovendien zijn er nog al vele afleidingen als zeker voorgesteld, die gewaagd, twijfelachtig of zelfs volkomen valsch zijn. Een ander gebrek, dat de weerde van dit werk vermindert, is dat de *quantiteit* der klinkers in de oudere talen niet aangegeven wordt.

Eindelijk zij nog bemerkt dat deze die verdere inlichtingen begeren over nieuw verschijnende boeken, welke de germaansche taalkunde behandelen, die kunnen vinden in het maandelijksch tijdschrift dat den naam draagt van *Literaturblatt für Germanische und Romanische Philologie*, *herausgegeben von Otto Behaghel und Fritz Neumann*, *Leipzig*, *O.R. Reisland.* Eene volledige lijst van oudere en nieuwere boeken over algemeene en bijzondere taalkunde vindt men in *Wolf's Linguistisches Vademecum*, *Leipzig*, *Redaction und Verslag van 'Wolf's Vademecum'.*

A. DASSONVILLE

V

Over de plaats van het Dietsch in de verdeeling der Indogermaansche Talen

EEN zeker getal aziatische en het meeste deel der europische talen dragen zulke onmiskenbare teekens van verwantschap, dat zij noodzakelijk tot eenen gemeenen oorsprong moeten teruggebracht worden. De eenige en zelfde taal, waarvan zij de levende voortzetting zijn, is lang verloren, en en verwierf nooit eene letterkundige ontwikkeling, gevestigd door geschreven oorkonden, wier onderzoek aan de taalkunde het allergrootste nut zou kunnen bijbrengen; wij zien ons genoodzaakt dezelve, bij veronderstelling, en door ontleding en vergelijking der stoffe, die de bewaarde of gekende dochtertalen opleveren, weder op te bouwen. De talen, waarover hier sprake is, worden, naar de uiteinden van het gebied, waarover zij verspreid zijn, meest indo-germaansche, niet zelden ook indo-europische talen genoemd; gelijker wijze wordt de oorspronkelijke tale, aan wie deze menigvuldige vertakkingen hun ontstaan te danken hebben, de indogermaansche of indo-europische genoemd.

Zijn ook al de volkeren, die eene indogermaansche tale spreken, uit eenen en den zelfsten stam gesproten? Deze vrage wierd voortijds zonder aarzeling bevestigend beantwoord; maar in de laatste tijden zijn twijfels diensaangaande opgerezen. De *anthropologie* immers, of menschenkunde, meent onder de indogermaansch sprekende volkeren de kenmerken van verschillige rassen te ontdekken. Daartegen en heeft de taalkunde geene ernstige opwerpingen in te brengen. Het is immers wel mogelijk dat de Indogermanen, of eene uitwijkende menigte van dezen stam, aan niet indogermaansche volkeren - bij voorbeeld overwonnenen - hunne tale opgedrongen hebben; zooals wij dit in de historische tijden bestatigen, aangaande de Romeinen, die hun latijn aan niet romeinsche volkeren, met goeden en blijvenden uitslag, overgezet hebben.

Moeten onder de indogermaansch sprekenden twee of meer rassen herkend worden, welk volk dan vertegen-

woordigt best het oorbeeld van de Indogermanen? Zijn het de Germanen, zijn het de Aryas? Welke was de woonstede van den oorspronkelijken stam, op het tijdstip der scheiding? - Hooger en kan de wetenschap, aan hare eigene middelen en macht overgelaten, niet opklimmen. - Was het Azia, zooals vroeger algemeen aangenomen wierd, en tegenwoordig met groote waarschijnlijkheid nog aangenomen wordt? Is het Zuid-Oostelijk, of zoo anderen nog willen, Noord-Westelijk Europa? Op welke tijdstippen en om welke redens zijn de verschillige volkeren van elkander gescheiden, en welke tochten hebben zij doorgemaakt? Over dit alles is reeds vele geschreven en gewreven geweest, maar evenals in de andere vraagstukken, die met de voorhistorische gebeurtenissen betrek hebben, moeten wij ons tevreden houden met *un poco più di lume* vieriglijk te wenschen en geduldig af te wachten. Dagelijks worden wijduiteenloopende meeningen aan den dag gebracht, en weinig gegronde, doch stoutmoedig aangelegde stelsels, opgebouwd en omvergeworpen. Het is de taak der taalkunde, gezaamderhand werkende met de menschenkunde en de volkenkunde of *ethnologie*, met behulp der vergelijkende *cultur*- of beschavingsgeschiedenis, deze vraagpunten aan een nauwgezet onderzoek te onderwerpen; toch blijft het waarschijnlijk dat eenige voor altijd zullen onopgelost blijven.

Wat er van weze, één dingen is zeker: het is dat de indogermaansche tale eens door eene enkele, betrekkelijk weinig talrijke spraakgemeente gesproken was; dat er op verschillige tijden uitwijkende menigten van dit volk naar verschillige landstreken vertrokken zijn, waarschijnlijk te beginnen van rond de 2000 jaar voor Christus, zoodat ten minste van toen voort ook de oorspronkelijk eenige tale in verschillige, afzonderlijk en zelfstandig ontwikkelende spraken, verdeeld wierd.

De taalgroepen die tot het Indogermaansch opklimmen zijn de volgende: het Arisch, het Armeensch, het Grieksch, het Albaneesch, het Italisch, het Keltisch, het Baltisch-Slaafsch en het Germaansch.

I. Het *Arisch,* ook *Oostindogermaansch* of *Aziatisch* genoemd, wordt verdeeld in Indisch en Iranisch.

A. Indisch. - Onder zijne oudste gedaante vindt men het Indisch in de Veda's, of verzameling van godsdienstige *hymnen.* Hoe hooge deze echter in de tijdrekening opklimmen is onbekend, daar de geleerden geenszins overeen en komen in het vaststellen van het tijdstip hunner samenstelling. Velen beweren, doch zonder doorslaande bewijs, dat de oudste stukken der Veda's moeten ontstaan zijn rond de jaren 1500 voor Christus. - Als voortzetting eener gouwsprake, die nevens het Vedisch bestond en weinig ervan verschilde, hebben wij het *Sanskrit.* Het Sanskrit wierd door geleerde spraakkundigen aan een scherp onderzoek onderworpen en als schrijftale gevestigd. Het is de heilige tale der Brahmanen; zij roemt over eene machtige en rijke letterkunde. De volkssprake heette *Prâkrit*, dat is de natuurlijke, ongekunstelde, volksmatige, in tegenstelling met het Sanskrit, dat is te zeggen de beschaafde, de volmaakte. Het Prâkrit, den natuurlijken loop der zaken vervolgende, verschilde al vroeg van de versteende geschreven tale, en verviel in verschillige dialekten, waarvan een, onder den naam van *Pâli*, dat is maatstaf, regel, te zeggen, tot schrijftale door den Buddhagodsdienst verheven werd. Op de prâkritische talen berusten de hedendaagsche indische gouwspraken, zooals het Hindustani, Bengali, Sindhi, Penjabi, Nepâli, enz.

Het is het ontdekken, en, sedert het einde der vorige eeuw, het neerstig aanleeren en beoefenen van het Sanskrit door europische geleerden en bewonderaars, dat den grooten stoot gegeven heeft aan de vergelijkende studie van de indogermaansche talen. Men ontwaarde al vroeg het verwantschap van het Sanskrit met de talen uit Europa, bijzonderlijk het Grieksch en het Latijn. Eenigen tijd wierd het Sanskrit aanzien als de grondsprake, waaruit de indogermaansche, vroeger aryaansche talen genoemd, zouden ontsproten zijn. Maar welhaast kwam men tot het besluit, dat zij alleenlijk eene zuster was der europische talen, - doch de oudste zuster die getrouwst de kenteekens van den gemeenschappelijken oorsprong bewaard had. Nu is het genoegzaam bewezen dat haar klankstelsel niet minder, zoo niet sterker gewijzigd is, dan dat der verwante

spraken. Alleenlijk neemt men nog gemeenlijk aan dat zij best den klemtoon, met zijne oorspronkelijke beweegbaarheid, bewaard heeft.

B. Iranisch. - Het Iranisch vervalt in 1° *Oudperzisch*, ook *Westiranisch* genoemd, dat is de tale der wigvormige inschriften, behoorende tot de tijdruimte der heerschappij van de Achemeniden, van de 6de tot het midden der 4de eeuw voor Christus; en 2° *Avestisch*, ook *Zend*, *Oudbaktrisch* of *Oostiranisch* genaamd, dat is de tale van den Avesta, het heilig boek van den zoroastrischen godsdienst. De hedendaagsche dialekten, waarvan het bijzonderste het *Perzisch* is, zijn sterk met turksche en araabsche bestanddeelen vermengd, en geen een en is de rechstreeksche voortzetting der oudere gekende spraken.

II. Het *Armeensch*, een slag van overgangssprake tusschen de arische en europische talen, bevat vele woorden aan het Iranisch ontleend. Door de vertaling van den Bijbel, wierd zij in de 5de eeuw na Christus als schrijftale gevestigd, en wordt onder haren ouden vorm tot heden toe als letterkundige en kerkelijke tale gebezigd en geoefend. De tegenwoordige volkstale, in verschillige gouwspraken verdeeld, is er merkelijk van onderscheiden.

III. Het *Grieksch* of *Hellenisch.* - Het Oudgrieksch telde menigvuldige gouwspraken, waarvan de bijzonderste zijn:

A. Het *Ionisch-Attisch.*

B. Het *Dorisch*, met zijne talrijke onderverdeelingen: *Lakonisch*, *Messenisch*, *Korinthisch*, *Megarisch*, enz.

C. Het *Noord-Westgrieksch*, insgelijks onderverdeeld in *Akarnisch, Lokrisch, Achaïsch*, *Epirisch*, enz., enz. - Een groot deel dezer gouwspraken zijn weinig gekend, of zijn het alleenlijk door min of meer omvangrijke inschriften, die heden ten dage ontdekt, en met veel vlijt en buitengemeene belangstelling onderzocht en ontlezen worden. De letterkundige tale der Grieken was altijd eene kunstmatige, van de volksspraken min of meer sterk afwijkende; sedert de 5de eeuw voor Christus wierd eene algemeene schrijftale, met het Attisch als grondlage,

gevestigd: ἡ κοινὴ διάλ□κτος. - De middeleeuwsche schrijftale was eene mengeling van oude vormen met nieuwere, die aan de volksspraken ontleend wierden. Talrijk zijn de hedendaagsche grieksche gouwspraken.

IV. Het *Albaneesch.* - Dit is de tale van het oud Illyrien. Zij is eerst door eenigszins uitgebreide oorkonden gekend sedert de 17de eeuw. Zij is in hooge mate vermengd met grieksche, latijnsche, romaansche, slaafsche en turksche bestanddeelen.

V. Het *Italisch* omvat het Latijn en het Umbrisch-Samnitisch.

A. Het *Latijn* was oorspronkelijk de tale van de streek genoemd Latium. De letterkundige ontwikkeling van het latijn, *Sermo urbanus*, was merkelijk verschillend van deze der volkstale, *Sermo plebeius* of *rusticus.* Het is de latijnsche volkstale die voortgezet wordt door de *romaansche* spraken, te weten: het *Italiaansch*, het *Portugeesch*, het *Spaansch*, het *Catalaansch*, het *Provençaalsch*, het *Fransch*, het *Raeto-romaansch* en het *Rumeensch* of *Walachisch.*

B. De *umbrisch-sammitische* gouwspraken zijn meest gekend door inschriften. Hiertoe behooren het *Umbrisch*, het *Volskisch*, het *Picentinisch*, het *Sabinisch*, het *Oskisch*, enz.

VI. Het *Keltisch.* - De Kelten waren eens verspreid, niet alleen in Britanien en Ierland, maar ook in Opper-Italien, het grootste deel van het huidige Frankrijk, alsook in uitgestrekte deelen van Spanjen en Portugaal. Hetgene gekend is van de oudere keltische talen, of nog is blijven voortleven, wordt verdeeld in Gallisch, Britisch en Gadhelisch.

A. Het *Gallisch* is de tale van het oude Gallie. Wij kennen ze alleenlijk door een klein getal inschriften, door opschriften van munten, door vele, doch moeilijk te verklaren eigennamen, en eenige andere woorden, die bij de grieksche en latijnsche geschiedschrijvers voorkomen.

B. Het *Britisch* wordt onderverdeeld in 1° Cymrisch of Welsh, nog levende in het land van Wales; 2° *Cornisch*, nu sedert eene eeuw uitgestorven in Cornwall;

3° *Bretonsch* of *Armorisch*, de tale der uitwijkelingen, die van de 5de tot de 7de eeuw van Cornwall naar Frankrijk overstaken; zij wordt onder den naam van *Bas-Breton* nog voort gesproken in een deel van het fransche *Bretanje.*

C. Het *Gadhelisch* omvat 1° het *Iersch*, 2° het *Ersisch* of *Gaëlisch*, nog gesproken in de schotsche Highlands, 3° het *Manx*, de tale van het eiland Man.

VII. Het *Baltisch-Slaafsch. - A.* Tot de baltische vertakking behooren 1° het *Pruisisch*, in de 17de eeuwe uitgestorven en weinig gekend; 2° het *Litausch* en 3° het *Lettisch*, die beide nog voortleven.

B. De oudst gekende der slaafsche talen is deze, waarin de HH. Cyrillus en Methodius, de apostelen der slaafsche volkeren, in de 9de eeuwe, geschreven hebben. Zij wordt *Oudsloveensch* of *Oudbulgaarsch* of *Kerkenslaafsch* geheeten. - De slaafsche taalfamilie vervalt in eene zuidoostelijke en eene westelijke verdeeling. Tot de *zuidoostelijke* verdeeling behooren 1° het *Russisch*, onderverdeeld in *Grootrussisch* en *Kleinrussisch*; 2° het *Bulgaarsch*, 3° het *Illyrisch*, onderverdeeld in *Serbisch*, *Kroatisch* en *Sloveensch.* De *westelijke* verdeeling omvat 1° het *Czesisch*, dat zelve verdeeld wordt in *Boheemsch*, *Mahrisch* en *Slovakisch*; 2° het *Sorbisch*, ook genoemd *Wendsch* of *Lausitzisch*; 3° het *Lechisch*, verdeeld in *Poolsch* en *Polabisch.* Al deze talen, het laatstgenoemde Polabisch uitgenomen, zijn nog in levende gebruik.

VIII. Eindelijk komt de *germaansche* taalgroep. Sedert de eerste eeuw voor Christus, schijnt de germaansche grondtale haar eigenaardig klankstelsel, alsook de andere kenmerken, waardoor zij van hare indogermaansche zusteren afgezonderd is, verworven te hebben. Naderhand vervalt zij in verschillige gouwspraken, waarvan het grootste deel als letterkundige talen beoefend werden.

A. Het *Oostgermaansch* of *Gotisch.* Deze tale is ons hoofdzakelijk bekend en toegankelijk door eene gedeeltelijke Bijbelvertaling van den westgotischen bisschop Wulfila, die leefde van de jaren 311 tot 383 na Christus. Met het te niete gaan van het oostgotische rijk in Italien

en van het westgotische rijk in Spanjen, ging ook het gotische volk en zijne taal verloren. Nochtans zijn een klein getal Oostgoten in den Krim woonachtig gebleven, en daar is hunne tale blijven leven tot in het begin dezer eeuwe. Ongelukkiglijk is zij ons alleenlijk door eenige woorden bekend. - De Goten behoorden, met de Wandalen, de Gepiden, de Burgonden, de Herulen en de Rugiers tot eene volksverdeeling die de Wandaliers genoemd wordt. De talen dezer volkeren waren nauw met elkander en met het gotische verwant; doch daar is bijna niets van overgebleven, buiten eenige eigennamen, die bij de geschiedschrijvers vermeld staan.

B. Het *Noordgermaansch* of *Skandinaafsch.* Het Oudnoordsch bleef tot den tijd der Wijkingen (800-1000 na Christus) eene enkele taal, waarvan wij sedert de 5de eeuw overblijfselen van bezitten, bestaande in een groot getal runeninschriften, op steenen, rotswanden, koperen en houten huisgerief, wapens en kleinoodiën. Na den Wijkingentijd onderscheidt men vier noordsche talen: het *Islandsch*, het *Noorweegsch*, het *Zweedsch* en het *Deensch.* De twee eerste dezer talen worden gezamentlijk *Westnoordsch* genoemd, de twee laatste *Oostnoordsch.* Al deze spraken ontwikkelden van de middeleeuwen voort eene bloeiende letterkunde; doch het Noorweegsch wierd van de 15de eeuwe voort door het Deensch allengskens als schrijftale verdrongen, en deze toestand is tot de eerste helft onzer eeuwe blijven voortduren. - Om reden van eenige nog al gewichtige overeenstemmingen tusschen het Gotisch en het Oudnoordsch, worden beide talen somtijds samengevat onder den naam van Oostgermaansch.

C. Het *Westgermaansch.* In het Westgermaansch maken het Engelsch-Friesch en het Duitsch elk afzonderlijk eene spraakeenheid uit.

1° Het *Engelsch-Friesch* omvat het Engelsch en het Friesch. *a*) Het *Engelsch* is de sprake der inwijkelingen, Angelen, Saksen, Juten en ook wel Friezen, die in de 5de eeuwe hunne woonstede in Engeland gingen vestigen. Het *Oudengelsch*, ook *Angelsaksisch* genoemd, wordt in vier gouwspraken verdeeld, waarvan de twee eerste

Angelsche zijn, te weten: het *Northumbrisch*, het *Mercisch*, het *Saksisch* en het *Kentisch.* Dit laatste is de tale der Juten, in de landstreke, die Kent genoemd wordt, woonachtig. Sedert de verovering van Engeland door de Normandiers, is het Engelsch met zeer talrijke normandisch-fransche bestanddeelen doormengeld; en in dien toestand is het door de middeleeuwen heen tot heden toe gesproken en geschreven. *b*) Het *Friesch* levert eerst oorkonden op sedert de 2de helft der 13de eeuw. Het oorspronkelijk Friesch verviel al vroeg in Oost-, Noord- en Westfriesch. De hedendaagsche dialekten kunnen tot deze verdeeling teruggebracht worden. Het Friesch wordt nog gesproken in aanzienlijke deelen van Nederland en Duitschland, alsook in eenige eilanden der Noordzee. Het Westfriesch wordt als letterkundige tale geoefend.

2° Het *Duitsch* wordt verdeeld in *Hoogduitsch* en *Nederduitsch.* Het groot verschil tusschen beide is de tweede of hoogduitsche klankverschuiving (Westgerm. *d*= Hoogd. *t*, Germ. *p*= Hoogd. *pf* en *ff*, enz.), waarvan het Nederduitsch vrij gebleven is. *a*) Het *Oudhoogduitsch*, dat ons uit oorkonden sedert de 8ste eeuw bekend is, wordt verdeeld in Opperduitsch en Frankisch. Het *Opperduitsch* begrijpt het *Alemannisch* en het *Beiersch.* Het *Frankisch* wordt verdeeld in *Middelfrankisch* en *Opperfrankisch*, dit laatste in *Oostfrankisch* en *Rijnfrankisch.* De middeleeuwsche gouwspraken beantwoorden daaromtrent aan de oude verdeeling; zoo ook de hedendaagsche, die toch voor verdere onderverdeeling nog vatbaar zijn. De nieuwhoogduitsche schrijftale komt meest overeen, voor wat den stand der medeklinkers aangaat, met het *Oudoostfrankisch. b*) Het *Nederduitsch* begrijpt het Saksisch en het Nederfrankisch. In het *Oudsaksisch* bestaat er, nevens een tamelijk getal min aanzienlijke oorkonden, een uitgebreid stafrijmend gedicht over het leven, het lijden en de dood van onzen Zaligmaker, in de eerste helft der 9de eeuwe opgesteld, en door zijnen eersten uitgever in 1830, Andreas Schmeller, *Hêliand* geheeten. In de middeleeuwen noemt men

de voortzetting dezer taal *Middelnederduitsch*; heden heet zij *Nedersaksisch*, of *Nederduitsch* in eenen engeren zin, of ook nog, en meest *Platduitsch.* Sedert deze laatste tijden wordt het Platduitsch door eenigen met verdienstvollen ijver als letterkundige tale geoefend.

Het *Oudnederfrankisch*, dat over uitgestrekte streken aan den Neder-Rijn, in het huidige Nederland en Belgenland verspreid was, begreep natuurlijk verschillige gouwspraken. Eene dezer is ons gekend door eene gedeeltelijk bewaarde overzetting der psalmen, en eene lijst van woorden, die daaruit en uit andere verloren stukken door Justus Lipsius opgeschreven wierden. Deze psalmenvertaling wierd op het laatste der 9de, of in het begin der 10de eeuwe, waarschijnlijk in de streek die eens het graafschap, later het hertogdom Limburg uitmaakte, verveerdigd. De tale van dit gedenkteeken mag Oudoostnederfrankisch genoemd worden, in tegenstelling met de westfrankische dialekten, waarvan geene voormiddeleeuwsche oorkonden en zijn tot stand gekomen, of toch niet en zijn bewaard gebleven.

Onze *dietsche* tale, met hare talrijke dialekten, is de voortzetting der nederfrankische gouwspraken. Door gebuurschap, enge gemeenschap of vermenging der volkeren, zijn er ook van oudtijds saksische en friesche bestanddeelen in gedrongen en bewaard. In de middeleeuwen begint de letterkundige beoefening der taal in Limburg, met Hendrik van Veldeke, in de tweede helft der 12de eeuwe. Sedert de 13de eeuwe bloeide de letterkunde vooral in Vlaanderen, en de schrijftale was het Vlaamsch, tot dat later het Brabantsch en eindelijk het Hollandsch de overhand kreeg. Hedendaags wordt de meest heerschende schrijftale door velen tegengekant; en niet weinig werken worden met opzet in eenen gouwsprakelijken en volksmatigen vorm opgevat en in het licht gegeven.

De grond der dietsche tale is Germaansch. Door het verkeer nochtans der Germanen met de meer beschaafde Romeinen en het invoeren van den christen Godsdienst, zijn van de vroegste eeuwen onzer tijdrekening een zeker getal latijnsche woorden in de tale gedrongen.

Deze woorden verbeelden meest handelsbetrekkingen, zaken van kerke en kerkdienst, bouwkunst, keuken- en huisgerief. Latere indringelingen zijn er ook in de tale te vinden; maar als men het Dietsch met de andere beschaafde talen vergelijkt, moet men bekennen dat het getal der vreemde woorden, die volle burgerrecht bekomen hebben, die zonder tegenkanting door allen aangenomen zijn en die voor eeuwig schijnen boek- en mondvaste te zullen blijven, heel gering is.

A. DASSONVILLE

Bijblad van ‘Biekorf’ in Wintermaand 1892.
Vervolg op 't Bijblad in Oostermaand, 1892.

Over Klankleer

I. *Algemeene Bemerkingen*

DE klankleer handelt over de taalklanken. Deze kunnen beschouwd worden, 1° in hun eigen wezen, a/ het zij als iets dat door de spraaktuigen voortgebracht wordt, b/ het zij als iets dat op zulke of zulke wijze den gehoorzin treft, of 2° in het gebruik dat er in eene of meer talen van gemaakt wordt.

Veronderstellen wij den *a*-klank. Door het voorbijgaan van den ademstroom, die uit de longen gedreven wordt, geraken de stembanden, tot elkander genaderd, in eene trillende beweging: daardoor ontstaat een geluid, dat stemme of stemgeluid genoemd wordt. Dit geluid wordt door den vorm der mondholte gewijzigd. Bij het uitbrengen der *a* is de mond, door het zinken van het onderste, alleen beweegbare, kakebeen, wijd geopend; de lippen blijven daarbij zonder eigene werking, en volgen alleenlijk de beweging der deelen waaraan zij gehecht zijn; de tonge integendeel wordt een weinig achteruitgetrokken, en het achterste deel der tonge, of tongwortel, een weinig opwaards, naar het week gehemelte toe geheven. - Nemen wij den *s*-klank. Hierbij blijven de stembanden open en de ademtocht drijft er ongehinderd door heen; doch tusschen het tongblad en een der vorenste deelen der mondholte, den achterwand der bovenste tandrij, de bussen *(alvéoles)* of het vorenste van het

hard gehemelte, wordt eene engte gevormd: de luchtstroom, door deze engte heenvarende, veroorzaakt een geruisch, het geruisch dat den *s*-klank kenmerkt. Hier blijven de lippen insgelijks zonder eigene beweging; toch kunnen zij gelegentlijk vooruitgesteken worden, en alzoo het kenmerkende geruisch wijzigen. - Spreke ik eene *t*, dan vorm ik, met den top der tonge tegen de bovenste tandrij of wat hooger opwaards, eene sluiting: de lucht vaart ongehinderd door de opening der stembanden, doch stuit tegen de sluiting van het vorenste deel der mondholte; trek ik dan de tong plotselings achteruit, zoo ontstaat een ontploffingsgerucht, het ontploffingsgerucht dat eigen is aan den *t*-klank. - Beschouwen wij eindelijk den *m*-klank. Hier ook wordt de mondholte gesloten, te weten door het samendrukken der lippen; de neusholte integendeel wordt, door het zinken van het week gehemelte, geopend: aldaar vaart de uitgeademde luchtstroom heen, en het stemgeluid, door de stembanden teweeggebracht, wordt niet alleenlijk door de mond-, maar bijzonderlijk door de neusholte gewijzigd.

In de bovenstaande voorbeelden, aanzie ik de wording of het ontstaan der klanken als een voortbrengsel der verschillige werkingen van de spraaktuigen: ik oefen *klankphysiologie*, anders gezeid ik oefen *organische*, of nog nauwkeuriger, *physiologisch-genetische klankleer.*

Onder de geluiden die in de nature voortgebracht worden, onderscheidt men de musicale klanken (*son proprement dit*, *son musical*) en geruischen of geruchten (*bruit*). De musicale klank wordt door de snelle periodische bewegingen der geluidgevende lichamen teweeggebracht, het geruisch door niet periodische bewegingen. Hooger is reeds daarop gewezen dat de *a* niets anders en is dan het stemgeluid, een musicale klank, die, door de gestalte van de mondruimte gewijzigd, ter oore komt; bij het uitbrengen der *s* integendeel wordt alleenlijk een geruisch veroorzaakt. - Het stemgeluid is een en hetzelfde bij het uitbrengen der *a, e, i, u*, enz. Maar dit geluid wordt volgens het verschil in grootte en vorm van

de mondholte, die enkele deeltoonen versterkt, andere verdooft, op verschillige manieren gewijzigd; van daar het verschil in de klankverf dezer klinkers en het verschil in den indruk, dien zij op het gehoor uitoefenen. - Van dezelfde voorwaarden hangt ook de hoogte af van iederen klank. Ieder klinker kan wel is waar, door het verlengen of verkorten der stembanden, hooge of leege gezongen en gesproken worden; maar toch behoort aan ieder eene eigene toonhoogte. Zingt bij voorbeeld *i*, *a* en *u* (= fransche *ou*) op eene zelfde noot, zoo zult gij onmiddelijk bemerken hoe *i* hooger is dan *a*, en *u* leeger dan *a.* Dit kan men overigens best geware worden, als men deze klanken fluisterend uitspreekt. In het voorbijgaan weze bemerkt dat het vaststellen der hoogte van de klanken niet gemakkelijk en is, en dat men tot nu toe, niettegenstaande talrijke proefnemingen, er nog niet in gelukt en is de eigentlijke hoogte van iederen klank, noch zelfs de betrekkelijke hoogte der klanken onder elkander, met zekerheid te bepalen.

Het onderzoeken der taalklanken volgens den indruk dien zij op den gehoorzin uitoefenen, heet *physisch-acoustische klankleer.*

Uit het voorgaande blijkt genoegzaam dat de physiologisch-genetische en de physisch-acoustische klankleer nauw met elkander in betrek staan: de acoustische indruk immers hangt af van het getal, het slag en de wijze van werken der verschillige spraaktuigen. De *u*, bij voorbeeld, is de diepste klank, omdat bij het uitbrengen van dezen klank, de mondholte, de resonansruimte, zoo groot mogelijk gemaakt wordt door het zinken van het strottenhoofd en het vooruitsteken der lippen; bij de *i* grijpt het tegendeel plaats, en daaraan heeft deze klank zijne hoogte te danken. Overigens kan een deel der spraaktuigen plaatsvervangend voor een ander optreden, en alzoo kan, bij verschillige mondstellingen eene zelfde, of nagenoeg dezelfde klankverf en hoogte voor het oor verneembaar worden. Alzoo is het dat de *e*, *i* in engelsch *err*, *sir* door vreemdelingen lichtelijk met de fransche *eu* in *peur* verward wordt. Bij den engelschen klank blijven de lippen

onwerkzaam, en de tonge wordt weinig van de rustlage verwijderd; bij den franschen klank wordt integendeel het vorenste deel der tonge geheven, maar hetgene de resonansruimte hierbij in grootte verliest, wordt hersteld door het vooruitsteken der lippen.

Vergelijken wij het germaansche *that* met het grieksche το, beide opklimmende tot eenen indo-germaanschen vorm *tod*, zoo vinden wij dat de indogermaansche *o* in het germaansch overgegaan is tot *a*. - Eene dergelijke vergelijking van germ. *môdhēr* met het lat. *māter*, gr. dor. μᾱτηρ, indogerm. *mātēr* leert ons dat aan eene indogerm. *ā* eene germaansche *ō* beantwoordt. Het dietsche *moeder*, regelmatige voortzetting van het germ. *mōdhēr* wijst ons verder op de verandering van germ. *ō* in dietsche *oe.* - Dezelfde voorbeelden leeren ons dat de indogerm. *t* in het germ. overgaat tot *th* (= engelsche harde *th*) of tot *dh* (= eng. zachte *th*). De reden der verschillige behandeling der indogerm. *t*, en hebben wij hier niet te onderzoeken. Laat ons verder het germ. *that* vergelijken met het eng. *that*, het dietsche *dat* en het hoogduitsche *das*, zoo vinden wij dat de germ. *th*-klank in het engelsch bewaard is onder den vorm *th* (doch in dit woord en andere, met verandering van stemlooze tot stemhebbende spirans), terwijl hij in het dietsch en het hoogduitsch tot *d* gewijzigd is. De germaansche *dh*-klank van zijnen kant is in het hoogduitsçh overgegaan tot *t*, zooals blijkt uit het oudhoogduitsche *muotar* (in het nieuwhoogduitsch gewijzigd tot *Mutter*), terwijl hij in het dietsch en het engelsch *d* geworden is, zooals blijkt uit het dietsche *moeder* en het oudengelsche *môdor* (in het nieuwengelsch ontaard tot *mother*). - Beschouwt men alzoo hoe de klanken in verschillige verwante talen, of in verschillige tijdstippen eener zelfde tale aan elkander beantwoorden, hoe zij gebruikt worden, ontwikkelen, veranderen, ontstaan of wegvallen, dan is de klankleer *historisch-vergelijkend.*

De taalgeschiedenis en is van de natuurwetenschappelijke klankleer niet gansch onafhankelijk. Deze laatste

immers geeft uitleg over de natuur, het verloop en den samenhang der klankwijzigingen die in verschillige plaatsen en op verschillige tijden opgemerkt worden. Daarom ook steunt de taalwetenschap van langs om meer op het onderzoeken der levende gouwspraken. De oorzaken immers van klankwijziging, die men in de ongedwongen gesproken tale kan gadeslaan, zijn dezelfde die in vroegere tijden werkzaam geweest zijn. Hierbij moet wel in het oog gehouden worden, dat hetgene men vergelijkt de klanken zijn, niet de letters of boekstaven. De boekstaven zijn alleenlijk teekens die de klanken, soms heel gebrekkelijk, verbeelden. Dikwijks dient een zelfde boekstaf om verschillige klanken aan te duiden, zooals *o* in *kot* en *koten*, de *e* in *bek* en *beken* de *i* in *dit*, *titel*, *bezig*; dikwijls ook wordt een zelfde klank door verschillige boekstaven verbeeld, zooals in *oud* en *hout*, *nog* en *noch*; in andere gevallen worden klanken verbeeld die niet uitgesproken zijn, zooals in *banden*, *kanten*, enz., gesproken *bandn*, *kantn*, enz.. Treffende voorbeelden van dit alles vindt men in het fransch, en bijzonderlijk in het engelsch, waar de uitsprake zoo gestadig van de spellinge afwijkt. Dergelijke gevallen kwamen in de oudere talen twijfelloos ook voor. En toch en hebben wij voor deze dikwijls niets anders dan geschreven oorkonden, samengevat in eene onnauwkeurige en allerminst bevredigende spelling. Het is de taak van den taalkundige onder de gebrekkelijke voorstelling de ware klankweerde te ontdekken, en daartoe zal hem het nauwkeurig onderzoek der levende voortzetting van den ouderen klankstand van het allerhoogste nut zijn.

Alhoewel het alleenlijk ons doel is de dietsche klanken historisch-vergelijkend te onderzoeken, toch en zal het niet ten onpasse komen eenige natuurwetenschappelijke bemerkingen vooraf te geven.

II. *Het Spraaktuig.*

Het gezamentlijke menschelijke spraaktuig bestaat uit drie deelen: 1° het ademtuig, dat wij verder niet te beschrijven en hebben, 2° het strottenhoofd, en 3° de ademloop.

Dweers door het strottenhoofd strekken de stembanden (*chordae vocales*). Al voren zijn zij dicht bij elkander vastgehecht aan het vooruitstekend kraakbeen, dat in de gewone taal kelebeier of Adams appel genoemd wordt (*cartiloga thyreoidea*); rechts en slinks loopen zij dan langs de zijdwanden van het strottenhoofd, en houden al achter aan twee beweegbare kraakbeenen (*cartilagines arytaenoidae*), zoodat zij met afwisselenden afstand tot elkander kunnen genaderd of van elkander verwijderd worden. De spleetvormige ruimte tusschen de stembanden heet stemspleet (*glottis*). Tusschen de *cartilagines arytoenoidae* is er ook eene spleet, die onafhankelijk van de eigentlijke stemsplete kan verengd of verbreed worden. Boven de ware stemspleet (*glottis verra*) ligt de zoogezeide valsche stemspleet (*glottis spuria*), die hier van minder belang is. Boven het strottenhoofd is het keeldeksel (*epiglottis*), dat de opening van het strottenhoofd gedeeltelijk of volledig kan sluiten.

Bij het rustig ademhalen is de stemsplete wijd open; maar in het spreken kan zij trapswijze verengd en gesloten worden. Daardoor wordt de ademtocht klankgevend. De klank hier voortgebracht is meest een musicaal geluid, het *stemgeluid*, soms ook, zooals bij den *spiritus asper* en den *spiritus lenis*, alsook regelmatig in het fluisteren, een niet musicaal *geruisch.*

De werkzaamheid van den ademloop, in het spreken, bestaat in het wijzigen der klanken door het strottenhoofd voortgebracht, en ook in het voortbrengen van eigene, van de werking van het strottenhoofd onafhankelijke geruischen.

De ademloop bestaat uit verschillige deelen die hier nader dienen aangeduid te worden. Vooreerst komt de keelruimte, gelegen tusschen de stemspleet en het keeldeksel, en die nog tot het strottenhoofd behoort; daarna de raakruimte *(pharynx).* Dan hebben wij de mondruimte en de neusholte. De vorm der neusholte is onveranderlijk. Bij de neusklanken en de geneuzelde klanken, hangt het week gehemelte slap neêrwaards, en de ademstroom vindt toegang niet alleen in den mond, maar ook door de

neusholte; bij de andere klanken is de toegang der neusholte afgesperd door het week gehemelte dat tegen den raakwand opgeheven is.

Tot de mondholte behooren al voren beginnende, de lippen, die kunnen gerond, vooruitgesteken of ingetrokken worden; de kaakbeenen, waarvan het onderste alleen beweegbaar is; de tanden, onderste en bovenste, waar men den rand of snede en den achtersten wand te onderscheiden heeft; dan, al boven, de gewelfde bussen (*alvéoles*) het hard gehemelte en het week gehemelte (*velum palati*), waarvan het uiteinde de huig of lel (*uvula*) vormt. Het beweegbaarste en bijzonderste deel der mondholte is de tonge. Deze bestaat uit den tongrugge en de spits. In den tongrugge onderscheidt men een vorenste deel, en een achterste, ook tongwortel genoemd. In de tongspits onderscheidt men den uitersten rand of zoom, en het deel dat onmiddelijk daarachter gelegen is en tongblad genoemd wordt. De verschillige bewegingen, die de tonge kan uitvoeren, moeten bij iederen klank in het bijzonder onderzocht worden.

Deze weinige regelen zullen, hoop ik, iets verstaanbaars opleveren; die verder bescheed wil, raadplege de werken die deze stof in het bijzonder behandelen, vooral Ed. Sievers' *Grundzüge der Phonetik.*

III. *Verdeeling der Taalklanken.*

De taalklanken, die bij het gewone luide spreken vernomen worden, kunnen eerst verdeeld worden in *stemhebbende* en *stemlooze.* - Bij het uitbrengen der stemhebbende klanken, geraken de gesloten stembanden (*Cordes vocales*), door het heenvaren van den ademtocht, in eene trillende isochronische beweging, waardoor een musicaal geluid ontstaat, dat stemme of stemgeluid genoemd wordt. Bestaat de klank in dit geluid zelve dat door de neusholte of de bewegingen der spraaktuigen van de mondholte gewijzigd wordt, dan is de klank *rein stemhebbend of geruischloos*, zulke klanken zijn deze, die men volgens de gewone benaming klinkers noemt; doch ook gemeenlijk *m, n, l, r*, alhoewel deze klanken met

bijmenging van geruisch of zelfs stemloos kunnen gesproken, en ook werkelijk soms zoo gesproken worden. Nevens het stemgeluid der kele, kan daarenboven, door het heenvaren van den luchttocht door verengde spraaktuigen, of door plotselings uitstroomen der lucht door de spraaktuigen die eerst gesloten waren, een niet musicaal gerucht ontstaan, dat geruisch genoemd wordt. Dan hebben wij *stemhebbende geruischklanken.* Zulke zijn *b, d, g, v, w, j, z.* Zijn de stembanden zoo wijd open dat er daar geen stemgeluid veroorzaakt en wordt, en dat de klank bijgevolg alleenlijk verneembaar wordt door het geruisch dat ievers in de spraaktuigen veroorzaakt wordt, dan hebben wij *stemlooze geruischklanken.* Zulke zijn *p, t, k, ch, f, p, s, h.*

De verdeeling in klinkers en medeklinkers en berust niet op de innere natuur der klanken, maar duidt alleenlijk een verschil van bediening (*fonction*) aan, doet kennen of zij in het woord als lettergreepvormend voorkomen of niet. Nu, een zelfde klank kan nu eens als klinker dan als medeklinker gebruikt worden. Onder de klinkers, zijn de *i* en de *u* voor de bediening van medeklinker meest vatbaar; zij zijn het werkelijk in de tweeklanken, waarvan zij het eerste of tweede lid uitmaken; de andere klinkers komen ook in de bediening van medeklinker voor, zelfs, doch minst, de *a.*

Omgekeerd kunnen de zoogenoemde medeklinkers als klinkers, dat is lettergreepvormend, gebruikt worden. *M, n, l, r* zijn vooral voor deze bediening gebruikbaar. Spreekt het woord *bezem* uit, bij voorbeeld, dan en wordt in de tweede lettergreep in 't geheele geene *e*, noch de doffe *ə* gehoord, maar de spraaktuigen gaan van de *z*-stelling rechtstreeks over tot de *m*-stelling; wij spreken *bēzm* uit, en even zoowel tweelettergrepig als *bezig.* Zoo ook spreken wij *tanden, wandel, vaders*, uit als *tandn, wandl, vadrs.*

Uit het stemgeluid dezer klanken, kan verders een volle nieuwe klinker ontwikkeld zijn; eerst een doffe klinker waarschijnlijk, doch die in de levendige of krachthebbende rede ook tot eenen helderen klinker kan over-

gaan. Dit vinden wij niet alleenlijk in de oudere talen, b.v. het grieksch; maar ook in de nieuwere en in onze vlaamsche gesproken tale. Het dietsche woord *knijf* eerst tweelettergrepig gesproken als *kn̄n̄if*, is door *kənif* het fransche woord *canif* geworden. Eene gelijkdanige verandering hebben wij dikwijls in het vlaamsch, in de lettergreep die voor de stemzate komt. Het fransche woord *corvée*, wordt regelmatig *krweie*, doch daarnevens hoort men *kərweie*, *korweie, karweie*, zoo ook *krsteel, korsteel, karsteel*, voor *kasteel.*

Deze bemerking is van hoog belang en mag uit der ooge niet verloren worden; voor meerder gemak blijven wij nu bij de oude verdeeling in klinkers en medeklinkers, en bespreken de eene na de andere.

A. Klinkers. - 1° Tongstellingen. - De tongbewegingen worden onderscheiden in *horizontale* of kimrechte of voor - en achterwaarsche, en *verticale*, dat is, loodrechte of op-en nêerwaardsche.

Volgens de kimrechte bewegingen der tonge vervallen de klinkers in drie classen: *gutturale* of *innewaardsche, palatale* of *uitewaardsche* en *gutturaal-palatale* of *gemengde.*

De innewaardsche worden gevormd bij toenadering van den tongwortel tot het week gehemelte (*voile du palais*), terwijl geheel het tongenlijf achteruitgetrokken wordt en het vorenste deel neder gedrukt. Alzoo ontstaan *a*, *u* (= westvl *ou*, dietsch *oe*) *o*, *ao* (= westvlaamsche lange *a* zooals in *vader*).

Bij de uitewaardsche klinkers wordt de tonge vooruitgeschoven, en haar vorenste deel naar het hard gehemelte toe opgeheven, terwijl hare spits tegen de onderste tanden rust. Alzoo worden gevormd *i*, *ä* (= de engelsche *a* in *man*, de westvl. korte *e* zooals in *bedde*), *ü* (westvl. *ui* en *u* in *duwen*), *ö* (= westvl. *eu* en korte *u* in *put*).

Tusschen deze beide stellingen hebben wij dan de gemengde, waar de geheele tonge aan het zinken eene min of meer effene gedaante aanneemt, waar noch innewaarsche noch uitewaardsche beweging de overhand heeft. Alzoo wordt de uitgaande, zoogezeid slepende westvlaamsche *e* gevormd, alsook de engelsche klinkers in *err, sir.*

Dit zijn alleenlijk eenige onderscheidingen, die tot uitgangspunt moeten dienen; zonder einde is het getal der bewegingen die de tonge kan uitvoeren, der stellingen die zij kan aannemen, en bijgevolg ook der klanken die daaraan beantwoorden. Als het er op aan komt eenen gegeven klank allernauwkeurigst te bepalen, zoo moet de stelling der verschillige spraaktuigen, door het gevoel en door het gebruik van hulpmiddelen, allernauwkeurigst onderzocht worden. Dezelfde bemerking geldt voor hetgene volgt.

Volgens de loodrechte bewegingen der tonge, vervallen de klinkers in hooge, middelmatige en leege. Bij de hooge klinkers, wordt het articuleerende tongdeel tot dicht bij het gehemelte genaderd; bij de middelmatige en de leege trapswijze gezonken. Voorbeelden van hooge klinkers zijn *i* (fransch *fini*, engelsch *see, bit*, hoogduitsch *sie*, westvl. *bijten*, *ingel* = engel), *u* (fr. *sou*, eng. *full*, *book*, hoogd. *du*, westvl. *goed*, *boek*, *hout*), *ü* (fr. *lune,* dietsch *duwen*). Middelmatige zijn *a* (eng. *father*), *e* (fr. *été*, hoogd. *See, Mensch,* eng. *men*, westvl. *wit*, *dit*), *o* (fr. *seau*, eng. *so*, dietsch *bode*), *ö* (fr. *peu*, *peur*, dietsch *beul*). Leege zijn *a* (dietsch *wat, dat*, fr. *lâche*), *ä* (eng. *man*, westvl. *men*), *ao* (eng. *saw*, westvl. *vader*), enz...

2° Tongvorm. - Bij iedere stelling, kan men in de tonge eenen meerderen of minderen graad van spanning gevoelen. Is zij hard gespannen, dan wordt haar articuleerende deel bolvormig gewelfd, waardoor de uitgang vernauwd wordt; het tegenovergestelde grijpt plaats, wanneer de tonge slap hangt en beweegt. Deze welving is onafhankelijk van de beweging van 't gansche tongenlijf met behulp van het kakebeen, onafhankelijk ook bijgevolg van de opening van den mond. Op deze wijze ontstaan enge en wijde klanken. Het onderscheid tusschen beide kan men gemakkelijk bemerken, door het vergelijken der enge *i* in het fransch *fini*, dietsch *liet*, *bieden*, met de wijde *i* in westvl. *bijten*, eng. *bit, pity*, enz. In het westvlaamsch, evenals in het hoogduitsch, zijn de korte klinkers gewoonlijk wijd, de lange eng; het engelsch heeft eenen afkeer van de enge klinkers, in het fransch

integendeel komen de korte klinkers eng voor zoowel als de lange. Daardoor komt het dat de fransche korte klinkers op de engelschen, en ook wel op de dietschers, den indruk maken als waren zij lang.

3° Lippenbewegingen. - Hier is alleenlijk spraak van de zelfstandige (*active*) lippenbewegingen, niet van de (*passive*) bewegen, die de lippen, gezamentlijk en afhankelijk van het op en nêergaan van het kakebeen, volvoeren. Bij ieder der hooger aangeduide tongstellingen kan eene ronding der lippen gevoegd worden waardoor ook de klank gewijzigd wordt van daar eene verdeeling in *geronde* en *ongeronde* klinkers. Het uitwerksel der ronding kan nog versterkt worden door het vooruitsteken der lippen. De engelsche tale bezit geronde klinkers, zoo wel als gelijk welke andere, maar het vooruitsteken der lippen wordt er vermeden; in het dietsch, fransch en hoogduitsch integendeel worden bij het uitbrengen der geronde klinkers de lippen gewoonlijk min of meer vooruit gesteken. Geronde klinkers zijn *u, o, ao, ü, ö*; ongeronde *a*, *ä*, *e*, *i.* Bij het uitspreken eener zeer heldere *i*, worden zelfs de hoeken der lippen wat teruggetrokken.

4° Deelneming der neusholte. - Wordt bij de stelling der overige spraaktuigen tot het uitbrengen van eenen klank, het week gehemelte gezonken, dan wordt deze klank geneuzeld gesproken. Geneuzelde klinkers komen veelal voor in de fransche tale; zij worden geschreven *an*, *on*, *ain*, *in*, enz....

5° Werking van het strottenhoofd. - Tot hiertoe hebben wij de klinkers als stemhebbend beschouwd, dat is als verschillige wijzigingen van het stemgeluid door de bewegingen der stembanden voortgebracht. Zijn de stembanden echter wijd genoeg geopend, opdat er de adem door heen vare zonder een musicaal geluid voort te brengen, maar alleenlijk een zwak geruisch, dat door de verschillige mondstellingen gewijzigd wordt, dan ontstaan *stemlooze* klinkers, die natuurlijk zooveel in getal zijn als de stemhebbende. Al deze stemlooze klinkers worden in de talen gewoonlijk weêrgegeven door *h*, in het Grieksch door den *spiritus asper.* Alzoo stellen de klankverbin-

dingen *ha, hi, hu* niets anders voor dan eene opvolging van stemlooze *a*, *i*, *u* + stemhebbende *a*, *i*, *u.* De *h* kan ook als zelfstandige klank beschouwd worden, te weten als *stemlooze strottenhoofdspirans* of *stemlooze faucale spirans.* Dan wordt de klankopvolging *ha* aanzien als eene verbinding der *h* met de *a*-stelling van den mond, en bijgevolg met de *a-resonans.*

A. DASSONVILLE

Bladwijzer van woorden en zaken

Aardrijkskunde

	Bladz.
Engelland, zijne bevolkinge	63
Flandre de Médoc	14, 223
Menapieren, waar zij woonden	40, 65, 97
Noordpool, naar den	31
Noordpoolreize van Nansen	31
Terherst, zijne ligginge	171
Vrijbusch, zijne ligginge	37

Boeken

Nieuwe

Boekenzalen, de grootste	335
Christoffel Colomb, door E.H. Van Speybrouck	382
Conscience	32, 33, 78
Dichtwerken van G. Gezelle, heruitgegeven	192
Duikalmanak van Dr. G. Gezelle	16, 303
Een spiegel, schouwspel van Nestor De Tière	175
Eerste klanken door J. de Ras	254
Evangeline, verdietscht	14
Gedenkboek ter gedachtenisse van A. de Jager	334
Geene kolen, gene koolen, door Jan Bols	48
Gemengde Taal- en Letterkundige aanmerkingen, door D. Claes	60
Geschiedenisse des vaderlands tijdens Joseph II, door L. Mathot	16
Gusten	14
Keur van Nederduitsche spreekwoorden, door J. Willems	383
Loquela, woordenlijste	192
Noterdaeme, zijne gedichten	96, 239

Rozekens Eerste-Communie, door Janssens	92
Schuimwoordenboek	160, 174
Tijdkrans, gedichten van G. Gezelle	192
Volksschool door E.H. Muyldermans	288
Woordenboek der Nederlandsche Taal	79
Dichtwerken van Michiel De Swaen	128

Oude

De Gecroonde Leersse, kluchtspel van Michiel de Swaen	128
De pretiosissimo Sanguine S.N.J.C. qui Brugae, *servatur Tractatus* van P. Dufay	131

	Bladz.
Ghetiden boec, van her uitgegeven	30
Heeljand	199

Dicht- en spraakveerdigheid

Weerd verwenscht	176

Eigennamen

Adinkerke	281
Alveringhem	2
America	47
Bulte	374
De Reu	382
Flandre de Médoc	14
Fries, gekruld	281
Gryspeerdt	374
Heest, in eigennamen	170
Ingoyghem	253
Leeuwbrugge	257
Minnewater	228
Munneken (het), bij 't Vrijbusch	39
Restenaars	171
Rycma	272
Ter in eigennamen	170
Terherst	170
Van den Bulcke	374
Verfransching der geslachtnamen, opgedrongen	303
Vinchem	280
Vrijbusch	52
Vrijbusch, zijne verschillige namen	38

Vrijbusch, namen zijner gehuchten	170
War, in eigenn	188
Warcoing	188
Warquignies	189
Werquin	188
Wulveringhem	281

Fransch Vlanderen

De Swaen, dichter	128
Drie maagden van Caestre, gedicht	167
Opschrift op eene deure	176
Scheidsmarke van Vlaamsch en Fransch te Oud-Berchem	192
Uitsteekberdels in 't vlaamsch, zeldzaam	255

Friesland

Koninginnen in Friesland	(1)
Friesche bijdrage	(1)

Gedichten

	Bladz.
Aan den dichter van ‘Rook’	328
Cana	230
Canteclaar	137
Drie maagden van Caestre	167
Eerste Communie	117
Exiit qui Seminat	155
Frîsk bloed	(3)
Glycine	214
Grafschrift van Delecourt	200
Groote kuisch	125
Heeljand	199
Heilig Aanschijn	262
't Is Hoogmisse	184
't Is zoo stille	29
Koninginnen in Friesland, friesche toegave	(1)
Kraaie	361
Laatste blad	344
Morituri	310
Najaar	310
Najaar	372
Nawinter	106
Rommel, aan den Z.E.H. Kanonik	279
Rook	296
Rozekens Eerste-Communie	92
Spaart	361
Spreken is zilver, zwijgen is goud	59
Stafrijmen	203
Versche graven	109
Wilhelmus van Nassauen	(3)
Witte Vijvouder	245
Zieldicht van Busschaert, Pieter	5

Zieldichtje van vrouw Octavia-Victoria Maes 334

Geplogentheden

Balkeman 248
Buschboete in 't Vrijbusch 186
Buschkanters 25
Eerbied voor menschenbloed 138
Heerd, den - met blommen bestrooien 160
Huisraad der buschkanters 243
Kortrijksche Wafeltjes 126
Meiboomveilinge 143
Meitak, verschillige bediedenisse 441
Menschenbloed wel bezorgen 138

	Bladz.
Verhuizen, in 't Vrijbusch	241
Vrijbusch ('t) verhuizen	241
Wafeltjes van Kortrijk	126

Geschiedenis

Beelden, bewegende	259
H. Bloed, reliquien in Wurtemberg en in Frankrijk	129
H. Bloed te Weissenau in Wurtemberg	129, 133
Germaansche tale, in gebruik in het Fransche rijk	366
Groeningerveld, waarheid wegens de zoogezeide hinderlagen, in 1302	63
Indogermaansche volkeren, hunne eerste woonstede	VI
Indogermaansche volkeren, stam of stammen	V
Kneipp, zijn leven	145
Landbouw in Vlanderen	81
Menapieren, waar zij woonden	40, 65, 97
Samo, Frank	319
Steenwapens in 't Vrijbusch	173
Terherst, zijn ontstaan	173
Tractir, slag van -, vanwaar de name	336
Vlanderen, zijn landbouw	81
Vrijbusch, eigendom	185
Vrijbusch, zijne eigenaars	49
Zeevaardersgilde van Oostende	174

Gods lieve Heiligen

Drij maagden van Caestre	167
Edith, Elfrid en Sabina	167

Joseph, Sint - zijne zage door den duivel verbeterd 255
Pieter, Sinte -, op wandel met Ons Heere 337
Mariazeiselen 167
Omaar, Sint 1
Willibrord, Sint 112

Kinderwereld

Aandtjes en hinnekes smijten 266
e Manneke most hout gaan rapen 7
Epostrakismos 262, 282
Liedje bij het touteren 5
Mathijs hee' ne kromme rugge 6
Schijverlingen smijten 282
Sinterklaas 367
Zoete lieve Gerrië 7

Kunst en Wetenschap

Aardappelen, eerst door Vlamingen in Europa gebracht 87
Aloë 362
Broeikassen, in Vlanderen eerst gebruikt 86

	Bladz.
Eten en drinken	212, 225
École bourguignonne	208
Gehoorzaamheid leeren	197
Gezondheidsleer van Kneipp	194
Greenwich, ure van -	123
Influenza	54
Kanker genezen	164
Kleederdracht, volgens Kneipp	209
Kneipp's geneeskruiden	362
Kneipp en zijne geneeskunde	119, 145, 161, 177, 193, 209, 225
Kruiden	362
Leeuwen op de Leeuwbrugge	258
Lichtbeeldwezen dat de verwen wedergeeft	207
Middelmatige warmte gaat af en aan volgens tijdstippen	207
Minerale baden, hun gebruik	181
Paracelsus, kwakzalver	366
Pokken zetten, deugdenheid ervan	183
Priessnitz, watermeester	120
Tabak, door Vlamingen naar Europa overgebracht	87
Ure van Greenwich	20
Verschil in uitsprake tusschen lange *e* en *ee*, *o* en *oo*	48
Vrijbusch ('t), eigendom in -	185
Vrijbusch, zijne ligginge	37
Ys, geneesmiddel	182
Wervel, verkeide - uit de ruggrate van een zeegedrochte	368

Oorkondschap

Beverhoutsveld te Sint-Andries	139
Biesbroeken te Sint-Andries	140

Bloedput van het Beverhoutsveld	138
Bogaerde, Gesticht ten -, zijne inkomsten	108
Dichtje op het schutblad van eenen ligger	176
Gelukwensch, ter gelegenheid van klokwijdinge	144
Gilden (de), in Sint-Jacobs, te Brugge	56, 75
Godts, te Sint-Andries	141
Grauwwerkersgilde	76
Honden buiten de kerke	160
Hongersnood te Brugge in 1580	159
Koopen en verkoopen	224
Kuipersgilde, te Brugge	56
Leertauwersgilde	76
Lotinge ten Bogaerde in 1574	27
Machekliersgilde	75
Meestrate	312
Mutsereedersgilde	77
Noordpoolreize	302
Opschriften der plaatsen waar 't H. Bloed verdoken wierd in slechte tijden, te Brugge	135

	Bladz.
Opschrift op het euverhout van eene deure	176
Ploeg, arbeiders - der Ezelbrugge, te Brugge	59
Roode ruede	352
Sassensche begraafsteê	158
Slechte herbergen, kenteeken, te Middelburg	64
Verloren cost, te Sint-Andries	141
Verzen in de capelle van Caestre	167
Vrijbusch ('t), zijne grootte, enz.	49
Wapenschild der Van Cappellen's	319

Taalkunde

Boeken dienstig voor taalvorschers	I
Taalkundig Bijblad van Biekorf	I
Bûl, woordenwortel	375
Co, achtervoegsel van namen	188
Dietsche tale	XIII
Ge-, voorvoegsel; zijn westelijk westvlaamsche vorm	9
Geluid	XVI
Indogermaansche talen	V
Indogermaansch, vertakkingen	VI
Kabouter,	71
Klankleer	XV
Kobold	71
Leebrugge	257
Leerze	272
Ruede	352, 381
Spraaktuigen	XV, XIX
Taalgeschiedenis	XVIII
Taalklanken, verdeeling	XXI
U, in 't Westvlaamsch Idioticon	88

Wiemke 70

Verdietschingen

April = Grasmaand 357
Ascaride = zetworm 127
Augusti = Koornmaand 359
Convoi = stoomgerid 310
Contra-punctum = bijzang 219
December = Wintermaand 360
Déchant = bijzang 219
Februari = Schrikkelmaand 356
Geillustreerd = verbeeldend 351
Gendarme = landsknechten 156
Gendarmerie nationale = landsknechtenhuis 158
Gendarmerie nationale = landsknechtenschap 158
Influenza = Sterrengeschut 54

	Bladz.
Influenza = vallinge	54
Januarij = Nieuwjaarmaand	355
Julij = Hooimand	358
Junij = Zomermaand	358
Maandsnamen	341, 355
Maarte = Lentemaand	356
Meie = Bloeimaand	358
Mysterie = geruine	206
November = Slachtmaand	359
October = Zaaimaand	359
Photographie = lichtbeeldwezen	207
Rector = beleeder	304
Rhamnus frangula = hulzenhout	231
September = Herfstmaand	352
Sponsie = zwamme	100
Vélocipédiste = wielman	368
Ver lombricoïde = spoeleworm	127
Woordenboek der Nederlandsche taal haalt ze aan	271

Verhalen

Hij is om zeepe	110
Jan Heldenbloed	273, 286, 305
Kleene Kavevager, (de)	113
Passieblomme	321
Rond den Kerstblok	369
Sint-Omaarsput	1, 17
Sneeuwwitteken	90
Van Jantjen en van Mietje	150
Zak in! zak uit!	337

Vlamingen

Braeye, Rogier, latijnsche dichter in de XVII eeuwe	127
Buschkanters	25
Buschkanter, zijn lichaamsbouw	174
Buschkanter, zeden en gebruiken	243
Cordier, Jan, kunstzanger	219
De Carne, Alexis, bewerkt van her Heeljand	201
Delecourt, heruitgever van Heeljand	199
De Swaen, Michiel, dichter	128
De Tière, Nestor, schouwspelschrijver	175

In den vreemde.

Eertijds in Duitschland	83
Eertijds in Engelland	84
Eertijds in Vrankrijk	85
Koninginne van Belgenland spreekt vlaamsch	384
Kunstwerkers in Frankrijk voortijds	208

	Bladz.
Luck, AEgidius, zeepater	175
Mongoloïden in Vlanderen	174
Noterdaeme, J., dichter	239
Puttenaars, te Alveringhem	18
Van den Hove, waalsche Vlaming	199
Van Durm, Joannes-Baptista, zeepater	175

Overleden binst het jaar

Benoit, Pieter, priester in Engelland	304
Busschaert, Pieter	4
Denys, Alfons, zendeling in Mongolien	112
De Smet, Pieter, zendeling in America	111
Garmyn, Ferdinand	318
Hennaert, Pieter, zendeling in America	79
Thibau, Gustaf, zendeling in America	80

Zendelingen

Hun beschavingswerk	329
In Congo	190
In Kwangoland	190
Lievens, E.V.	376
Op reize naar midden-Africa	78, 95, 191

Volkswetendheid

Moeren, hoe zij ontstonden	112
Passieblomme, hare bediedenisse	321
Wapenschild, verkeerde uitleg	319

Volkszeg

Beesten keeren hen naar 't Oosten, binst Kerstnacht	256
Caneghem	234
Christen plicht	288
Dood van bachten 't Alderheiligste	247
Duivelsbete, in eenen appel	233
Ezel, wat hij zegt	254
Gebedeken op rym	336
Hij is om zeepe	110
Latten, 't zijn - aan 't huis	143
Niet en heeft, niet en geeft	287
Nieuwe mane, als men ze ziet	144
Over dorp en steê	231, 247, 260
Preêkheere voor eenen mengelboterham	224
Schaverdijnders	271
Tertentee, O.L.V. -	143
Thuisblijvers wagen, op - meêgaan	159
Vallingen	54
Van eene tooveringe	104

	Bladz.
Weerde van zaken	224
Zage, uitvindinge	353
Zage, wordt getrokken	255
Zakske van Lampernesse	247
Zweren	288

Vragen en Antwoorden

Bulzen, wat is het	271
Flandre de Médoc, hoe wierd die name gegeven aan eene streke in Vrankrijk	14, 223
Galle-der-eerde, volkszeg	128
Gezijn, voor zijn	336
Grootwerker, wat is het	352
Hiltgewere, wat is het	46
Kobbe, betooverde, waarom alzoo gezeid	368
Letten van 't kapittel van Iper	80
Pays van Vranckrijcke, van 1598	80
Ploeye, wat is het	352
Roode ruede	352, 381
Salomons ruin	320
*Salyn*huis, wat is het	320, 381
Schapersalmanach gelijken, waarom	350
Vleeschkruid	46

Vreemde Landen

Africa, fransch in -	329, 346
America, zijn name	47
H. Bloed te Sint-Maximin in Frankrijk	129
Eigennamen, vlaamsche in Frankrijk	188
Flandre de Médoc	223
Klokken, gegoten in Vlanderen	111, 112

Maleischen katechismus	224
Slechte herbergen, kenteeken in oude tijden te Middelburg	64
Stokvisch, in 't Russisch	272
Uitgedolven steen in Walcheren	64
Wekkerspel van 't Escurial	111
Zegsel wegens de passieblomme, in Spanjen	322

Wangeloove

Alf	72
Allerzielendag, veranderinge van kerkgewaden	352
Beelden, bewegende	258
Bieën, die zingen	254
Doolkruid	175
Huisgoden	73
Kabouter	71
Kalle met den einsel	229

	Bladz.
Leeuwen op de leeuwbrugge	255
Meerminne	230
Nix, watergeest	229
Schipgeesten	71
Spoken, hunne gedaanten	104
Van eene tooveringe	104
Verwenschte menschen uit het water verlossen	285
Watergeesten	229
Wiemke	70
Wisselingen	72

Wansprekendheden

Deelen, iemand spijt	62
Godvruchtig, voor *religieusement*	79
Menigvuldig in hedendaagsche boeken en bladen	60
Moeite, zich de - geven	62
Onredekundig	80
Onthouders, voor dervers	351

Wetensweerdigheden

Christoffel Colomb, zijn zweerd	143
Gangestroom, uitsprake	222
Glazen voor zakuurwerken	298
Goolam-Kader	122
Hoogscholen, getal toehoorders	127
Huizen bouwen, in 't vrijbusch	215
Kalfsvel (*vélin*) daar men eertijds op schreef	240
Overwinteringe op Nowaja-Zemlja in 1890-91	15

Salynhuis	381
Schapenvel (pergament), daar men eertijds op schreef	240
Schepen van Christoffel Colomb	110
Sporkele en telt maar 28 dagen, waarom?	48

Woorden en wendingen

Arnen	359
Beginnen te zwijgen	205
Blanden	313
Brieder	216
Bulk	375
Derversbond	351
Gebuurnege	106
Geerde, staf	271
Geruine, heimenisse	206
Gespanen	205
Grondzullen	215
Guldenmaand	357

	Bladz.
Hakeweringe, twist	242
Hilte, wat is het	47
Hiltgewere	46
Huis van plak en stak	217
Inscheute	44
Invaren, eenen muur -	317
Kattejongen	216
Kenen, kiemen	155
Kletten	186
Konkelfoes	223
Leed, water -	257
Leerze, 2 bediedenissen	272
Louwmaand	355
Mede	313
Medeblanders	313
Meede	313
Meeren, afmeten	317
Meestove	312
Meie	358
Neute, van de - geven	256
Onschamel	245
Onthouden, bediedenisse	351
Ontwekken, in den zin van wakker maken	61
Onvrede, niet verouderd	368
Oostermaand	357
Perre, hoofd	374
Rechtstaal, vlaamsche	317
Reebank, of broodkasse	243
Rekken, uitleggen	205
Schaaiaard	344
Schoonbucht, of pronkzaken	245
Schooner, een schip	286
Sporkele, bediedenisse	356
Sprang, verl. tijd van springen	367

Vervoetinge 215
Vleeschkruid 46
Vromen 206
Wede 358
Zijne voor hare, Het meisje... *zijne* ziele 60